Este Tomo con 6. [illegible] los Cinco del mismo Author en la misma materia son de D.n Juan Pedro Cortes: los que estan Vinculados a dich a Casa y sus herederos. Año de 1771. =

POS TERI TAT
CON SVL TVM
ORNAMENT. ORB. TERR.
CIVITATES ORBIS TERRARVM
ARTIVM INVENTRIX
OPIDOR. AVCTOR
CONSOCIAT. HVMANI GEN. ORIGO.
ARCHITECT. RVDIM.
DOMICIL. TYROCIN.
LIBER PRIMVS

PRIVILEGIVM.

CAESAREAE MAIESTATIS.

MAXIMILIANVS Secundus diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & VVirtenbergæ, &c Comes Tyrolis, &c. Recognoscimus, & notum facimus tenore præsentium, vniuersis. Rempublicam benè & rectè constitutam, non tam armis, mœnibus, & propugnaculis, quam literarum studijs, & viris rebus agendis aptis, & idoneis munitā esse decet. Animaduertentes autē ad cōseruandas & propagandas bonas artes, ac seminarium quasi virtutis constituendum & retinendum, operas typographicas plurimum adiumenti conferre: Ideo non eos solum, qui Reipublicæ domi aut foris prodesse, vel hostium iniurijs propulsandis, vel pro Tribunali Ius, & iustitiam administrando, quietem & tranquillitatem publicam tueri solent, sed etiam in primis existimamus fouendos, qui rei literariæ curam suscipientes, non de nostra solum ætate, sed de posteris etiam bene mereri nituntur.

Cum igitur nobis expositum sit, nostri & Sacri Imperij fideles dilectos, M. Georgium Braun, & M. Franciscum Hogenbergium, & non sine multo laborum tædio, & graui sumptu, Ciuitates Orbis Terrarum accuratissimè delineatas, ac alia, quæ ad earum originem & historiam spectarent, summa diligentia collegisse, atq; constituisse illas Ciuitatum delineationes, cum historica enarratione, ad communem rei literariæ vtilitatem in publicum edere, deterreri autem sinistris æmulorum artibus, qui falcem in messem alienam inijcientes, ex aliorum laboribus, priuata commoda venari solent, nobisque proinde humiliter supplicatum sit, vt pro nostra, in literarum studia & Musarum alumnos, affectione, ipsis clementer subuenire, Cæsareaque auctoritate nostra, nimiam illam æmulorum licentiam benignè coercere dignaremur. Quibus quidem precibus gratiosè admissis, præsentium vigore, scienter animoque benè deliberato, & Cæsarea auctoritate nostra seriò decernimus & statuimus, quod nemo pictorum, cælatorum, typographorum, bibliopolarum & aliorum, qui vendendis, vel imprimendis libris, seu quacunque alia ratione librariam negotiationem exercent, æmulisque opus illud imitaturis, pingendis, sculpendisue, aut alio quouis modo exornandis atque illustrandis imaginibus & tabulis vsui vel auxilio esse possunt, memoratam M. Georgij Braun, & M. Francisci Hogenbergij, Ciuitatum Orbis Terrarum descriptionem, delineationibus, & historica enarratione illustratam, intra decennium ab editionis absolutæ die numerandum, coniunctim vel diuisim ipsis inscijs aut inuitis, nec typis, nec sculptura, seu quocunque alio modo, aut charactere, æmulari, aut imitari, vel aliunde allatum, intra Sacri Romani Imperij fines vendere, ac distrahere publicè, vel occultè possit aut debeat. Si quis autem præsens edictum nostrum transgredi aut violare, memoratumque opus recudere, & in fraudem auctorum spargere conatus fuerit, eum non solum huiusmodi libris, tanquam commissis & prædictis M. Georgio Braun, & Francisco Hogenbergio, vel hæredi, aut mandatum habentibus, auxilio Magistratus eius loci, vbi deprehensi fuerint, vendicandis priuari, sed insuper etiam pœna decem Marcarum auri puri fisco nostro Imperiali, fraudis vindici & parti læsæ ex æquo soluenda & numeranda mulctari volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & Sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis tam Ecclesiasticis, quàm secularibus, cuiuscunque status, gradus, ordinis, & conditionis exstiterint, præsertim vero ijs, qui in Magistratu constituti sunt, ac vel suo, vel superiorum suorum loco & nomine, Iuris & Iustitiæ administrationem exercent, ne quemquam hoc Priuilegium, seu interdictum nostrum impunè violare, spernere ac negligere patiantur. Sed si quos contumaces compererint, præscripta pœna plecti, & quibuscunque rectè fieri potest, modis coerceri curent, quatenus & ipsi grauissimam indignationem nostram euitare voluerint. Id quod testamur præsentibus litteris, manu propria subscriptis, & Cæsarei sigilli nostri impressione munitis. Datum in Ciuitate nostra Imperiali Ratispona die vigesima quarta mensis Augusti, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Septuagesimo sexto, Regnorum nostrorum Romani, decimoquarto, Hungarici decimotertio, Bohemici vero vigesimo octauo.

Maximilianus.

V. Io. Bap. VVeber

Ad mandatum Sac. Cæs.
Maiestatis proprium

Obernburger.

IMPERATORI CAESARI, RVDOLPHO, II. P. F. AVGVSTO, INVICTISSIMO.

ET REVEREN-DISS. ILLVSTRISSIMISQVE SACRI ROMANI IMPERII, SEPTEMVIRIS, PRINCIPIBVS, ELECTORIBVS,

DANIELI MOGENTINÆ,
SALENTINO COLONIENSIS,
IACOBO TREVIRENSIS, ECCLESIÆ ARCHIEP.
LVDOVICO COMITI RHENI, PALATINO,
AVGVSTO SAXONIÆ DVCI,
IOANN. GEORGIO MARCHIONI BRANDEBVRG.
RVDOLPHO BOHEMIÆ, REGI,

Clementissimis, Gratiosissimisque Principibus,

A S.r D.n Martin Cortes, nieto del Sobredicho D.n Juan Pe. Sro=

GEORGIVS BRAVN, ET FRAN-CISCVS HOHENBERGIVS DEDIC. CONSECRANTQ.

ALEXANDRI GRAPHEI A SECRETIS AMPLISSIMAE REIPVB. ANTVERPIANÆ, IN ORBIS TERRARVM CIVITATES COLLOQVIVM.

INTERLOQVVTORES,

THAVMASTES, PANOPTES.

Thaumastes.

T quæ rara meis nunc ò pulcherrima rerum
Subijcitur facies oculis? miranda repentè
Vnde hæc, hæc vnde in terris apparet imago?
Ecquid portendit subita hæc mutatio? nam quæ
Mortales hebetat visus calignis aura,
Prospectumque oculis dudum quæ crassa tuenti
Eripit, en penitus nostris abstersa recessit:
Hinc mentem, cunctosque nouus stupor occupat artus,
Quid referam? an fallax oculos sic ludit imago?
Non herclè: video, dictu mirabile, claris
Luminibus, nostro atque alio sub sole iacentes
Subiectas terras, medijs impostaque terris
Oppida, & haud notas nobis sine nomine gentes:
Regnaque, sunt longè nostris quæ dißita regnis:
Collibus impositas arces, turresque superbas,
Cælicolum delubra Deûm, fora plena tumultus,
Marmoreasque domos, operosa palatia Regum
Magnorum, longarum amplißima strata viarum,
Littoraque & celsos curuato fornice pontes,
Et portus, pictis naualiaque apta carinis.
Nec videor minus ante oculos hæc cernere, cœli
Iupiter astrigero quàm cùm sublimis ab axe
Despicit, atque imis defigit lumina terris,
Desuper adspectans, cum res, hominumque labores
Respicit, & rerum curam cum concipit omnem,
Ecce autem, & notas, nota in regione, vel ipso
Momento, cunctas Belgarum lynceus vrbeis
Cerno: quas inter, felici illustria partu
Carole Gandaueæ a tuo ter maxime lata
Mœnia conspicio: benè noto nomine Brugas,
Mercibus & quondam externis opibusque potentes:
Bruxellam altricem Regum, sedemque vetustam:

Et

Et quam florentem studijs, atque arte Mineruæ
Præstanti, & meritò dulces ante omnia Musæ
Delegere sibi. hîc mirè splendida nuper
Regifico luxu, Dia Andouerpa, superbo
Luxurians fastu, insigni celeberrima cultu,
Nympha Europæo longè gratissima cœlo;
Et quæ tantum alias inter caput extulit vrbes,
Quantum lenta solent inter viburna cupreßi:
Squalida nunc, omni penitus spoliata decore,
En iacet, informi vultu, turpiquè veterno
Obsita, scissa comas, referens vix virginis ora,
Indignis lacerata modis: hinc turbidus imis
Flexiuagus placidum Scaldis caput occulit vndis.
At licet ærumnis præsentibus obruta magnis,
Innumerabilibusquè malis pessundata, penè
Succumbat defessa: tamen quandoque procellis
Insanis, tenebris, & tempestatibus atris
Depulsis, procul & claro mox Sole reducto
Lumine, tempus erit, res est certissima, fallet
Haudquaquam, rursus cùm ceu rediuiua resurget,
Attollensquè caput celsum sub nubila condet,
Et proiecta solo nunc marcida serta, decoræ
Ceruici variata rosis reparata reponet,
At mihi quis reliquas vrbes, quas vndique cerno
Hic illic sparsas, nullo mihi tempore visas,
(Nam nunquam externas abij peregrinus ad oras)
Expediet? venit huc properans, en, fortè Panoptes,
Hoc poterit: namque is, paßim toto orbe vagatus,
Plurima narrauit, quæ oculis lustrauit acutis.
Ergo opportunè nobis te, care Panopte,
Offers: dic age, & hæc edißere vera roganti.
Hæc vrbs est quænam, celebres quæ amplißima colles
Mœnibus includens septem complectitur altis?
Pan. *Dicam equidem, neque suspensum te amice tenebo:*
Hæc, tibi quæ ostendit Pario viuoq; columnas
Marmore surgentes, & templa ex ære columnis
Magnifico sumptu suggesta, palatia celsis
Diuorum templis certantia celsa, Theatra
Ardua, Thermarum vestigia prisca, ruinas
Murorum ingentes, veterum monumenta virorum:
Hæc est illa potens rerum Roma, inclyta bellis,
Et quondam augustis Mauortia clara Triumphis:
Hæc regna imperio preßit, populosq; subactos
Frenauit, totum victrix dominata per Orbem.
Thau. *Quis verò ille amnis, gratis qui flexibus errat,*
Culta rigans? Pan. *est hic, dictus quondã Albula, Tybris:*
Cæruleus Tybris, cælo gratißimus. Illa,
Ecce, est præcipiti Florentia nobilis Arno

 Ter

Ter quater ingenijs felix, ſpectabilis altis
Turribus: hæc Senæ celſa ſunt mœnia: Parmæ
Armigeræ ſunt hæc, prædiuitis vbere gleba.
Parthenopen hac parte vides: hac parte capaci
Inſignis portu frondoſis collibus Ancon
Cernitur: hic celebris latis Ferraria campis
Apparet. dites Ligurum, Inſubrumqúe potentum
Sint vbi, quóve loco poſitæ, ſi fortè requiris,
Primæ vrbes: eſt, nónne vides? hic altera: at illic
Altera. ſed video geminam quò luminis acrem
Intendas aciem: nónne huc? ſurgentia cœlo
Hic vbi ſe tollunt multa arte palatia, tecta
Regia, ceu medio in pelago molimine magno
Conſtructa ac fabricata manu, fundamina magni
Neptunni, immota loco perſtantia, quamuis
Æſtuet, atque imis vtas eructet arenas
Sedibus iratum pelagus? terraqúe mariqúe
Vrbs hæc eſt Venetûm, longos dominata per annos.
Hic Drepani portus, tuta hic ſtatione Panormus:
Hic Mamertini quæ mittit munera Bacchi.
Ecce, Tridentinæ lætis in vallibus arcis
Hic ſurgunt turres: montoſa, atque aſpera magnos
Hic biſſex vnum & pagos das cernere clarè
Heluetia, æternûm firmatos fœdere certo.
Dulcibus hic ſtudijs, & mirè dedita Muſis
Argentina ſacris: illic, Auguſta, per Orbem
Cognita terrarum, celeberrima, nomine verè
Reqúe auguſta, Lyco gaudens. pulcherrima, latis
Mœnibus, ingeniis operoſæ addicta Mineruæ
Acribus inprimis, hæc Noriberga vetuſtis
Sedibus, en, illa eſt, diues VVormatia campis
Fertilibus, Procerum celebris conuentibus: illi
Quæ vicina iacet, laudata eſt Spira; liquores
Dulcia nectareos quæ fundit vina, perita
Sacroſanctarum legum. Thau. *quæ deinde Panopte*
Vicinæ hæ vrbes, præclaris mœnibus ambæ,
Ambæ illæ eximiæ? Pan. *Rogitas? harum altera, Rheni*
Quæ poſita ad ripas, eſt dicta Maguntia: magnam
Hanc ſtatuit molem quondam Germania victrix:
Manſura hæc poſuit Druſi monumenta ſubacti.
Thau. *Ergo hæc, quam perhibent populiſqúe orbiqúe odiſſe*
Infanda arte typos arguto ex arte, perenne
Diuinumqúe opus, inuentum admirabile, viſum
Haud vnquã? Pan. *Illa ipſa: æternum cui plurima debet*
Poſteritas olim tanto pro munere. Thau. *dic nunc*
Altera quæ? Pan. *dicam: rapido eſt Francfordia Mœno*
Nobilis, excellens claris virtutibus: illa
Regales generoſe tibi dat Cæſar honores,

Sceptraq; promittit, sacri Imperijq; tiaram.
Thau. *At nobis nondum est conspecta Colonia.* Pan. *cernes,*
Huc paullum deflecte oculos: celeberrima longè
Hæc, Agrippinæ ducens de nomine nomen,
Est: hanc felicem dicunt, meritoq; beata
Dicier illa potest, si vel respexeris alta
Mœnia, si turres, excellentesq; domorum
Structuras, cœlo surgentia tecta Deorum,
Relliquias Diuûm, quibus est dotata: bibornis
Si vel dona sinu Rhenus pater ampla patenti
Quæ fundit, opere aut feruentia strata viarum.
Hæc sint magna licet: tamen est felicior illo
Nomine, quòd tam felici Respublica ductu
Tanta eat, & placida populus quod pacie fruatur
Felix, ante alias felix Vrbs: scilicet, istis
Temporibus duris, quòd semina dira malorum
Innumerabilium, quòd mille incommoda rerum,
Deplorandarum sat nunquam, haud senserit: ipsa
Liuida Fortunæ quòd non experta furentis
Tela: nec, vt plures aliæ, quas sæua fatigans
Exercet Nemesis, duros est passa labores:
Consilijs moderata pijs, virtute suprema,
Arte Salentini, *supremi Antistitis, alti*
Illius Herois, claro de sanguine creti
Isenburgorum Comitum: Groppere *salubri*
Consilio qui primus ades: te docta Minerua
Erudijt, tibi sacrosancta volumina Legum
Nosse dedit, Sophiæ & iocundos ire per hortos.
Hæc eadem, auspicijs magni moderata Senatus,
Alma viget: cuius pars est non infima, multo
Eximius splendore vigil Liskirchius, *æquis*
Legibus is populum & iustis consultus habenis
Iustitiæ regit, & prudens nunc temperat vrbem
Consul: is & Musas mirè complexus, & arteis,
Et fouet, & colit ingenuas: queis dulcia cordi
Carmina, laurigero qui Phœbo digna locuti,
Hos generosus alit, diuino & nectare pascit.
Nec minus has decies olim molitus habenas
Est Sudermannus *magna cum laude, probata*
Et pietate grauis, canaq; ætate verendus,
Præclarus genitor tuus, ô Henrice, *reposta*
Cui licet indogredi docti penetralia Phœbi,
Magnarumq; graues rerum cognoscere caussas
Cui datur, Hansiacis & qui benè consulit acri
Vrbibus ingenio, dum res sub pectore versat
Syndicus ambiguas, facundoq; explicat ore.
Nunc verò hinc alias vt concedamus ad vrbes
Præcipuas quasdam, tu lumine percipe porrò

Quò digitum intendam. non hîc, en, cernis, apricis
Collibus impositam, riguis & vallibus vrbem?
Non liquidos fontes paßim per prata, per arua
Læta soporifero manantes murmure? lymphis
Agmina Nympharum vitreis mersare natantum
Corpora? perpetuò hæc dicas viridantia Tempe,
Aspice: Aquisgranum est: hîc Carole Mausolæum
Conspicitur ter Magne tuum: hic diademata prima
Magnanimi accipiunt, genus alto à sanguine Diuûm,
Induperatores. acri quæ sulphure fumant
Hæc loca, sunt calidis Thermæ de fontibus ortæ:
Ægra salutifero reparantes corpora Thermæ
Flumine, victa lue, & varijs exercita morbis.
Mercibus, & studijs hîc splendida Lipsia: clara hic
VVittenberga iacet: vastos Erfurdia muros,
Vandalicos & sæpe truces experta furores
Hamburgum, & celsas turres, arcesq; superba
Lubeca ostentat: ter maxima Praga potentum
Nec minus ostentat monumenta insignia Regum:
Et vastas moles, longi & curuamina pontis.
Magna Vienna, sua hic en propugnacula, vinci
Nescia, miratur, animosaque despicit hostem.
Hæc Phœbæa Rhodos: sunt hæc tua mœnia Buda.
Illa, illa est Magni de nomine Constantini
Dicta, opibus Regum pulcrè exornata, potenti
Imperio, famaq; ingens, magna æmula Romæ.
Porrò hanc, cui fixis oculis stupefactus inhæres.
Vrbem, vallorum latè quam circulus ingens
Ambit, miraris? ea quæ sit deinde requiris.
Cernere pyramidum quæ dat spectacula, quæque
Clara sepulcrorum præbet miracula Regum?
Est Memphis: sæui iussa imperiosa Tyranni
Quatuor hæ didicere pati, & iuga dura subire
Heu miseræ. hæc Solymæ sanctæ sunt mœnia: fœdè
At nunc rapta manent, canibus data præda cruentis.
Quæ sit causa rogas? agitans discordia fratres,
Quos voluit dici ipse suo de nomine Christus,
Hoc facit: vt proprios enses in viscera vertant
Heu sua, nec capiti studeant auertere pestem
Vnanimes: nimia vanæ cupidine capti.
Nunc age, præcipuas fœcundis diues Iberus
Quas habeat terris, quas Gallia fertilis vrbes,
Accipe. Quam cernes magnis, en aspice, muris,
Est, sua quæ iactat cocco saturata rubenti
Serica fila, olim populis, Granata, beatis
Laudata: hæc est Mercurio fundata, potensq;
Hispalis: hic, toti felix notißima mundo

Vlyxbonna iacet: nobis quæ ditia mittit
Munera, quæ dat diues Arabs, quæ decolor Indus,
Quæq; nouo quæruntur opes dudum orbe reperto.
Hanc Burgum dicunt: hæc est, quæ Barcino ponto
Adiacet ostrifero: medijs hæc quæ sita terris
Ostentat sese, populi dixere Toletum
Indigenæ: magno ter felix Præsule. Thau. *sed quæ*
Hæc? Pan. *est, altiloquum Vatem qua clara Camœnis*
Dulcibus Ausonium peperit generosa. vetustis
Mœnibus hic spectanda iacet Nemausus apertè:
Illa quater senis vicis quæ præfuit olim
Imperiosa: potens illa ecce Tholosa. Thau. *sed hæc quæ*
Fluminis has rapidi ripas quæ splendida cultis
Ædibus illustrat? Pan. *iocundo est munere Diuûm*
Lugdunum omnigenum, longè celeberrima: at illa, est
Vrbibus Europæ populosa Lutetia, certans
Circuitu magno, latè complexa rotundo
Orbe suo plani quamplurima iugera campi.
At nunc sat fuerit, vastum ostendisse per orbem,
Præcipuè insignes turritis mœnibus Vrbes,
Hoc Europæo positas alioqui sub axe:
Namque ego, distincto si cunctas ordine pergam
Enumerare, frequens vasta aut quas Africa monstris
Terra habet, aut Indi procul hinc sub Sole repostí
Occiduo, simul & nascenti: Asiæve potentis
Innumeras, cunctas & quas Sol lumine lustrat:
Antè, leues atomos tenui quos corpore clarus
Phœbus, vbi radios patulæ per aperta fenestræ
Inserit, inter se motu miscere videmus
Prælia perpetuo, enumeram, referamq; canendo:
Omnia nec valeam numeris includere nostris
Nomina: præcipitans & Sol cadit; ipsa domorum,
Aspice, summa micant tantùm fastigia: quare
Mox abeo: hanc vnam si designauero, dignam
Quam videas: hæc est cunctarum maxima longè
Insula, cæruleis pelagi quæ tunditur vndis:
Auriqúe argentiqúe ferax. toto orbe Britanni
Diuisi, hanc habitant: longè pulcerrima regni
Totius hæc Vrbs est, Londinum nomine dicunt:
Regia, magna, potens, multos regnata per annos.
Cecropijs olim, Latijsqúe habitata Camœnis:
Funera Roffensis magni, docti aspera Mori
Heu indignatæ, tantorum fata virorum.
Porrò autem, plures alias, totumqúe per orbem,
Vndique vel sparsas immensis tractibus vrbes,
Si cognosse cupis: sunt, qui rara arte periti,
Virtute insignes clara, quos maxima Pallas
Erudijt, te oculis, & mente per omnia ducent:

Hos adiunge tibi socios, aderuntque volentes.
Francifcus Hogenbergius. Thau. *Qui precor hi?* Pan. *est alter bonus Hogenbergus: at alter.*
Simon Nouellanus. Thau. *Estne Nouellanus?* Pan. *Ille est. his Iupiter æquus*
Pro meritis, cunctas vrbes cognoscere, terras
Metiriq; oculis dedit, in quacunque repostas
Parte orbis, quocunque alio sub Sole iacentes.
His quoque, si Phœbo & Musis dilectus amœnis
Tertius accedet, spectata Ortelius arte
Eximius, deerit nihil: at tibi cuncta, vel vno
Lumine, lustranti, toto orbe errare licebit.

EIVSDEM FRONTISPICII EXPLICATIO.

Thaumastes.

VErum age dic, hæc est quæ præstantissima moles,
Ardua, nata recens operoso è marmore, cœlo
Ductum opus augustum, cunctis memorabile seclis:
Cui binæ assurgunt solido ex adamante columnæ,
Perpetuæ, immanes, admiranda arte columnæ,
Regifico exstructæ sumptu? quæ Diua? quid isti,
Quid sibi, fare, volunt? namque hic fulgentibus armis
Indutus, galea, clypeoqúe insignis, & hasta,
En stat mole sua grauis, imperterritus: alter,
Huic licet, at nudus reiecta veste, minetur?
Præterea, quid id est, flammis crepitantibus hîc quòd
Ingentem syluam ramis frondentibus ignes
Pascere conspicio? mirari, accurrere nudos
Mortales? hîc effoßis habitare latebris,
Stramineasqúe casas illic componere? Pan. *Dicam.*
Principio genus humanum, discriminis omnis
Atque vsus expers, inter spelæa ferarum,
Quadrupedumq; domos, horrentia lustra, trahebat
Vitam infelicem in siluis, sine legibus vllis
More feræ, victumq; dabant immitia corna,
Glandiferæ quercus, spinis rubus asper: & herbæ
Pabula præbebant, vulsis radicibus: acrem
Stinguebantqúe sitim fontes, riuiqúe fluentes.
Mortales inter nudos Apheleia, decora
Non vllo cultu, simplex at, nudaque & ipsa
Versabatur inops, cunctarumque indiga rerum.
Atque adeo, dum fortè sedent, & dulcia lenti
Ocia agunt, & securi per mollia ludunt
Gramina sub dio: dum magna furentibus Austris
Exercet siluas tempestas, turbida torquens
Nubila, & arborei vasto cum pondere rami
Incumbunt ramis, ventique frequentibus vrgent
Motibus inter se ramos magno impete, ab omni
Parte: latent validis quæ abstrusæ feruida truncis,

Corticibusqúe intus flammarum semina, crebro
Trita micant frondes hinc nutrimenta ministrant
Aridulæ: mox at, conceptis viribus ignis
Æstuat, & ventis increbrescentibus, atras
Fumorum nubes inter, Volcanus habenis
Immißis, populatur ouans densæ omnia siluæ
Robora: iocundo stirpes spoliantur honore.
Hac rara specie perterrita pectora miris
Vsque modis: feruens ferret quid flamma, quid ignis
Fumifer ignari, portentosiqúe calores:
Diffugiunt, furor at postquam violentior ignis
Paullatim ceßit, flammæqúe, æstusqúe quierant:
Audaces: propiusqúe accedere tentant
Ignibus: hi, quæ, quanta ferant mortalibus ægris
Commoda, percipiunt: hinc mox aduoluere certant
Robora cruda focis: trabibusqúe subinde fouere
Arboreis, primas æterna pascere flammas
Materia statuunt, omne & seruare per æuum.
Ergò, alium atque alium, tacitis sed nutibus, ipsi
Huc simul inuitant: huc omni ex parte frequentes
Conueniunt: mirè tepida dulcedine capti
Flammarum, inter se læti socia agmina iungunt.
Hinc, vbi communis iam consuetudinis vsus
Plurimus acceßit, titubantes fingere linguas,
Et formare suas, si vera est fama, loquelas
Cœperunt, prima atque exordia sumere: tandem
Vox inuenit iter, meditataq́ verba sequuta
Paullatim, cœpitqúe frequens crebescere sermo.
Quare, homini erectos, spectantes æthera vultus,
Cùm dederit Natura parens, sublimiaq́ ora:
Vt longè præstet cunctis animalibus: ipsos
Mortales miseros haudquaquam passa iacere
Sordibus in fœdis, angustam & degere vitam:
His cognosse dedit, quos ipsa creasset in vsus
Vnguibus armatasq́ manus, digitosq́ micantes,
Membrorumq́ agiles nodos, artusq́ decoros.
Hæc ergo experti cœlestia munera, tentant
Explorare nouas artes: pars fronde saligna
Tecta parant: alij mox apta cauare latebris,
Exesi latere in montis, loca. figit hirundo
Garrula ceu nidos tignis, imitatus at alter
Has, cœno simul & viridanti vimine, rarum
Texit opus. menti sed vbi prudentia maior
Succeßit, prælongo vsu, suspendere furcis
Populeis sua tigna student, vdaq́ parata
Argilla, lentis & cratibus intertextis,
Ducitur arbuteis paries: ramalibus inde
Aut fagi, tiliæve leuis, vel arundine glauca

 Inte-

Integitur, feruenti vmbra vt defendat ab æstu
Corpora: non imbres, hyemis non frigora lædant.
Intereà, his rudibus mortalia pectora curis
Dum sese exercent, studijsq; frequentibus illis
Intenta inuigilant: dias sub luminis oras
Se prodit solers Industria. paupere tecto
Hæc, laribusqúe arctis nata olim, paruula quamuis
Esset, & in cunis recubans composta iaceret,
Somno vnquam paruos vix declinabat ocellos.
Mox, vbi cum pueris cœpit colludere, mirè
Ipsa agilis, manibus paruis, digitisq; tenellis,
Plurima vel madido è limo, vel vimine lento
Fingebat, nuuc hæc tractans, nunc ille retractans.
At, postquam sensim, teneris crescentibus annis,
Sollicitam ignauæ cœperunt tœdia vitæ:
Pauperiem duram fugiens, errare per orbem,
Densis in syluis solisqúe in montibus æuum
Degere constituit: oculis perquirere acutis
Singula, scrutari, mirari, mente capaci
Versare abstrusas res, vestigare profundas
Et rerum caussas, & quæ Natura creatrix.
Alma parens, magna ingenio, admiranda dedisset.
Tandem edocta probè, sortis miserata malignæ
Humanæ, insinuans hominum se mentibus vltrò,
Ipsa experta, suas dudum quas repperit artes
Edocet, ingenij & paullatim exercet acumen:
Ignarasq; manus operum, insuetasq; laborum,
Rebus inauditis, primum & nascentibus aptat.
Scilicet, hinc vsu pedetentim exercita longo
Pectora: dein, rerum perquam studiosa nouarum,
Inqúe dies rebus magis oblectata repertis,
Ingenio ingenium, præclaris artibus arteis
Exsuperant, nil quidquam intentatumqúe relinquunt.
Sic genus humanum, rude quondam, obtusaqúe gestans
Pectora (ceu fera deposita feritate) per arteis
Ingenuat, vsu, longa assuetudine victum,
Formatumqúe aliam vitam, moresq; decoros
Accepit, procul abiectis agrestibus. altè
Sæpius insita sic, fisso cuneóve securíve
Arboris alterius trunco, syluestria sorba
Exuere agrestes animos, mitescere succos
Conspicimus crudos, acres quiqúe antè fuere.
At non tanta quidem quondam mortalibus ipsis
Sufficere hæc potuit vel sola industria. namque
Et claræ hæ diuæ, celsô de culmine Olympi
Delapsæ in terris, diuino numine plenæ,
Monstrauere viam. Thau. *sed quæ? namque, aspice, tan-*
Conspicio hic vnam, referat quæ virginis, almæ *(tùm*

Aut

Aut Diuæ, aut Nymphæ vultus, dic, ista Panopte
Quæ precor est, hic quæ sublimi in sede locata
Sublimis sedet, egregio exornata decore?
Libella in dextra fabrilis cernitur: aureus
Circinus in læua, & non fallax norma videtur.
Pan. *Hæc illa est celebris, longè pulcherrima Nympha,*
Illa, illa Idææ magnæ gratissima Matri:
Illius eximijs decorat quæ tempora sertis
Turrita. hæc illa est, docuit quæ ponere primum
Fundamenta operum magnorum, calcis & vsum
Coctiliumq; dedit laterum: quibus artibus altis
Montibus aut marmor, puteis aut saxa trahantur.
Ordinibusqúe graues docuit disponere certis
Structuras rerum, fulgentes ære columnas:
Tectaqúe, sublimi turres educere cœlo
Aerias, tignis coniungere tigna, vel ipsa
Robora, fraxineasqúe trabes aptare bipenni.
Præterea, quas aut facies spectare domorum
Debeat ad cœli parteis: qua parte locanda
Atria, vestibulum, secreta cubilia, xysti,
Balnea, triclinia, & magnorum altaria Diuûm.
Et quid non? demum, latis quibus oppida terris
Ponenda, aut vrbes quibus in regionibus aptis,
Morbida ne malè spirantis contagia lædant
Aeris, continuo ne sint obnoxia ventis
Corpora pestiferis. simulacra, stupendis
Artibus, Heroum, spirantia signa, colossos
Fingere marmoreos, ad sidera ducere moles.
Ardua Pyramidum, varijsq; palatia Regum
Picturis, varijs ornare coloribus ædes.
Ducere aquas longo per marmora candida ductu
Fontibus è primis, metiri iugera gnoma,
Cuncta manu docta regere, vt Ratione magistra,
Norma vel à recto, vel ne quid aberret amussis.
Hinc, magnæ meritò donis quòd talibus ornet
Vndique diuinis gremium Telluris apertum,
Orbis Terrarum decus immortale, perenne,
Cunctarum, emerita est ea dicier ornamentum.
Thau. *Admiranda canis: proprium quod nomẽ?* Pan. *vt*
Non opus: hæc tantum, quæ dixi, sedulus ipse *(edam*
Inspice, nomen habes. Thau. *capio. quis hic alter aënis*
Qui squamis horret, clypeoqúe, hastaqúe tremendus?
Pan. *Cuiuis nota benè hæc Diua est Tritonia Pallas,*
Bellipotens: quondam primas hæc condidit arceis,
Surgentes moles, & propugnacula bello
Tuta. Thau. *quis ille alter?* Pan. *primo est qui primus in*
Obscelus infandum, fraternæ cædis iniquæ, *(orbe*
Sanguinis & fusi, fugiens vltricia magni

Arma Iouis, tristesque minas, dextraque potentis
Fulmina, telluri presso signauit aratra,
Et primam cinxit turritis mœnibus vrbem.
Thau. *At cui sublatis ad cœlum molibus altum*
Magnificè erecta hæc moles inscribitur ingens,
Insignis titulis, insignibus argumentis?
Pan. *Illi: Europæum læto qui temperat orbem*
Imperio, in terris & qui dat iura secundis
Auspicijs felix, magno Max Æmiliano
Induperatori, cingunt cui tempora lauri
Victrices. his & qui sunt de stirpe creati
Magnorum Heroum, claris natalibus orti.
Quos penes est summam rerum, imperijq; referre
Heroa ad virtute grauem. queis, prima potestas
Designare, humeris cuius operosa recumbat
Magnarum rerum moles, qui sceptra, coronamque
Inuictus gerat, & magni molimina Turcæ
Contundat, validis armis arma impia frangat.
Thau. *Quis posuit precor hoc opus immortale? quis auctor?*
Pan. *Hi sunt, antè memoraui nomina quorum,*
Quos repetam meritò digni: præclarus vterque
Arte Nouellanus, bonus Hogebergus. Thau. *at istis*
Hæc quis tam viuis simulachra coloribus aptè
Depinxit, pulcreque stylo illustrauit acuto?
Quis vel imaginibus lætum hunc afflauit honorem?
Georgius Braun. Pan. *Quis rogitas? est, qui Graio, Latioq; cothurno*
Fuscius insignis, per amœna vireta, per hortos
Aonidum ingreditur: dulces ante omnia Musæ
Cui cordi, citharamque dedit cui Phœbus eburnam.
Thau. *Ergo, quòd nobis, serisque nepotibus, isti*
Tantarum auctores rerum, voluere Panopte
Consultum benè, & hunc tantum impertire laborem,
Et nos his cumulare bonis, ingentibus, amplis,
Perpetuis, vllo morituris tempore nunquam,
Præmia digna ferent meritis pro talibus. altus
Iupiter his dabit, æternum vt per secula currant
Omnia, & obscuro subducat nomina leto.
At nos, Posteritasque simul ventura, vicissim
Carmina perpetuò, toto resonantia cælo,
Dicemus læti, tanto & pro munere largis
Laudibus in terris meritos tribuemus honores.

ALEXANDER GRAPEEVS
CANEBAT.

GEORGIVS
BRAVN AGRIPPINENSIS
BENEVOLIS LECTORIBVS
S. D.

QVANDOQVIDEM celebrium Vrbium, Oppidorumque topographicæ descriptiones, accuratissimè delineatæ præsenti hoc opere vobis proponantur ob oculos, Spectatores, Lectoresque beneuoli; non ita alienum ab instituto nostro fore putaui, de primis Vrbium initiis, progressu & incremento paucula quædam præfari: vt primis earum principijs & causis probè perspectis ac cognitis, earundem institutum, vsus, ac finis penitius intelligatur. M. Vitruuius lib. de Architect. 2. humanæ societatis initium mira quadam industria explicans, causam, quæ homines in vnum coëgit, cœtusque sociauit, his verbis enarrat: *Homines*, inquit, veteri more, vt feræ in syluis & speluncis & nemoribus nascebantur, ciboque agresti vescendo vitam exigebant: interea quodam in loco ab tempestatibus & ventis densæ crebritatibus arbores agitatæ, & inter se terentes ramos, ignem excitauerunt, ex ea flamma vehementi perterriti, qui circa eum locum fuerunt, sunt fugati, postea re quieta, propius accedentes, cùm animaduertissent commoditatem magnam esse corporibus, ad ignis teporem ligna adijcientes, & eum conseruantes, alios adducebant, & nutu monstrantes, ostendebant, quas haberent ex eo vtilitates. In eo hominum congressu, cùm profundebantur aliter spiritu voces, quotidiana consuetudine vocabula, vt obtigerant, constituerunt: deinde significando res sæpius, in vsu ex euentu fari fortuitò cœperunt, & ita sermones inter se procreauerunt. Paulò aliter Cicero, ciuilis humanæque societatis conuentum, originem habere, litterarum monumentis tradidit: quem Franciscus Senensis Patritius, lib. I. de Regni & Regis institutione, imitari videtur. Qui non casu, & fortuitò homines conuenisse scribit, sed diuinam mentem sapientiam ipsis præstitisse, vt societates, cœtusq; instituerent. Quæ quidem mens diuina, cùm cætera animantia abiecisset ad pastum; solum hominem erexit, ad cœliq;, quasi veri domicilij conspectum, excitauit. Tum speciem oris ita formauit, vt in ea penitus reconditos mores effingeret, quando hilaritatem animi vultu ostendimus, mœrorē enim, tristitiam, formidinem, iram, furorē, tranquillitatemq;, frons, oculi & supercilia indicant. *H*ac mente diuina, principiò rerum humanarum acutiores ingenio viri, qui inter vagos illos atque agrestes homines versabantur, animaduerterunt, hominem aliena ope indigere, cùm neminē sibi ipsi satis esse cernerent. Proinde arbitrati sunt, illum per societatem sui generis commodius degere posse, & facilius consequi omnia, quæ per naturam ei deesse videbantur. Et idcirco à syluestri vagaq; solitudine, in multitudinis cœtum, humanamq; societatem illum deducendū esse duxerunt. Quo quidem facto, quamprimū coniuncti inter se homines, sermonem ex assidua consuetudine statuerunt, quò conceptum mentis exprimerent, & consilia communicarent. Plato autem in Protagora, aliud ab his diuersum ciuilis cōsuetudinis principium refert, quod quidem, quia fabulis est multò, quàm veritati propinquius, referre non placet. *I*am verò hominum cœtu siue ignis vtilitate sociato, siue natura & ratione duce instituto, quod sanè à ratione non multum abhorrere videtur, vt primas hominū societates ab his principijs vtilitatis causa profectas existimemus, credamusq; hominē natura sociale animal, longè magis quàm apes, formicæ, grues, & eiusmodi genera, quę gregatim aluntur, gregatimq; se tuentur, in vnum cœtum venisse, vt quisq; promeret, quod alteri opus esset, acciperetq; aliunde quod ipse præstare non posset. Igitur, vt dixi, communi hominum societate conflata, cumq; in ea sermonis auxilio se mutuò intelligere, sensum animi exprimere, tum manibus & articulis, quam vellent rem, faciliter se posse tractare viderent, cœperunt in eo cœtu alij speluncas fodere sub montibus, nō nulli hirundinum nidos, & ædificationes earum imitantes, de luto & virgultis facere loca,

Consociati humani generis origo.

Domiciliorū tyrocinium.

quæ

quæ subirent: eaque ratione domiciliorum tyrocinium inuentum, & excogitatum fuit. Cùm porrò essent homines imitabili dociliq; natura, quotidie inuentionibus gloriantes, alijs alij ostendebant ædificiorum effectus, & ita exercentes ingenia certationibus, indies melioribus judicijs efficiebantur, plurimumq; furcis erectis, & virgultis interpositis, luto parietes texerunt: Alij luteas glebas arefacientes, struebant parietes, materia eos iugumentātes, vitandoq; imbres & æstus, tegebant arundinibus & fronde. Postea, quoniam per hybernas tempestates, tecta non poterant imbres sustinere, fastigia facientes, luto inducto, proclinatis tectis, stillicidia deducebant. Vnde *Architecturæ* rudimenta sunt nata, quæ ab ijs initijs profecta sunt quæ necessitas humano generi ostendit. Quemadmodum, Daniele Barbaro teste, legitur in his esse, quæ nuper inuētæ sunt insulis, vbi casæ arboribus innixæ, cannis, & viminibus intextæ, stramentis, & luto contectæ cernuntur, ea tamē ratione, vt magnitudine, pulchritudine, & commoditate personarum dignitati plurimum tribuatur. *Hæc* à Christianis, vt natura tulit, ita inuenta, sed postquam frequentia celebrari ea loca cœperunt, politioribus lignis, elegantioribus formis ornata conspiciuntur. Ex leuibus porrò, obscuris, & exilibus ędificiorum principijs, crescente nimirū in vna aliqua casa, ex fœmina & viro, filiorum & nepotum multitudine, quæ eodem tecto contineri non poterat, modicis ex materia domibus, vt autor est *H*alicarnasseus, vicatim, discretisq; domicilijs habitare cœperunt. Eaque occasione, villas & pagos paulatim construere, & societatem ex pluribus domibus constituere necesse fuit: vnde Franciscus Senensis, in suis de Repub. libris, oppidorū & vrbium initium deducit. Cum enim sensim cernerent homines, quantæ vtilitatis esset humana societas, quamque facilius victum simul complures, quàm singuli compararet (quò enim maior & frequentior multitudo est, eò vberior in ea est copia eorum omnium, quibus vita indigeat, quando nascentibus hominibus inopia data est comes) tutiusque ab incursu ferarum degerent coadunatis tugurijs, pagos pagis adiungere, & familias familijs adijcere cœperunt, & de communi vtilitate cogitare. *H*inc seminarium ciuitatum est ortum, in quibus populariter habitarent. *H*inc munimenta, tutioris vitæ gratia, inuenta sunt. Nam locis æditis fossam ducere, & vallo circundare, non dubitauerunt, & sic vrbes & oppida inchoauerunt. Quocirca Varro ait: Vrbem dici, quod aratro præfinita: & Pomponius Iureconsultus peregregius, Vrbem dictā asserit, quòd vrbare aratro definire sit: Vrbum, òptimum vetustissimorum verborum indagatorem præterea dixisse ait, curuaturam aratri appellari, quod in vrbe condenda adhiberetur. Oppidum etiam dici Varro testis est, quòd munitur opis causa: Sic etiam mœnia, quòd vrbem muniant, appellata sunt, & Murus à munitione dictus est. Quibus ex rebus constat, primam rationem eorū, qui ciuilem societatem instituerunt, fuisse, vt tutè degerent, & à vi atque impetu munirentur. Tranquillitas namque vitæ dux illis extitit, ad innumerabiles commoditates excogitandas. Quis porrò vrbem primus condiderit, variè à multis proditum est. Alij Cecropen statuunt, vt Plinius, qui eā extruxit, quæ postea ἀκρόπολις, id est, ars, dicta est *A*thenienfibus, prius erat Cecropia: Strabo, Agros prius à Phoroneo dicit conditos, quod Homerus Pelasgi connominat. Ægyptij omnium antiquitatum gloriam ementitis annalibus ad se trahunt, & Diospolim, quæ sunt Thebæ, tempore omnes antecedere assueuerant. Verum Enochia, vt Iosephus vocat, omnium est vetustissima, quam Cain, cùm exagitaretur furijs cæsi fratris, nec vllus sibi locus tutus satis videretur, condidit, murisq; cinxit, & terminos agro posuit. Consimiliter & Pallas Arcium inuentrix, multorum scriptorum auctoritate constituitur, quam Bellonam plerique nominārunt, eò quod belli inuentrix & Princeps, à Cicerone lib. 3. de Nat. Deorum, constituatur, vel quia hastam vibrare consueuerit, docueritque, vel denique à furore immittendo bellantibus, & quòd minimè sit mitis. Cuius templum in noua regione vrbis, & ante hoc columna erat posita, vnde hasta mittitur, signum belli inferendi. Quin etiam huic Arcium inuentrici, tria quædam signa peculiariter attribuebantur: noctua, draco, & populus. Quare Demosthenes, Athenienfis, summus ille Imperator (asserente Francisco Senensi, lib. 9. de Reg & Regni administratione) cùm in exilium proficisceretur, *A*rcem *A*thenarum suspexit, & altiore voce dixisse fertur: O Pallas, vrbium custos, cur tribus truculentissimis belluis delectaris, noctua, dracone, & populo? Cupiens populi leuitatē præcipuè accusare. Quibus quidē signis, qualis Princeps esse debeat, sagax declarauit vetustas, vt vigil, prudensque sit, & populum fautorem habeat. Noctua quidem, vt cernimus, vigilantissima est, &

Architecturæ rudimenta.

Oppidorum auctor.

Arcium inuentrix.

noctu

noctu ſemper excubet. Draco autem peracri oculorum acie, omnia circumſpicit, vigilatque, quod etiam eius nomen indicat, δέρκειν enim eſt cernere, & acutè intueri. Idcirco à doctiſsima vetuſtate, ædium ſacrarum, adytorum, templorum, theſaurorumque cuſtodia, draconi aſſignatur. Sed rude & inconcinnè, quemadmodũ & ædium, oppidorũ, vrbiumq; principium fuit. Neque enim initio muris cinctæ, vallo & propugnaculis ex viuo ſaxo communitæ fuerunt, ſed, vt Halicarnaſſeus perhibet, aggeribus tantùm, arborumq; truncis, caſæ aliquot leui materia, vel arundine, vel ſtramento excitatæ, quibus homines habitabant, circundabantur. Nec Galli olim, & multò minus Germani, vt Hubertus Leodius aſſerit, qui non oppida, ſed vicos inhabitabant, lapide & cæmento ſuas ciuitates cingebant: ſed trabes directæ perpetuæ, in longitudinẽ paribus interuallis diſtantes inter ſe binos pedes in ſolo collocabantur, reuinciebantur extrorſus, multo aggere veſtiebantur: ea autem quæ diximus interualla, grandibus in fronte ſexis effarciebantur. His collocatis & coagmentatis, alius inſuper ordo adijciebatur, vt idem illud interuallum ſeruaretur, neque inter ſe contingerent trabes, ſed paribus intermiſſæ ſpacijs, ſingulæ ſingulis ſaxis interiectis, arctè continerentur, ſic deinde omne opus contexebatur, dum iuſta altitudo muri expleretur. Qui quidem muri in hunc modum compoſiti, etſi ea tempeſtate deformes non erant, & ad vtilitatem, defenſionemque vrbium ſummam haberent opportunitatem, quod & ab incendio lapis, & ab ariete materia defenderet, quæ perpetuis trabibus pedes quadrigenos plerumq; introrſus reuincta, neque perrumpi, neque diſtrahi poſſet, non tamen perpetuò durabilis erat, pluuia etenim & vetuſtate corrumpebatur, & temporis tractu, carioſa ſæpè concidebat. Idcirco neceſsitate hominũ induſtriam excitante, quæ in iam conſtituta ciuili ſocietate, multorum conſilijs adiuta, vires & incrementa gragatim ſumpſit, & à quo ferarum & ſceleſtorum hominum iniurijs commodius ſe tuerentur, ſaxa ſaxis coniungere, lateritios muros ex lapide & materia cõpoſitos conſtruere didicerunt. Quos prioribus multò firmiores fuiſſe, ex eo facilè conſtat, quia ob expugnationis difficultatem, muralis corona ab Imperatore ei dabatur, qui primus murum ſubijſſet, & per vim in hoſtium oppidum aſcendiſſet. Ex quo facilè apparet, quomodo nihil ſimul inuentum, & perfectum fuerit. Conſtituta iam qualicunq; vrbis facie à caſarum neceſſitate, ad agreſtium tuguriolorum commoditatem: à commodo verò, ad ædificiorum magnificentiam atque ſplendorem ſenſim progreſsi homines, & certam ædificandi rationem per artificioſas ſymmetriarum obſeruationes, inuenerunt. Eoque modo, vſus, obſeruatio, animaduerſioque naturæ, artem demùm peperit, quæ primo ſtatim vocabulo, artificem fabri nomine inſigniuit. Vnde Faber cuiuſque rei opifex, prima inſtitutione dictus eſt, Græcè tecton, vnde Architecturæ commune omnibus artificijs nomen deductum eſt. Quæ ſingulari cultu, magnificentia, atque nitore non modò vrbes, publica priuataque ædificia expolire, & concinnè ornare, ſed & magno faſtu, ſtupendis impenſarum ſumptibus, præclara & magnifica illa ædificia ſeptem conſtruere docuit, quæ humanæ induſtriæ miracula mundus admiratur. Itaque nobiliſsima Architectura, in ſummo collocata faſtidio, totius Vniuerſi ornamentum, iure nominatur. Quæ etenim vrbs, quod oppidum aut caſtrum abſque Architecturæ præſidijs, vel minima nominis celebritate claret? Illa ædificiorum magnificentia, populi opes, vaſta propugnaculorum mole, murorum & turrium diſpoſitione ac ordine, Moderatorum curam & prouidentiam ſpectantibus non obſcurè demonſtrat. Eam proinde Daniel Barbarus, omnium artium Principem, ac dominam, Iudicem atque Reginam artificiorum, & inuentorum optimo iure vocat. Quam & Vitruuius ſcientiam dicit, pluribus diſciplinis & varijs eruditionibus ornatam, cuius iudicio probantur omnia, quæ à cæteris artificibus perficiuntur opera. Cuius quidem artis dignitas, ex eo maximè elucet, quòd eius nomen à principatu, quem inter omnes artes obtinet, ſit deriuatum. Quare & Plato Architectum præeſſe inquit his, qui artibus vtuntur. Sed quiſnam ego, qui Architecturæ commendationem ſuſcipio? Anne Gellianum illud exciderat, Turpius eſſe exiguè atque frigidè laudare, quàm inſectanter & grauiter vituperare? eius itaque commendationem Architecturæ peritis relinquens, ad præſens me opus conuertam. In quo quidnam ornamenti toti vniuerſo periti Architecti vrbium, oppidorumq; ſtructura contulerint, artificioſæ Simonis Nouellani, & Franciſci Hogenbergij manus, mirifica quadam induſtria, tam accuratè, & ad viuum partium ſingularum proportione, & vicorum ordine ad amuſsim obſeruato, expreſſerunt,

E vt

vt non icones & typi vrbium, sed vrbes ipsæ, admirabili cælaturæ artificio, spectantium oculis subiectæ appareant. Quas partim ipsi depinxerunt, partim ab ijs, sagaci diligentia conquisitas, atque depictas acceperunt, qui singulas quasque vrbes perlustrarunt. Idq; ea diligentia, vt non temerè, sed audacter atque constanter affirmare audeam, nihil vnquam eiusdem argumenti vel in Italia, vel in Gallia, aut alibi prodijsse, quod cum istius operis artificio & veritate conferendum veniat. In quo topographicæ vrbium oppidorumque descriptiones tam geometrica, quàm perspectiua pingendi ratione, cum genuina situs, locorum, mœniorum, publicorum & priuatorum ædificiorum obseruatione, singulari artis industria atque præsidio sunt delineatæ. Sed quem in finem Lector optime, dices? Norunt historiarum periti, quantum ad variarum rerum cognitionem peregrinatio longinqua & diuturna conducat. In qua sensuum adminiculo percipiuntur ea, quæ doctore etiam exercitatissimo præeunte, non ita commodè intelligi queunt. Varij siquidem diuersarum Gentium ritus, disciplinæ, leges, mores, instituta, & cōsuetudines peregrinando multò accuratius intelliguntur, quàm si ea, quæ nunquam vidimus, sola historica lectione tractaremus. Nunquid ieiunum & prorsus anile de multiplici rerum varietate eius iudicium est, qui natiui soli limitibus omni tempore septus, domesticos tantùm, apud quos diluit, audiuit, exterorum verò hominum consuetudines nunquam vidit? Itaque non immeritò Diogenes Laertius lib. 2. in vita Archelai Cosmographi scribit, Alexandrum Macedonem gloriari solitum fuisse, se plura oculis lustrasse, quàm alij Reges vnquam animo & cogitatione attingere valuissent. Scribit Diodorus Siculus, Democritum Abderitem Philosophum octoginta iuges annos peregrinatum fuisse, vt varijs in locis, diuersorum hominum consuetudine, nihil eorum negligeret, quæ homines mentem scientiarum nitore exornare potuissent. Ita Nestor (asserente Frācisco Senensi lib. 14. de Regis & Regni institutione) gloriatur, quòd cum Lapithis conuersatus fuerit. Menelaus autem iactabundus exultat, quòd Cyprum, Phœniciam, Ægyptumque aduenerit, Thebas quoque viderit, quas centum clauderent portæ, & singula quæque ducentos haberet custodes equis instructos, & quòd Æthiopiam etiam lustrauerit, Sidoniam, & Lybiam. Sed quia non omnium facultates concedunt, neque etiam omni periculo, hoc præsertim tempore, vacat, per varias mundi partes oberrare, multasque vrbes ac oppida peragrando lustrare: Idcirco, præsenti opere, variarum historiarum amantes, à peregrinandi labore, periculo, atque impensa liberauimus. Dum acerrimo oculorum sensui, qui reliquos omnes, Aristotele teste, præstantia superat, accuratissimas vrbium icones proponimus: quæ in tabulis artificiosè depictæ, multò apertius de se iudicium præbent, quàm si descriptione litteris tantùm comprehensa, qualiscunque & obscura earum cognitio quæreretur. Hoc studij genere Carolum Magnum vehementer delectatum fuisse constat, quem tres tabulas argenteas habuisse, Platina in vita Leonis III. commemorat: quarum vnam, in qua vrbs Constantinopolitana insculpta erat, Basilicæ B. Petri: aliam, vbi imago vrbis Romæ cernebatur, Ecclesiæ Rauennati dono dedit. Tertiam filijs reliquit, cui inerat orbis terrarum decriptio, quam auream fuisse plerique scribunt. His porrò vrbium descriptionibus, historicas earundem enarrationes coniunximus, vt vbi depictorum oppidorum facies cum ijs Lectores contulerint, præter vrbium oppidorumque situm, etiam ea; quæ ad ciuitatem pertinent, aliqua ex parte intelligant. Quod quidem institutum nostrum, non modò gratiam habere, sed & mirificam delectationem, & vtilitatem præbere existimaui. Cùm ex eo, & historiarum audeatur cognitio, & quæ optima ædificandi ratio sit, diuersorum ædificiorum collatione, perspici queat: Tum etiam situm, murorum ambitum, & conditionem earum vrbium, quæ à truculentissimis nationibus, Christianis sunt ereptæ, non sine maxima recuperandi spe, spectandas proponat. Ita Alexandrum, quem ex virtute Magnum nuncupauerunt, summa diligentia scrutari solitum aiunt loca, in quibus bellum esset gesturus, semperque eadem picta intueri voluisse, vt picturam illam contemplando, ea dignosceret, quæ cauenda, quæuè adeunda essent. Neque verò est, cur consilium hoc Christianis tandem aliquando noxium & perniciosum fore quis putet, eò, quòd primariæ ipsorum vrbes fidei hostibus hac occasione contemplandæ & discutiendæ veniant. Huic siquidem malo, quod quidem haud exiguum fore putabamus, ea ratione occurrimus, dum diuersarum nationum ac gentium diuersum vestiendi cultum & habitum, vtriusque tam præstantioris, quàm deterio-

terioris ſexus effigies vrbium ſimulachris appingi curauimus. Quam ſanè ob cauſam immaniſsimi Turchi, qui omninò nullas, vel ſculptas, vel depictas imagines ferunt, nunquam hoc opus, etiamſi maximè ipſis emolumento eſſet futurum, admittent. In his denique vrbium enarrationibus eorum ſcriptis vſi ſumus, qui eas ipſi peragrarunt, & oculis accuratiſsimè perſpexerunt, ne quis mihi de ignotis; & nunquam à me viſis, multa ſcribere obijciat. Eos autem auctores iam omnes ex ordine recenſerem; ſed prolixitatis euitandæ gratia, id omitto. Deſiderantur quidem adhuc aliquot vrbium typi, quos bellicis præpediti tumultibus, non ita commodè obtinere potuimus. Quòd ſi itaque Vrbium Moderatores, aut quicunque tandem alij, Ciuitatum ſuarum delineatione, ſplendoris aliquid operi noſtro, hiſtoriarum etiam, & picturæ amatoribus, in honeſta Litterarum ſtudia, animi propenſionem ſignificare, eamque nobis communicare voluerint, ſuo eas loco collocabimus, neque ipſi à nobis præteribuntur indicti. Ita opus hoc noſtrum mirificè multarum vrbium genuina deſcriptione ornauit ac auxit Præſtantiſsimus, Doctiſsimusque vir, Dominus Abrahamus Orttelius Antuerpianus, hoc noſtro tempore inſignis Coſmographus, quo optimos quoſque honeſtis Litterarum ſtudijs fauentes, maximo beneficio affecit. Nec minores gratiarum actiones merentur ſummi illi præſtantiſsimarum artium admiratores, Georgius Hoffnagel Anuerpianus Mercator, & Cornelius Chaymox, quorum ille viuos & accuratos Hiſpanicarum, hic verò aliquot Germanicarum vrbium typos, perhumaniter nobis communicauit. Idem etiam ſingulari animi propenſione fecit, generis virtutumque ſplendore Clariſsimus vir ac Dominus, D. Conſtantinus Liskirchius, Florentiſsimæ Reipubl. Colonienſis primarius hoc tempore Cōſul: cuius ſpectabilis omnique officiorum genere à nobis obſeruanda dignitas, earum vrbium, oppidorumq; deſcriptionibus opus hoc noſtrum adauxit, quæ ex Africa, Aſia, & India pauci vnquam antè depictas viderunt. Nec minus de Coſmographiæ & hiſtoriarum ſtudioſis benè mereri voluit Reuerendiſsimus & Illuſtriſsimus Princeps ac D. D. Gerardus à Groſbeck, Leodienſium Antiſtes, &c. Cuius Illuſtriſſ. Cel. procurante Reuerendo D. Georgio Syluio, eiuſdem Diœceſis D. Suffraganeo digniſsimo, vrbis ſuæ Leodienſis viuam & accuratam effigiem, operi noſtro inſerendam, pro liberali Illuſtriſsimæ Cel. ſuæ in ſtudiorum cultores propenſione, communicauit. Reliquum nunc eſt, vt Candidum ſpectatorem, lectoremque beneuolum peramanter rogem, vt ſtudium noſtrum, quo belliſsimè eum reficere, & recreare conati ſumus, boni conſulere, eiq; optimè fauere dignetur. Coloniæ Agrippinæ,

M. D. LXXII.

MELCHIOR HITTORPIVS S. THEOLOGIÆ L. ET APVD GRADVS MARIÆ APVD AGRIPPINENSES CANONICVS, GEORGIO BRAVN AMICO SVO, S.

VIDI, & perlustraui vrbes, Ornatißime Georgi, & gratias habeo maximas; Nam plurimum me oblectarunt, neque video, soli, solitudinemque amanti homini, quid poßit amœnius accidere, quàm quod alij diuturnis itineribus feßi, magno cum sumptu, temporisque non parua iactura, vix, vel certè non tam exactè assequuntur, illud apud studia sua desidentem, & his tantummodo fatigatum, oculis, non vnius tantum regionis, sed totius vniuersi vrbes peragrare, ac perlustrare. Quare cùm gaudeam homines doctos, artificiosa huiusmodi inuentione, quæ & oblectet, & commoda sit, atque vtilis multorum otio consulere voluisse; Tum verò te, quem nescio, quomodo in animo meo geram; Nisi, quòd virtus atq; probitas, magnes esse amoris dicatur, hoc nobis tam pulchrum spectaculum adornasse, theatrumque, erexisse, id mihi etiam ob patriam est iucundißimum. Cui magnum, hoc ornamento, apud omnes exteros, decorem; tibi verò etiam eius grato ciui, sempiternam gloriam, & immortale nomen conciliasti. Vale, & spartam illam tuam, quod facis, exornare perge.

LONDINVM.

ONDINVM, vrbs antiquiſſima, in Midelſexia Comitatu, regione totius Angliæ feraciſſima, & ſaluberrima, ad flumen Thameſim LX. paſſuum millia ab Oceano ſita, latitudinis habet gradus LII. longitudinis XIX. & XV. minuta. Cuius quidem primum omnium fundatorem Brutum fuiſſe, conſtanti hiſtoriarum lectione perhibetur. Is ex Italia in Græciam, inde in Africam, tum in Gallias, ac demum in Britanniam deueniens ad Thameſim fluuium, ſitu & opportunitate loci adductus, vrbem condidit, Troiamque nouã appellauit (verba ſunt Pontici Virunnij, qui ſex, de rebus Britannicis libros conſcripſit, quos integros, vix verbo mutato ex Gaufrido Monumetenſi deſumpſit) quæ tandem per corruptionem, Trinouantum, dicta fuit. At, poſtquam Lud. frater Caſſibilauni, qui cum Iulio Cæſare dimicauit, regni gubernacula adeptus eſt, cinxit eam nobiliſſimis muris, & turribus, arte mira fabricatis, & de nomine ſuo iuſſit eam dici, Caier Lud, id eſt, ciuitas Lud. Deinde per corruptionem nominis, Cærlunda. Et ſuccedente tempore, per commutationem linguarum, Lundene: Et poſtea demum, applicantibus alienigenis, qui patriã ſibi ſubmittebant; Lundres dicta fuit. Mortuus tandem Lud, in hac vrbe ſepultus eſt, iuxta portam illam, quæ hoc etiam tempore, Por Lud, Britannicè, Saxonicè verò Ludesgate, nuncupatur. Ob hanc autem nominis mutationem, inter prædictum Lud, fratremq́; eius Neunium, maxima eſt orta ſeditio, quoniam vellet nomen Troiæ in patria ſua delere. Quam contentionem Gildas hiſtoricus & Poeta inſignis copioſè proſequitur. Hactenus Ponticus. Hanc porro Trenouanti deductionem, Ioannes Zelandus, in Syllabo dictionum antiquarum Genethliaco Edoardi Cambriæ Principis ſubiuncto, huncin modũ confirmat. Trenouantum, Britannicè Trenouante, Latinè oppidũ nouum, vel, vt quidã non ineptè interpretantur, Troia noua dicitur. Quod autem Tre, oppidum ſignificet Britannica lingua, tam notum eſt, vt comparatione prorſus nulla egeat. Trenouantum olim ea vrbs fuit, quam & Londinum Britanni recentiori vocabulo appellabant. Vt autem præclaræ vrbes ſua commutent nomina, non eſt infrequens. Londini meminit Cornelius Tacitus, libro hiſtoriæ ſuæ decimo quarto. Meminit & Ptolomæus, eo paulò recentior, ſecutus forſitan Fabium Pictorem, in Britanniæ deſcriptione, aut alium quempiam Latini nominis Coſmographum. Quanquam, niſi ego omninò malè iudico, luxatum eſt Londini vocabulum apud Ptolomæum ſuo loco. Non enim Cantiorum vrbs fuit: Tameſis ingens æſtus Cantios, à Trenouantibus indubiè dirimebat. Barbaris etiam Britanniam, vi occupantibus, Londinum, Medioſaxonum, & Oſtroſaxonum, non autẽ Cantiorum erat, &c. Polydorus Virgilius, vir alioqui doctiſſimus, Trenouantum temerè adſcribit vrbi, quá noſtra ætas Northehamton, ad differentiã Suthehamton, corruptè pro Northeauondunc appellat, &c. Hæc Ioannes Zelandus, in gratiam Trenouanti ſui. Nobilis ille fluuius Thameſis, primò Iſis nominatus, paulò ſuprà Vinchelcombiam vicum oritur, deinde riuis paſſim auctus, citra Oxonium cum flumine Thami, iunctis aquis, nomen quoq; coniungit. Ad extremum immani maris æſtu (quibus, vt ait Gemma Friſius XXV. horarum ſpacio, amplius LXXX. paſſuum millibus fluit, ac refluit) excipitur, atque nauigabilis ac vaſtus, per magno mortaliũ commodo, ipſam vrbem alluens, in Oceanum influit. Hæc vrbs, & per ſe maxima eſt, & ſuburbia habet ampliſſima, necnon & arcem (Turrim appellatam) pulcherrimè extructam. Aedificiis verò atq; templis, magnificè ornatur, vicenis ſuprà centenas ſacris ædibus (quas Parrochiales vocant) venerabilis. Meridiem verſus, lapideum pontem obtinet, longa & miranda operis arcuati ſerie conſtructum, ſuper cuius dorſo domicilia vtrinque, ea diſpoſitione & ordine cernuntur, vt perpetui ferè vici ſpeciem, non pontis exhibeant. Paulus Iouius clariſſimas Britanniæ vrbes deſcribens: Harum omnium, inquit, famam Londinum penitus obſcurat, Trinobantũ, vt plures exiſtimant Ciuitas, C. Cæſari nuncupata, totius Britanniæ Regia, multarum gentium commercio nobilitata, exculta domibus, ornata templis, excelſa arcibus. Et denique rerum omnium copia, atq; opum affluentia, valdè mirabilis. Inuehit in eam totius orbis opes, ipſe Thameſis ſtatis horis Oceani æſtibus ſuperbus & tumidus, onerariis nauibus ab oſtio per ſexaginta millia paſſuũ ad vrbem, tuto ſemper & præalto alueo nauigabilis. Ripas vndique peramœnæ villæ, prædiis atque nemoribus diſtinctæ, paſſim exornant. Ab inferiore, ſcilicet parte Regia domus, Grinuicia, ita Anglicè à viridariis appellata: & in ſuperiore, Prætorium, nomine Ricemundum, in medio autẽ nobilis ſtructuræ exurgit Veſtmonaſterium, ab occidua parte vrbis, Foro iudiciali, ac B. Petri templo Regum ſepulchris exornato longè clariſſimum. Atq; item vigeſimo lapide à Londino Regium caſtrum Vindoſoriæ ſecedentis Regis peramœna ſede, aliquotq́; Regum ſepulchris, & Garetteriorum ſodalium cæremonia percelebre. Olores autem agminatim, læto occurſu, & & feſtiuis cantibus ſubeuntes claſſes excipiunt, atque vndiq; retia ſiluris atq; ſalmonibus expanduntur. Iungitur ad vrbem lapideo ponte ſtructura mirifici operis, nec vllis imbribus augetur, cùm vnis tantũ æſtibus intumeſcat. Secundum Thameſim & aquarũ mole, & longitudine curſus cæteros exuberant, Humbrus, recepto Trenta in immenſum adauctus, qui olim Habus fuit, & Sabrina, margaritis etiã nobilis, qui è ſummis VValliæ montibus raptis ſecum multis torrentibus, in Briſtolicum ſinum effunditur. Hactenus Paulus Iouius. Londinũ porrò, teſte Polydoro Vergilio, ab Archenini Regis vſq; temporibus, Regia ciuitas eſt, & Regni caput, ciuibus & alienigenis frequẽtiſſima, diuitijs atq; opibus affluens, emporio celeberrima. In ea Reges diademate Imperiali inſigniuntur, Regnoq́; ceremoniis ſplendidiſſimis, inaugurantur. In ea Concilium (Parlamentũ dicunt) celebratur. Adminiſtratur autem antiquo Britannorum Regum priuilegio à XXIV. ciuibus, quos Angli Aldermannos, quaſi ſeniores vocant. Ex quorum numero Prætorem vrbanũ, Maiorem eorum lingua appellatum, Tribunosq́; duos, Sceruios vocatos, ipſimet annua cõmutatione eligunt: qui in iure dicũdo legibus municipalib. vtuntur. Mira erudiſſimorũ virorũ, cùm in vniuerſa Britannia, tũ in hac potiſſimũ vrbe ſemper extitit fertilitas, qui inter ſcriptores celebratiſſimi enituerunt: Quorũ ſeriem Georgij Lilij Britanni Elogia, ad Paulum Iouiũ, accuratè recenſent. Laonicus Chalcondilas Athenis degens, Græce Britannicas inſulas deſcribens, inter cætera inquit: Habet vrbes magnas & opibus florentes, necnõ vicos quamplurimos. Rex eam gentẽ imperio temperat. Londras Regni Metropolis & ſedes habetur, viris; potẽtia & opibus reliquas vrbes antecedit, diuitijs quoque, & reliqua fœlicitate omnes vrbes occidentem ſpectantes facilè ſuperat. Flumen iſtam vrbem alluit magnum & rapidum, quod in Gallicum mare effunditur, ab vrbe ſtadijs decẽ, & ducentis, ibiq́; reſtagnat, adeò, vt facilè nauibus hanc ad vrbem accedere liceat.

LONDINVM FERACISSIMI ANGLIAE REGNI METROPOLIS

THE TOWRE

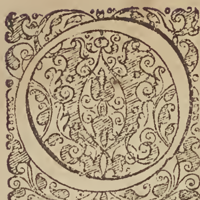
Cum Priuilegio.

Hæc est regia illa totius Angliæ ciuitas LONDINVM, ad flu-
uium Thamesim sita. Cæsari, vt plures existimāt, Trinobantum
nuncupata, multarum gentium cōmercio nobilitata, exculta domib. ornata tē-
plis, excelsa arcibus, claris ingenijs, viris omnium artium doctrinarumq; gene-
re præstantibus, percelebris. Deniq; omnium rerum copia, atque opum excellētia
mirabilis. Inuehit in eam totius orbis opes ipse Thamasis, onerarijs nauibus per
sexaginta millia paßuum, ad vrbem prealto alueo nauigabilis.

STILLIARDS) Hansa, Gothica dictio, conuentum, vel congregationem sonans, mul-
tarum ciuitatum est confoederata Societas, tum, ob præstita Regibus, ac Ducib. benefi-
cia: tum, ob securam terra, marique, mercaturæ tractationem, tum denique, ad trā-
quillam Rerumpub. pacem, & ad modestam adolescentum institutionem conseruan-
dam, instituta: plurimorū Regum, ac Principum, maximè Angliæ, Galliæ, Daniæ, ac
Magnæ Moscouiæ, nec non Flandriæ, ac Brabantiæ Ducum priuilegijs, ac immuni-
tatib. exornata fuit. Habet ea quatuor Emporia, Cuntores quidam vocant, in quibus
ciuitatum negotiatores resident, suosque mercatus exercent. Horū alterum hîc Londi-
ni, domestica oeconomia niter, habens domum Gildehallā Teutonicā, quā vulgo Stiliard, nūcupat.

OLISIPO, NVNC LISBONA.

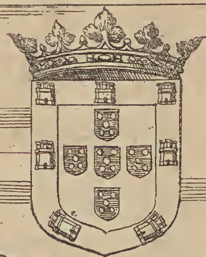
LISIPONEM inter antiquissimas Hispaniæ vrbes annumerandam esse vetustissimi quique scriptores testantur. Hanc Varro Olisiponem, & Ptolemæus Oliosiponem appellant, Plinius Sarlatiam & Iuliam felicem, Strabo vero Vlysseam & ab Vlysse conditam, ex verbis Myrliani videtur asserere. Antiquæ vrbis Olisiponis situs, collem excelsum ad Tagi ripam deductum vsq; antiquitus solummodo occupabat, nunc vero plures montes ac valles magnitudine complectitur. Ab hac parte, qua meridiem respicit, vetus Regia amplissima, magnificoque opere pulcerrima conspicitur, quam ad Sanctos vulgo dicunt. Versus aquilonare vrbis cornu, nobilissimum Vestalium D. Claræ cœnobium Tagi crepidinem fermè attingit: Meridionale vrbis latus mari alluitur, reliquæ tres partes aditum habent à terra. Itaque quinque vallibus, collibus totidem feracissimis & iucundissimis vrbs tanto spacio complectitur, vt vniuersus eius ambitus septem millibus passuum designari possit. Interior vero eius amplitudo & magnificentia maxima est. Domorum siquidem amplius, quam viginti millia inesse constat, earumq; ingens multitudo tam principum virorum, nobiliumque, quam etiam priuatorum hominum eleganter & sumptu propè incredibili constructa est. In littore fontes quamplurimi ex diuersis vrbis partibus per ductus subterraneos oriũtur, è quibus populus aquationem facit. Porro omissis, breuitatis caussa, pulcherrimis huius vrbis ornamentis, Olisipo septem imprimis ingentibus ædificijs magnificentissime extructis hoc tempore illustratur. Horum primum Misericordiæ templum est, quadrato vndique lapide eleganter ædificatum, cuius qui curam gerunt, Misericordiæ fratres vocantur, qui ærarium, quod ex fortuitis tantummodo hominum piorum largitionibus eleemosynisque conflatum est, summa fide administrant, ex quo amplius viginti quatuor aureorum ducatorum milibus in singulos annos constat egentibus erogari. Secundo loco, sequitur alterum misericordiæ, ac humanitatis exemplum, Valetudinarium videlicet commune pauperum infirmorumq; hominum, nomine omnium Sanctorum. Tertium est monimentum, à D. Petro, Ioannis Regis, huius nominis primi filio, sumptu publico constructum, vt externarum gentium, Regumque legatis, eo loci hospitium præberetur, domus reuera amplissima, mirificoque opere admodum conspicua. Quartum est ædificium Regis Ioannis, hoc nomine tertij, perpetua memoria dignissimum, quam domum frumentariam Reip. ac quasi Lusitaniæ nutricem, merito nominare possis. Post huius tergum, nouum prætorium inhæret, ipsam maris crepidinem attingens, cui merito ædium magnificentia, & operis pulchritudine, quintũ in hoc ordine locum tribuendum esse, duximus. Sextum monimentum opere admirabili factum videtur, præda, spolijsq; multarum gentiũ Regumque refertissimum, quod ab Indicis negotijs, quæ ibi pertractantur, Domum Indicam vulgus appellat. Septimum monimentum publicum est, armamentarium, ingenti armorum omnis generis copia refertum. Olisipo, ex ea parte, qua mari alluitur, portis XXII. distinguitur. Pars vero, quæ continentem respicit XVI. Turribus autem, per murorum gyrum LXXVII munitur. Parochiæ XXV. numerantur. Hæc Damianus Goes, Eques Lusitanus, qui peculiari libello accuratissime hanc vrbem descripsit. Ex quo plura in Indice adiecto beneuolus lector inueniet.

CASCALE ET BETHLEEM OPPIDVLA.

B Olisipone Aquilonem versus, oppidum Cascale situm est, quo naues onerariæ in anchoris consistentes, accedente maris æstu auram operiuntur, portu vadoso alioqui, & anfractuoso. Modico inde interuallo, aduerso etiam flumine, sinus in cubiti formam efficitur, in cuius fronte sacellum est diuini Iuliani, supra quod aliud D. Catharinæ sacrum. Tum eodem latere obliqua ripa propius ad vrbem accedenti, Bethleem oppidulum, & ibi templũ ingens diuæ Virgini dicatum, vnà cum cœnobio Monachorum, qui D. Hieronymi vitæ institutum professi sunt, sese offert, incredibili sumptu ac magnificentia constructum, D. Emmanuelis Regis monumentum, quod dum viueret, sibi ipse designauit, erexitque. Magnam tamen ipsi operi accessionem Ioannes III. Emmanuelis filius fecit. De qua re extat ibi in arcu celebre Rescendij bellalibus literis tetrastichon.

Vasta moles sacrum diuinæ in littore matri
Rex posuit regum maximus Emmanuel.
Auxit opes hæres regni & pietatis, vterque
Structura certant relligione pares.

LISBONA.

Cum Priuilegio.

HISPALIS.

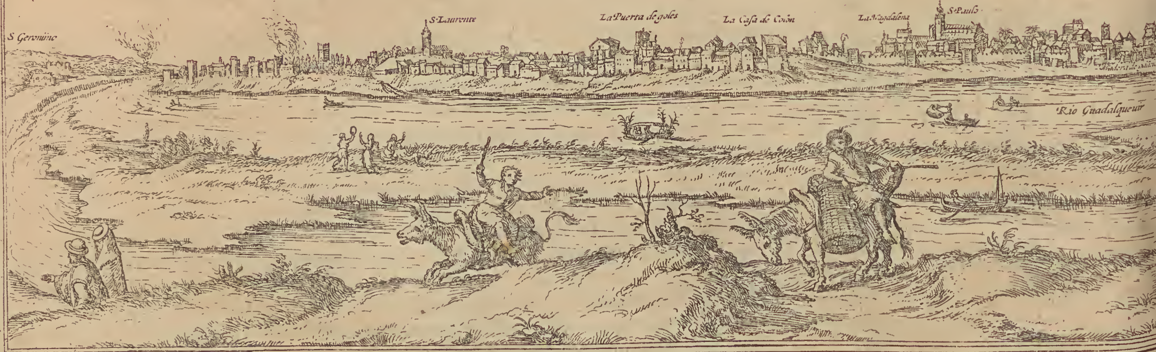

ISPALIS, quæ nunc Sibilia, vulgò Seuilla dicitur, Hiſpali Herculis filio, nomen atque primordium, Iulio Cæſari reſtaurationem, Raymiro Regi, ac longo tempore deinde Ferdinando tertio à Mauris liberationem defert. Vrbs eſt Bæticæ prouinciæ ad mare Gaditanum clariſſima, forma rotunda, ædium pulcherrimarum frequentia nitidiſſimè culta, totiuſque Hiſpaniæ emporium florentiſſimum, quod ex variis mundi partibus, maxime verò ex India Occidentali, quæſtus incredibiles facit. Ad tantum ſiquidem negotiationis culmen Hiſpalenſes deuenere, vt ipſi ſoli hoc priuilegio gaudeant, quo nullum in Indiam tranſmittatur nauium genus, quin hic mercibus oneretur, machinis & tormentis bellicis, commeatu, milite omnibuſque ad tantam nauigationem requiſitis, Sereniſſ. Hiſpan. Regis nomine, inſtruatur. Quæ in Aprili copioſa & ingenti claſſe, maxima præſtantiſſimorum bonorum copia refertæ, quorum pretia omnem ferè æſtimationem ſuperant, in Indiam tendunt. Quotquot etiam ex eadem India naues, pretioſiſſimis onuſtæ theſauris Æolo bene fauente redeunt, huius vrbis littus appellere, merceſque exinanire coguntur, quæ frequenti numero quotannis in Auguſto vel Septembri, ingentes ac incredibiles opes conferunt. Eſt hic ampla & magnifica ſtructura nobilis domus Gubernatorem & Conſules habens XII. quæ à negotiis Indicis, quæ ibidem geruntur, L. caſa de al contraction delas Indias nomen habet. Situ omnes Hiſpaniæ vrbes excellit, agrum habet pinguem ac peramœnum, omnis generis frugum, olei, oliuarumq; feraem, fructuoſis conſeptum arboribus, maximè palmis & citriis, quas Narangios Hiſpani vocant, vt verum ſit illud adagium, quod vulgò dici ſolet. Hominibus, quos Deus amat, Hiſpali domum largitur & victum. Eam nobiliſſimus fluuius Bætis præterlabitur, nunc Guadal queuir dicitur, qui Prouinciæ Bæticæ, vt Strabo & Plinius aſſerunt: nomen dedit, præſtans eſt, & multæ vtilitatis, vtrinque perpulchris colitur oppidis. Vnde à Statio, Martiali, Silio, & Seneca maxime celebratur. Ligneo ponte quem parua nauigia catenis compactum ſuſtinent, admodum delectabilis in Atlanticum mare, magno cum impetu excurrit. In Hiſpalenſi quodam ſuburbio meridiem verſus, quod ipſorum lingua, El tablado, vocant, plurima antiquitatis monumenta eruuntur è terra, veluti tymbi, lapideæ ac vitreę lampades, vrnæ, numiſmata, & alia id genus, ex quibus gentilium ſepulturam hic quondam fuiſſe, intelligi poteſt. Altera ex parte milliari ab hac ciuitate, conuulſæ vrbis antiquæ, atque theatri ruinæ videntur; locus Hiſpanis Seuilla la vicia, hoc eſt, Sibilia vetus dicitur. Vehementer Hiſpalenſium ciuitatem commendat aquæductus inſignis, à Mauris incredibilibus impenſarum ſumptibus opere fornicato cōſtructus, qui excauato miliaris ſpatio, iucundam incolis aquationem præbet, vnde quam plurimi fontes ad ciuitatis neceſſitates deriuantur. Mirabile dictu, riuo, dimidiati quanto itinere, nimirum ſex miliarium, per cæcos terræ meatus à Carmora ciuitate, ſcaturientes fontes in hunc aquæductum, deducantur. Vnde Los cannos de Carmora Hiſpanis dicitur. Excludor loci anguſtia, vt de magnifico huius vrbis templo, de celebri Epiſcopatu, deque ornamentis cæteris nihil ſcribere poſſim. De quibus Marinæum Siculum, Vaſæum, & reliquos Hiſpaniæ Chorographos lege.

CADIZ, OLIM GADES.

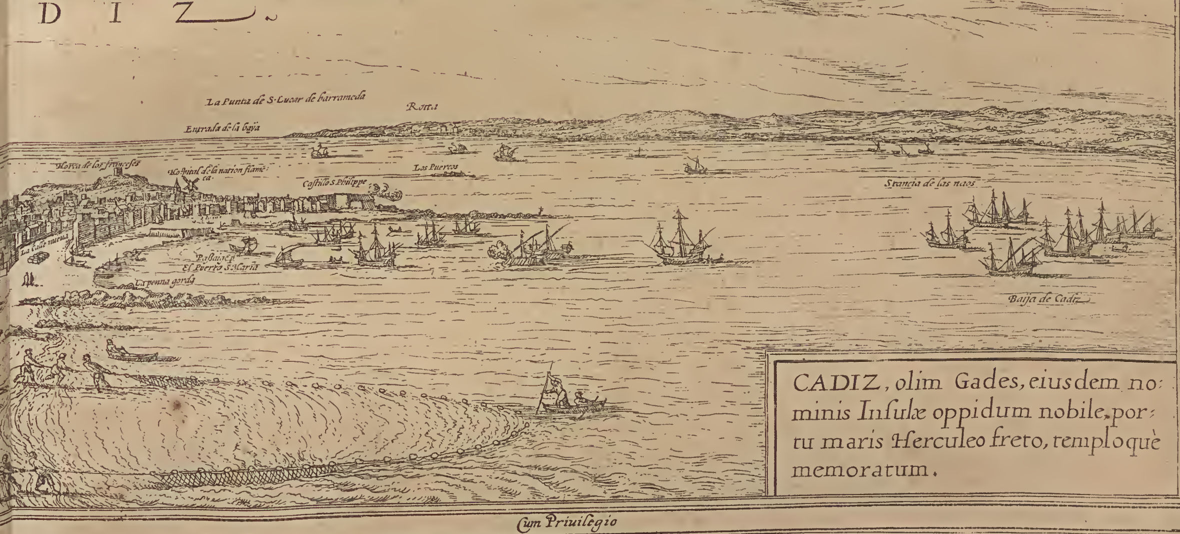

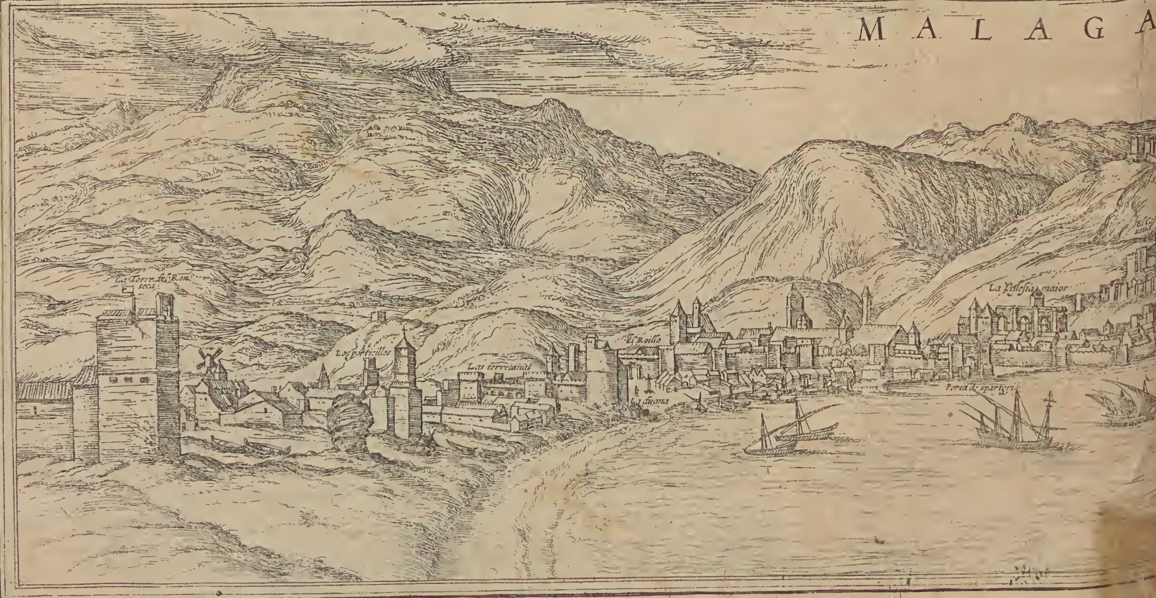
ADES, ſeu Gadira Inſula, paululum à continente ſemota, cui La puente de Suaſſe coniungitur, eiuſdem nominis Graditanum oppidum, quod nunc Gadiz continet. Quod Cicero oratione pro L. Cornelio Balbo, qui Herculeo freto vicinū, itinerum ac laborum Herculis terminum vocat, & à L. Marinæo Siculo Bæticæ Prouinciæ initium ſtatuitur. Illud autem, quod nunc videtur, primis operum fundamentis non innititur, cùm hoc tempore eius poſitio Orientalem plagam reſpiciat. Strabo autem lib. 3. Geographiæ ſcribat, quod occiduas Inſulæ partes occuparit. Cuius quidem rei haud obſcura nunc conſpiciuntur veſtigia, iuxta B. Catharinæ ſacellum: Decreſcente etenim mari rudera, collapſæ fundamentorum ruinæ, confracti columnarum ſcapi, ingentium ædificiorum fundamenta, arena obuoluta apparent. Quin etiam vrinatores fatentur ſe frequenter ingentes portarum poſtes, vectes, atque cancellos vidiſſe, quibus inter piſcandum retia implicata hærere piſcatores queruntur. Vnde priſca ciuitatis amplitudo euidenter apparet. Nunc non ita amplæ magnitudinis oppidum, partim nauigationis, mercaturæque commodis, partim ſalinis fouetur, ſal enim hic eadem plane ratione, qua apud Antiqueram oppidum conficitur, vbi vallis eſt amœniſſima, omni ex parte clauſa montium iugis quæ vallis hyeme pluuialibus aquis impletur, & in formam magni lacus efficitur, cuius aquæ calore ſolis in ſalem candidum conuertuntur. Maximo portu variarum regionum nauibus ſatis tutam ſtationem Gaditanum hoc oppidum præbet. Idem etiam memoratum efficiunt excelſæ turres, ex quarum ſummo faſtigio, ingens accenſus ignis, vicinis Hiſpaniæ ciuitatibus barbarorum hoſtiu m aduentum denunciat. Piſcatu quoq; maximi emolumenti ac lucri thynnorum pinguium, oppidum cum Inſula claret. Qui à calend. Maij ad XV. Iunii inſtituitur, quo quidem tempore incredibilis piſcium copia, quę italicarum triremium, cæterarumque regionum neceſſitati deſeruiunt, capitur. Reliqua Inſula, omnifrugum, ac præſtantiſſimi vini prouentu fœlix. Iuxta oppidum collapſi theatri

HISPALIS, Seuilla Taraphæ, Celebre et peruetustum in Hispania, Bæticæ prouinciæ, emporium, quod Gaditani maris littus amœnissimo situ illus Trat.
S Geronimo
S. Laurente
Rio Guadalquivir

SEVILLA
El Castillo
Triana

CADIZ
Mar Oceano
El Castillo
Ygslesia maior

La Punta de S. Lucar de barrameda
Los Puercos
Baija de Cadiz
CADIZ, olim Gades, eiusdem nominis Insulæ oppidum nobile, portu maris Herculeo freto, temploquè memoratum.
Cum Priuilegio

MALAGA

MALACE maritimum, Hispaniæ Bæticæ oppidum, Malaga deinceps nominatum à Phoenicib. Fran: Tarapha ædificatum perhibet: Qui anno ante Christi aduentum D. CCC. XXXX ex Asia à mari, quod rubrum vocatur, in Hispanicum proficiscentes, & hanc incolentes regionem, longinquis continuo nauigationib. incubuerunt, à quibus pleræque ciuitates constructæ leguntur, inter quas Malacæ Ciuitas, in Betica prouincia, ab eisdem condita fuit. Quæ nunc Episcopatui nomen præbet. Et mercaturà, varijsquè opificum generib. claret. In qua fictilia vasa nitidissima, conficiuntur &c.

theatri extant indicia, vbi marmorea ſigna, artificioſo opere ſculpta inueniuntur. Cupidinis ſimulacrum mira induſtria effigiatum, ea opinione, quod quondam huius Inſulæ idolum fuerit, curię frontem exornat. Similiter & Herculis ſtatua, & pleraque alia vetuſtatis monumenta. De iſto oppido & Inſula, vide Strabonem lib. 3. Geographiæ.

MALAGA.

ALAGA, vrbs eſt Epiſcopalis Hiſpaniæ Bæticæ, ſitu, emporio rerumque omnium & neceſſitati & voluptati deſeruientium affluentia celeberrima. Quò variarum nationum mercatores, potiſſimum verò Belgæ, maxima frequentia annuatim cõfluunt, vti eos, quos delicatiſſimos vindemia hoc loci ſuppeditat fructus, exportent. Quod ampliſſimi lucri occaſionem non huic modo vrbi, ſed & populo, agroque vicino, in quo hi fructus colliguntur, præbet. Vnde facile quidem incredibilis huius ſoli vbertas intelligi poteſt, quod ſane dictu mirum, quantam frumenti, vini, olei, pomorum, præſtantiſſimorum denique fructuum abundantiam fundat. In quo etiam amœniſſimi horti generoſis arboribus culti, herbis odoriferis, fontiumque murmure præſtantes, magna cum delectatione videntur. Quin etiam contra hoſtiles inſultus vſque adeo hæc vrbs munita, firmiſq; eſt mœnibus ſepta, vt valli, inuictique propugnaculi vicem contra Africam obtineat. Itaque Sereniſſimus Hiſpaniarum Rex, armamentarium hic habet: omni armorum, machinarum bellicarum, commeatuſque genere inſtructiſſimum, ex quo maximis impenſarum ſumptibus perpetuum præſidium, in ſuis Africæ oppidis ſuſtentat atque communit.

TOLETVM.

OLETVM, Plinio & Taraphæ, Serezola, Hiſpaniæ vmbilicum obtinere videtur, cuius inæqualis, cliuoſus, & aſperior ſitus, ſatis difficilem in eam aſcenſum præbet. Maiorem eius partem nobiliſſimus ille fluuius Tagus, aureis celebratus arenis, alluit, & ab hoſtium tuetur conatibus. Reliqua verò pars, quæ ad arcticum polum ſpectat, muris validiſſimis, & centum quinquaginta turribus tuta eſt, valideq; munita. Hanc ab Hercule ædificatam eſſe, fabulantur plerique: L. Marinæus Siculus & Tarapha ex Boderico Toletano eam conditam commemorant à Tolemone & Bruto Conſulibus, annis CVIII. antè quàm Iulius Cæſar regnare cœpiſſet. Eſt autem in præſtantiſſima hac vrbe magnus equitum numerus, & illuſtrium virorum ſplendor maximus, ciuiumque frequens & maxima multitudo: Sacerdotibus etiam eſt venerabilis, & diſciplinis liberalibus exculta, artibuſque mechanicis & officiis adornatá, mercatorumq; commerciis admodum diues, præſertim lanificio & ſerico, quibus duobus officiis viuunt in hac vrbe hominum milliaferè decem. Diuiditur Toletum in regiones tres & viginti, eas ampliſſimum & pulcherrimum nobilitat templum, quod omnes ſacras ædes, & forma conſpicua, & magnificis ædificiis, Sacerdotumque miniſteriis, & ditiſſimis ornamentis antecedit. Huius Eccleſiæ Archiepiſcopum Vrbanus II. totius Hiſpaniæ primatem inſtituit. Hinc Toletanus Antiſtes, ſecundus à Rege, non dignitate ſolum & authoritate, verum etiam populis, vectigalibus atque potentia, ſub cuius imperio, præter alios minores populos, oppida nobiliſſima ac memorabilia XVII. gubernātur. Sunt & hic permulta monachorum & monialium monaſteria. Fora venalia, XVII. in quibus omnium rerum copia ſemper abundat. Sunt & Hoſpitalia duo, quorum alterum redditus habet ducatorum millia quinque, quibus infirmi curantur, & infantes expoſiti aluntur, quorum quidem ſemper magnus eſt numerus. Alterum verò, cuius redditus propè duo millia ducatorum, in quo curantur homines Gallico morbo laborantes. Eſt & aliud memorabile, vbi degunt & aluntur homines ſenſu carentes, in quo præterea duodecim ſenes, & vita probi, qui labores ferre, & victum quærere nequeunt, aluntur. Vicos autem propter domorum frequentiam, denſitatemque plures habet anguſtos, qui propter aſcenſum & deſcenſum ſunt ambulatu difficiles. Cæterum domus magnæ ſunt, & intus pulchriores ac commodiores, quàm foris videntur. Seruiunt Toletanæ ciuitati tanquam dominæ multis & variis rebus oppida multa, pagorumque maximus numerus. Qui quidem ciuitatem diuitem faciunt, & rebus omnibus abundantem. Hæc L. Marinæus Siculus lib. 2. de Luſitania.

PINCIA VVLGO VALLADOLID.

INCIA oppidum, omnium, quæ ſunt in Hiſpania, maximum ac nobiliſſimum, quòd Vallisoletum, vulgò Valladolid vocant. De quo L. Marinæus Siculus lib. 2. de rebus Hiſpaniæ hunc in modum ſcribit. Huic oppido, quas vrbes & ciuitates anteponam non inuenio. Eſt enim in optimo loco ſitum in Piſuergæ fluminis amœniſſima ripa, liberalibus diſciplinis & mechanicis artibus excultum. Aedificiis ſacris, ædibus, cœnobiis & duobus collegiis ornatiſſimum. Mercatorum commerciis, & omnium rerum copia ditiſſimum. Vicis, plateis, muris illuſtre. Campis, fluminibus, hortis, fontibus amœniſſimum. In quo præter alias res memorabiles, forum eſt venale ampliſſimum & pulcherrimum. In cuius ambitu, qui paſſus ſeptingentos amplectitur, tecentas & triginta ianuas, & feneſtrarum tria millia numerauimus, & omnia vidimus officia. Huic foro coniunctus eſt vicus conſpicuus, qui ab argentareis opificibus, Argentarius dicitur. Quapropter hoc oppidum, cùm ciuitas non eſt, multis tamen ciuitatibus, etiam primariis non immeritò præfertur. A Regibus Hiſpaniæ præſertim, qui hoc oppidum quaſi domicilium placidiſſimum frequentant. In quo omnes ferè Hiſpaniæ magnates ædificant, & libentiſſimè morantur. Hinc Orientem verſus Cabeconiana ſublimis arx aſpicitur, ſupra fluminis eiuſdem ripam. Vnde non longè diſtat oppidum Donia, ſoli fertilitate diues, & Catholicorum Regum coniugio memorata. Item Palentia nobiliſſima ciuitas in amnis Carrionis margine ſita, vbi quondam literarum Gymnaſium fuiſſe memorant, quod poſtea Salmanticum translatum fuit. Porrò, cùm multis de cauſis celeberrima ſit Pincia, multò tamen magnificentiorem eam reddidit optatiſſimus D. Philippi Regis Hiſpaniarum ortus: Quem quidem maximum & potentiſſimum Regem, non alibi, quàm in potentiſſima pulcherrimaque vrbe naſci conueniebat.

TOLETVM.

TOLETVM precipua in Hispania ciuitas, Tago fluuio celebris, quam Anno Christi D. C LXXIIII Rex Bamba, turbuleta seditione in Hispania sedata, muro turrib. et ædificijs elegantibus exornauit, et hos versus marmori in turri quadam, insidi voluit: Erexit fautore deo Rex inclytus vrbem Bamba, suæ celebrem protendens gentis honorem: Vaseus. Memorabile est, quod de arce toletana Rodericus Toletanus Archi Episcopus refert. Anno Christi. D C C. Regnãte (inquit) Roderico vltimo Gothorum Rege, erat Toleti palatium, a multorum Regum temporibus semper clausum, et seris pluribus obseratum. Hoc fecit Rex Rodericus, contra voluntatem omnium aperiri, &c. In quo preter vnam arcam repositam nil inuenit, qua aperta, reperit quendam pannum, in quo latinis litteris erat scriptum. Quod cum contingeret seras frangi, arcam atq; palatium aperiri, et videri, quid inibi haberetur, gentes eius effigiei, quæ in panno illo erant depictæ, Hispanias inuaderent, et suo dominio subiugarent. Quod Rex videns, doluit aperuisse, et vt erat prius, fecit arcam et palatiũ inserari. Erant autem in panno depictæ facies et vultus, dispositio et habitus Arabum &c. Qua pictura visa, Regis Proceres timuerunt. Hactenus ille. Sensit deinde miserabilem vniuersa Hispania cladem. Nam: Anno Domini D.CC.XVII. ex sententia Taraphæ, vel, vti Vasæus, Et L. Marineus Siculus perhibent: Anno. Christi, D CC XIIII. Saraceni Roderico vltimo Gothorum Rege, infausto octo dierum conflictu, vniuersa nobilitate deleta, totam Hispaniam partim vi, partim deditione metu, partim promissionibus, breuissimo tempore in potestatẽ redigunt. Cantabris dũtaxat, et Asturibus exceptis. Ac deinde, Anno D CCXV Dominica Palmar. Toletum fraude Iudeorũ Mauris proditum fuit, Dum Christiani nihil minus suspicantes, extra vrbem ad D. Leocadiæ de more vacarent audiẽdo verbo diuino. Ab eorum autem tyrannide liberatur et Christianæ Religioni restituitur, per Alfonsũ Sextum, Anno Dni. Millesimo, nonagesimo tertio, vt ex Codice Alcobaciensi, et ex alio chronico perantiquo, Vasæus notauit.

Cum Priuilegio

VALLISOLETVM.

VALLISOLETVM Alijs Pincia, cõmuniter Valladolid dicitur, nobiliß. totius Hispaniæ oppidum, Sereniß. Regis, Procerũ, Illustriumq; viror. sedes est, ac proin magnificis ędificijs, tam nobiliũ vsui, quam cultui diuino nitidißime constructis, prę cęteris Hispaniæ ciuitatibus superbißᵉ. exornatur. Et ex opificum et mercator. frequentia, ex vbertate soli, ex præterfluente pisuerga, haud contemnendas vtilitates percipit.

GRANATA.

QVI topographicam Hispaniæ enarrationem literarum monumentis tradiderũt, ij præstantissimum hoc Regnum in Prouincias quinq; partiti sunt, Tarraconensem, Galatiam, Lusitaniam, Bethicam, & Carthaginensem. Granatæ autem Regnum regio quædam est media inter Bethicam Prouinciam & Carthaginensem, vel potius pars vtriusque. Cuius quidem Regionis longitudo est passuum millium circiter ducentorum, & latitudo ferè centum, patetque in circuitu ad passuum millia septingenta. Est enim longitudo ab Ronda vsque ad Oscam, latitudo verò ab oppido Cambili vsque ad Mare Mediterraneum, & portum Almugnecaris: Qua ad Meridiem spectat, ab vna parte planicies habet amplas, & fertiles campos. Ex altera Bessanos montes altos, & ascensu difficiles. Huius Regionis metropolis est ciuitas Granatensis, de cuius quidem fundatore ac tempore, quo ea ædificata fuit, mihi non benè compertum est, inquit Marineus Siculus. Fuisse autem quondam situ paruam, credendum est, & à Mauris propter oportunitatem loci, magnamque fertilitatem indies auctam nouis ędificiis ac densissimis ædibus: hanc ego taceo coniecturam, propter quod veterum Scriptorum de tam insigni vrbe, tamque populosa, & memorabili, neminem scripsisse comperio. Sunt autem plerique qui non Granatam, sed Gar Natæ dicendum existimant, eo quòd Punica siue Arabica lingua, Gar antrum significat, quòd in ea vrbe Nympha, nomine Natæ colebatur. Itaque nomen vrbis Gar Natæ, hoc est, antrum & speluncam Natæ Nymphæ fuisse volunt. Alii Granatam Eliberæ nomen fuisse contendunt, à quadam fœmina generosa, quæ & vrbis portæ, qua fuit ingressa, de suo nomine nomen dederit. Sed hæc denominatio nec Marineo Siculo, nec Vasæo tomo primo Chronici Hispaniæ cap. 20. probatur. Alii denique Granatam dictam opinantur à Cocco, cuius in ea prouincia magna copia legebatur, quam rem Granam Hispani vocant. Ego verò vrbem Granatam dictam fuisse arbitror, à mali Punici, quod & Granatum vocatur, similitudine. Nam vt malum Punicum granosum est, & acinis, hoc est, granis densissimis refertum, sic & vrbs Granata densissimas domos, & dehiscentis granati similitudinem habet. Vniuersa igitur Granatensis ciuitas communi nomine Granata vocatur, colles binos & altos, ac quasi montes complectitur, quos Darrus amnis, per vallem mediam fluens, diuidit: cui quatuor vrbis Regiones primariæ, situ quasi separatæ, appellationes diuersas imponunt. Ea vrbis Regio, quæ loca magis decliuia & valles occupat, quæ & maximo decoratur templo, Granata dicitur. Reliquæ verò duæ binos occupant colles, quarum altera solis spectans exortum, & regio palatio illustris, Sierra del Sol; altera autem El Aluesin nominatur. Quarta verò vrbis Regio, temporis deinde successu, ob maiorem populi, & incolarum frequentiam Granatæ cõiuncta, Antiquerula dicitur. Primam vrbis regionem, quam Granatam nuncupari diximus, Ecclesiastici, ac viri nobilitate & opum magnificentia illustres, præpotentes quoque mercatores tanto numero inhabitant, vt vici, qui plurimi sunt, ob incredibilem ædificiorum frequentiam plerique sint angusti, & item plateæ, foraque venalia. Quæ tamen à Christianis post Granatæ expugnationem, ampliora facta sunt, & illustriora. Hinc fit, vt hæc vrbis Regio præ cæteris magnifico ædificiorum splendore niteat, & hortis, arboribusq; venustè cultis, gaudeat, in quibus magna lemonum copia inuenitur. Est in hac vrbis parte longè maximum templum, quod sumptuosissimo ac mirabili opere cœptum est ædificari, ea propemodum forma, qua ad S. Mariam Rotundam Romæ conspicitur, habens altare in medio. In æde hac sacra, sacellum est splendidissimum, in quo Ferdinandus Hispaniæ Rex cum Coniuge sua Iesabella, qui Granatensem hanc vrbem Maurorum tyrannidi, anno à Christo nato M.CCCC. LXXX. eripuit, sepultus iacet: Ab eoque tempore recepta lege & consuetudine maiorum obseruatum fuit, vt Hispaniæ Reges in hoc sacello sepeliantur. Rari itaq; operis Regum monumenta ingenti impensarum sumptu perfecta, sacellum templumque hoc Granatense illustrant. Iuxta est perantiquum Maurorum fanum, Mesquita, eorum lingua nominatum. Est in hac quoque vrbis Granatensis regione summum æquissimorum Iudicum tribunal, quo extremæ omnium Iudiciorum appellationes diriguntur. Qui huic iudicio præsunt, Oldores appellantur. Et dum in tribunali serico, auro, argentoque magnificè ornato, res in controuersiam vocatas discutiunt, Regiam maiestatem ipsam repræsentant, eaque salutantur reuerentia, ac si Maiestas Regia coram esset. Est & hic platea magna & plana, nuper à Christianis instructa quam Biuarābsam Mauri vocant, & arenariam significari dicunt. In qua fons est excelsus & insignis. Campus prætereà totus in circuitu dealbatis ædibus, crebrisque fenestris conspicuus. Huic plateæ, foroq; venali domus cõiuncta est, quam Alcaceriam vocant, in qua tabernulæ sunt numero ferè ducentæ, in quibus serici panni, cæterarumque rerum merces quotidiè venduntur. Domus hæc, quæ parua ciuitas dici potest, celliculas habet multas, & decem portas. In quibus transuersis catenis ferreis, propter vicorum angustias, & negotiantium frequentiam, ingressus equitantibus prohibetur. Cuius præfectus noctu foribus clausis, nocturnas habet excubias, & vigiles canes. Et nomine Regis à singulis tabernis vectigal exigit. Quin etiam Darrus amnis Granatam irrigat. Quia supra hanc vrbem ad passuum millia septendecim ex alto iugo montis oriens, omnibus ferè ciuitatis domibus aquas abundè suffundit, & aurum quærentibus suppeditat, quod ex eo purissimum inuentum esse vidit amplissimus, multoque rerum vsu, & experientia clarissimus vir D. Georgius Hofnagel negotiator, & ciuis Antuerpianus, qui & hanc Granatæ picturam manu sua artificiosè delineatam, ipsamque enarrationem historicam, Flandrico idiomate conceptam, perbenignè nobis communicauit. Cuius quidem industriam vehementer demiror atq; exosculor, quod in hac arte nullo vnquam sit vsus magistro. Ea propter Bernhardus Gentilis poeta, & Orator insignis hunc amnem Daurum, quasi dantem aurum appellare solebat: vulgò autem balneum pecoribus salutiferum dicitur, eo, quod hæc aqua omnia

Oriens.
PLVS.
VLTRA.
GRANADA
Depingebat Georgius Hoefnagle Antverpianus.
1563.
1. S. Christoual.
2. S. Andres.
3. Los Theatinos.
4. El Bosco.
5. Generalipha.
6. S. Helena.
7. El Castillo major.
8. Palatio Real nueuo.
9. Palatio Real Antiguo.
10. El Castillo Albin.
11. Algibe
12. Mesquita
13. Goerta del Rey Moro.
14. La Sierra del Sol.
15. Los Masmoros.
16. Los Martires.
17. La Sierra neuada.
18. Hospital Real.
19. Yglesia Mayor.
Granada
Septentrio.
Occidens.
Meridies.

omnia morborum genera, in animalibus curet. Vtraq; ripa variis multisq; Dauri coniungitur pontibus, quorum vnus hic Granata admirabili structura videtur, habens in medio fontem magno cum impetu, copiosam ac lympidam aquam scaturientem. Quamplurimi etiam fontes in hac vrbe passim, agroque vicino, salubri natura & conditione inueniuntur, adeò vt etiam spacio non ita longo, sex & triginta fontes oriantur. Sequitur nunc altera vrbis regio, quæ Alhambre nomen habet, quam Mauri sua lingua Rubram significari dicunt. Et hoc nomine dici, vel à conditore, homine rufo, vel à rubra terra, quæ nunc etiam in ædificiis cernitur. In ea est Regum Granatensium palatium vetus, vermiculato marmoreoque lapide permagnis sumptibus olim constructum. Cui quidem arci, siue loci amœnitatem, siue gratissimum multorum fontium murmur consideres, nihil ad voluptatem defuit. Est etiam hic nouum Hispaniarum Regis palatium, tanta magnificentia, forma ac venustate conspicuum, vt & fidem propemodum, meamq; in scribendo facultatem excedat. Adeò, vt totius Vniuersi mirabilibus non annumerari modò, sed & optimo iure, queat præferri. Domum hanc Regum delitias non immeritò dixeris. Situ, tamq; amœno excellit prospectu, vt incredibili oblectatione oculorum sensum afficiat. Quaq; enim versus ex ea prospexeris, hábes quod naturæ, ac Dei bonitatem, agriq; Granatensis fœlicitatem admireris. Versus solis exortum atq; meridiem altissimi montes, perpetuo niue, vel æstiuo tempore, menseq; Quintili, regnante canicula, cãdentes sese offerunt. Ideoq; niuosi dicuntur. Quo verò vsq; in Septentrionem atq; occasum, oculorum acies se extendere potest, peramœna planities lætis admodũ floridisq; pratis, ac omne frugum genus summa abundantia proferens videtur. Adeò, vt ex arborum foliis, quibus sericum conficitur, præter multas serici libras vectigal aureorum millium ferè triginta quinq; Reges consequantur. Quin etiam hanc alteram vrbis Regionem ad montis radices, domus, Generalypha, delectationis, voluptatisq; gratia à Maurorum Regib. ædificata commendat, vbi arte consitæ syluulæ, arbores patentib. ramis, generosis fructibus graues, sepimenta reticulata, feræ bestiæ frequenti numero conspiciuntur: nec sua etiam auribus, ex suauissimo fontium vndiq; discurrentium murmure, hoc loci oblectatio deest. Tertia vrbis regio, El Alueysin duos complectitur colles, admiranda ædium frequentia cultos. Quæ, quia à solis Mauris quondam habitabatur, non altera ciuitatis regio, sed diuersa planè natio habita, & idiomate à reliquis Granatæ incolis separata esse videbatur. Agricultura & serici textrinis vt plurimum victum quærebant. Et quantum vxorum luxui serico, aureo, argenteo, ac præstantiore vestitu indulgere, tantum sibi viliore habitu viri solebãt adimere, sacco semper onusti, etiam si prædiuites, incedentes, vt qualiacunq; onera mercedis consequendæ gratia petentibus ferrent. Nomen fidemq; Christo tùm pietate, tùm pœnarum metu dederunt. Quarta deniq; regio, Antiquerula, situ plano, complures etiam domus habet, in quibus Bombycinus cuiusuis generis pannus conficitur. Vrbis passuum millia circiter duodecim circuitus complectitur, totus vndiq, mœnibus cinctus, & mille triginta propugnaculis tutus. Portæ, quæ sunt numero XII. ad occidentem faciles habent exitus, & campos amœnos. Cæteræ verò ad Orientem, subdifficiles. Est autem in vrbe Granata, totaq; eius regione, omnium rerum, quæ sunt ad hominum vitam degendam, & cultum necessariæ, magna fertilitas, & saluberima semper aeris, cœliq; temperies, beneq; tellus nimio solis ardore torretur, neq; frigore contrahitur, & incolæ perpetuò temperamento perfruuntur. Hæc, partim ex Marinæo Siculo, partim ex Georgio Hofnagel.

BARCINO.

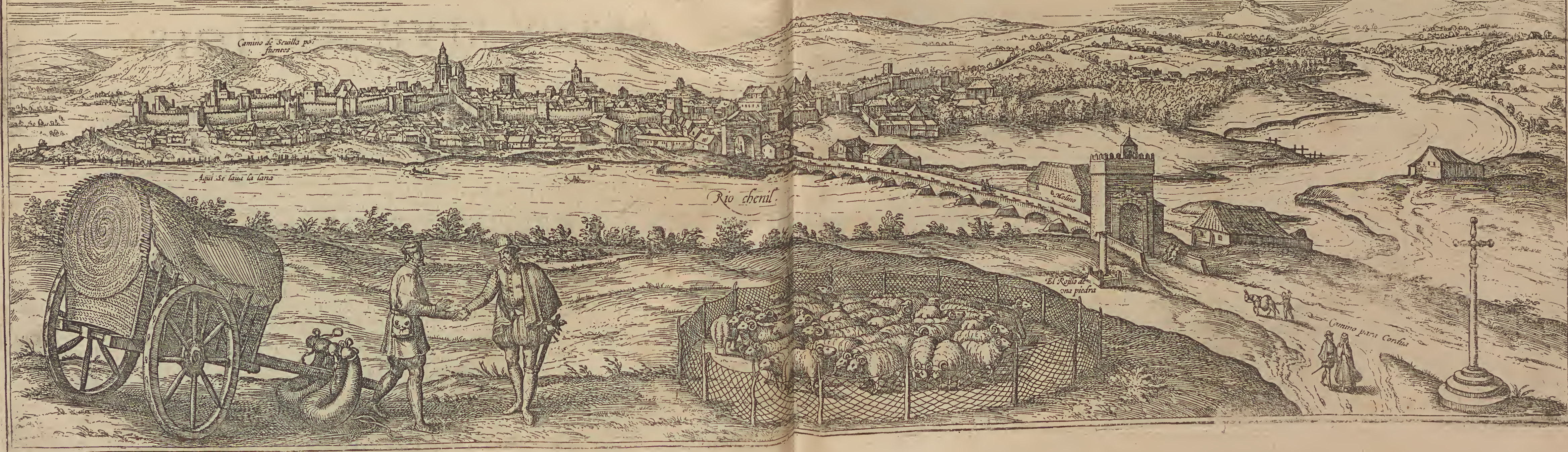
BARCINO, pulcherrima citerioris Hiſpaniæ ciuitas, in Mediterranei maris littore ſita, ab Amilcare, cui Barca cognomen, anno ante aduentum Chriſti fundata, vt in Euſebio computatur, CC. XXXIV. quem Carthaginenſes cum iuſto exercitu in Hiſpaniam miſerant, à Vaſæo, Tarapha, & Floriano de Campo, cap. XIV. lib. IV. perhibetur. Anno Dom. DCC. XCIII. Iacobus Merus in Chronico rerum Flandricarum, & Platina in vita Leonis III. Barcinonem à Carolo Mauris ereptam, & Chriſtianis eſſe traditam, affirmant, quamuis deinde graues à Mauris calamitates perpeſſa fuerit: L. Marineus Siculus, principio libri noni, de Barcinonæ Comitibus refert: Raymundus Berengarius, eo nomine primus, Barcinonæ Comes, militari virtute præclarus, Eccleſiam Cathedralem Barcinonenſem, ſedente Guilabreto Pontifice ſub honore S. Crucis, ſanctæque Eulaliæ, Anno ab Incarnatione Ieſu Chriſti M. LVIII. condidit, priuilegiaque plura conceſſit, terminos Epiſcopatui præfixit, eandemque Eccleſiam pluribus muneribus, redditibuſque dotauit, & in eadem Eccleſia, vnà cum Almode coniuge ſepultus fuit. In cuius ſepulchro, quod adhuc cernitur, intus Epigramma reconditum eſt: Hic eſt Raymundus Berengarius, Princeps Barcinonæ, Comes Gerundenſis, & Marchio Auſonenſis, qui mortuo patre, Berengario Comite, non tantùm partem Barcinonæ Principatus à Mauris occupatam recuperauit, verùm etiam Reges duodecim Maurorum, campeſtri prælio victos, ſibi tributarios fecit: vnde cognomen ſortitus eſt, Propugnator & Murus Chriſtiani populi. Extát etiam Barcinonæ alterius monumenti veſtigia, in vico paradiſi, ſublimiore eius vrbis parte, nempe Ataulfi, Hiſpaniarum Regis, & noui Herculis, vt fama habetur. Sepulchri eius, autore Hieronymo, Paulo Barcinonenſi, Author eſt Tarapha. L. Marineus Siculus lib. XII. de Aragoniæ Regibus, mirificè hanc vrbem his verbis commendat Barcino ciuitas illuſtriſſima Principibus, equitibus nobiliſſima, omnibus rebus, quæ ad viuendi vſum pertinent, ditiſſima omnium ferè ciuitatum terra, marique potentiſſima, multis magnisque rebus domi, foriſque geſtis clariſſima, adeò vt eius nomen atque potentia non immeritò Hiſpaniæ, Galliæ, Africæ, cæterarumq; nationum Principibus timori vel maximo fuerit. Florebat enim non ſolùm maximis opibus, ac diuitijs, ſed etiam plurimorum virorum prudentia ſingulari, optimis moribus & inſtitutis. Ciues omnes in adminiſtranda Republica, atque adaugenda, quaſi veterum Romanorum ordinem, moremque ſequebantur. Qui nihil nunquam nimis, ſed omnia tam publica, quàm priuata, pro modo, rationeque faciebant. Non igitur illorum diuitias, reſque familiares vllæ diſcordiæ, non lites, non iudicia, non iurgia, non ſeditiones, vt in pleriſque fit, minuebant. Quippe, qui ratione potius, naturaque, quàm legibus viuere malebant. Nobiles armis & equis, officijſque militaribus ſtudebant, hiſque ſeſe exercebant, & aduerſus hoſtes feroces erant. Mercatores honeſtiſſimè commercia tractabant. In quibus exercendis non tam quæſtus auidi, quàm verè fideles, ac liberales erant. Sacerdotes, & omnes, qui rerum ſacrarum curam gerebant, piè ſanctèque ſemper viuebant, ſummaque veneratione atque timore, diuino cultui ſacriſque rebus incumbebant. Reliqui ciues cuiuſque ætatis, aut liberalibus, aut mechanicis artibus, quibus erat cultiſſima ciuitas, operam dabant. In qua nemo circumforaneus, id eſt, deſidioſus & inanis erat, ſed honeſta alij alia negotia exercebant. Itaque nemo malus, nemoque pauper, ſed optimus quiſque erat, atque ditiſſimus. Hac fama ciuitatis non ex Hiſpania tota ſolùm, ſed ex alijs quoque multis nationibus homines huc vndique quotidie conueniebant, ciuitatemque libenter incolentes, in dies maiorem ditioremque faciebant. Hinc præterea multæ ciuitates ordinem, moremque viuendi ſanctiſſimum, hinc exempla Reip. pulcherrimæ, hinc cæteras bonas artes imitabantur. De conditore tamen eius affirmare nihil auſim, ſiquidem omnium, qui de ea ſcripſere, de authore incerta opinio eſt. Nam quod nonnulli de Barcanona pueriliter fabulantur, ego quidem non minùs falſum, quàm ridiculum exiſtimo. Cæterùm fuit olim ciuitas ſitu admodum parua, & à littore maris vno ferè ſtadio remota. Pulchra tamen ædificijs, & altis tota mœnibus clauſa. Fuerunt & ciuitatis portæ quatuor, in totidem mundi partes vergentes, æquo ferè omnes inter ſe ſpatio diſtantes, quæ adhuc extant, & in ipſius penè ciuitatis vmbilico viſuntur. Poſtea verò creſcente hominum multitudine, bis vndique magnificis ædibus, & conſpicuis ſanctorum templis, bis etiam præualidis muris, ſuperbiſque turribus cincta eſt. Quæ quidem etſi magnitudine nonnullis vrbibus cedit, ædificiorum tamen elegantia, littoris amœnitate, viarum munditie, vicorum rectitudine, æqualitate domorum, amœniſſimis hortis, quos varijs arboribus & nonnullis palmis, quæque domus cultiſſimos habet, forma denique rerum omnium, & excellenti pulchritudine, meo quidem iudicio, cui abſit inuidia, cunctis profectò ciuitatibus eſt anteponenda. Plura præterea de hac ciuitate, memoratu digna, narrare poſſimus, quæ, ne longius ab incepto diſcedamus, omittimus.

ASTIR SIVE ASTIGIS, vulgò ECIIA.

ECIIA, mediterraneum Hiſpaniæ Beticæ oppidũ, Aſtir, ſiue Aſtigis, ab Aſtir, auriga Memnonis, qui interfecto apud Troiam hero, in Hiſpaniam nauigauit, adſerente Tarapha, conſtructum & denominatum fuit. Eius potiſſimum diuitiæ, & negotiatio in lanæ mercatura conſiſtit, eò quòd ſolum vndequaque fœcundum atque compaſcuum ouibus abundè pabulum ſubminiſtret. Hinc infiniti ouium greges per agros, colles ac valles, quibus ager vicinus abundat, quouis tempore oberrare videntur, vnde huius oppidi incolæ, partim ex domeſticis ouibus, partim ex lana, quam huc ruſtici ſtatutis comportant temporibus, quæſtum ingentem faciunt. Cui quidem occaſioni riuulus, vulgò Chenil nuncupatus, peroportun[illegible]ruit, qui ex niuoſis montibus iuxta florentiſſimam opulentiſſimamque Granatenſium vrbem oritur. Cuius aqua lanæ abluendæ ac purgandæ, & pecorum morbis curandis multò magis, quàm vlla alia, idonea eſt. Vnde balneum pecoribus ſalutiferum, L. Marineo adſerente, accolis dicitur. Amnis iſte, aurum quærentibus donans, modicis initijs ſcaturiens, iucundiſſimum Granatenſem agrum ingreditur, ipſamque vrbem interſecat, & eam Granatæ regionem, cui Alhambræ nomen, ab altera, quæ Alcaziam dicitur, per vallem mediam ſeparans. Ibidem Darrus, vulgò autem El Rio del Oro nominatur, & ad ſericam bombycis telam eluendam parandamque accolis oportunus eſt. Inde verò per loca compaſcua & plana, quæ La vega de Granata appellitant, delabitur, aliamque denominationem, nimirum El Rio Frio, ſortitur. Vnde ad hoc tandem oppidum deſcendit, cui loci mutatio rurſus aliud ſuppeditat nomen, nimirum, El Rio Chenil. Heic eximio coniungitur ponte, ex lapide viuo fornicato, qui facilem ad hoc oppidum præbet acceſſum. Iuxta eſt ſupplicij locus, El Roillo appellatus, vbi columna, continuo ex ſaxo, ſtupendæ magnitudinis videtur, ex qua fontes atque malefici, delictorum ac ſcelerum cauſa, ſemiſaltum ſpectatoribus præbent. Vaſæi Chronicon, in Catalogo Epiſcopatuum Hiſpaniæ, Aſtigitanum recenſet, qui in Betica Hiſpali ſuperat, nunc eſt Archidiaconatus Hiſpalenſis Eccleſiæ.

BARCELONA.
BARCINO, quæ vulgo Barcelona dicitur, vrbs est apud Hispanos celeberrima, mediterranei maris
litus, situ nobilitat, miramq; antiquitatem redolet. A Romanis in Hispaniam transgressis, Fauentia
dicta. Multis dein seculis, cum diuersæ exterarum nationum manus, sese per Hispanias effunderent,
hanc etiam vrbem, inter alias solo æquarunt, quæ prorsus vasta perseuerauit, donec eam noui
incolæ iterum instaurarent, ac veteri illi reddito nomine, Barcinonem rursus appellarent.
Durat etiam num hac nostra tempestate inter vrbis appendices vestigium veterum murorum,
neq; magnorum sane, neq; spatiosorum. Quod si iidem fuerunt, quos construxerat Hamilcar, constat
eos in ambitu tantum quatuor habuisse portas, turribus vicinas, in quibus cælaturæ quædam
cernuntur speciem gerentes capitum bubulorum, quibus veterum nonnulli significari pacem arbi-
trantur, alii laborem et exercitationem, quæ omnium humanorum bonorum habentur in-
strumenta. Vsque adeo vero aucta et promota sunt ædificia, quæ priores muros cingunt,
vt caput hæc vrbs esse cœperit, & nunc etiam sit Cataloniæ, cumque sit ex pulcrio-
ribus ditiorib. amœniorib. ac potentioribus Hispaniæ ciuitatibus. Rev. Florianus
de Campo

Cum Priuilegio
EÇIIA
Depingebat Georgius Hoefnagle
1567.
Camino de Seuilla por
fuentes
Aqui Se laua la lana
Rio chenil
Molino
El Rollo de
vna piedra
Camino para Corduua

CIVITAS BVRGENSIS.

VRGOS, celebris admodum & antiquissima Galleciæ ciuitas, quam Burgensem nunc vocant, & Masburgi dictam fuisse quondam legimus. Quæ dicebatur & Auca, quod nomen mihi verosimilius esse videtur, propterea quod etiam montes apud eandem vrbem nunc Ocani dicuntur, & Aucani melius dicerentur. Tametsi Plinius non Aucam, sed Ceucam nominauit. Est autem Burgensis ciuitas, vt diximus, antiquissima, multisque rebus insignis, & inter primarias vrbes totius Hispaniæ meritò referenda. Cuius incolæ non ociosi, non circumforanei sunt, sed omnes, non modo viri, sed etiam fœminæ labore manuum suarum victum quærunt, & honestissimè viuunt, & alii disciplinas liberales exercent. Mercatores qui ciuitatem opulentam faciunt, fideles sunt & liberales. Sacerdotes diuini cultus, & rerum sacrarum studiosi, diuinis officiis & literarum studiis diligenter incumbunt. Magistratus & Reipublicæ gubernatores communibus commodis rectissimè prudentissimeq; prospiciunt. Sic itaq; cunctis ciuitatis ordinibus officium suum libere recteq; facientibus, tota ciuitas indies augetur, indies magis illustratur. Equites, qui plures in ea sunt & potentes, immunitates, leges & priuilegia, quibus ciuitas gaudet, conseruare ac tueri diligentissimè student. Est præterea ciuitas magnis & pulchris, nec minus commodis ædificiis adornata. Foris venalibus, plateis, vicis, pontibus, templis, cœnobiis, amnibus exculta: cuius Ecclesia maior, intus & extra, opere est & ædificio mirabilis. In qua res diuina sæpenumero celebratur, cantoribus & organis, in quinque sacellis inter se distantibus, nec aliis alios perturbantibus. Ex sacellis vero & sacrariis, quæ multa sunt, illud vnum Castellæ Comestabilis conspicuum atq; ditissimum non Ecclesiæ solum Burgensis, sed etiam cunctis ciuibus magno est ornamento. Sunt & extra vrbem domus hospitales, quæ regiæ dicuntur, insignes & memorabiles, & maximi census. Quarum institutiones & ordines viuendi, qui sancti sunt, & maxime laudabiles, causa breuitatis omitto. Dicam tamen breuiter, de monasterio monialium, & sanctissima domo, quoniam res est insignis & memorabilis. Quam domum Huelgas vocant Hispani, cuius maxima Sacerdos sub imperio suo diligentiq; custodia centum quinquaginta monialibus imperat, & sanctissimè consulit. Quæ quidem moniales sunt omnes equitum, nobiliumque Principum filiæ, & familiæ generosæ. Præest etiam hæc Sacerdos, quam Abadesam vocant, aliis septendecim monasteriis, & oppidis quatuordecim non ignobilibus, atque aliis minoribus quinquaginta. Confert prætere sacerdotia multa sacerdotibus, & census commendatorios viris XII. contribuit, & alia beneficia, & officia & suis populis magistratus, & gubernatores eligit. Aedificauit autem hanc domum, & opus Rex Sancius, qui propter opera, quæ fecit mirabilia, cognomen Amati promeruit. Est itaq; hæc vrbs multis magnisq; rebus memorabilis, cuius homines sunt humanissimi, & aduenas maxime diligunt. Sunt & fidelissimi suis Principibus, & hospites patientissimè tolerant, & honorificentissimè tractant. Hæc ex Lucio Marinæo Siculo excerpsimus,

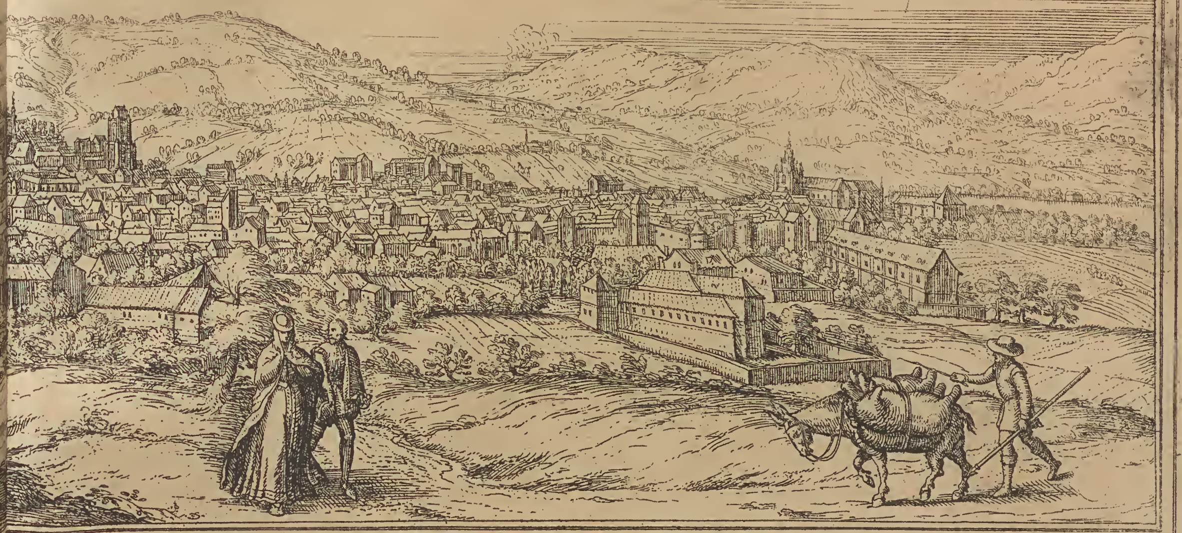
S. SEBASTIANI OPP.

Ppidum SANCTO SEBASTIANVM, quod patria lingua incolæ Donostien appellant, vnum est ex præcipuis oræ maritimæ oppidis regni Guipzucoæ, situm ad fluminis quoddam ostium, quod à veteribus Menlascum dicebatur, non procul ab ipsius oppidi opposita mari crepidine. Hæc autem Guipzucoa Hispaniæ regio, diuersa est ab ea, quæ Biscaia dicitur, quamuis vtriusque incolæ, & iisdem sint moribus, & eadem ferè pronuntiatione vtantur in eo idiomate, quod à reliquis Hispaniæ populis diuersum habent. Hæc Florianus de campo. Oppidum hoc porro amplissimo porto nobilitatur, in quo naues à sæuientibus vndis, & parum propitiis ventorum flatibus, securam & tutissimam stationem habent, eo quod non industria arteq; humana, sed sagacis naturæ prouidentia factus sit. Quamobrem multorum mercatorum Germanorum, potissimum verò Cantabrorum frequentatione celeberrimum est, qui varia genera mercium aduehunt, & in alias mundi partes exportant. Archiepiscopatui Burgensi obtemperat. Agrum habet frumenti, vini, & lanæ ferocem. Progredientibus vltra Sancto Sebastianum ad millaria Hispanica quatuor, occurrunt iuga montium Pyreneorum, quæ iuga, seu fastigia in illis locis hodie vernaculo sermone appellantur, *La sierra Lazquiez.*

BVRGOS celebris et antiqua Hispaniæ ci: uitas, quæ Auca, Brauum, Masburgi, Li: conitiurgis, nomina habet

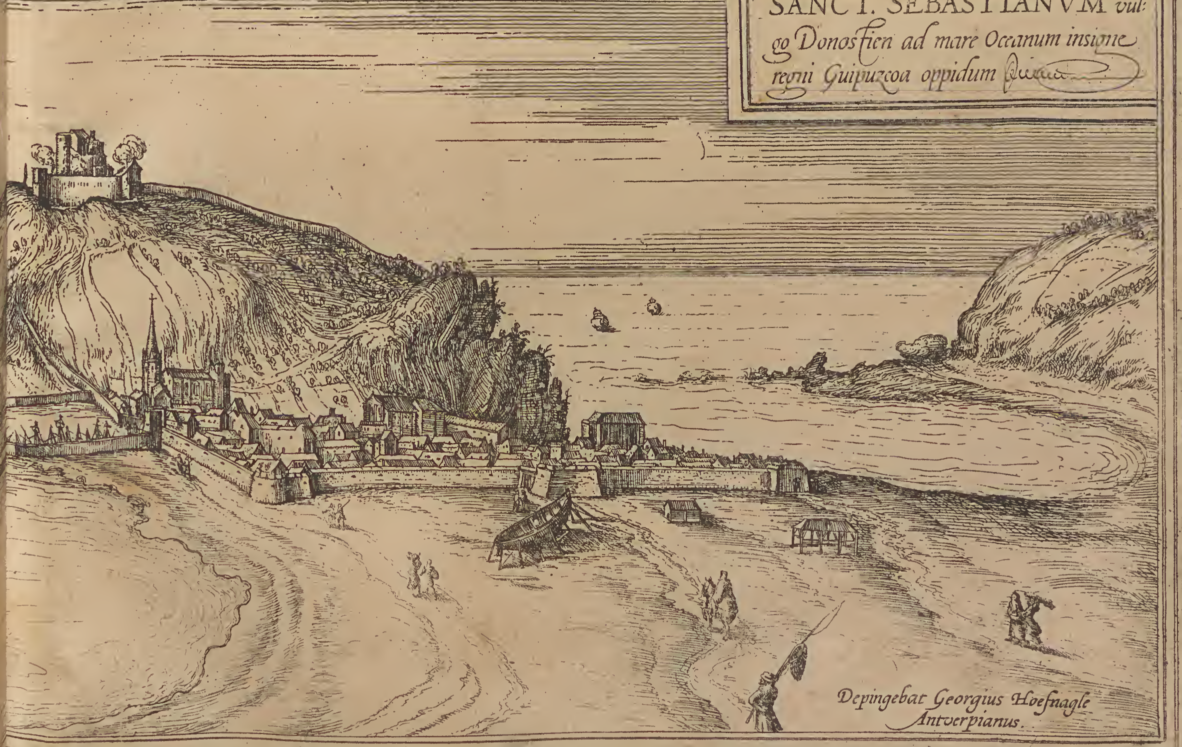

Cum Priuilegio

SANCT. SEBASTIANVM vul: go Donostien ad mare Oceanum insigne regni Guipuzcoa oppidum

LVTETIA PARISIORVM.

VTETIA Parisiorum fertilissimi regni Francici caput atque Metropolis, magnitudine incredibili, nobilium, mercatorum, ciuium, & studiosorum frequentia, ædificiorum & publicorum & priuatorum splendore, non modo vniuersæ Galliæ, sed maximis totius Europæ ciuitatibus præfertur. Hæc à Paride, qui à Iaphet, filio Noe, successiuè descendit, & 18. Celticæ Galliæ Rex historiarum monumentis declaratur, primum fundata, à quo & nomen sortita fuit. Posteaquam verò plateæ lapidum pauimento stratæ non essent, has autem ingens hominum multitudo contereret, ob magnitudinem luti, Lutetia denominata dicitur. Alii tamen ab albedine murorum, quam λευκοτίαν Græci, Lutetiam vocari existimant. Eam Iulius Cæsar vsque adeò ædificiis adauxit, tamque fortiter mœnibus cinxit, vt Iulii ciuitas à Boetio lib. de disciplina scho. vocetur. Celeberrimam hanc ciuitatem, Sequana, duplici amne diuidens, tripartitam constituit, quarum prior Vniuersitas, altera ciuitas, tertia vrbs nominatur. Illam Carolus Magnus Alcuini Præceptoris sui instinctu, Anno à C. N. 796. ex Romana fundauit, & permultis prærogatiuis, priuilegiis, & immunitatibus splendidissimè exornauit. Quæ Musarum, disciplinarumque liberalium, & humanitatis, quasi domicilium, fons, & origo omnium scientiarum, mater ac seminarium doctissimorum virorum semper fuit. Quatuor verò firmissimis columnis innititur: Theologiæ, Medicinæ, Iuris, & Artium facultatibus, quarum priores Decanum, & Pedellos binos, siue ostiarios habent. Postrema autem Magnificum D. Rectorem tertio quoque mense eligit, cui facultates omnes reliquæ, tanquam supremo capiti parent. In hac vniuersitate quatuor hominum nationibus singulares designãtur Patroni, Frãciæ, Picardiæ, Normandiæ atque Germaniæ, cui natio Angelicana iungitur. Vniuersitas rei sacræ dicatas ædes magnificè cultas continet 17. Monasteria 14. Xenodochia 4. Sacella 3. Collegia publica 20. Priuata (quæ amplissimorum hominum fundationibus, certis quibusdam Musarum cultoribus victus & studiorum necessaria elargiuntur) 30.

Ciuitas inter Vniuersitatem & vrbem media, huic quidem tribus, illi verò duobus coniungitur pontibus, qui vtrinque ædium constructione, non Pontium, sed Platearum formam referunt. In hac Parisiorum parte, Palatium Regium à Philippo Pulchro ædificatum, & in eo Sacellum sanctum stupendo artificio constructum, Magnificumque B. virginis Fanum, continetur, quod quidem ob elegantiam formæ, magnitudinem, & artificiosissimorum signorum præstantiam, totius Galliæ miraculum habetur. Crocodilus viuus in Palatii fundamento inuentus fuit, cuius exuuium hodierno etiam die in magna Palatii aula exhibetur. Reliqua ciuitatis templa numerantur 20. Xenodochium I. Sacella V.

Tertia, quæ & maxima Parisiorum pars, vrbis nomen obtinet, habitatoribus & pulcherrimis ædificiis adeò frequens, vt ea sola maximis totius Galliæ ciuitatibus annumerari queat. Templa habet 31. Monasteria 10. Xenodochia 4. Sacella 6. Quamplurima autem tam ciuitatis, quàm Vniuersitatis, & vrbis fana, Regum ac Ducum ornatissimis sepulturis & epitaphis præstantissimisque sanctorum reliquiis nitent. Quæ tam accurate Ægidius Corrozet in suo de hac ciuitate libro annotauit, nihil vt studiosus lector amplius desiderare queat. Lutetia Parisiorum portas habet 14. Pontes 5. Fontes 16. Suburbia 10. Vndiq; in hãc ciuitatem tanta annonæ defertur copia, nihil vt hic infinitæ hominum multitudini ad vitæ necessaria desit. Mirati sunt frequenter Germani, qui studiorum causa huc veniunt, omnium rerum, quæ hominum necessitati deseruiunt, ingentem abundantiam. Maxima & lata Lutetia habet Suburbia, vt pleraque cum magnis Franciæ ciuitatibus certent. S. Dionysius B. Pauli discipulus primus Parisienses Christiana doctrina imbuit, quam non modo sermone, sed & sanguinis effusione fortissimè confirmauit. Irrigata innocentissimi viri sanguine ciuitas, iucundissimos fidei fructus cœpit proferre. Phramundus Galliæ Rex, Christianam fidem professus, inclytis & Augustissimis fanis, ingenti sumptu constructis, Parisiensem ciuitatem illustrauit. Anno Salutis 1572. Augusti 24. Maxima Vgonotarum strages hac in vrbe est edita, quantam ab hominum memoria, post Hierosolomytanum excidium, nulla historiarum monumenta prodiderunt. In qua complures etiam viri docti sunt cæsi. De hac autem cæde, variorum nuncCommentarii extant.

Eustathius à Knobeldorf Prutenus, Parisiorum magnificentiam carmine conscripsit. Idem singulari libello, Ægidius Corrozet, Pyrrhus verò & Iacobus Capellus, oratione soluta præstiterunt Franciscus verò Belleforestius, vti postremo, ita omnium accuratissimè, Lutetianam hanc vrbem descripsit.

Riuiere de Sainne

S. germain des prez

PARIS pour vray est la maisô royalle,
Du dieu Phœbus en splendeur radiale
Cest Cyrrhea pleine de bons espritz,
Tresuigoureux, faisans diuers escriptz.
Cest Chrysea en metaulx habondante
Grece de pris en liures florissante

Jude en estude, & en poetes Romme,
Athenes lors en maint tressçauãt homme,
Rozier mondain, baulme du firmament,
Vniuersel, de Sidon lornement
Tres habondante en viures et breuuaiges,
Riche en beaulx champs & fluuieux riuages

Fecunde en vin, doulce en ses Citoyens
Fertile en bled, & en maintz daultres biens.

Cum Priuilegio

MONS PESSVLANVS.

ONS Pessulanus, Galliæ Narbonensis oppidum: Agatho quondam, siue Agathopolis, nunc vulgò Montpeslier dicitur. In agro admodum fertili positum, decē miliaribus à mari mediterraneo distat. Episcopatu, & Vniuersitate celebratur. In qua olim Iurisprudentia, nunc Medicinæ studium floret. Amplissimo Medicorum Collegio niter, quod ab Vrbano Pontifice Summo fundatum, & copiosissimis est exornatum reditibus Aliud etiam, non minus elegans, atque præclarum Collegium Regium, ab Henrico Gallorum Rege erectum, ibidem cernitur. Quin & tertium Collegium est, Duuergier, quod optimæ spei adolescentibus, studiorum victusque necessaria, in decennium præbet. Scribit Rebuffus, tantam esse Rectoris in hac Vniuersitate auctoritatem, vt Studiosi, quacunque etiam de causa egredientem, comitari honoris gratia cogantur. S. Rochus, ex huius oppidi moderatore ac domino natus, à tenera ætate religioni ac pietati deditus, amplissimum patrimonium in pauperum vsus conferens, atque paternum oppidum patruo donans, post multas ærumnas, ex hac ciuitate ad æthereas beatorum sedes auocatur à Domino.

TVRO.

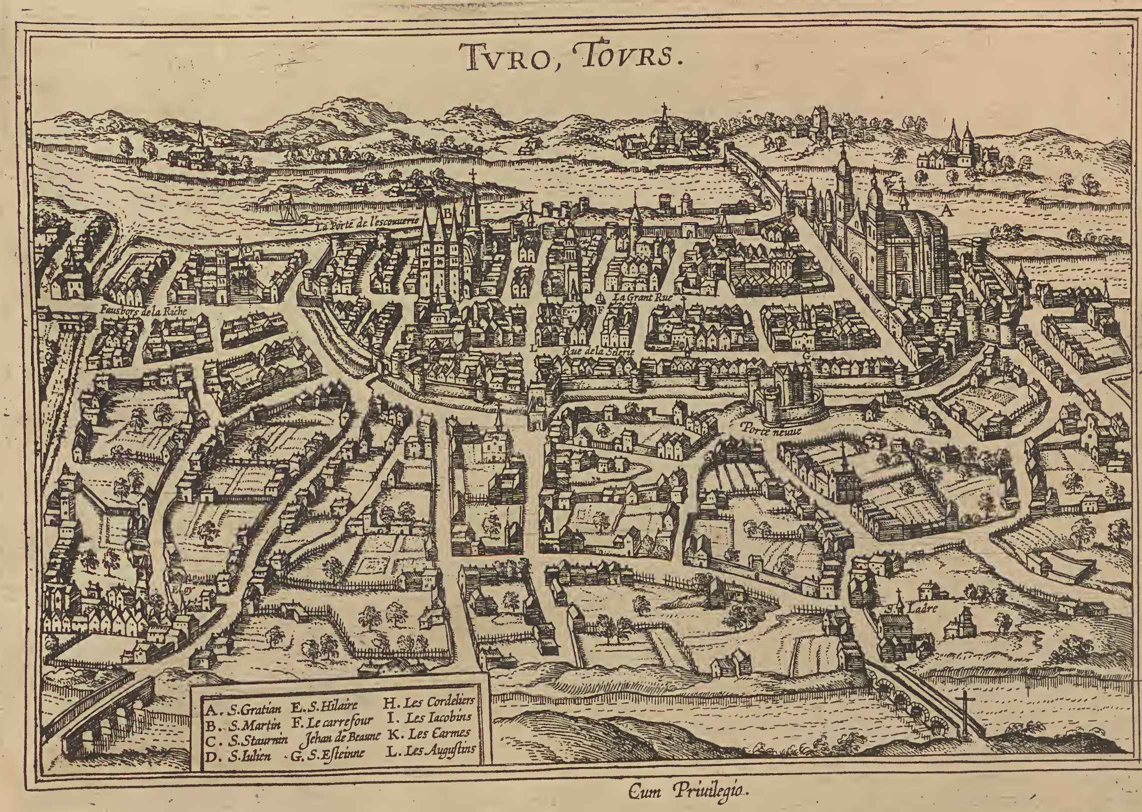
Vro, vulgari idiomate Tours, Prouinciæ Turonensis celebris metropolitico honore ciuitas, non modò opibus, ædificiorumq; præstantia, verùm etiam Ligeris, nobilissimi fluuii vicinitate, nobilitatur. Qui in Auernorum finibus oritur, Heduosque à Biturigibus diuidit, & ab Oceano sursum nauigabilis, varias merces & vitæ necessitates in hanc ciuitatem inuehit, ac non procul à Pictonibus in Oceanum Britannicū delabitur. Mercatura & lanificio claret. Cumq; multarum rerum opulentissima sit habita, tum vel maximè ob incredibilem regionis amœnitatem, & ob placidissimam aeris constitutionem, totius Galliæ hortus atq; pomarium ciuitas Turonensis vocatur. Agrum etenim fertilem habet, atq; iucundum, variis herbarum & lætissimarum arborum generibus perornatum, qui non tantùm ea, quæ hominum brutorumq; vsui, sed & ea, quæ delicatulis satisfaciunt, ex se largissimè fundit. Huius fundationem Britannorum Chronica Troianis adscribunt. Archiepiscopalis in ea sedes existit. XI. Suffraganeos habēs. In qua complures Antistites doctrina ac sanctitate præstantes vixere. Inter quos S. Martinus vnicum Ecclesiasticorum decus, lumen, atque exemplar fuit, quemadmodum Seuerus Sulpitius tribus de eo libris testatur. Celebris quoque pietatis fuit alter eiusdem vrbis Antistes Perpetuus.

PICTAVIS.

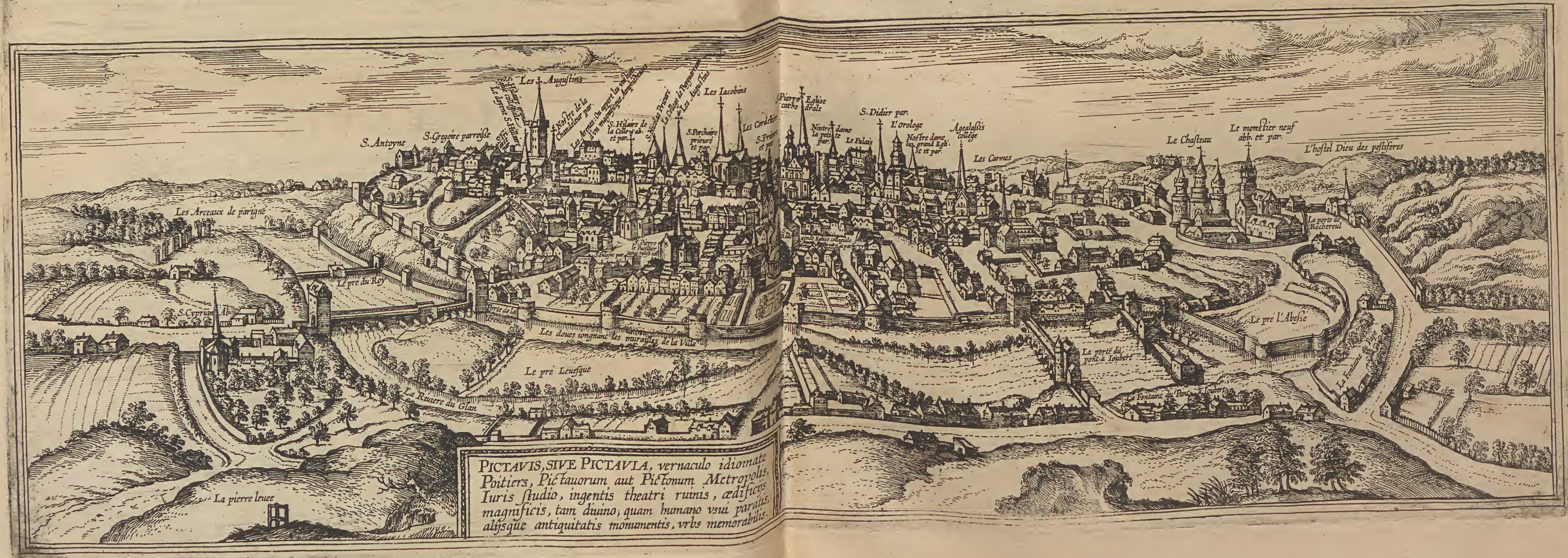

Vmmam antiquitatis laudem meretur Pictauis, siue Pictauia, Ptolomæo Augustoridum. Sunt, qui Agathirsis atque Gelonis, filiorum Herculis successoribus (qui picti à Poetis vocantur) eius fundationem attribuunt. Hi etenim ob concitatas seditiones domesticas patria pulsi, in Angliam deuenerunt, inde numero & multitudine aucti, nouis quærendis sedibus, in Galliā traiecere, vbi à suo nomine Pictones populos hāc quoque ciuitatem condidisse feruntur. Aliter alii scribunt, cùm ex Pomponio Mela, & Plinio constet, ante etiam multò, quàm hi ex Anglia venerint, Pictonum extitisse memoriam. Vrbem circundat Clanus fluuius, qui in Viennam delabitur. Reflatam fortunæ auram, cùm ab aliis, tum ab Anglis maximè (vti annales perhibent) frequenter est perpessa. Episcopatus eam commendabilem reddit, cui maxima laude præfuit S. Hilarius, doctrina ac pietate singulari Antistes, qui Arrianæ factioni inuictum se antagonistam opposuit, ac præclaros illos & nunquam intermorituros de S. Trinitate libros XII. magno tùm ingenio, tùm eloquentia conscripsit. Vniuersitatem etiam Pictauis habet, in qua tùm mitiores disciplinæ, tum Iurisprudentiæ studia vigent. Huic Munsterus alterum locum post Academiam Parisiensem attribuit.

Cum Priuilegio.

ROTOMAGVS.

ROTOMAGVS, vulgò Rouam, Normandiæ metropolis, ab ea parte, qua Orientem reſpicit, iucundiſſimis irrigatur riuulis duobus, Meridiem verſus, Sequanam, celebre, & nauigabile Galliæ flumen, propinquitate decorat. Iuxta Septentrionem, altos habet montes, qui igni fomenta ſuppeditare ſolent. A fundatore nomen habet Mago, II. Galliæ Rege, & Roth idolo, quōdam hic religioſo numine celebri, cuius vſum & ſimulachrum Mello, primus Rotomagenſis Epiſcopus, circa annum Domini, CCLX. euertit, eiuſque delubrum, ſanctiſſimæ Trinitatis venerationi dicauit, quemadmodum ex hymno Eccleſiaſtico patet: Extirpato Rothi dolo, fides eſt in limine, &c. Agrum habet optimum, fœcundum, & herbidum, ita, vt Iulius Cæſar opportunitate loci adductus, validis hanc vrbem muris cinxerit, & Romanorum præſidium, ad totius Prouinciæ defenſionem, in ea reliquerit. Splendida Archiepiſcopi domus, egregia monachorum cœnobia, palatium, curia, pons ex quadrato lapide ingenioſè conſtructus, Cathedralis Eccleſia tribus decorata turribus, cæteraque ornamenta, quæ ad abſolutam & perfectam ciuitatis ſtructuram requiruntur, Rotomagenſium vrbem celeberrimam reddunt.

NEMAVSVM.

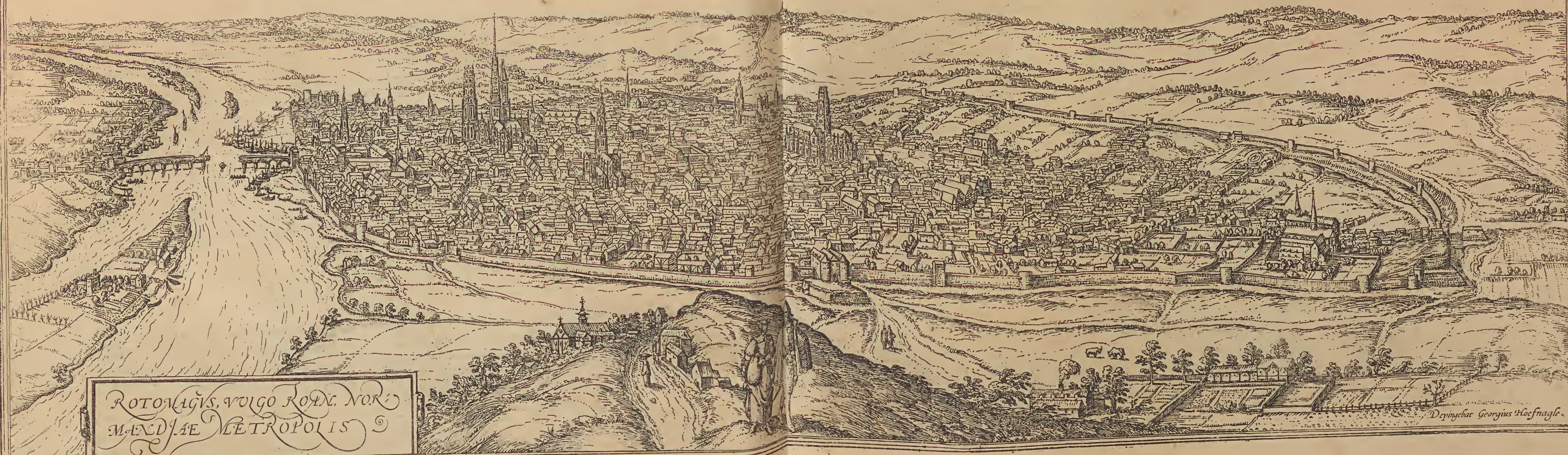

NEMAVSVM, communi idiomate Niſmes, ciuitas eſt Narbonenſis Galliæ, olim floridiſſima, vt puta, quæ IIII. & XX. vicorum fuerit metropolis, octo milliaribus à Monte Peſſulano diſtat, nomen atque originem à Nemauſo Herculis filio, habere perhibetur. Eo eſt ſitu, quo ex Italia in Hiſpaniam itur, miram vndiq; vetuſtatem redolet. Aliquot ſiquidem perantiquæ in ea videntur ſtatuæ, pulcherrima ſummorum hominum epitaphia, Amphitheatri ſpacioſi ruinæ, Hadriani baſilica. Iuxta montis radicem eſt perennis, & lympidiſſima aqua, quam ſpecum aut lacum haud ineptè dixeris, cuius fundum nemo mortalium inuenit. Eſt & templum Cathedrale, B. Virgini ſacrum, in quo pauimentum vermiculato emblemate teſſelatum, mira ſuauitate videndi ſenſum oblectat. Tribus milliaribus paruis à Nemauſo, pons eſt, Du Gar, à fluuio Gardon, nomen habens, triplici ſerie, mira induſtria fornicatus, quarum prima hominibus atque iumentis tranſitum præbet, altera, aquæductum ſuſtinet. Antonini Pii Philoſophi & Imperatoris, Domitiani, aliorumque natalibus claret, qui non modò Galliæ, ſed & vniuerſo propemodum mundo, ornamento fuere. Peculiari libro, hanc vrbem deſcripſit Ioannes Poldo.

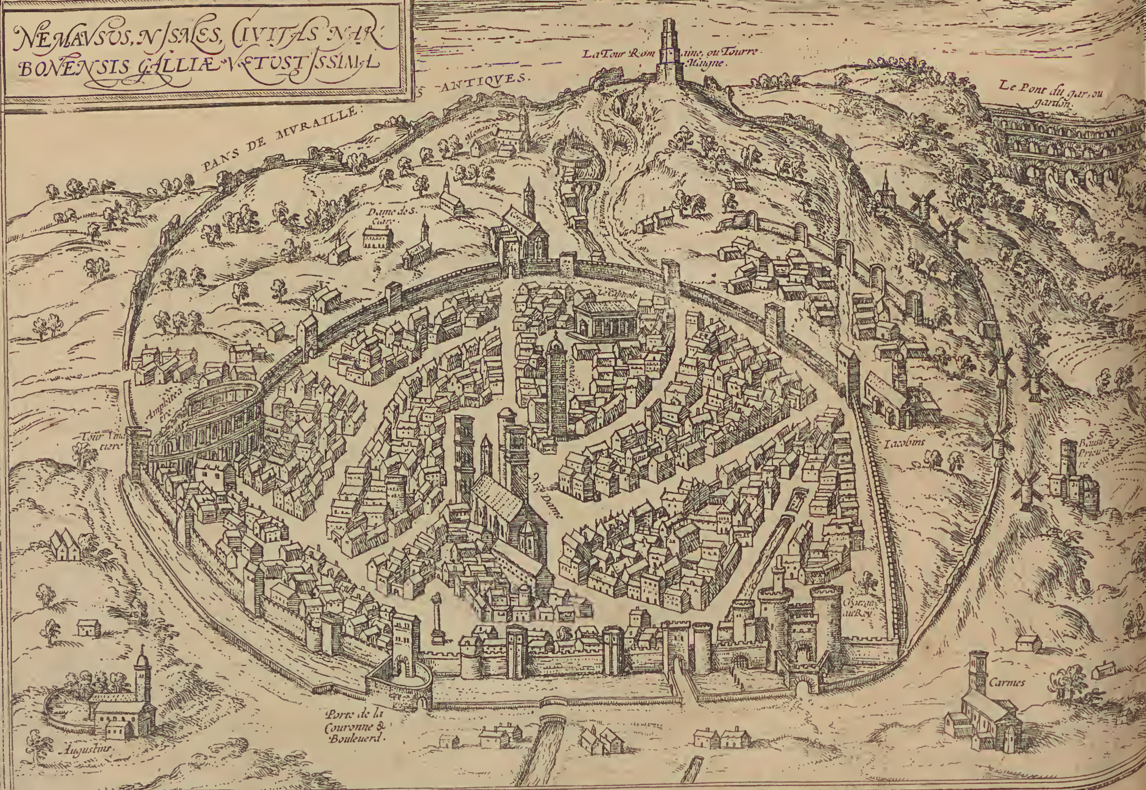
BVRDEGALA.

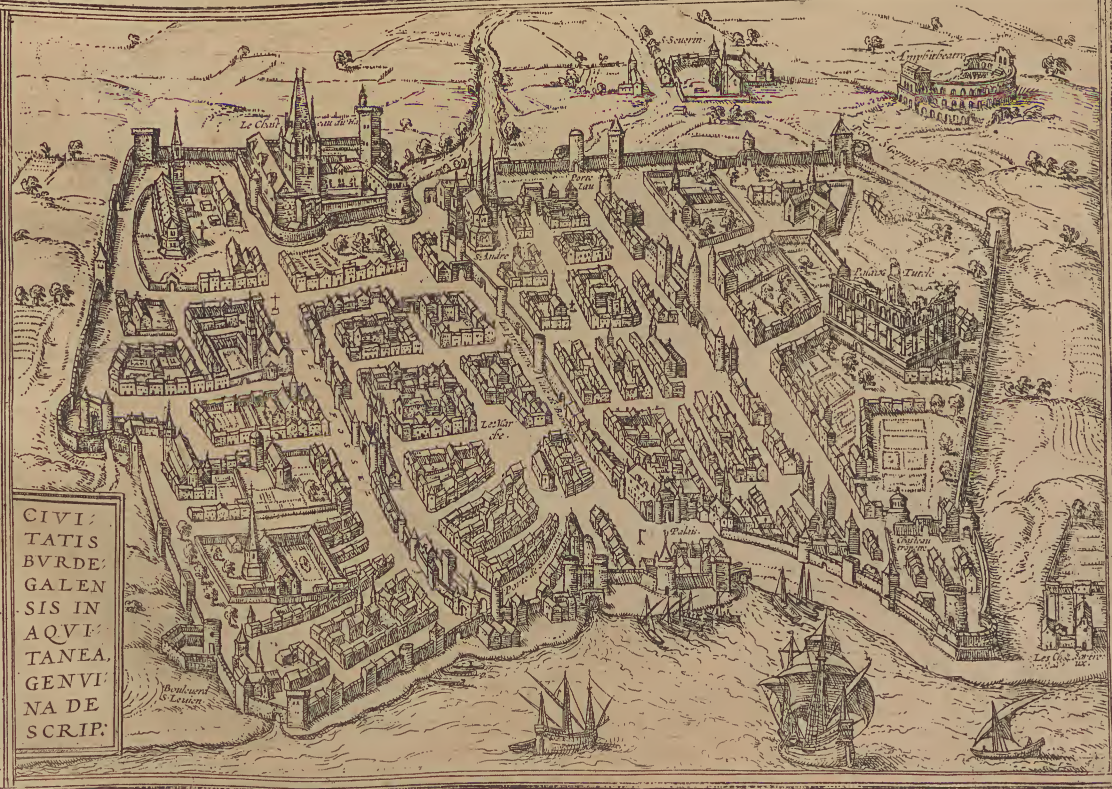

BVRDEGALA, vniuerſæ Aquitaniæ, meritò conſtituitur caput, tum, quia miram vetuſtatem oſtentet, tum, quia ædibus ſit decorata magnificis, tum denique, quia ſitu munita, arx & propugnaculum Galliæ habeatur. Fatebuntur hoc Angli, qui graui obſidione eam preſſerunt, hac ſpe, vt fortiſſima Galliæ arce expugnata, reliquarum vrbium, paruo negotio ſe fore victores. Quorum conatus fortis, magnuſque indigenarum animus, & bene munita ciuitatis mœnia, frequēter euerterunt, eoſq; in inſulam, quò marinis cincti limitibus, ſua ſorte contenti viuerent, remiſerunt. Primam eius formam, quadrangulam fuiſſe, ex muris antiquis conſpici poteſt. Amplificata deinde, ob hominum frequentiam vrbe, eam, quam nunc habet, conſecuta eſt faciem. Antiquo palatio XIIII. innixo columnis, templo S. Andreæ, arce ex viuo ſaxo munita, & pulcherrimis ciuium ædibus perornata eſt. Ad portam S. Germani amphitheatri cernuntur reliquiæ. Portus multarum nauium capax, negotiationi idoneam, opibuſq; florentem, Burgedalam efficit, quæ etiam ortu Auſonii Poetæ nobilitatur. Qui ita de ſua Burdegala loquitur: Clementia hic cœli mitis, & irriguæ larga indulgentia terræ, &c.

Cum Privilegio

LVGDVNVM.

OANNES METELLVS SEQVANVS, Eruditiſſimo viro Georgio Bruno, S. D. Petiſti Brune, vt quæ de Lugduno Vrbe accepiſſem, vel ex libris, vel amicorum colloquijs, quę vera putarem, tibi paucis ego perſcriberem, quo præcipuas totius orbis vrbes literis, ad veram earum effigiem accommodatis, complectare. Quo igitur, qua poſſum, tibi ſatisfaciam, tu à me, quem multis officijs perpetuæ beneuolentiæ tibi deuinxiſti, ſic habeto.

LVGDVNVM, vrbs eſt Galliæ Celticæ, in Secuſianis ſita, hodie, vt olim, & emporio, & multis rebus alijs, celeberrima, legibus, moribus, & inſtitutis, rectè antiquitus conſtitutam fuiſſe, cum alia multa, tum, quod hactenus eius Galliæ tractus Metropolis fuerit, & Archiepiſcopi ſedes, eaque talis, quæ primas teneat, & reliquarum Galliæ Eccleſiarum caput ſit, oſtendunt. Huic vrbi, quæ parti Gallię à ſe nomen dedit, poſtquam ab Amadæo primo Sabaudiæ Duce, per teſtamentum ex legato Franciæ Regibus ceſſit, Gubernator præficitur, qui & vrbem, & eius prouinciam, quæ ſatis latè patet, adminiſtrat. Ferax ſolum, & amænum commodumque ſitum habet. Nam fructiferis duobus collibus, ab vna parte cingitur: alteram duo præſtantes fluuij alluunt. Araris, qui quam leniſſimè ex Sequanis defluens, mediam interſecat, & Rhodanus, qui rapidiſſimo curſu, ex Alpibus per Allobroges, certis mœnijs ad orientem, adlabitur. Aedium elegantia, tum ſtructura, nec non hortis præſtat. Opibus autem ſic floret, vt nulli alij, ſaltem in Gallia, cedere videatur. Harum opum cauſam, fluuijs illis præcipuam tribuunt. Quia cum multas vrbes illi obeant, ſeque in Liguſticum maris ſinum exonerent: hæc vero vrbs, Europa propè in media ſita ſit, & quaſi Franciæ cor putetur: facultatem quæcunque, qua libeat, exportandi, tum etiam importandi præbent, etiam ex præcipuis Europæ nationibus: haud procul diſſitis. Sola enim Sabaudia interiecta, hæc vrbs & Italiam, & Germaniam attingit. Eo accedit, quod quater annuè eo, vndique gentium mercatores, commeant, publicarum nundinarum, quæ varijs ad negotiationem firmandam priuilegijs inſigniuntur, gratia. Quæ res ab exteris incredibile lucrum, atque decus, non ſolum huic vrbi, ſed etiam toti eius agro, reliquæq; etiam Galliæ conciliat, & eam inſuper hominibus replet, omnis generis artificiorum peritis. Neque facilè alia vrbs reperietur Trapezitis, librariiſque refertior. Proximis annis, dum Gallia bellis à religionis ſtudio ciuilibus, ſurſum deorſumque verſaretur, arx à Carolo Rege, motibus coercendis, primum huic vrbi iniecta. Quod ad eius antiquitatem pertinet, L. Munatius Plancus, nobilis Orator & Prætorius, Marci Tullij auditor, dux deducendæ, vt ait Euſebius, Coloniæ, dum Galliam regeret, adlectus ab Auguſto dicitur: & vrbis, qua inſula eſt, fundamenta iecisſe. Ea inſula, trianguli formam exprimit. Duo enim illi, quos diximus, fluuij, oſculo quaſi mutuo ſeſe complectentes, duo eius latera conſtituunt, tertium difficilibus, aſperiſque montibus, inter vtrumque clauditur. Multò tamen ante deductam eò coloniam vrbs erat, eaque nobilis, nomenque ei inſulæ Gallicæ, fuit. Eam Romani non ſolum priuatis egregijs ædificijs, verum etiam publicis operibus, quorum ſingulis, vt ait Seneca, ſingulæ vrbes illuſtrari poſſint, ornarunt. In ea autem, argenteam æreamq; monetam perpetuo cuderũt. Quin Agrippa, Galliæ omnis itinera, ex hac diſtinxit. In ea quoq; Galliæ totius tributa, ac vectigalia, tanquam loco commodiore, collegerunt. Quæ Galliæ tributa, tanti fuiſſe prouentus ac momenti narrantur, vt ab his vnicum Imperij robur penderet. Meritò igitur immunis fuit. Nam Plin. lib. 4. cap. 18. Secuſiani, inquit, liberi, in quorum agro Colonia Lugdunum. Et digeſtorum lib. 50. Tit. 15. cap. vlt. Paulus Iuriſconſultus, Lugdunenſes Gallos, ſic enim ait, ac Viennenſes in Narbonenſi, iuris Italici facit. In inſula adhuc exſtant, haud obſcura, tantæ vetuſtatis, veſtigia. Nempe forum Veneris, in Foruieram vulgo corruptum. In quo, quod etiam olim celeberrimum fuit, Veneris templum viſitur. Hoc in foro habitaſſe feruntur; ſexaginta Coloniæ diuerſarum ſexaginta prouinciarum, Lugdunenſi ſubiectæ: Ara itaque in ea erat, dignitatis eximiæ gentium, LX. numero inſcriptum habens titulum, earumque ſtatua vna, alia ſubinde quoque inde locata eſt ara. Fuit idem locus, exercendis nundinis conſtitutus. Iſque propter ipſarum, omnibus è locis, lucri cauſa, frequentiam, Forum Mercurij dictus eſt, ſupra eius Foruiere montem, ſpeculum artis adeo admirabilis, ita fuiſſe collocatum referunt, vt vrbs ipſa Lugdunum, ex longinquis Sabaudiæ montibus, clarè conſpiceretur. Itaque Romani Senatores Lugdunum, etiam propter amœnitatem loci, ſæpè conceſſerunt. Porrò autem ę regione Foruiere, adſurgit antiquum illud Eſnaium Monaſterium, ſitum inter Rhodanum & Ararim. Eo loci qua hi fluuij confluunt, Templum ab vniuerſis Gallis, communi deſignatum impenſa, & Auguſto Cæſari dicatum eſt. Iſthic Athenienſes: cum eorum non pauci, propter cædem filij Minois Cretenſium regis, bello vaſtata patria, ſedibus incertis vagarentur, ac tandem in hanc inſulam migraſſent, Academiam pro more gentis, extruxere. Cæſarem deinde Iulium, Galliæ victorem, ea fama permotum, Latinam in eadem vrbe quoque fieri iuſſiſſe, Suetonius ſcribit, quam à ſe, Cæſaris aram, appellauit. Eò Oratores vndique, Dauides in primis Athenienſium æmuli, cæteri etiam docti viri, conueniebant, quo ſemel annis ſingulis, tam Græcè, quam Latinè orationes certatim haberent, atque diſputarent. Conſtituta quidem lex ijs erat, vt qui Græca Latinaque lingua foret eloquentior, is præmium laturus, magna auri vi, à deuicto, donaretur, atque laudaretur: qui verò, quid, vel præter rem, vel futile, orationi inſeruiſſet, pænæ nomine, aut exceptam à notarijs orationem ſuam ſpongia, vel lingua ipſe deleret, aut certè virgis cæderetur, vel ter in Ararim mergeretur. Quamobrem, falsè Iuuenalis, Satyra prima, eorum metum, irriſit. Palleat, inquit, vt nudis preſſit, qui calcibus anguem, aut Lugdunenſem Rhetor dicturus ad aram. Sed & extra vrbis pomœria veteres illi Arcus, qui via in Secuſianos, quos vulgus Foreſtum modò nominat, conſpiciuntur: necnon antra & perforatæ quinque milliarium longitudine, rupes aquę in vrbem ducendę, vetera item multa numiſmata, inſcriptioneſque lapidum, præclaram antiquitatem pleniſſimè teſtantur. Ante verò, quam hęc vrbs à Romanis Coloniæ deduceretur, quod ante deuictas Gallias fuit: quanta ciuitatis Lugdunenſis, amplitudo, potentiaque fuerit, lib. 3. Polybius indicat, nempe, regni tum fuiſſe Metropolim, Hannibalem, ait: traiecto flumine Rhodano: id quod paulò ſupra Quiritum Delphinatus oppidum contingit: quoniam P. Africanus Scipio pedem retraxiſſe in Italiam, miſſo in Hiſpaniam fratre, ne quid tumultus oriretur, feſſum longiſſimis

itineribus

LVGDVNVM
Scribit Strabo, LVGDVNVM suo tempore fuisse alteram omnium Galliæ vrbium nobilissimam, et populosissimam, Narbone excepta. Et hodie quidem non in minorem excreuit magnitudinē, cum tantus sit mœniorū ambitus, colles duos & vineta complectens, vt ei paucissimæ Galliarum vrbes anteponi possint. Magnus est ibi concursus externarū gentium, quas in hac vrbe sedes collocasse videmus, vt transferre omne mercium genus in quamcunq; orbis partem cōmodissimè possit. Loci cōmoditas ex amnium decursu apparet, quodq; in medio ferè Europæ posita sit. Amnes autem sunt Rhodanus, et Arar (Sagonam hodie vocant) iuxta Lugdunum confluentes, simulque in mare Ligusticum decurrẽtes, mercib. importandis et exportandis, accōmodatiss.
Lÿon. Qui de la France
Sers de force & rempart,
Lÿon, qui de plaisance
Reluis de toute part.
La Riuiere du Rhosne
doucement decoulant
Qui embraße la Saone
Te rendent opulent.

itineribus exercitum, Lugduni, cum seipsum etiam, reficere statuisse. Postquam verò in Sebusanos adpulisset: & certior factus esset, inter duos fratres, ad occupandum Lugdunense regnum, pugnam adparari: natu maiori petenti, opem tulisse, ipsumq; in regno confirmasse. Quamobrem ab eo rege, propter tantum beneficium Hannibal non solum annona, verum etiam multis alijs necessarijs rebus instructus fuit: nudumque Hannibalis militem is rex lacerum vestiuit. Et eundem Hannibalem, armatus proprio exercitu, per Allobroges, itinere dierum decem milliarium, ad Alpium vsque partem illam, quæ Bernardi nomen obtinet, deduxit. Sed fælicitatem huius vrbis, vt fit, magna est calamitas postea consecuta. Centum enim annis, ab eo tempore quo eam Munatius condidit, fatalis ignis totam, intra vnam tantum noctem, absumpsit, vt inter vrbem nullam, & vrbem longè nobilissimam, quam Strabo totius Galliæ, excepta Narbone, populosissimam, suo etiam tempore fuisse narrat: sola vna nox interfuerit. Id quod Seneca epistola ad Liberalem Lugdunensem XCII. deplorat. Hinc factum quidam putant: tum hortante quoque loci salubritate: vt supremo monte renouaretur. Statim enim Romani eam restituerunt. De eius vrbis Romanis Magistratibus, in administratione Reip. constat, Augustum Imperatorem, cum Iulius pater Galliam, in Belgicam, Celticam, Aquitaniam, quæ diuisisset, ex edicto lato, terrarum orbem, quod & sacræ literæ tradunt, emensum, latè patentes tres illas Galliæ partes, in quatuor, Narbonensem, Aquitaniam, Lugdunensem, Belgicamque, nempe totas sub imperium Romanum redactas, confudisse. Quam quadripartitam diuisionem, Index Magistratuum ciuilium, & Militarium occidentis, sequens, ex ea, Galliæ prouincias omnes septemdecim, excepta tamen Britannia, vt & Marcellinus, & Rufus, constituit. Lugdunensi igitur prouinciæ, is Index Consularē, sub septem Prouinciarū, vicario attribuit. Hanc rursum in Lugdunensem, Primam, Secundam, Tertiam, Honoricam, & Senonariam partitur: earumq; singulis, præterquam Primæ, Præsidē præficit. Videtur autem hic Index, circiter Theodosij tempora collectus. Idem, de Magistris Militum Præsentialium, quos peditum appellat præfectos, sic ait: In Prouincia Lugdunensi Prima, Præfectus classis Araricæ, Caballoduno. In Prouincia Lugdunensi Cenonia, Præfectus classis Andereciānorum. Parisius, in Prouincia Tarraconensi, Præfectus Lætorum Teutonicianorum: Cornuta, Senoniæ Lugdunensis Præfectus Lætorum Batauorum, & gentilium Sueuorum, Boiacas, & Constantiæ. Lugdunensis Secundæ Præfectus Lætorum Gentilium Sueuorum & Cenomannis. Lugdunensis Tertiæ Præfectus Lætorum Francorum Rhedonas, Lugdunensis Tertiæ. Habuit hæc Vrbs, clarissimos in Literis viros. Nam, ne de cæteris dicam, vnus L. Plotius, in ea natus est, is, qui Suetonio de claris Oratoribus teste, Romæ primus Rhetoricam Latinam, docuit, longæuusque fuit. Ab hoc, se puerum, cum Quincto fratre, Cicero primum esse institutum commemorat. Suscepta demum in ea Vrbe, per pios Fideles, Antonino vero Imperatore, Christiana religione, edita fuit eorundem strages, loco Vrbis, qui Athanacus, adpellatur. Vbi Martini templum, Benedictinumque cœnobium extructum est, qua Rhodanus & Araris, coeunt. Quorum, quadraginta octo præcipui nominantur. His successit Irenæus, Polycarpi Martyris auditor, qui fuit Ecclesiæ suffectus. Sed secuta persecutione, martyrio coronatur is, Anno Christi CLXXV. Marco Antonino Imperatore, claruisse dicitur. Omnem propè Vrbis populum, ea persecutio gladio sustulit. Refertur enim, nouemdecim millium martyrum numerus fuisse. Itaque Arar in fluuium, horum sanguine, ex Gorguillone, hoc est, gurgite, sic à reipsa nuncupato vico, ex quo cæsorum sanguis, vti torrens defluebat, vsq; propè Matisconem, vrbem in Heduis rubuisse aiunt. Et hinc eidem Arari nomen Sagonæ, nimirum à sanguine, fuit inditum. Fuere & alij multi Lugduni illustres, & vitæ sanctimonia, literisque celebres Episcopi, tum alij, Baldomerus, Stephanus, Desiderius, Nicetius, Hyppipodius, Alexander, Agobardus, Peregrinus, Iustus, Erpidius, Lupus, Annemundus, Eucherius, Antiochus Sacerdos, Eugendius, Romanus Abbas, Aurelianus, Domitianus Abbas, & Faustus poeta, æqualis Boetij, Claudiani, Mamerci, & Cassiodori, doctissimorum virorum qui Theodorico à secretis fuisse putatur. Fuit & celebris Hamutus Episcopus. De quibus Symphorianus Champerius Lugdunensis Medicus, in libello de antiquitate & origine vrbis Lugdunensis, & viris eiusdem illustribus.

PROSOPOPOEIA AVGVSTÆ EBVRONVM, SEV CIVITATIS LEODIENSIS, AD REVERENDVM IN CHRISTO PATREM AC DOMINVM, D. GREgorium Syluium Episcopum Tagastensem, & Reuerendissimi, Illustrissimiq; Leodiensis Ecclesiæ Antistitis D. Suffraganeum, ab Eximio & Venerabili viro ac Domino, D. Carolo Langio, Cathedralis Ecclesiæ Leodiensis Canonico dignissimo, conscripta.

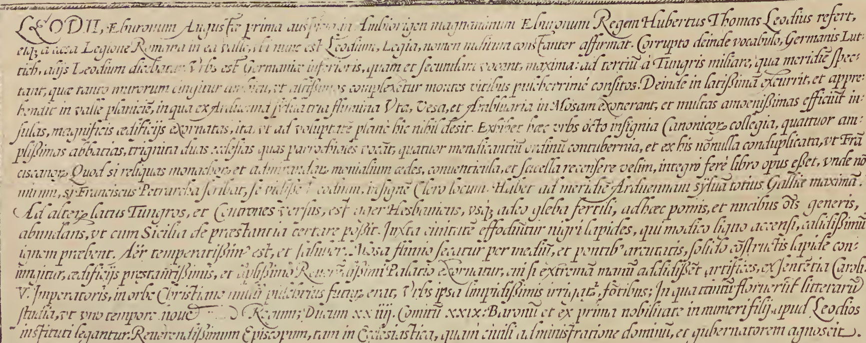
Leraq; censentur Cerealib. oppida campis,
Sunt quæ vitiferis nobilitantur agris.
Aere Ephyrebimaris clara est, Norea ferro.
Diuitias aliis pascua lata ferunt,
Illa situ specieq; decus, famamq; merentur,
Mœnibus hæc laxis, ædibus illa sacris.
Pluribus insignis nomen dedit amnis honestum,
Quo meat & remeat velificata ratis.
Hæc vrbes aliæ: & dum singula quæque potitur,
Pæne effert ipsis cornua sideribus.
Ast ego læta fruor simul omnibus: omnia Diui
In gremium quondam deposuere meum.
Hic frugum omne genus, seu vis quæ falce putantur.
Siue colona auido, quas legit vsta sinu.
Triticeæ imprimis segetes, Ennea quot olim
Quamuis diuinum consita gleba manu,
Laser pitiferæ quot non videre Cyrenæ,
Tam sunt Hasbaniæ rura beata meæ.
Plurimus hic etiam Bacchus, gratissimus ori,
Cum ferus arentes Sirius vrit agros.
Nemo mihi iactet summis quæ diuite vena
Visceribus terræ forte metalla trahit.
Hæc quoque dona mihi terræ pater vbere dextra
Et dedit, & magno fœnore cincta dedit.
Eruitur pinguis circum mea mœnia carbo,
Asphaltum est venas sulphuris intus alens:
Quadringenta auri redeunt hinc millia in annos,
Qua ditat ciues vtilitate meos.
Nec ferri est vsura minor. Sed & vbera plumbi.
Vectigal grande & marmora nostra ferunt.
Prætereo inuitus, quorum hic insigne macellum est,
Capreolos pingues, lanigerumque pecus.
Prætereo variis pomaria fructibus aucta,
Alcinoi quantas non dedit hortus opes.
Labraque Nympharum, gelidos per compita fontes,
Qui mihi messe auras, grataque pocla ferunt.
Et te Mosa canam. Nam quo tot munera cœli,
Si mutare aliis non datur vlla mihi?
Ergo inter primos, quos Gallia procreat amnes,
Non tibi postremus Mosa feretur honos.
Innumeris tua me felix beat vsibus ora,
Et tuus innumeras alueus edit opes.
Ora dat immensas siluas, tectisque focoque
Materiem: omnigenis lustraque tuta feris.
Prataque vel denso passim redolentia fœno,
Vel detondenti pascua læta boui.
Tu mihi squamigeri pecoris mille agmina nutris,
Vicinis etiam sæpe petita meis.
Hic Salar, hic Fario, gelidis quos Veseris vndis
Vtraque præcipites sub tua tecta vehunt.
Carne ambo solida: saxorum cultor vterque,
Tergora puniceis pictus vterque notis.
Hæc vmbræ, & croceis Mustela interlita guttis,
Hæc annis melior flumina Barbus amat.
Lucius haud aliis vertit se suauior vndis,
Non alio Cyprinus dulcior amne natat.
Ille etiã cui curua dedit vetus anchora nomen
Maximus, haud rara est gurgite præda tuo.
Vilia ne numerem vulgi solatia, quæ sic
Ausonia Gallus voce Poeta vocat.
Sed dũ ferre graues humero non abnuis alnos
Quam magna ciues commoditate iuuas?
Per te quæ deerant largo dat copia cornu:
Quæ superant, aliis mutua distribuunt.
Hac ferrum exportant, tinctasque bitumine glebas,
Et redeunt alia merce vel ære graues.
Hac Bacchum excipiunt venientem ab diuite Rheno.
Hac Bacchi florem, Gallica vina petunt.
Quid referam immenso quæ tenditur æquore vallem,
Quam tuus æternis diuidit amnis aquis?
Intercisa tamen paruis sine nomine riuis
Tota viret pomis, gramine tota viret.
Perflata hac Euris Zephyris genitalibus illac,
Non peste aut alia tangitur ægra lue.
Præcipue iucunda, noui cum tempore veris
Malus odoratis purpurat alba rosis.
Perpetui cingunt colles viridante corona,
Nec, nisi qua medius laberis vlla via est.
Græcia decantat mendax Phithiotica Tempe,
Sed regio non est æquiparanda tuæ.
Hanc defessa animũ cum lumine sæpe pererro,
Vt iacet ante oculos obuia tota meos,
Non mihi tam pulchro credis maiora theatro
Gaudia, maiorem surgere lætitiam,
Quam Pompeiana si sim spectator arena?
Et videam quæ sit pæne referre nefas?
Hæc Genius mihi cuncta meus cœlumque dederunt:
Cætera virtutis munera & artis erunt.
Aspice: quæ læuo rutilat mihi pectore Parma,
Hæc nota deuictis durat ab Ausoniis.
Qua claudor muris, qua mœnib. inclyta surgo,
Vallis & intactus vomere campus erat.
Hac valle, hoc campo cecidit Romana iuuentus,
Hæc arua infecit sanguine Cotta suo.
Ergo hoc posteritas virtutem ornauit auorum
Insigni, & portis hæc dedit arma nouis.
Ipsa etiam robur maiorum imitata decusque,
Non semel hostili sanguine tinxit agros.
Pontifices etiam qui primi hæc rura docendo
Imbuerunt veri cognitione Dei,
Quem purum induerant totoque vmbone niuentem,
Tinxerunt clypeum sanguine quisque suo:
Dum Christi veneranda sui mandata ferentes,
Romuleo ense sacrum supposuere caput.
Quæ

LEODIVM.

LEODII, Eburonum Augustæ prima auspicia in Ambiorigem magnanimum Eburonum Regem Hubertus Thomas Leodius refert, eiq; à caesa Legione Romana in ea valle, vbi nunc est Leodium, Legia, nomen inditum constanter affirmat. Corrupto deinde vocabulo, Germanis Luttich, alijs Leodium dicebatur. Vrbs est Germaniæ inferioris, quam et secundam vocant, maxima: ad tertiũ à Tungris miliare, qua meridiẽ spectant, quæ tanto murorum cingitur ambitu, et altissimos complectitur montes vitibus pulcherrimè consitos. Deinde in latissimã excurrit, et apprehendit in valle planiciẽ, in qua ex Arduenna sylua tria flumina Vta, Vesa, et Ambluaria in Mosam exonerant, et multas amoenissimas efficiũt insulas, magnificis ædificijs exornatas, ita, vt ad voluptatẽ planè hic nihil desit. Exhibet hæc vrbs octo insignia Canonicorũ collegia, quattuor amplissimas abbatias, triginta duas ecclesias quas parrochiales vocãt, quatuor mendicantiũ ordinũ contubernia, et ex his nõnulla conduplicata, vt Franciscanorũ. Quod si reliquas monachorũ et admirandarũ monialium ædes, conuenticula, et sacella recensere velim, integro ferè libro opus esset, vnde nõ mirum, si Franciscus Petrarcha scribat, se vidisse Leodium, insignẽ Clero locum. Habet ad meridiẽ Arduennam syluã totius Galliæ maximã. Ad alterũ latus Tungros, et Cuntrones versus, est ager Hesbanicus, vsq; adeo gleba fertili, adhæc pomis, et nucibus oĩs generis, abundans, vt cum Sicilia de præstantia certare possit. Iuxta ciuitatẽ effodiũtur nigri lapides, qui modico ligno accensi, calidissimũ ignem præbent. Aër temperatissimus est, et saluber. Mosa flumio secatur per mediũ, et pontib' arcuatis, solido cõstructis lapide coniungitur, ædificijs præstãtissimis, et amplissimo Reuerẽdissimi Palatio exornatur, cui si extremã manũ addidisset artifices, ex sentẽtia Caroli V. Imperatoris, in orbe Christiano nullũ pulchrius futurũ erat. Vrbs ipsa limpidissimis irrigatũ fõtibus; In qua tantũ floruerũt litterarũ studia, vt vno tempore nouem Regum; Ducum xxiiij. Comitũ xxix: Baronũ et ex prima nobilitate innumeri filij, apud Leodios instituti legantur. Reuerendissimum Episcopum, tam in Ecclesiastica, quam ciuili administratione dominũ, et gubernatorem agnoscit.

CIVITATIS LEODIENSIS GENVINA DELINEATIO, CVIVS TYPVM LIBERALISSIME NOBIS COMMVNICAVIT. REVERENDISSIMVS ET ILLVSTRISSIMVS PRINCEPS AC DOMINVS D. GERARDVS A GROESBECK, EPISCOPVS LEODIENSIS, DVX BVLLONENSIS MARCHIO FRANCIMONTENSIS, COMES LOSSENSIS ETC. SACRI ROMANI IMPERII PRINCEPS.

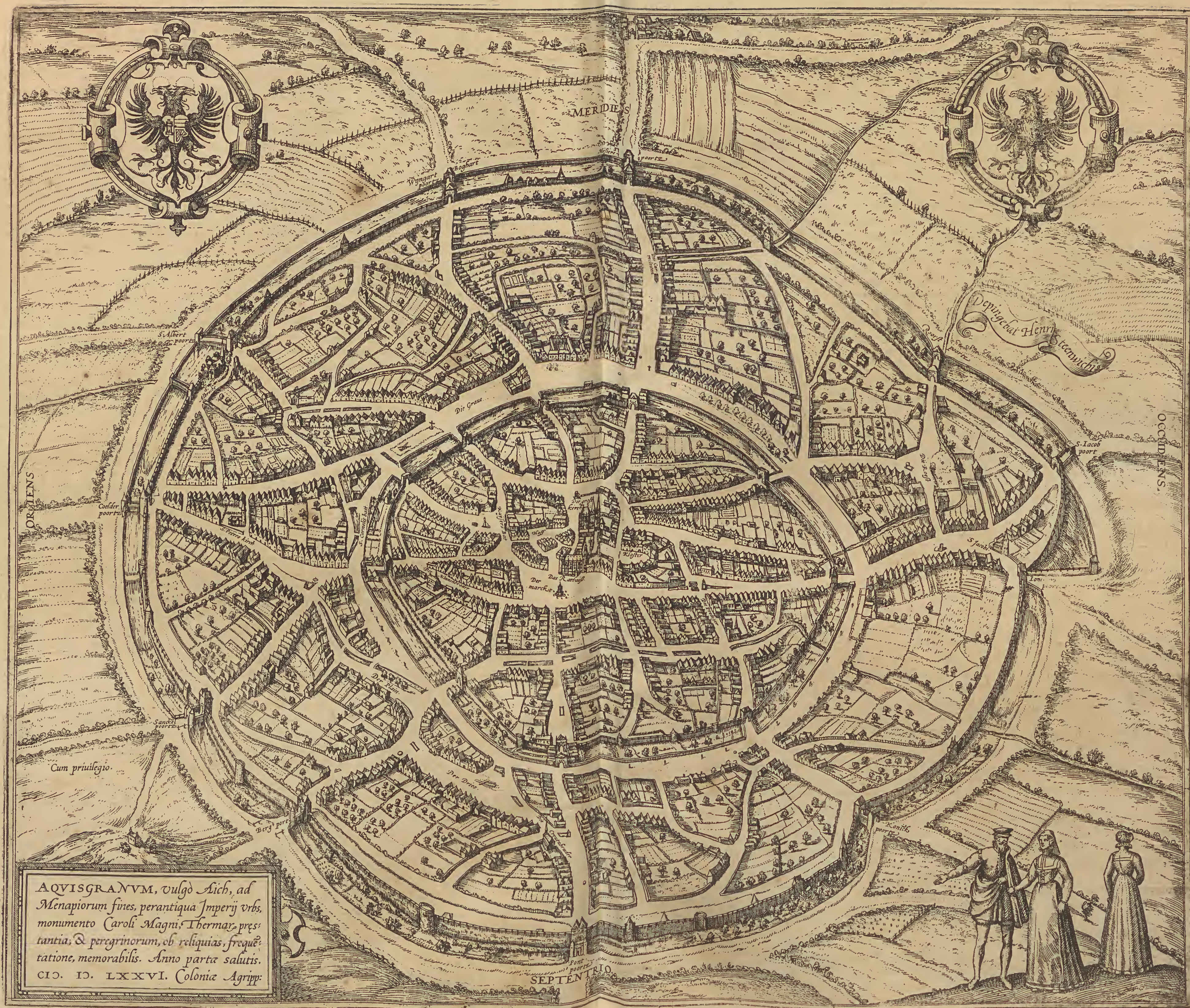
1. S. Laurent
2. S. Gertruÿd
3. La Porte S. Martin
4. S. Martin
5. La Porte S. Walburch
6. S. Guilheauline
7. S. Babeline
8. S. Seuerin
9. S. Hubert
10. Le Postis des Beggars
11. S. Croix
12. S. Jan Euangeliste
13. S. Seruaes
14. S. Pierre
15. Le Pallais de Leuesq;
16. S. Adalbert
17 S. Christofre
18 Les Frers Precheurs
19 L'ospital S. Mathieu a la chaine
20 L'egliese S. Lambert cathedrale
21 S. Andrieu
22 Les Frers Mineurs
23 Nrẽ dame aux fons
24 S. Gengoulphe
25 Le Pons dauervir
26 S. Poul.
27 S. Martin en Isle
28 S. Denÿs
29 S Estienne
30 S Marie Magdalene
31 S Catharine
32 S Barthelmi
33 S. Ian Baptiste
34 S. George
35 La Porte de Vinenigse
36 La Porte S Leonard
38 S. Foid. 39. S. Leonard.
40 Le Bailair ou maisõ pour Les infectis de la peste
41 Le pons des Arches
42 S. Barbe
43 La Chambre des Aualesfrers
44 Les frers Fratres
45 Les frers Croisiers
46 Les Chainoines Reguliers de Beaurepart.
47 La Tour a Comins.
48 La Baÿe de S. Iaques.
49 S. Remÿ.
50 Les Grieses seurs.
51 Les Frers des Carmes.
52 Les Frers Augustins.
53 Les Escoliers C. Reguliers.
54 S. Pholin.
55 S. Nicolas.
56 Le Pont S. Nicolas.
57 La Thour de Beche.
58 Les Frers Piedeschalz.
59 Le Pont Damercourt.
60 S. Remacle.
61 En Cornilloing.
62 Les Frers Chaurtroux.
63 Fornaise ou Lon fait le fer.
64 S. Veroune.

Cum Priuilegio

Quæ modo qui ſanctumque apicem, gladiumque ſeuerum
Coniunxere manu, tradita ſigna gerunt.
Et puto poſt Romam non eſt locus alter in orbe,
Quo plura emineant templa dicata Deo.
Conuexis formoſa tholis miranda columnis,
Pleraque vel ſolo relligioſa ſono.
Flaminibuſque habitata ſuis, quibus ampla recurrunt
Annua non dubio præmia nexa ſolo.
Hos inter genus omne virum. Hic virtute parentum
Nobilis, ille ſuo notior ingenio.
Vis qui ſenſa Dei, cœliſque arcana reuelet,
Qui doceat quid fas, quid fierique nefas?
Sacrorum Canonum quæris, legumque peritos;
Siſte, Sacerdotes res decet iſta meos.
Vis Epidaurei doctum præcepta magiſtri?
Aut peluſiaca qui ſubit arte polos?
Vis Heliconiadum ſequitur qui caſtra ſororum?
Flaminibus ſunt hæc otia multa meis.
Mitto domos veterum veneranda palatia Patrum,
Mitto opera artifici plurima ducta manu.
Mitto & Pontificis, Marcanum opus, ardua noſtri
Atria, duplicibus laxa periſtyliis.
Sed vos cara boni mea pignora cara Quirites
Ne taceam magno nomine iuſſit amor.
Martia gens ſemper duris exercita bellis,
Libertate calens, ingenioſa, proba.
Par tolerare famem & rebus præſentibus vti.
Felix ſi poſſis abſtinuiſſe foro.
Viue diu felix; morbiſque orientibus obſta.
Difficiles morbi, Faſtus & Inuidia.
Te ſeruet Princepſque tuus, Dominique ſodales:
Et tua ne præter iura Tribunus eat.

AQVISGRANVM.

QVISGRANVM, vrbs Imperialis, in Menapiorum finibus inter Rhenum & Mosam sita, Romanorum Imperatorum prima inauguratione ac coronatione, B. Caroli Magni sepultura, septennalique peregrinorum visitatione celebris. De cuius origine, D. Franciscus Fabritius Medicus Aquensis, hunc in modum: Romanos olim, dum bellum aduersus Germanos gererent his locis, inter Rhenum & Mosam consedisse, & munimenta habuisse, ex Iulij Cæsaris, Cornelij Taciti, aliorumque multorum historiis satis manifestum est, cuius rei fidem faciunt, quorundam locorum appellationes, & alia vetustatis monumenta. His igitur temporibus ferunt historiæ, quendam è Romanis Principibus, Granum nomine (quem & Neronis fratrem aiunt) aquas has calidas, inter montes syluasque tunc abditas, inuenisse, iuxtaque habitasse, atque arcem struxisse, cuius in hodiernum diem extat spectandæ vetustatis monumentum, turris Grani dicta: quam quidem arcem, Ptolomæo Cosmographiæ suæ libro 2. cap. 9. sunt, qui credant Vetterram dictam. Ab incolis certè, Aquæ Grani appellatæ sunt, cùm Thermæ, tùm locus ipse, deducto scilicet nomine ab aquis calidis, & Grano, repertore, mansitque appellatio postea & vrbi, nisi quòd quidem (non satis tamen aptè) immutata inflexione, Aquisgranum apellent. Post aliquod deinde sæcula, annos scilicet plus minus septingentos, Carolus, cognomento Magnus, Francorũ Rex, cùm ad eum locum inter venandum errabundus venisset, delectatus loci amœnitate, simul & commoditate, ab Thermarum vsu, ipsas, vnà cum arce, à ruina vindicauit, regiamque extruxit. Deinde, vt erat diligentissimus religionis cultor, eodem loco proximè regiam suam, insigne hoc templum maximo sumptu condidit, ac per Romanum Pontificem Leonem, in honorem Dei & B. Mariæ Virginis consecrari curauit, amplissimisque donis ornauit, præcipuè autem, rarissimis, sacrisque Christianæ religionis monumentis. Quorum causa septenis annis instituit peregrinationes, ad nostra vsque tempora obseruatas, cumque fortissimus pariter ac piissimus Rex, & Ecclesiæ defensor acerrimus, Romani Imperii habenas diuina dispensatione suscepisset moderandas, locum iam dictum mœnibus cinxit, vrbemq; ob dicti templi reuerentiam, condidit, quam sedem regni, & Transalpinæ Galliæ caput, constituit. Hæc vrbs, tametsi in valle sita, & montibus circumquaque septa sit, incredibili tamen gaudet aeris salubritate, quam præcipuè testantur mira hominum in ea ad decrepitam vsque senectam viuacitas, ac pestilenticorum morborum raritas. In proximo vrbis ambitu, lata ferè planities est, in qua & pascua sunt, alẽdo pecori commodissima, & agri pingues, omnisque generis frugum feraces, hos ambiunt montes syluosi, igni alimenta præbentes, necnon ligneam saxeamque materiam ædificiis abundè suppeditantes. Nec desunt fontes, tam foris pascua irrigantes, quàm intus diuersis vrbis locis, cùm publicè in plateis, tum priuatim in ædib⁹ scaturientes: sed præcipua structura ac magnitudine insignis, qui in medio foro, è regione amplissimæ domus Senatoriæ, perpetuas aquas octo canalibus ex alto diffundit. Sunt & torrentes, mediam vrbem perlabentes, munditiæ, ac molis circumducendis seruientes. Extra montes, infra miliaris spacium ab vrbe, ad Hybernum occasum, effoditur cadmiæ genus, vulgus Lapidem calaminarem vocat, quo æs ad auri colorem tingitur. Haud procul inde, Meridiem versus, ferri, plumbiq; inueniuntur metalla. Ad Orientem ab vrbe, effoditur terra nigra, foco culinario admixta gleba aptissima. Adeò natura ipsa locum hunc variis multisque dotibus locupletauit, vt ad fœlicitatem nihil deesse videatur, quàm nauigabilis fluuius, quo tamen quamuis careat, cùm ad Orientem Rhenum, ad Occidentem Mosam habeat, tanta est ibi annonæ copia & facilitas, vt multas etiam riparias vrbes hoc nomine superet. Sed alias dotes omnes, meo quidem iudicio, vincunt aquarum calidarum vberrimi simul & saluberrimi fontes, nec calore, nec humore deficientes, tanta copia scaturientes, vt singuli plures balneorum alueos, eosque magnos, noua quotidie aqua implere queant. Sunt autem eorum quidam intra mœnia, quidam non procul extra eadem, in vico suburbano. Intra vrbem duæ sunt precipuæ Thermæ, quarum alteræ dicuntur Regiæ, alteræ Cornelianæ, quæ quidem, vt loci intercapedine distant, ita & aquarum qualitatibus ac facultatibus, cùm inter se, tum à suburbanis nonnihil discrepant.

MERIDIES
ORIENS
OCCIDENS
SEPTENTRIO
Depingebat Henri Steenwichi
S. Iacob poort
Berg port
Cum priuilegio.
AQVISGRANVM, vulgò Aich, ad
Menapiorum fines, perantiqua Jmperij vrbs,
monumento Caroli Magni, Thermar. pręs-
tantia, & peregrinorum, ob reliquias, frequē-
tatione, memorabilis. Anno partæ salutis.
CIↃ. IↃ. LXXVI. Coloniæ Agripp:

MONTES.

Montes, Hannoniæ vrbs potens & ampla, de qua hunc in modum Iacobus Lessabæus in Hannoniæ descriptione: Iulium Cæsarem, rebus alioqui felicissimè gestis, tradunt obsidione Belgensi multa clade fatigatum, aliquantisper supersedisse, intereaque eo loci penetrauisse, vbi in edito colle Pani fanum erat. Ac mox eum montem vallis & ligneis propugnaculis, vti earum rerum materia suppetebat, velut præsidio futurum, instruxisse: Porrò Hunnis, Pannoniis (quibus à Pane nomen remanserat) Rhetiis, & id genus fortunæ adunatis viris, qui tum palantes suo quisque more agebant, hunc summum erat oraculi gratia confugium, donec nominatissimi terra marique Ducis Iulii aduentu, ex fano castrum haberi cœpit. Post supremum Brunulphi diem, qui eam arcem obtinuerat, traditæ rerum habenæ Alberico. Sigeberti Austrasiorum Regis (Austrasiam intra Oceanum, Mosam, & Scaldentum posuere) ad recuperandas mortuo Dagoberto possessiones adiumento, vnde & filiam eius sibi matrimonio copulauit. Alberico tandem libuit ociam arcis instauratione oblectare, maxime autem turris, cui ex suo nomine vocabulum indidit, quanquã aliis placet ad Albonem eam referri. Secus Castrum locus erat, quem Sanctæ habitationis gratia, Gislenus Antistes Valdetrudi designarat, vbi iam miraculis quoque conspicua erat. In eo Sigebertus ædem Deiparæ construxit, sanctimonialesque ex Valdetrudis ædicula optima sorte asciuit. In arce Montana Prætor ex ordine Torquatorum Principem agens, ius dicit, noxios & patria interdictos ciuitate donat. Penes eundem creandi in annos singulos Montani senatus, sub ferias Ioannis præcidaneas Mense Iunio ius est. Tradunt Carolum Magnum donasse Montes Metropolitano munere, Cæsareisq; priuilegiis firmasse. Iam ex ipsa vrbis nomenclatura intellectum oportuit, præcipuam vrbis faciem, nunc in colles assurgere, nunc vallibus deprimi. Ad fori crepedinem fons est, magno totius populi commodo procul ductus. Nam supra Dionysij, in Broceria, paludes ortum habet, ligneis fistulis grauissima arte conpactis, quæ fluuium Haniam, & citeriorem siluulam transmittunt. Alluitur oppidum Trulla fl. paruo admodum vsui in vehendis, euehendisque mercibus, nisi huic rusticana ex superiori parte palus, suas aquas hebdomatim fœneraret. Primo quam Montes reliquit lapide, Trullæ immiscetur Hania, hincque toto nomine ei Trulla cedit Condatum vsque. Vrbs paucis supra sæculis, & virorum, & ædium frequentia, ad maximum numerum locupletata, opibus quantum facies ipsa pollicetur, non inferioribus. Frequens ad Francofordianum, & Antuerpianum mercatus profectio, idque sagariæ negotiationis gratia, quarum textrinarum ingens copia. Oppidum, si quod aliud natura & propugnaculis munitissimum: fossa vndique circundatum, & vna haud temerè parte obsidionis impatiens. Gens ab huius ætatis vitiis, ne dicam, prorsus aliena, sed tamen comitatis & beneuolentiæ magistra, in tractandis amicis, & excipiendis hospitibus, summam agnosceres humanitatem. Imò mecum contenderes, quorundam ædes, munificentiæ ac liberalitatis officinas potius, quam priuatas domos, optimo iure censeri posse. Vt autem templorum Anacephalæosin traham in compendium: Curiata sunt. Valdetrudis, Germani, Nicolai, Elizabethæ, ac rursum Nicolai in suburbanis Berræ montis appellatione, circumlatis cum eo, quod est Valdetrudis Xenodochio finitimum. Beghinagium dicunt. Cæterum habet S. Franciscus sodalitium virile, habet item fœmineum. Augustino sacra est, quæ dicitur vallis scholarum. Eidem Antistiti addictæ sunt etiam virgines, quas à pullis vestibus, vulgus Nigellas appellat, haud tamen nigris moribus: nam vita integra omnem sinistram opinionem sustulit. Magdalenæ sacellum est, cum publicis ædibus, excipiendis puellis, quæ sicut exhibuerunt membra sua seruire immunditiæ ad iniquitatem, ita decreuere impendere iustitiæ in sanctificationem. Harum laboris ac ærumnarum hic scopus est, adstare, sucurrere, inuigilare pestilenti lue correptis. Qua in re strenuam nauant operam, vbi malum, volentibus superis, grassari cœperit. Proximus est locus eorum, qui tertium Franciscanorum ordinem adepti, Minimi vocantur. Egressis vrbe, offert se iucundissima deambulatio, & fermè quaquauersum ornatissima suburbia, vt ne dicam de siluis, in quibus nec frondium virorem, nec auium garritum desideres, cum riget æstiuis hirsutus campus aristis. Huc vsque Lessabæus. Porro, superioribus annis hæc vrbs grauissima belli ciuilis incommoda sensit. Cum etenim anno salutis 1566. plebs religionis prætextu, petulantissima concionatorum lingua ad horrendam rerum sacrarum, cultusque diuini profanationẽ incitaretur, ijque motus, exiguo postmodum tempore (concionatoribus profligatis, & peregrino, nouo, atque hæretico religionis exercitio è templis amoto, sacrilegis etiam plurimis, aut in vincula coniectis, aut laqueo suffocatis) à Regia sorore Margarita Parmensi sedarentur, vt æterno silentio prorsus obrui potuisse videri potuerint, nisi Albani seueritas, & Hispanorum militum intoleranda tyrannis cicatricem obductam post refricuisset, & exitiali, funestoque bello occasionem dedisset. Is enim dux Regis sorori successor, cum Gubernatoris Belgici potestate, in has Prouincias missus, vbi eas pacatas, magno stipatus exercitu ingressus est, primum infirmas Geusiorum motuum reliquias, partim iudiciorum seueritate, partim armis domuit, deinde præsidia locis oportunis aduersus vim omnem disposuit, tam Catholicis, & Ecclesiasticis Geusiorum furoribus grauiter ante læsis, quam iis, qui Regiam maiestatem vehementer offenderant, sine discrimine æquè molestus, infausta tributa subditis vniuersis frustra deprecantibus imperare pertinaciter cœpit. Vnde factum est, vt potior eorum pars, atrocissimis Hispanorum militum iniuriis grauissimè exacerbata, defecerit prorsus, & omnem salutis & libertatis recuperandæ spem, in armis posuerit. Quibus innumera

Cum Priuilegio.

numera proſcriptorum & exulum multitudo, non ex plebe tantum, ſed etiam ex nobilitate Belgica ſeſe coniunxit. Et in his Auriacus Princeps cum fratribus Naſſouiis, præcipuum locum obtinuit, qui magnas Germanorum copias in Gelriam, Brabantiam, & Hannoniam fratri Lodouico, qui Montes Hannoniorum inuaſerat, & in ea vrbe grauiter obſeſſus ab Albano tenebatur, mox adduxit. Sed quum Lodouicus à Gallis deſertus, tandem ſe dederet, & exercitus Principis, Agrippinenſis Archi-Antiſtitis præſidio, fuſus fugatuſque eſſet: debellatum planè videri tum poterat, niſi quod inſequuta, deinde Mechliniæ, Zutphaniæque direptio, & iniuſta Nardenſium cædes, contra pacta, iuſque gentium perpetrata, nutantes Hollandorum & Zelandorum animos, qui ſoli victoris exercitu ſuperandi reſtabant, tot ſociorum ſtragibus exacerbatos, extrema pro ſalute tentare compulerunt. Hæc ex rerum Hiſpanicarum annalibus auctis excerpſimus.

ATREBATVM.

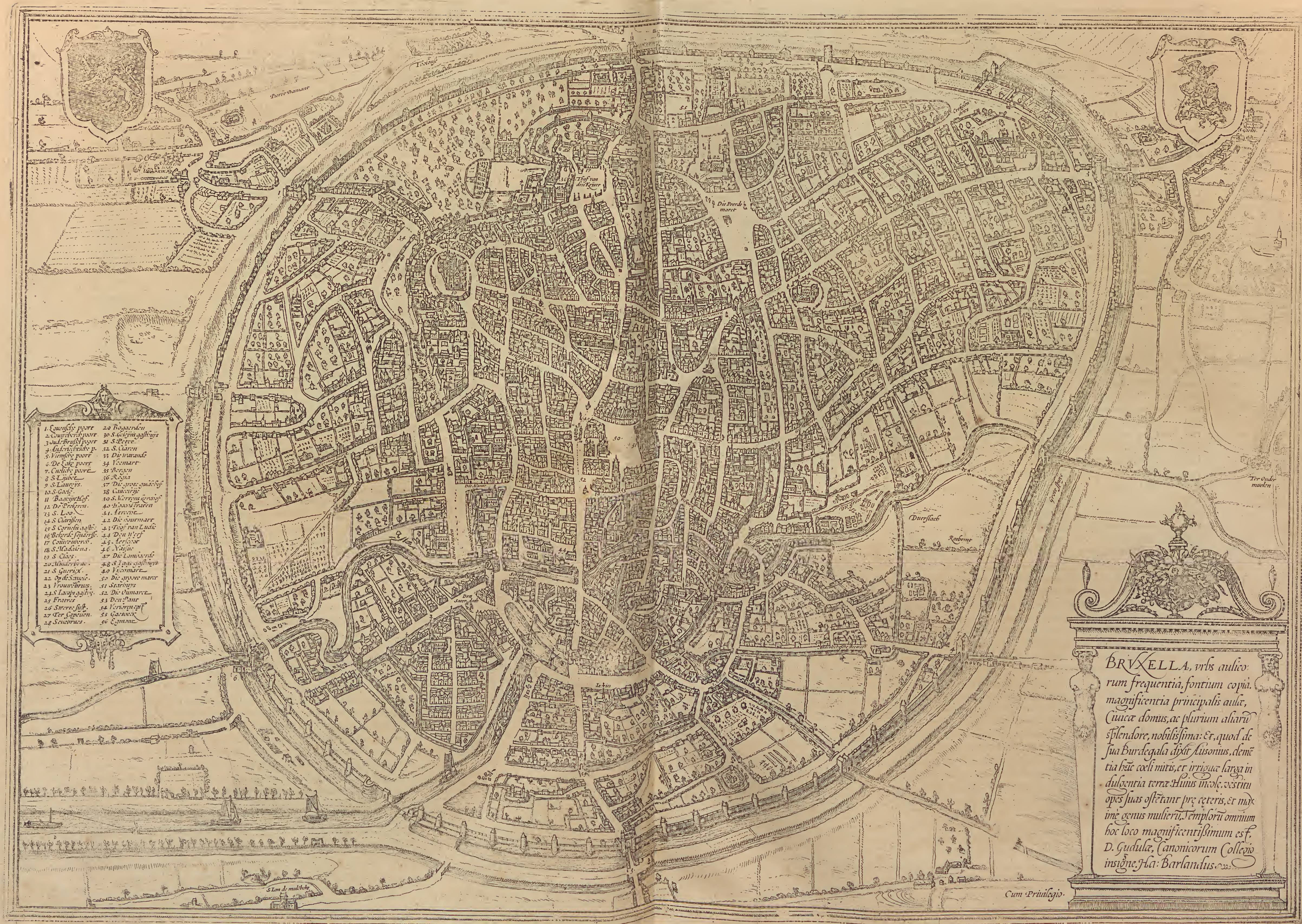
TREBATVM, Arteſiæ, cuius gens Iulio Cæſari Atrebates, vrbs eſt maxima, & Metropolitica dignitate clara, & adeò cum naturali ſitu, tum propugnaculorum, murorum, & turrium præſidio munita, vt omnium ſententia, non niſi longiſſima obſidione expugnari facilè queat. Ea propter, non immeritò Iacobus Meyerus, Annalium Fland. lib. XV. ſcutum, vallum, & murum totius Occidentalis Flandriæ Atrebatum nominat. Vrbs ipſa duas in partes, peculiari murorum ambitu, eſt diuiſa. Quarum altera Epiſcopo, altera Principi aſcribitur. Illa pulchra aſpectu, ſed minor, magnifica Cathedrali Eccleſia, in honorem B. Mariæ Virginis ædificata, conſpicua eſt. In qua permultis libris manuſcriptis inſtructa Theologica bibliotheca videtur. Hæc autem multo amplior, pulcherrimarum ædium nitore, platearum latitudine, & foro imprimis ſpatioſo, commendabilem ſe reddit. Quin etiam Abbatia S. Vaſto conſecrata, quæ opum magnificentia, reliquas Monachorum ſocietates ſuperat, inclareſcit. Aedes, ciuium habitationi deſtinatæ, præter commoditates alias, vinarias cellas longe maximas & ampliſſimas habent, quæ obſidionis tempore, incolis latibulo ſunt. Si quis plura de hac vrbe deſiderabit, is abſolutiſſimam Guicciardini deſcriptionem conſulat, quæ auido Lectori abundè ſatisfaciet.

BRUXELLA.

RUXELLA, vrbs Brabantiæ celeberrima, nomen habere dicitur, vt Claudius Champerius, libro de vrbium, oppidorumque origine, & Lodoicus Guiccardinus ex Iacobo Guisio referunt, ab arce quadam, olim à Senonibus, ex Anglia ad Galliam infestandam profectis, istic ædificata, quæ Burgongenensium, vel Burgum Senensiũ appellata, paulatim contractius pronunciando, propter euphoniam, vel facilitatem, vt ferè fit, Bruxellensium nomen suscepit, soni similitudine vtcunque seruata. Gemino, eoque amplissimo, murorum ambitu cincta est, adeò, vt magnitudine Louaniano, quàm à Cæcia respicit, parum cedat. Nam extremum pomœrium, quod anno millesimo trecentesimo quinquagesimo septimo ampliatum legitur, ducentis tantum passibus, Louaniensi minus est. Situ locum occupat amœnissimum, agro bene culto, nemoribus ac pratis vndique circundata. Intus partim in colles leniter assurgit, partim se in planitie pandit. Mediam Sena fluuiolus interlabitur, quo, ante quam nouus ille alueus effossus esset, nauigia in Deliam descēdebant, Antuerpiam peruentura. Paucis vero ab hinc annis ad commodiorem nauigationem, nouum aquæ ductum sibi Bruxellenses fecere, quem vulgò Die Vaert vocant, fossa perpetua ab vrbe diuturnis operibus, atque incredibili sumptu, per quinque tota miliaria, recto fere tramite in Deliam vsque flumen, perducta. Huc naues ab vrbe soluentes in Deliam primo, mox in Scaldim delapsæ, libero deinde cursu, si velint, vastum mare petunt, summa cum ciuium, tum vicinorum commoditate. Quatuor is alueus cataractas versatiles, quasi portas, habet, suis singulas locis commode dispositas, quibus & tantum indies aquæ hauriunt, retinentque, quantum ad quotidianam nauigationem satis est, &, ne in proximum amnem totus effundatur, facili negotio impediunt. Principium fossæ ad vrbem Bruxellensem quadragenis duobus pedibus, ostium aquæ altitudine superat. Opus profecto quouis Imperatore & Principe dignum, non solum propter insuperabilem ferè difficultatem, quod etiam præter tam longum operis perducendi spatium montem obiectum penetrare eruendo oportuit: sed etiam propter immensos sumptus, aliaque varia impedimenta obiecta, adeò, vt visum fuerit, vix fieri posse, vt perficeretur. Constitisse Bruxellensibus vltra octingenta florenorum millia, affirmant. Præcipuus eius operis auctor ac promotor fuit D. Ioannes Lockingenii & Cockelbergæ Toparcha, vir equestri dignitate conspicuus, & Bruxellensis Dictator, tametsi antea Margarita, Caroli V. Imperatoris auia, Belgicam gubernante, maiores ipsius idem excogitarint. Magistratus hic annuus est, ex septem patritiis familiis, earumque posteritate, communi stirpe tam muliebri, quam virili paulatim permixta, deligi solitus. Hæ septem familiæ antiquitate illustriores, vnde reliquæ successu temporis descenderunt, insignes immutationes habent, hisce nominibus vernaculis appellatæ, Tserroeloefs, Tserhuyg, Sleeux, Cauvvenbergs, Tvvers, Royenbeecs, Steenvveghe. Opificiorum in hac vrbe genera sunt duo & quinquaginta, in nouem tribus, quas nationes vulgò vocant, distributa. Primariæ ex his sunt, armifabrorum & polymitariorum. Hi aulea & picturas textiles, auro, argento, serico, & multiplici opere acu contextas, vniuersæ ferè Europæ diuendunt. Illi adeò armorum vario genere fabricando præstant, vt Achillis aut Herculis clypeo cęlitus petito, nihil cedant, non modo multifariam expoliendo, sed ea etiam subtilitate ferrum chalybe temperando, vt thoracas, galeas, scutaque istic inuenias sclopeti ictu impenetrabilia. Delubra, ædes sacras, atque omnium ordinum fana, miro structuræ artificio, & ornatus varietate præclara ostentat, inter quæ Basilica B. Gudulæ (quæ ex Caroli Magni prosapia VVitardi Comitis, & Amelbergæ filia fuit) olim S. Michaeli Archangelo dicata, cum propter insignem structuræ magnificentiam, tum etiam propter singularem sacrorum cultum, maximè excellit. Hic enim in peculiari sacello, aurea theca religiosissimè in hunc vsque diem asseruatur, hostia illa sacrata, quam admirandum, seu miraculosum Sacramentum nuncupant. Rei stupendæ euentum inter alios Iacobus Meyerus, rerum Flandricarum lib. XIII. commemorat, annoque à nato Christo M. CCC. LXIX. attribuit. Iudæos refert, ipso Parasceues die sacratam hostiam, à Sacerdote fortè comparatam, mensæque affusam, cultris per ludibrium perfixisse, atque inde subito, magna vi, sanguinem erupisse, vxorem tum Iudæi cuiusdam, miraculi magnitudine commotam, facinus ilicò prodidisse. Quare Iudæos comprehensos in custodiam datos, & re diligenter perquisita, mox graui supplicio viuos exustos esse. In tanti miraculi perpetuam memoriam, VVincesIaum, eo tempore Brabantinorum Ducem, annua amburbalia, æuo duratura, instituisse. Sunt tamen qui negant annuam processionem illam generalem, quam nunc adhuc obseruari videmus (eas enim processiones Latino amburbalium nomine indicamus) à tanto tempore fuisse institutam: sed à publica calamitate, qua sudor Anglicus, subito hanc regionem forte obruerat, Anno 1529. initium sumpsisse aiunt. Aedificiorum operumque, cum publicorum, tum priuatorum, generatim Bruxellæ æquabilis est vndiq; symmerria, qua in primis præstat curia municipalis. Superba hic quoque videre est variorum heroum, Belgarumque magnatum tecta, qui huc interdum, vel priuatæ rei, vel publici muneris alicuius causa, commeare solent, rerumque domino præsenti, vel si absit, eius vicario, præsto esse. Omnium vero operum vniuersè longeque præstantissimum est Prætorium vel Palatium, ea magnificentia exædificatum, vt, licet ad antiquũ exemplar vndique absolutum non sit, Regiæ tamen Maiestatis dignitatem satis præ se ferat, idonea Curialium sedes, & peropportuno loco posita. Huic hæret amplissimus circus, perpetuo muro clausus, ad extrema vsque vrbis mœnia extensus, qui omni deliciarum genere Regibus, Principibusque, & quauis nobilitate dignarum, copiosè abundat. Missas hic facimus varias, & priuatorum ciuium, & nobilium egregias domos, instructissimos item hortos, iis quasi villæ quædam, adiunctos: vnde non solum, quæ ad quotidianum vsum requiruntur, sed etiam quicquid ad voluptatem comparari solet, abundantissimè suppeditatur.

Præter-

1. Louensche poort
2. Couwenberch poort
3. oude Brussel poort
4. Anderlechtsche p.
5. Viemsche poort
6. De Lake poort
8 S. Lijsbet
9 S. Laureys.
10. S. Goele.
11 Baghijn Hof.
12 De Prekeren.
13 S. Loo.
14 S Clarissen
16 Bekerde sonderse.
18 S Madalena.
19 S Claes.
21 S Guericx.
22 Op de Sauele.
23 Vrouwebrues.
25 Fratres
26 Swerte susters.
27 Ter Capellen.
29 Bogaerden
30 S. Geleyns gasthuys
31 S. Peter
32 S. Claren
33 Die warande
34 Veemart
35 Bergen
42 Die houtmart
44 Den Werf
49 Vischmart
50 Die groote mart
51 Statbuys
52 Die Oumarct
53 Den Pant
56 Egmont
BRVXELLA, vrbs aulico-
rum frequentia, fontium copia,
magnificentia principalis aulæ,
Ciuicæ domus, ac plurium aliarũ
splendore, nobilissima: Et, quod de
sua Burdegala dixit Ausonius, demẽ-
tia hæc cœli mitis, et irriguæ larga in-
dulgentia terræ. Huius incolę, vestitu
opes suas ostẽtant prę cęteris, et max-
imè genus mulierũ. Templorũ omnium
hoc loco magnificentissimum est,
D. Gudulæ, Canonicorum Collegio
insigne. Ha: Barlandus.
Cum Priuilegio.

Præterimus etiam tot limpidiſſimos fontes, quibus hinc inde per plateas puriſſima aqua, quibuſuis ad ne-
ceſſitatem ſubminiſtrata, gratum omnibus ſpectaculum præbet. Claret etiam Bruxella vice comitatus ti-
tulo, æternaq; ſedes eſt ſummi totius Brabantiæ ſenatus, quem Cancellariam vocant, Nomophilacia dici
poſſet. Ea regalia habet, ius abolitionis & poteſtatem nobilitandi. Huic vnus eſt præfectus, octodecim cō-
ſiliarii ordinarii tantum: nulli extraordinarii, cùm antea, vt Guiccardinus ſcribit, eſſent ex ordine conſi-
liarii quatuordecim, & extra ordinem tres Fiſci, Aduocatus vnus, qui etiam per cōſiliarium agit, actor pu-
blicus vnus, duo ſcribæ, multi à ſecretis, ab epiſtolis, aliiq; munuſcularii. Principi, conſiliariorum Cancel-
lariæ numerum pro arbitratu ſuo, & rerum neceſſitate augere, liberum eſt, vt patet iucundi Regis introi-
tus, cap. V. & IX Quondam conſtabat tantum ex ſeptem ſenatoribus, quorum primus erat Cancellarius,
quem ex patriæ legibus, natione Brabantum eſſe oportet, legitimo matrimonio prognatum, aut dignitate
Baronem, vel per ſe, vel per vxoris dotem, Baroniæ alicuius, in ipſa Brabantia ſitæ, trium ad minimum lin-
guarum peritum, huic officio in primis neceſſariarū. Latinæ videlicet, Gallicæ & Germanicæ. Cæterorum
quatuor quoq; natione Brabantos eſſe conueniebat, eoſq; Barones, aut hæreditate ſua, aut per vxorem ac-
quiſita. Poſtremos duos ex cæteris ſenatoribus ſuis princeps, qui maxime videbantur idonei, Germanicæ
ſaltem linguæ gnaros, adiungebat. Cancellarius eſt hoc tempore, clariſſimus vir, D. Ioannes Scheiffius, e-
queſtri dignitate illuſtris, & Dominus ab S. Aechtenrode, Ottenburg, Nethene, &c. vtriuſq; Iuris Doctu-
ra, & Iuſtitię incorruptiſſima adminiſtratione ſpectatiſſimus, qui Antuerpiæ ex patricia Scheiffiorum fa-
milia ortus, iſtic Senator aliquandiu, poſt etiam Conſul fuit. Inde ab Imperatore Carolo V. ad ſecretum
ſuum conſilium adſcitus, legatione eiuſdem Imperatoris nomine apud Angliæ Regem Eduardum, & Ma-
riam Reginam eius ſororem, ſumma cum laude ſapientiſſimè perfunctus eſt, ac tandem ad faſtigium om-
nium in Brabantia dignitatum, Cancellariatum videlicet, (quippe qui ſemper ipſius Brabantiæ Ducis per-
ſonam repræſentet) in quo nunc elucet, maximo gentis applauſu euectus. Huc vniuerſæ Brabantiæ ciui-
tates appellant, excepto exiguo ſolummodo tractu, quem Romanenſem vocant. Hinc enim ad forum Gen-
napenſe prouocatur. Sic Lodoicus Guiccardinus, diligentiſſimus earum rerum inquiſitor, tradit. Verùm
intelligo, inferiora tribunalia, quæ iurisdictioni Gennapenſi ſubſunt, optionem habere appellandi quò
velint. Præterea, de ſententiis in curia Gennapenſi pronunciatis, anne etiam ad Cancellariam Brabantiæ li-
ceat appellari, controuerſum adhuc eſſe. Cauſam in eadem Brabantiæ Cancellaria quoq; dicunt Lymbur-
gi, Falckenburgi, Dalemii, & annexa municipia Trāſmoſana, eatenus Nomophilaciæ Brabanticæ obnoxia.
Hic etiam firmam ſedem habet curia feudalis, ſuprema omnium, quæ in tota Brabantia exiſtunt, ad quam,
quaſi patronam, reliquæ in toto Ducatu feudales curiæ appellationibus ſuis confugiunt, præter Romanen-
ſem iſtum tractum, qui in feudalib. eodem modo ſe habet, quo in aliis cauſis, vt ſupra dictum eſt. Clientum
cauſas Regius vicarius, aut ipſemet præſens audit, aut vicaria vtitur opera, idq; cum ſępe alias, tum in primis
decima quinta quaq; die, videlicet Sabbathi. Sunt & huius fori præter Nomophilaciæ ſtudioſos, conſilia-
rios, actoreſq; certi quidam homines ad hanc pręcipuè cauſam delecti. Quemadmodum verò Bruxellæ, ita
ſingulis prouinciis ſuum eſt clientelarium controuerſiarum forum aliquod ſingulare, quo, dum res ita po-
ſtulāt, clientelæ minores concurrunt. Habebat inſuper Bruxella Eccleſiaſticā curiam (quoniam extra ter-
ritorium Brabantinos citare fas non eſt) in qua diſcutiebantur controuerſię omnes eius Brabantiæ partis,
quæ diœceſi Cameracenſi parebat. Nam tota Brabantia hic non comparebat, quia pars eius, quæ Leodien-
ſem Epiſcopum agnoſcebat, Louanii, coram tribunali iſtic ei conſtituto litigabat. Nunc ſingulæ diœceſes,
nouis, paucis ab hinc annis Epiſcopis creatis adſcriptæ, ſingulis Epiſcopis parent, vt Mechlinia cum ſuo ter-
ritorio Archiepiſcopo Mechlinienſi, Antuerpia, Buſcoducum, Namurcum, Antuerpienſi, Buſcoducenſi, &
Namurcenſi Epiſcopis, &c. In his curiis de matrimonialibus & teſtamentariis cauſis, deq; Eccleſiaſticorū
vitiis cognoſcitur. Permultos etiam nunc annos Bruxellæ eſt conſilium Regis priuatum, item conſilium
ſtatuum, &c. de quibus huius loci non eſt dicere, quod iſta huic vrbi, vt perpetuæ ſedi, non ſint alligata. In
ſumma, omnia in hac vrbe talia ſunt, vt præ cæteris, verè Regia dici & poſſit, & debeat. Secundum prærogа-
tiuæ dignitatis locum inter Brabanticas ciuitates obtinet. Doctos viros tulit, Aegidium Fabrum, Thomam
Cantipatrum, Alberti illius Magni auditorem, Henricum & Iohannē Canonicos, quos omnes Trithemius
elogio celebrauit. Poſtea viciniore nobis ætate, Nomophylacas duos Brabantiæ, Hieronymum & Adol-
phum Vandernotos. Inter alios, qui hac noſtra tempeſtate eruditione & virtute claruere, ſunt Carolus
Tiſnacus, doctura, & equeſtribus inſignibus honoratus, à ſanctiore conſilio Regis aſſectator, ac Regalis ſi-
gni fideliſſimus cuſtôs, iam nouiſſimè præſes conſilii priuati creatus. Iacobus Thaius, Goici herulus, vir vn-
dequaque nobilis, & trium linguarum ſcientia præſtans, item huius frater, Hadrianus VVemmelæ Domi-
nus, qui iam conſulatum ſumma cum laude hic aliquoties geſſit. Præterea, Andreas ille VVeſalius, Regis
Hiſpaniarum Philippi, eius nomine ſecundi, medicus, Phyſicus & Chyrurgus excellentiſſimus, & in anato-
mice omnium Europæorum facile princeps, id, quod eius monumenta, æternum duratura, abunde ſatis te-
ſtantur. Porro Andreas Maſius, Duci Cliuenſium à conſiliis, vir non tantum Latinè & Græcè doctiſſimus,
ſed etiam in Hebraica ita verſatiſſimus, vt ipſis Iudæis admirationi ſit. De his fidē faciunt, quæ recenter iā
ab ipſo in lucem edita ſunt. Hic quoque nobiliſſimo partu edita eſt herois illa egregia Maria, Caroli V. Cæ-
ſaris Germana ſoror, olim Laodico Hungarorum Regi nupta, quo abs Turcis profligato, atque in fuga a-
miſſo, quinquennio poſt ad fratrem reuerſa, Belgicæ Gubernatrix conſtituta eſt. Præcipuam denique lau-
dem Bruxellana meretur Reſpub. quod anno ſalutis, M. D. LXXVI. & LXXVII. dum ciuilibus quatere-
tur motibus Brabantia, atrociſſimi Iberi conatus, quando huic potiſſimum vrbi inſidiabatur, forti pruden-
tique animo, repreſſerit.

GANDAVVM.

GANDAVVM, Flandriæ Metropolis, ac totius penè orbis, inter vrbes miraculum, in hanc, quam vides Lector, magnitudinem, ſuis viribus paulatim excreuit, contraq; aliarum vrbium fata, inuictam æternitatem meruit. Coluere eam primum Indigenæ Gorduni, ſiue Gunduni, veteres Nericorum clientes, teſte Cæſare. Deinde Romani, quos ipſe Cæſar Iulius, hic primum præſidio colocaſſe, conſtanti annalium memoria refertur. His poſtremo acceſſere Germani, quorum pars maxima Saxones, quos ad ſexaginta millia Carolus Magnus, in hāc Belgicæ partem traduxit. Vrbs eſt, non amplitudine ſolum & dignitate, ſed amœnitate quoque loci, quam flumina, riui, prata, colles, & cœlum deniq; non alibi ſuauius afficit conſpicua. Cumq; aliis rebus clariſſima ſit, multò tamen clariorem reddidit, fœliciſſimus Caroli V. Imperatoris ortus, quem vt inuictiſſimum, niſi in inuicta vrbe naſci, non decuit. Hæc D. Antonius Schonhouius. Non arbitror (inquit Eraſm in Epiſt.) quaqua patet Chriſtiana ditio, ciuitatem vllam reperiri, quæ cum hac cōferri queat, ſiue ſpectes amplitudinem vrbis, ac potentiam, ſiue politiam, ſiue gentis indolem. Hactenus ille. Tria miliaria Germanica in ambitu continet. Inſulæ habitatæ, quæ fluminibus, & aquæ ductibus eminent, ſunt in hac vrbe 20. Pontes, quorum multi tribus fulciuntur fornicibus, plurimi duobus, naueſq; maximas (quas illi pleitas vocant) ſubmittunt, 98. Molæ ventis, agitatæ plures C. quarum maxima pars frumenta frangit, aliæ ex ſemine contuſo, oleum conficiunt. Vna aquam, ex vliginoſis pratis, in flumina educit. Sex item, aquarum impetu rapiuntur, ex quibus quatuor granis frangendis, quinta corticibus, ſexta papyro conficiendæ ſeruit. Templa Parœciarum hæc vrbs tantum 7. habet, quarum quæ S. Martini in Ackergem, neq; maxima, neq; minima perhibetur, ædium diſtinctarum V.M.X.V. continet, quas plures nonnunquam familiæ incolunt. Abbatiæ intra mœnia ſunt V. Canonicorum collegiata ſodalitia II. Monaſteria XXV. publica peregrinorum Xenodochia 7. Noſocomium vnum ampliſſimum & ditiſſimum. Gerontotrophia vtriuſq; ſexus X. Pædotrophia, vbi etiam expoſiti infantes aluntur II. Furioſorum ergaſtula II. Xenedochium item leproſorum vnum, annuo prouentu ditiſſimum, vnde & nomen habet. His maiorum inſtitutis liberalitas & pia benignitas ciuium huius quoq; temporis acceſſit, qui ære vicatim, & in concionibus collecto quotidie plus quam IIII.M. familiarium pauperum, in omni re neceſſaria ſuſtentant.

In loco nouæ arcis, olim fuit pagus Gandenſis, qui & vrbis, & nominis initium fecit, habuitq; inſigne monaſterium S. Bauonis, ordinis S. Benedicti, quod è vetuſtiſſima arce, cui nomen Oduca, conditum, nunc rurſus Caroli V. auſpiciis, anno M.D.XL. in arcem lōge ampliorem reductum eſt, Cœnobitis (qui iam paulò ante Canonici ſeculares euaſerant) in ædem principem S. Ioannis Bapt. cum reliquiis & ornamentis omnibus translatis. Erat & hic non incelebre templum, Parœciale S. Chriſti, quod funditus euerſum, vnà cum monaſterio illo (cui proximum erat) acciceſſit. Egregia etiam opificum collegia habet, inter quæ Laniorum & Nautarum primatum obtinet. Vnica etiam ſtudiorum alumna: multis doctiſſimis viris prima literarum rudimenta, contulit. Vrbem hanc magnifica templa, Abbatiæ ampliſſimæ, S. Petri vna: altera vero S. Bauonis; aër ſalubris: rerum neceſſariarum abundantia: & vrbana ciuium humanitas commendabilem reddunt, Varia huius politiæ facies, pro diuerſitate temporum, fuit. Politiam Gandenſium ſæpè, inquit Iacobus Meierus, Annalium Flandr. lib. 16. contigit mutari. Temporibus Balduini Hagnomenſis, hoc eſt, ſub annum Domini M.CC. à XIII. perpetuis Senatoribus Reſpub. gubernabatur, quorum è numero, cum quis moreretur, reliqui 12. alium mox in demortui locum ſufficiebant. Anno autem M.CC.XII. Ferdinandus Comes legem tulit, vt XIII. illi Senatores, qui hactenus fuerant perpetui, fierent annui, anniſque ſingulis, habitis comitiis, in feriis S. Laurentii Martyris innouarentur. Hoc inſtitutum annos omninò tenuit 16. Nam anno 1228. poſtquam Fernandus Comes ex captiuitate rediiſſet, inſtituit ordinem 39. viratus Reipub. multo vtiliſſimum. Anno autem 1275. Margarita Comes, & filius eius Guido, videntes per hunc ordinem ciuitatem nimis eſſe liberam, cum abrogarunt, ſtatueruntq; Curatores Reipub. tantum 30. Scabinos putà 13. Conſiliarios 13. Et Ærarios 4. Quos in annos ſingulos, pridie feriarū decollationis S. Ioan. Bapt. innouari volebant, ea ratione, vt 30. ſedētes, alios 30. in locum ſuū eligerent. Ciues omnes Gandenſes, ac ſocios, ſeu fratres Collegii eius, Comanorum appellatur (teutonicè Comanſguldæ.) Hi tertio gradu neceſſitudine contingere ſe non poterant. Verum in hanc nouationem non conſentientes. 39. viri, appellabant mox curiam Pariſienſem, iudicatumque eſt per areſtum 39. viratum debere ſuum habere locum, abolita noua conſtitutione. Dehinc anno 1301. Philip. Rex, cognomine pulcher, ſeruans in cuſtodia Comitē Guidonem, Gandanum venit, nouam ſtatuit politiam & ſenatum, qui per annos plus minus 170. cōſeruatus eſt. Quanquam 39. viratu longe eſſet vtilitate inferior. Comitia habebantur per hanc legem pridie Aſſumptionis Deiparæ virginis. Comes, aut eius legati, 4. legebant ciues Gandenſes. Ciuitas legebat totidem, qui octo creati electores 26. honoratos & idoneos eligebant Senatores, quē numerum comes, aut eius vicarii in 13. Scabinos; ac totidem conſiliarios diuidebant. Eoq; curſu temporis introductum eſt, vt ciuitas in ternas partiretur partes, nempe ciues, opifices, & textores. Introductus eſt & iſte abuſus, vt ex ternis illis tribubus ciuitatis 26. illi eligantur Senatores. Eo item tempore inuenta eſt creatio Decanorum, de quibus in eam vſq; diem nulla fuerat memoria. Creatus Decanus ciuium, Decanus Quæſtus & Decanus Textrinulæ. Sed interea grandis & pernicioſus introductus abuſus, vt quoties turbatio aliqua in ciuitate oriretur, Decani illi perinde, ac componendi motus cauſa, cum vexillis omnibus, ſic, vt primus ſenator cum vexillis S. Georgii, Flandriæ atq; oppidi Gandenſis, ſupremus vero Decanus cum 52. collegiorum vexillis, ad 25. & amplius milia hominum ſæpenumero ſecum aggregarent. Eum abuſum Philippus dux, hoc anno 53. ſuſtulit, & abrogauit, omniaq; illis vexilla ademit, eo quod ritus ille plane barbarus eſſet, & intollerabilis, ſeditioneſq; ciuiles, cædes bonorū ac innocentium ciuium frequenter ex illo naſcerentur. Sed oppidani ad priſtinum ingenium, & ad eandem barbariem redierunt, donec à D. Carolo, inuictiſſimo Monarcha, grande atq; vtile illud acciperent priuilegium, nempe omnium priuilegiorum abolitionem, quæ quidem abolitio, magnam quietem, atque ſalutem huic ciuitati attulit, &c. Hactenus Meierus. Superiori anno 1576. dum libertatis adſerendæ gratia, ciues Gandenſes, Auriaci adiuti copiis, arcem valida obſidione cingunt, eiuſque mœnia, muralium machinarum impetu, ad oppugnationem ſolo adæquant, & tandem immaniſſima Anuerpienſium direptione audita, dum militem ad oppugnandum diſponunt, arcem ipſam deditione occupant, die nona menſis Nouembr. Hiſpanis præſidariis, dimiſſis illæſis.

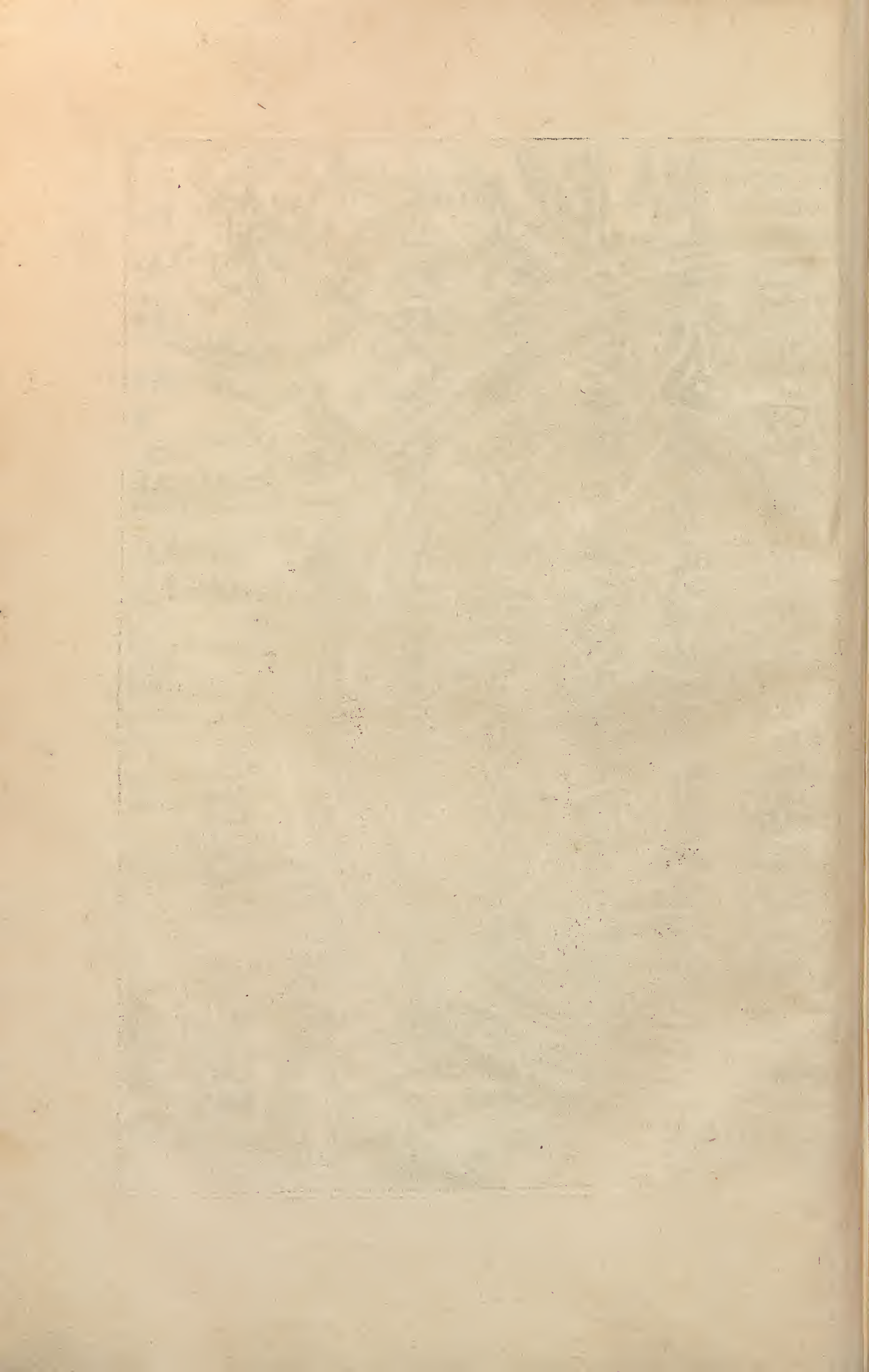

GANDAVVM, Amplissima Flandriæ vrbs, á Julio Cæsare condita, et á suo nomine Caio, vt Chronici Brabantini loquuntur, dicta, fluminib⁹ nobilis, amoena, ãpla, spaciosa, nunq̃, conclusa, nusq̃, suffocata. Jnnumeræ cultæq, dom: fæcunda viror, ingenia, antiqui mores, tum duplici muro amplificata loci species. Suos etiã habet, vt Louaniũ meditationi ac studijs aptos recess⁹ Habet et ludos litterarios aliquot multę celebritatis, magnifica tẽpla, coeliũ p quam benignũ, gentẽ frugalẽ magis dixeris, q̃, parcã. Est Gadauum et plurib⁹ sanctor, corporib; et nobilib⁹ monasterijs duobus exornatũ, Petri Apostolorum principis, et Bauonis: Vtrumq, Abbatem habet, & annuos prouẽtus amplissimos. Carolo V. Aug. vitæ principium dedit. Hadria: Barl.
Cum Priuilegio
1. Walpoort
2 S. Elizabet
3 S. Iãs hosp.
4 Trijck gasth:
5 Gauleen
6 Turre port
7 Cellẽ broers
8 S. Michiels
10 Grauzust:
12 Bogartẽ
15 Cuup:
16 Poorters ac:
18 Bõs enfans
19 S. Agneten
20 Tniewe Clost.
22 S. Iacobs h.
23 H. Christ
26 August.
28 S. Catheri: hosp.
29 S. Pharlen
30 S. Eloy
31 Sgraue steen
32 Geldmunte
33 Sluzekin
34 Granpoort
36 Minnemers
37 Mudepoort
39 Visshmart
41 Verkenmart
42 Tplaetsekin
43 S. Iacobs
45 Grauzust:
46 S. Claren
47 Schuttkoff
48 Iorisporte
49 Rootorre
51 S. Ians S. Ba:
53 Belfordt
54 Putte
55 Stathuys
56 S. Ioris hof
57 S. Nicolaus
59 Hoyaerdt
60 Grauzust
62 Braepoort
63 Cast: wand:
64 Waelport
66 Caluttberg
67 Cuiter
68 Ketelport
70 Pier: vip:
71 Ouerport
73 Ons Vrou:
74 S. Pieters
75 S. Quint. b:
76 S. Lienis p:
77 Keiser po:
78 Tzandt
80 S. Ioris gast:
81 S. Catherine
82 Steenpoort
83 Vijf wint gate
84 Keijserrijck
85 S. Martis
86 Schippers Cap:
87 Volders huys
88 S. Moors huys
89 S. Margrit. g:
90 S. Wide
91 den Driesch
92 S. Barbere
93 Schutt: hof
94 Groen hoye
95 Rabbot
96 Toeran
97 Spriten hof
98 Groenẽ briel
99 Poelẽ
100 Ingelãr gat
101 S. Annẽ gast.
102 Padde gat
103 Tnieuwe Casteel.

BRVGÆ.

A Pontium multitudine, quorum frequens, in hac ciuitate, numerus inuenitur, hãc ciuitatem multitudinis numero, Brugas appellari, existimant: Germanicè enim pons, een Brugk, sonat. Huius autem vrbis, tantam esse celebritatem, tradit Georgius Cassander, vt nulla sit ora, quam non iam olim eius fama, cum maxima laude coniuncta compleuerit. Ita enim huius vrbis, inter cæteras virtutes, eminet, & excellit morum ciuilitas, & humanitas, vt si quis ea insigniter præditus videatur, cõtinuo aut hic natum, aut certè institutum, coniicere, aliarum etiam nationum homines soleant. In excipiendis, tractandisque hospitibus, & aliarum vrbium, vel Magnatum legatis liberalissimi sunt, & supra modum beneuoli, atque humani. Verissime proinde Erasmus, in epistola quadam, ad eruditissimum virum, Leonardum Casenbrotium, huius vrbis ciuem ornatissimum, scriptum reliquit. Gignunt (inquit Brugæ tuæ) ingenia fœlicissima, & Atticis simillima. Tanta est huius vrbis pulchritudo, vt omnium eorum iudicio, qui eam propius inspexerunt, non facile aliam ei parem, in tota inferiori Germania inuenias, quæ pulcherrimis mœnibus, à Balduino Caluo, anno à C. N. octingentesimo nonagesimo munitur & cingitur, quæ latissimis & amœnissimis viis iam perpetuis, quam transuersis, venustissimè describitur: quæ forum habet, ædificiis pulcherrimis septum, ad quod sex latæ deducunt plateæ, totidem præcipuis portis respondentes. Quæ crepidinibus, & pontibus, iisq; plurimis ex lapide constructis, pulcherrimè exornatur: quæ magnificentissimis cùm publicis, tum priuatis ædibus, præcelsis turribus, Sanctorumque augustissimis templis, sexaginta numero, insignitur. Quorum præcipuum S. Donatiano sacrum, amplissimè Canonicorum est dotatum collegium, & Ludouici Viuis Hispani viri absolutissimè docti, monumento nobile. Cuius Præpositus Ecclesiasticæ Curiæ præses, & hæreditarius est, vniuersæ Flandriæ Cancellarius. In eadem etiam Ecclesia Gonildes Augusta sepulta est, quam origine Danicam inuenio. Nam regnum Britanniæ, quod Anglosaxones supra quadringentos annos continenter tenuerant. Ab anno scilicet Domini 617. vsque 1014. hoc anno interrupere Dani, quorum primus Rex fuit in Britannia Sueno, quem insequutus filius Canutus, Gonildem hanc genuit, quæ deinde nupta Imperatori Henrico tertio, cum ab æmulo quodã adulterii accusata, marito se purgasset iudicio candentis ferri, vt tum moris erat, videretq; ea purgatione, quæ tamen Canonica erat, illi non satisfactum, submisit suo nomine in duellum puerum, seu mangonem quendam nobilem, quem secum è Britannia adduxerat, qui adiuuantibus superis, qui semper fauent inculpatis, vicit acusatorem, prostrauitque giganteæ staturæ atque roboris hominem, quæ res demum Henrico Imperatori suspicionem ademit. At illa offensa tam pertinaci suspicione mariti, misit illi libellum diuortii, secessitq; ad Balduinum Pium, Flandriæ Comitem, qui tum Burgis ferè semper agebat, vbi priuata vixit, sustentata ab eo, vt cui sanguine erat coniuncta. Vbi autem viuere desisset, in collegiata Ecclesia sepelitur ad lacus ostii septentrionalis, cuius monumento insistit imago illa S. Marię, pro qua festiuis, dominicisque diebus Canonicorum processio subsistit. Multa hæc viuens & moriens huic Canonico sodalitio donasse legitur, in quibus præcipua fuere, Augustalis corona, multique optimorum Auctorum libri, magno olim sumptu descripti, qui ferè iam perierunt, vno ipsius Psalterio seruato. Etsi porro Brugensis vrbs maximo ambitu contenta, & in orbem ferè decentissimè circumducta, frequentissimè tamen colitur, & habitatur. Canalem habet ad tria miliaria, ex mari deductum, aliorum riuulorum influxu adauctum, qui se brachiis nauigalibus, per multas ciuitatis plateas, transfundit. Et vt paucis omnia cum Hadriano Barlando dicam, totus hic locus pascendis oculis, reficiendis animis dicatus est. Pulchra sunt oppida Gandauum, Antuerpia, Bruxella, Louanium, Mechlinia, sed nihil ad Brugas. Æneam quoque Syluium ferunt, in tribus ciuitatibus, quas ætate sua longe cæteris antecellere putabat, etiam Brugas commemorasse. Eius incolæ suauissima pronunciandi ratione vtuntur. Est enim his vox adeo pressa, & flexilis, vt non alia gens, ad quasuis linguas addiscendas, easque aptissime, & expeditissime proferendas magis sit idonea. In recipiendis, & in admittendis peregrinis, faciles, plurima benignitatis, & liberalitatis officia in egenos & ægros impendunt. An non hoc (inquit Cassander) insignis cuiusdam & memorabilis humanitatis indicium est, quòd hæc ciuitas iam olim pueros egestate pressos, nec otio, situque marcescere, neque ad malas artes se conuertere permittit. Sed instituta in hoc est publica schola, animum bonis artibus excolendum, corpus necessariis alimentis educandum, curat. Hanc humanitatem prope singularis morum ciuilitas, liberalitas, & in victu, amictuque splendor quidam, & elegantia comitatur. Insignis autem mulierum Brugensium splendor, ac magnificentia, à Meiero commemoratur. Nam anno M. CCC. I. cùm Philippus Rex Galliæ, cum Ioanna vxore Regina Nauarræ subacta Flandria Brugas veniret, talemque mulierum splendorem, ac fastum Regina conspiceret, indignabunda dixerit. Ego rata eram, solam me esse Reginam. At hic sexcentas conspicio. Opibus autem posteri, ac re lapsi sunt, cùm ob aquarum & vecturæ incommoditatem, mercatores, & maxime quidem, de Hanseatica societate, hanc vrbem deseruerunt. Non tamen omnis mercatura hic iacet. Lanificium enim, & lanæ distractionem retinuerunt.

BRVGÆ, FLANDRICARVM
VRBIVM ORNAMENTA.
BRVGÆ, vulgo Brugk,
Teutonicæ Flandriæ vrbs om-
nium pulcherrima, nitidissimaq;
publicarum siquidem, priuatarumq;
ædium in hac vrbe splendor
& magnificentia, omnem
rationem; omnem dicendi faculta-
tem superat. Optimam vrbium
formam, hoc est, orbicularem,
situ obtinet, aquis probè in-
structa, duplici fossa ambitur;
florentissimum quondam
emporium fuit.

ANVVERPIA.

EMINEM præterit, quam omnia sint incerta, quæ de prima Anuuerpiæ origine, quæ de nomine traduntur, quanta inter plurimos de ea versetur contentio, & disceptatio: cum alii, Aduacutum autument, alii à iactu manuum, Hantvverpiam dici velint, quam meram esse fabulam, nemo est tam rationis expers, qui nõ iudicet. Alii alias coniecturas adferant. At ego potius, patris mei sententiæ adstipulor, qui ab adiectu, Adiectam vocatam maluit, quod nostra lingua rectissime dici potest, Anvverpia. Neq; Adiectam nuncupandam existimo, quod prioribus vetustiorib. mœnibus ter adiecta sint mœnia, itaq; in eam, qua nunc est, magnitudinem atque amplitudinem excreuerit: quod quidem, & in aliis pluribus ciuitatibus accrescentibus Rebusp. factitatum esse videmus: Sed, cum longe, lateque Scaldis, qui nullis coercebatur aggeribus, nullo certo cõtinebatur alueo, per loca paludosa, vliginosa, atq; arundineta, liberè exspaciaretur, effectum esse, vt & crebro æstu, & quotidiano accessu, atque recessu maris, crebrisq; alluuionibus, paulatim ea editiora fierent, vt hinc nomen sortitam esse, sit verisimile. Videmus enim quotidie, dum ædificii alicuius fundamenta iaciuntur, quam variè sit distinctus fundus: mox arenosus, mox argillosus, mox cœnosus, mox concharum marinarum, variis generibus consitus. Sic etiam, vt ex recentioribus quædam perpetua memoria digna, hic adferamus, nostris his oculis vidimus, cum ædis Prætoriæ Antuerp. fundamenta in ea parte, quæ ad Circium vergit, vbi & primus lapis, Henrico Berchemio, & Nicolao Rococcio Coss. Equ. Aur. iactus est, ponerentur, quam plurimos palos, cum annulis ferreis, de quibus olim lintres, scaphæ, cymbæ, aliaq; id genus nauigia religari solerẽt, immotos adhuc in imo fundo stetisse, sed neque eiusmodi palos tantum, verum etiam & portus quosdam, quos Cothonas vocant, ex ligneis trabibus, fistucis, imę tum fluminis arenæ impactis, viminibusq; contextis, ac virgultorum fascibus, satis adhuc recentibus, superingestis, manu factas, in maxime cœnoso fundo, & stantes vidimus. Quin & non procul inde, puteus limpidissima aqua scaturiens, vnica tantum cupa, plane adhuc integra, constans, asseribus contectus, fundamento (quod tamen erat altitudinis viginti & amplius pedum) subiectus, visu mirabile inuentus est. Proinde dum anno quadragesimo tertio, fossæ apud portam Kipdorpiam ducerentur, muroq; vrbs, in ea parte vallaretur, piscium marinorum quædam immania ossa, quæ plane saxeam speciem, tantamq; referrent duritiem, vt percussa, clarissimum sonitum ederent, in fundo reperta fuisse vidimus Huc etiam accedit, dum flumen Vartus, sunt anni plus minus nonaginta, in ea vrbis parte, quæ Merana dicitur, foderetur, viam saxis stratam, quæ decliuis ad putei aquas duceret, inuentam fuisse, certo proborum virorum testimonio, qui se hoc vidisse, mihi sæpenumero affirmarunt, nobis probatum est. Vt etiam non prætercam, non procul à ciuitate Antuerpiensi, ad Septentrionem, altos quosdam arenarios tumulos, quales in Batauia, maris limites cõstitutos, videmus, hodierno adhuc die, longo tractu exstantes conspici. Qua ex re certissimis, ac firmissimis argumentis perspicue constat, vrbis situm, vndique fuisse humilem, paludosum, vliginosum, eamq; vt ante dictum est, ex quotidianis alluuionibus incrementum, ab incremento autem nomen accepisse. Quis porro ciuitatem hanc, sęculorum multorum facile principem, florentissimorum hominum, fortissimorum virorum, optimorum ciuium multitudine redundantem, cæteris omnibus, totius orbis terrarum vrbibus, nominis celebritate, ac famæ magnificentia, amplitudine, pompa, ædificiorum sumptuosissimorum splendore excellere nescit? Et, quæ tantum alias inter caput extulit vrbes, quãtum lenta solent inter viburna cupressi? Quid de populorum omnium externorum, ac mercatorum, ex omnibus mundi partibus, cum variis mercium, rerumq; omnigenum generibus, eo cateruatim confluentium, maxima & quotidiana frequentia dicam? Quis quæso, maximopere ad stuporem vsque, non est admiratus, rerum vniuersarum, quæ excogitari aut desiderari queant, copiam vberrimam? Vt, quæ vndique ab omnibus omnia reciperet, eadẽ illa non tantum in vicina, sed & in quæcunque alia orbis, licet longe lateque dissita loca, velut è sinu, largissimè deprompta refunderet. Hinc non immeritò, dum anno quadragesimo nono, inuictissimus ac clementissimus Rex Philipp. maximis cum totius populi acclamationibus, incomparabilibus impensarum sumptibus, exciperetur Antuerpiæ, ea ciuitas potissimum inter cætera, elogio longe iustissimo FONTIS IRRIGANTIS OMNIA, exornata fuit. Vt interim taceam, quanta illius semper in Principes suos extiterit fides, obsequium, liberalitas, beneuolentia: Quam alacri animo in rebus etiam desperatis, quodammodo fortunas suas in rem sui Principis exposuerit semper: Quam incredibili promptitudine, vbi vsus posceret, argenti atq; auri vim incomparabilem, bellorum scilicet neruos, vel minimo negotio, & quasi momento depromserit. Hinc Franciscum Galliarum Regem, eius nominis I. quod ad Monarchæ fastigium peruenire minus posset, tria tantum obstare, sæpenumero testari solitum intelleximus. Perpetuam nimirum, ac mirificam in Imper. Carolo vigilantiam: populi sui erga eum fidem spectatissimam, & quod caput erat, Antuerpianæ ciuitatis emporium, totius orbis celeberrimum atque nobilissimum.

Rebus omnibus, & necessitati, & voluptati delitiisque inseruientib. abundat Antuerpia, vt summam in admirationem extraneos mercatores, tanta annonę abundantia rapiat. Hispanica, Gallica & Rhenensia vina, summa hic inueniuntur copiá. Piscarium forum, marini, fluuiatiles & sale conditi pisces, incredibili multitudine complent. Adeo, vt si præter opinionem, gratus & amicus quispiam tibi hospes adueniat, Sybaritica eum mensa, quouis etiam tempore, excipere possis. Amplissimus huius vrbis senatus, hoc potissimum nomine fœlix est atque beatus, quia Philosophi præstantesque viri, optimarum artium disciplinis egregiè culti, publica in ea administrent officia. Splendidissima & plane regia, tam priuatorum hominum, quam publica sunt in hac vrbe ædificia. Inter publ. autem Prætoriæ ædes, primum se offerunt, quæ ex marmoreo viuo, sectoque lapide, ex regionibus longissime dissitis comportato, tantis sumptibus, tantoque artificio IV. annorum tempore, constructæ videntur, vt materia operis formam, & forma materiam ipsam superet. In ipso ferè ciuitatis vmbilico, area ampla, quadrata (Borsam vulgo nuncupant) panditur, vndiq; septa columnis, quibus ambulacrum, tecto conclusum sustinetur, tam accuratè fornicatum, vt non testudo, sed tabulatum videatur, in quo pulcherrima quæq; videndi sensum oblectantia, venum exponuntur. Subter negotiatores, negotiorum tractandorum causa, quotidie certis horis conueniunt. Tum etiam amplissimæ in hac vrbe sunt ædes, perpetuis à magnificis viris, admodum liberaliter dotatæ reditibus, in quibus pueri,

qui

ANVERPIA.

PARS FLANDRIAE

SCALDIS FLU.

Osterhuys Die Nieuw Stadt

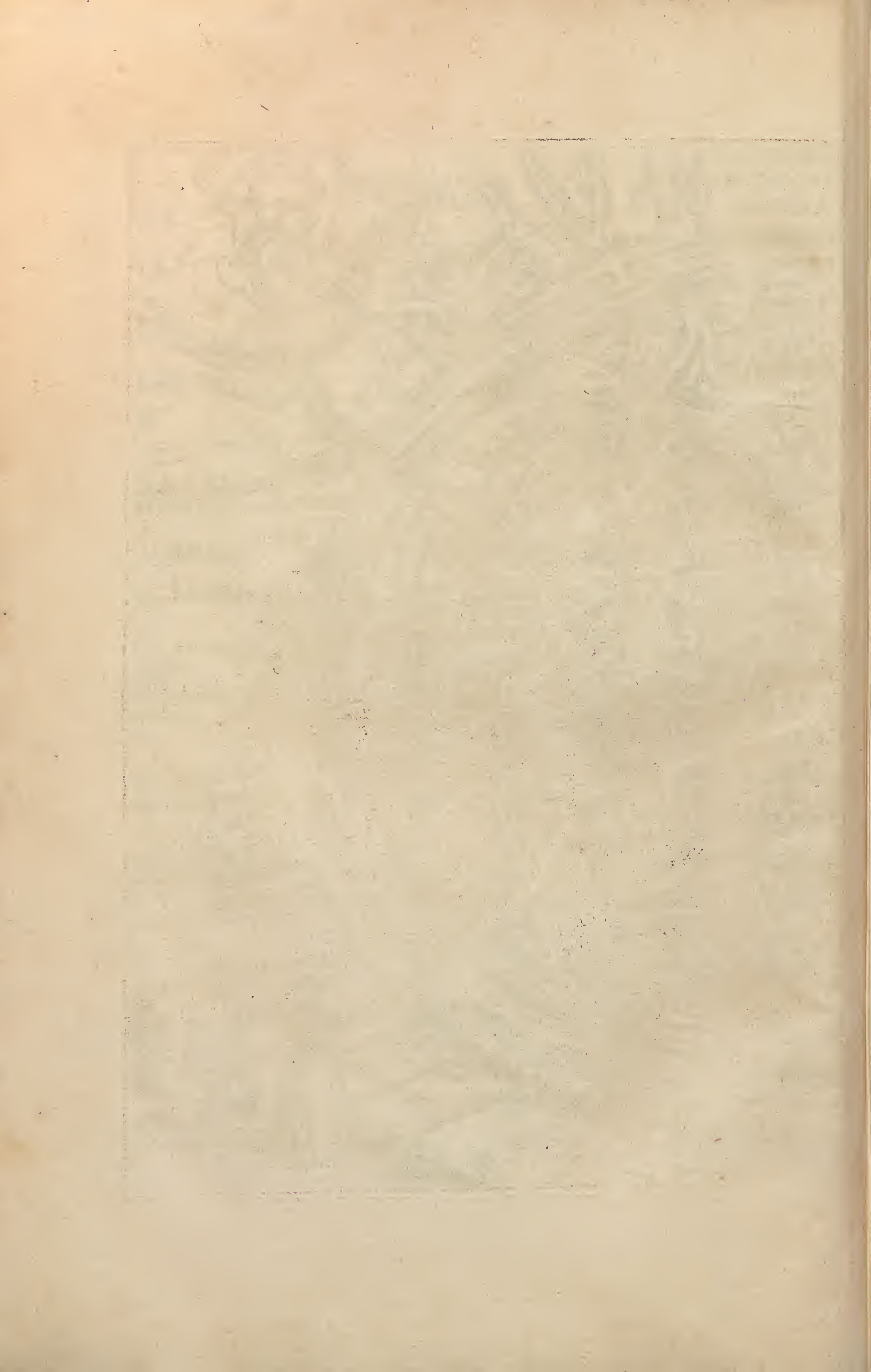
Die Sant Velt

1 Onser Vrowe Ker.
2 S. Iacobs Kerck.
3 S. Andries Kers.
4 S. Ioris Kerck.
5 Die Borcht Ker.
6 Groot gasthuys.
7 Die Vrouwe bru.
8 Die Preecheren.
9 Die Minnebru.
10 S. Michiels Clost
11 Die Nieu Bors.
12 Die Engelsch
13 Die groot Maret.
14 Die Osmaret.
15 Die Peerdemar
16 Die ...maret.
17 Die ...
18 Vleeshuys.
19 Die Keysers Por.
20 Kipdorp Port.
21 Die Roy Port.
22 Custerne Port.
23 Cronborch P.
24 Stathuys.

Les noms des Bou:
leuerts & ro:
pars.
A. Buluardo del Duc.
B. Buluardo de Ernando
C. Buluardo de Toledo
D. Buluardo de Alua
E. Buluardo de Paciotto

ANVERPIA, nobile in Brabantia oppidum, partim maritimum, Gallis, Germanis, Hispanis, Britannis, Italis frequentatu, mercimonijs mirum in modum floret: Sumptuosis tam publicis, quam priuatis ędificijs nitet, nimirum Augustissimo D. Virginis templo, cum turri, ex candido lapide altissima; Ciuica, Hanseatica, Anglica, ac Portugalensium domo: Monasterio Præmonstratensium, monumento Isabelę Caroli Ducis Burgundionum Coniugis, nobili. Anno à Christo nato, CIↃ. IↃ. LXVII, Die V. Nouemb. munitissima Anuerpiensium moenia, à Cronenburgio, vsq; ad Cæsaream portam diuulsa, soloq; æquata fuêre: Et Arx vallo cincta, fossa & aqua circundata, quinq; propugnaculis ex viuo saxo munita, construitur, habens in circumferentia inter propugnacula superne eminentes decem et tres formas planas, quas alij Pastillos nuncupant, ad hostium propellendos insultus, fortissimas. Intus, latè patentem aream, percōmodæ claudunt ædes, quas presidiarij milites incolunt. In areæ medio, statua ęnea deaurata, maximis sumtib. fusa Serenissimi Hispaniarum Regis iussu, Illustriss.° Duci Albano cuius vniuersā corporis faciem apprimè refert: beneuolentię et gratitudinis ergo pacificatoris habitu, posita est: Hanc in colossi pede inscriptionem habens.

FERDINANDO ALVAREZ A TOLEDO ALBÆ DVC. PHILIPPI. II. HISP. APVD BELGAS PRÆFEC. QVOD EXTINCTA SEDITIONE, REBELLIB. PVLSIS RELIGIONE PROCVRATA, IVSTITIA CVLTA, PROVINCIÆ PACE FIRMARIT REGIS OPTIMI MINIST. FIDELISS. POSITVM.

qui otiosi alioqui victum in plateis quæritantes,ad omnem nequitiam enutriuntur, ijs exercentur artibus, quæ ad necessarios hominū vsus conducunt. Idem in puellarum institutione, magna quoq; diligentia obseruatur. Habetur deinde augustissimum fanum,B. Virgini sacrum,turri ex candido marmore,admirandę altitudinis celeberrimum.In ea ciuitatis parte,qua Antuerpia postremum est amplificata,maximis Hanseaticarum ciuitatum,& huius Reip. sumptibus,amplissima est domus constructa,in quam Hansæ Teutonicè confęderati mercatores,ex quatuor,quæ in Europa habent Emporiis, id quod quondā Brugis fuit transtulerunt. Domus ista,seu verius palatium,decus & ornamentū ciuitatis adauctæ,ingenuè fatentur,quotquot eam conspexerunt;mira siquidem eius pulchritudo omnium oculos in se nō immeritò conuertit. Situ excellit,vtrinq; enim euripis,ad maximas recipiendas naues,opportunis clauditur,quæ huic domui prymnesio iunctæ,merces percommode exinanire,& in eam traijcere possunt. Splendidissima etiam structura nitet. Menianæ,siue ambulacra bina quadratis innixa columnis,spatiosam intus aream cingunt. Æstiuas cœnationes,& hypocausta amplissima, venustissimis picturis, & tapetibus scitè admodum vestita continet. Chartophylacia & cubicula sua priuata mercatores exornando decertant. Turrim quoq; ex viuo, quadratoq; saxo admirabili venustate erectam, Hanseatica hæc domus ostentat,cùm alata & versatili,summo in apice aquila,ventorum indice,quæ quauis circumagitur aura.

Arcem etiam munitissimā, Albani Ducis iussu constructam,habet ad Regię Maiestatis fidem,qua subditorum & exterorum merces ac bona,in tutelam & protectionem suscepit conseruandam, omnemq; factiosorum offensionem,atq; iniuriam,eius præsidio propulsandam (quemadmodum superioribus annis in Senatu Antuerpiano,ab Albano nationib. propositum fuit) Cæterum quod maior,non sine admiratione spectantium,magnificentia atq; celebritas vrbis Antuerpię fuit,eo nunc grauius,tam opulenti Emporii interit⁹ accidit. Cladem quippe mense Nouembri die 4. Anno 1576. multis postea sæculis non obolendam perpessa est,quo ab Hispano milite,nullum crudelitatis & acerbitatis genus non experta, adeoque atrocia, quæ nec à Thrace,seu Turca,aut immanissimo Tartaro,alioue quamtumuis barbaro milite, victoria potito admitterentur. Eius vero occasio hæc fuit: Hispani, assumpta Regiæ Maiest. nomine contra hostes in Hollandia & Zelandia arma, diuturna obsidione defatigati desertis stationibus, mense Iulio nouissimè lapso,per Brabantiam circumferre,& non solutorum stipendiorum prætextu,Regiæ vrbi Bruxellensi imminere,& ferocibus minis instare,diraq; omnia intentare cœperunt. Animaduerso vero resistendi, vimq; depellendi proposito,in non exspectantes imparatosq; Alostanos deflectentes, vi viam operiunt,oppidumq; occupant,& dira quæq; perpetrando,oppidiq; Lirensis occupationem his adiungendo, rem eo perducunt, vt decreto Regii concilii,rebelles hostesq; publici declarari meruerint,præsertim quod stipendiis,quorum prætextu hæc audere cœperant,oblatis nihilo moderatiores facti, melioris actionis spem omnem præciderant. Quo decreto nihil repressi,atrociora quęq; meditari cœperunt, sceleftos eorum conatus, adiuuante Germanico milite,qui aliquot etiam annis Hispanicæ huic libidini inseruierat. Eoq; res perducta est,vt post occupatum Alostum & Liram, Traiectoq; ad Mosam direpto, ac ingenti ciuium cædem ibidem perpetrata in eos,qui seruandæ Antuerpianæ vrbis gratia,à statibus submissi erant,impetum,funestio crudelissimorum conatuū successu fecerint. Primum vrbem ipsam missilibus & muralibus machinis, mœniorum solatio spoliatam,ex arce Traiectoq; immanissimè verberant,tum maximo impetu,malleolis & facibus,ad incendendam & occupandam vrbem parati,conglobato agmine erumpūt, excitatum ab oppidanis aggerē, facili negotio superant,præsidiarios ac ciues,dum immatura & vana securitate torpescunt,dum maius studium ad equorum & corporis curam conuertunt: dum de magnitudine viriū suarum,hostisq; imbecillitate nimium pręsumunt,dum non militari,sed Brabantico,hoc est,ouino animo resistunt, vix primā conflictus procellam sustinentes,in fugam conuertunt. Deinde ocyus se ad fugientes persequendos expediunt, omnes vrbis vicos,dicto citius transuolant,quidnam ciuib. auxilii sit reliquum explorant: obstantia quæq; conculcant,quoscunq; fors in plateis,siue ciues,siue milites,siue fœminas,aut pueros offerebat,obtruncant, lacerant,iugulant,easq; cadauerum aggeribus implent & exaggerant;vsq; adeo demum, vltra omnem modum atq; modestiam debacchata est plus,quam Gothica Hispanorum feritas, in præsidarios & ciues;vt pecudes sibi,non homines iugulare viderentur. Plurimos in Euripos atq; canales, quibus Antuerpia cōmerciorum causa distincta est,qui gladii metu,præcipitantius fugiebant,adigunt. In quibus Ebersteinius Comes,Germanorum in vrbe præfectus,magna fœminarum & puerorum turba miserrimè interierunt. Calamitates hasce omnes,maximum adauxit incendium,quo igne ingesto, magnam vrbis partem perdiderunt. Atq; adeo magnificam illam,ac vnicam prope,ob elegantissimam architecturæ symmetriam,ex totius Europæ miraculis,Prętorianam domum peringenti sumptu recenter constructam,cum aliis sumptuosissimis ædificiis, Vlcani rabiei litarunt. Quo sane incendio præstantior vrbis pars adeo nunc deformata iacet, vt cineres & fauillas conspicientes,mœsti ac gemebundi dicant, Antuerpia fuit. Superatis iam ciuibus,ad prędandum conuersi Hispani,scrutantur & peruestigant,discutiunt & cuncta perquirunt, mercatorum & ciuium bona diripiūt,in omnium passim ædes,trucidatorum sanguine madidi irrunt: virginib. atq; matronis multis in locis,stupra horrenda violenter inferunt. In pretiosa supellectili & pecunia extorquenda, in vtriusq; sexus homines nudos,fœda & hostilia multa, quæ ob honestas supprimenda sunt aures, immanissima crudelitate exercent. Quos vero spe maioris prædæ seruarant illæsos, vel qui ipsi sibi latitando consuluerāt, captos ad grauissimas & iniquinissimas tam sui, quam ædium & eorū,quæ præceps auaritia auferre non poterat,redemptiones cogunt. Non parcitum est hac direptione, (paucis quibusdam exceptis) clero, non exterorum mercatorum,putà Anglorum,Gallorum,Germanorum,Ostromarinorum ædibus,bonis, ac mercibus,quib. nihil cū intestinis hisce dissidiis,toto hoc decēnio vnquā cōmune fuit. Qui Regiæ Maiest. eiusq; progenitorū amicitiam perpetuo coluerunt. Eamq; multis retro sæculis à Ioanne, An. 1316. Tum ab Antonio Brabantinorū Ducib. an. 1409. à Philippo quoque Rege an. 1561. non tantum diplomatib. consignatā, sed & iurisiurandi religione cōfirmatam habent. Ita tantę vrbis splendor, hominū fere memoria cœpit, & in nihilum desiit. Stupendum sane humanarū rerū spectaculum. Horror perculit omnes quotquot in vrbe erant,super tā procaci & enormi facinore. Tam opulentū & nobile totius Europæ emporium, cuius plateæ vix merciū,& incolarū & mercatorum stipata,quasi agmina capere solebant,nunc rarū mercatorem ostendere, silentio,luctū,& horore cuncta passim possidentib. Iam vero durissimo discedente Ibero respirare, & quasi reuiuiscere vrbs ipsa videtur.

BVSCVMDVCIS.

VSCVMDVCIS, à ſyluis atque nemoribus, quæ hocloci quondam Brabantiæ Duci fuerunt, appellationem obtinet, vna ex quatuor præcipuis Brabantiæ ciuitatibus: Ludo literario, magna ciuium, & præſtantium ædificiorum frequentia, pugnacique populo, ciuili tamen ac blando nobilis. Hic multis ornamentis percelebris videtur Eccleſia cum artificioſo horologio: vbi mercatura, lanificium, cæteræque mechanicæ artes florent. Natus eſt in hac ciuitate Georgius Macropedius, excellens trium linguarum profeſſor.

LOVANIVM.

LOuanium, caput eſt vrbium Brabanticarum, cœli & aëris benignitate nulli cedens aliarum, cuius amœnus & iucundiſſimus ſitus, merito inuitauit maiores, vt Louanium ſedem ac domicilium Muſarum diligerent. Habet enim vniuerſitatem, qua non ſit alia ſecundum Pariſicam numeroſior, neq; ornatior, ex Colonienſi nata filia, magnificentior matre. Habet hæc vrbs ſacras ædes quamplurimas, vnam S. Petri ſtructura tam eleganti, vt Architectorum iudicio, nullam pluribus locis inuenias pari politura. Huius è conſpectu viſitur domus ciuica operoſiſſima, & quæ non vna re teſtetur olim florentiſſimam vrbem fuiſſe Louanium, Xenodochium ampliſſimum, Carthuſianorũ quoque cœnobium intra mœnia, loco ab omni tumultu & frequentia ſemotiſſimo eſt. Ad muros vrbis, qua Machliniam itur, arx eſt inſigni vetuſtate, ad otium, rerumq; vrbanarum vacationem principibus accommodata. E regione turris eſt, ea altitudine, vt inde videri ſereno cœlo Antuerpia poſſit, octo magnis miliarib. Louanio diſſitum oppidum: vulgo, impenſa perdita, vocitata. Ager Louanienſis, præterquam rerum omnium, quę conſeruandæ hominis vitæ peropportunæ ſunt, etiam vini ferax, ſed temperati, & ſtudioſorum cerebro; quos ſobrios eſſe decet, conuenientiſſimi.

MACHLINIA.

MAchliniam perueterem, ac pręclaram vrbem, excuſſis cum antiquis, tum nouis auctoribus, comperimus, priſcum nomen adhucdum ſeruare. Ea, non malè, naturæ beneficio, ſita, ſalubri aëre, in primis vtitur, cæteris omnibus affluit rebus, quæ ad hominum conſuetudinem ſunt neceſſariæ. Mediam ſecat, perluitq; flumen Delia. Hanc non ineptè meditullium vocaueris Brabantiæ, Louanio, Bruxella, Antuerpiaq; tot clariſſimis ſimul vrbibus interclusum, & vndiq; quatuor milliaribus diſtans, quam tetrapolim qui circumſpexerit, is iuſtiſſimam trianguli formam efficiet. Interim Machlinia ſingulari iuriſdictione valet, ſuiſq; & propriis legibus vtitur, quo loci ante alia notandum hoc eſt: Grauidæ matres, dum pariendi inſtat tempus, relicta vrbe, in interioris Brabantiæ municipium quodpiam ſe conferunt, inibi oneroſæ alui pondus depoſituræ, eo conſilio, vt liberi in partem immunitatum Brabantiarum itidem veniant. Vrbs alioqui, per ſe non tantum ædificiorum, tam priuatorum, quam publicorum deſcriptione nobilis, verum etiam operibus, mobilibusq; firmiſſima exiſtit, eoq; magis, quod dum ſupra caput eſt hoſtis; patefactis oſtiis, viciniam omnem, diffuſis aquis, inſtar vaſti lacus, ciues complere ſoleant, atq; hoc pacto, hoſtem intercludant. Cunctis autem vrbanis operibus, ſplendore, artificio, ſtructuraq; antecellit Baſilica B. Rumberto dicata, cui vaſta, & præalta imminet turris, qua in ſpeculæ loco, ad remotiſſimarum cum ciuitatum, tum amœniſſimarum circumſtantium poſſeſſionem proſpectum, vtuntur. Secundum autem, cum dignitatis, tum magnificentiæ locum, illic obtinent ſepta Pizenburgica, in quibus commorantur Teutonico ex illo ordine procreati religioſi milites. Sed huic vrbi dies ille ſeptimus (vti ipſi vidimus) ante Idus Sextil. exeunte anno M.D.XLVI. funeſtus exſtitit, hoc ferè initio. Cum horrenda tempeſtas cœli eſſet orta, ecce vaſta turris portæ ærenariæ vicina, qua maxima pulueris illius nitrati vis aſſeruabatur, fulminis iactu, non modo conflagrauit, verum etiam à fundamentis fruſtulatim diſiecta, lacerata reuulſaq; eſt, vt ne veſtigium quidẽ vllum prioris fabricæ ſupereſſet, quoque magis admirere, ſubitum iſtud & inopinatum incendium, vrbanam foſſam, aquæ plenam, altam & ſexcentis amplius paſſibus latam, ex ea parte non tantum ſiccauit, ſed etiam arefecit, piſcibus partim coctis, partim vero toſtis, quaque verſus remotiſſimè ſparſis. Quin etiam mœnia flamma deflagrata, ac eo vlterius circumſtantium domorum parietes trecentenum amplius paſſuum intetuallo, labefactati, aut deformati, vacillare, ſimulque vno & eodem temporis puncto, malum inſolens manare, non ſolum per vrbem, verum etiam ſuburbanam viciniam tranſcendere. At ne dum modus infortunio poſitus, quantopere enim lapidum fractus, quo inſtar tonitru, cœlum contremit, totam ciuitatem permiſcuerit, quantumque ruinarum paſſim ediderit, niſi ipſe præſenſq; viderit, non facile credat vnuſquiſq; ,& multi nobiſcum ſuperant, etiamnum oculati teſtes. Huc accedit, hominum magna clades, quorum amplius ducentos periiſſe, ac triplo plures vulneratos accepimus, à fide dignis ciuib. Fulgurum ac tonitruum tanta vis fuit, vt vſq; ab Antuerpia, Bruxellaq; ſonus iſte miſerabilis, multis credentibus terræ motum, in vicinitate factum, audiretur. Indigenæ vero ipſi, vſq; aliquo videre videbantur cœlum ruere, ac vniuerſum mundum inuerti. quippe, cũ inter cæteros quidã in hypogeo concamerato, ſed labefactato triduum inediam ferens, ſemiſepultus iaceret, ruderibuſq; forte latitans, à circumſtantib. extraheretur, attonito conſternatoq; homini animo ſimilis ſciſcitatus eſt: Nũqua vniuerſi ſupeſt ſpecies? Quod igitur Machlinia de cœlo tacta, incredibilem ſuarum rerum iacturam fecerit, id infœlicitatis eius fuit, quod vero deinceps, non ex ea tantum parte inſtaurata, ſed multis præterea locis ornata, honoris eſt hoc eiuſdem. Vbi ſeptendecim opificum collegia, exceptis cohærariis, ad ſenatum admittuntur, quoties de re quapiam graui, deliberatio ſuſcipitur,

Cum Privilegio.

pitur,quorum præcisè sex tanta apud suos gratia & auctoritate valent, hi sunt Pictores, Ichthyopolæ,Infectores, Coriarii,Cereuisiarii ac Lanii,vt ex iis quotannis singuli legantur Senatores, itaq; summus Magistratus vniuerse duodecim,sex Patriciis,ac totidem plebeis,constat senatoribus. Lanificii laus id quod pace cæterorum Belgarum dictum sit; Machliniensibus, in quantum diligenti perquisitione didicimus, prima tribuitur,quod tamen illic olim,sine comparatione, multo fuit vberius & copiosius exercitum. Intra eius enim territorium, supra ter mille ducentas textrinas extitisse, cõpertissimum habemus:quippe, legimus quemadmodum olim textores trib. multitudine freti vsq; adeò insolescere,animis efferri,neq; se continere,vt coorto derepente tumultu,& correptis armis,cæteros ciues inuaderent:sed tumultuario isto prælio inferiores,multos suorum amiserunt,itaq; temeritatis & superbiæ pœnam,iure merito luerunt,nec eo contentus senatus, immunitatum, munerumq; prærogatiua, huiusmodi auctores turbarum priuauit,à quo vsque tempore,& numero opificum ,& existimatione sunt deminuti, licet ad hanc diem textorum collegium audiat,nunc amplum, nunc omnium reliquorum primum. Hæc vrbs vti telarum,& quidem optimarum,ita cortinarum multiplicium plena est: Tormenta, tintinnabula, denique instrumenta,ac vasa quæuis,ambigam an alibi terrarum maiore artificio,dexterius,faciliusque ære conflentur. Reperias hic itidem omnis generis nauium architectos,& fabricatores. Instructissimum in ea vrbe ad quosuis casus semper rerum dominus reseruat armamentarium,tot tormentis æreis,ac ferreis,tot machinis bellicisque instrumentis,putà,nauibus,pontibus,carris,postemo tanta re castrensi,& militari supellectile affluens,ac nouissimè tot operariis,fabrisq; plenum semper,vt spectatoribus admirationem copia pareat. Hominum memoria celebrantur Machilinia oriundi duo, Ioannes Gocchus, & Arundineus grauis vterque auctor,item Nicasius Vordæus,is, qui licet visus vsuram ei casus,trimo eripuerit,in literis tamen vsque eo profecit,tantosque fecit progressus: vt vtriusque iuris professione,Docturæq; dignitate claruerit, ac iccirco abs Trihtemio, inter naturæ miracula adnumeratur: Louanii enim ac Coloniæ,iura publicè docuit,interpretatusq; est,discipulisq; nonnulla theoremata dictauit,quæ typis impressa,etiamnum extat,æternum alioqui duratura. Obiit rarus ille vir anno 1492. Hinc ibidē editus est, (quemadmodum ipse in oratione ad senatum Machliniensem aperte fatetur) Christophorus Longolius,vir cum propter raritatem doctrinæ,tum propter virtutum cumulum,omni Europæ notissimus, quem non modo summo semper honore,priuati quiuis homines,sed etiam principes viri coluerunt, quemq; certatim multi,multis honoriis muneribus donare voluerunt,sibique ita eius consuetudinem conciliare,vel potius emere.Sed omnium vniuerse ordinum dona aspernatus, vnus Reip. Florentinæ, cuius aliquandiu officiosus, studiosusque extitit, pensione annua cõtentus,multorum auctor operum,Patauii anno M.D.XXII. libris immoritur. Contra D. Erasmus ille Roterodamus,in quadam familiarium epistolarum,ad Damianum suum Gœsanum data, scribit: Longolium reuera fuisse Hollandinum,Schonhouia oriundum. At ipsi auctori,patriam professo citius fides ponenda videtur,quam cuiuis peregrino. Scitum enim illud est: Cuique suus imperat affectus. Superant hac tempestate inter literatos & claros homines,ciuesque Machlinienses,Rembertus Dodonæus,insignis medicus, item mathematices peritissimus,à quo multa nec ea parua opera,subcisiuo tempore lucubrata accipimus: Deinde Philibertus ille Bruxellensis,albo geniorum regiorum adscriptus, vir cæteroqui literatissimus, & excellens orator. Iacobus Vuastelius,in sanctum illud Machliniense consilium cooptatus,vir vndique eruditus & honoratus,cuius F. Petrus,patre dignissimus,vt doctrina,sic eloquentia valet. Adeò,vt eius ore indigena senatus grauioribus quęstionibus,postulatisque respondeat Pereruditorum illustriumque cæterorum virorum, quibus aliqua scientiæ laus datur,multitudine,breuitatis studio supersedere malumus in præsentia,quam ieiunè sobrieq; de singulis dicere. Hæc vrbs,alma nutrix,altrixque fuit,Philippi I. Caroliq; illius ter maximi Imp. Phil. illius Belgarum heri cum patris,tum aui,quod illic tunc temporis, vt plurimum,curia hærebat. Cuius amplissimæ prouinciæ vsuram,dum iam modo dictus Carolus auiæ Margaritæ Austriali, quoad vita frueretur daret, sedem Machliniæ fixit, illa ipsa herois,quæ etiam in ea vrbe,sui semper cupida,& gratiosa,anno M.D.XXX. obiit. Beneficiorum vero omnium, quibus olim aliquando,ab hero ornati sunt Machlinienses,par pulcherrimum hoc est: Primum omnium portoriorum,quæ in singulas merces iustis locis exiguntur,sunt immunes. Secundo,bona eorum firma,fixaque Belgicæ territorio circumscripta,per se libera existunt,nec obligatione sunt obligata (vti cæteræ popularium res) opt. iure prædiis comparanda,quam immunitatem ex Caroli illius omnium nouissimi Æduorum Reguli Belgarumque domini gratia,ac liberalitate,officiis, studio,opera sunt demeriti,quod enim cum summa virtute, ac fortitudine,bello laborantem,semper subleuassent, vix vlli alii clientum,aut magis fidere,aut plus tribuere solebat,ac ea propter amplissimum illum Senatum (vulgo consilium Regium) illic anno M. CCCC. LXXIII. instituit, cuius ipse princeps esset,cæteroqui triginta quatuor viralem,putà Cancellario, cohærario,binis præsidibus,quatuor equitibus,sex supplicum libellorum magistris,initiatis consiliariis octo,profanis vero duodecim, partim Doctoribus,partim prolytis constantem. Hic Senatus,primo rerum dominum quocunque isset,comitabatur,assequebaturque,absente vero principe,aut hero,Archigrammateus cunctis præerat. Eo autem ab omnibus penè Belgici tribunalibus,ius erat receptitium. Porrò,cum vxoris Ioannæ beneficio Philip. I. ad amplissimam Hispaniensium & annexorum regnorum possessionem vocatus,necessario transmitteret,eius iussu,nouissimè anno M. D. III. ad eam vrbem,in medio propè Belgio sitam, itaque apprimè opportunam, sedeis fixit ille ipse senatus, eius tamen forma & auctoritate,nec non consiliariorum numero, antea nonnihil immutato, qui, vti nunc est,vno præside, sedecim consiliariis,duobus scribis,ab epistolis,siue à secretis octo, & cætera munusculorum turba. Hucgeneratim,post ciues & tribuleis Flandris, Atrebatibus,Hollandinis, Middelburgensibus, Namurtibus,Lucæpyrgensibus, Valencinienfibus,postremo illis,qui litigosa illa prædia colunt,in Flandriæ,Hannoniæq; confiniis collocata, (de quorum iurisdictione ac iudicatu,Flandri & Hannonienses valde pertinaciter inter se contendunt) ex domestico foro prouocare, appellaréue licet. Frisii item,Occidentem solem versus qui spectant,ac Vltraiectini,paucis ab hinc annis hunc ipsum agnoscunt senatum, tanquam recognitorem ciuilium causarum,quas ipsi ante iudicassent,&c. Grauissima etiam belli intestini, quo decennium Belgicæ prouinciæ,mirum in modum sunt labefactatæ, incommoda Machlinia sentiit. Nam,quia ab oppidanis Auriacus miles,siue receptus,siue oppidum militari strategemate inuaserit,voluntati & direptioni militum,primum quidem Hispanorum,tum Gallorum & Germanorum,ab Albano ex Hannoniæ montibus,victore reuerso expositum fuit,anno M.D.LXXII. die 1. Octobr.

TRAIECTVM.

TRAIECTVM inferius, vernaculo idiomate Vtricht/firmissimo murorum ambitu, propugnaculis, multisque ad hostium furorem arcendum peridoneis turribus vrbs inclyta & memorabilis; Hollandiæ, quorundam sententia, adscribitur, quod tamē Æneæ Syluio displicet, qui eam Frisiæ vrbem nominat, habetque sententiæ suæ riualem Ottonem Frisingensem lib. 1. cap. 15. indubitatum autem nunc est, quod Diœcesis Traiectensis, quæ quondam suis Episcopis parere solebat, Hollandicæ se gubernationi sub Carolo V. dederit. Agrum multarum rerum vbertate præstantem, & Hollandico solo paulò altiorem, situ obtinet. Quo accedit, quod exiguo spacio, permulta oppida, bene & eleganter culta, muro cincta, & haud contemnenda magnitudine vicina habeat, ad quæ omnia, breuissimo tempore, Traiecto perueniri potest. Quæ cùm eorum moderator, Serenissimus Hispaniarum Rex Philippus, ex alta quadam specula conspexisset, ingenti perfusus gaudio dicitur, quia tantam vrbium, oppidorumque frequentiam vnicum territorii sui bene culti indicium, singulare quoque decus, & ornamentum esse putabat. Asserunt ii, quos studium Geographicum delectat, Traiectensem hanc vrbem quondam Atoninam appellatam fuisse, vel ab Antonio Senatore Romano, qui immanem Neronis tyrannidem Roma fugiens, hanc vrbem ædificasse putatur: vel à M. Antonio, Iulii Cæsaris legato, belli Gallici tempore, initium ac nomen accepisse perhibetur, vel deniq; à M. Antonino Pio Augusto. Quicunque tandem horum præcipuus Traiecti fundator extiterit, antiquissimæ originis vrbem esse constat, quippe, cuius Antoninus in Itinerario mentionem faciat, & plurima Romanorum numismata, aliaq; antiquitatis monumenta, certa vetustatis indicia, frequēter hoc loci inueniantur. Nunc Traiecti nomen à traiiciendo vulgò obtinet, ob frequentem nimirum (vt plerique existimant) mercatorum per hanc vrbem transitum, vel quia hic veteris Rheni traiectus fuit. Is enim hanc vrbem solebat alluere, quæ nunc per fossas & canales artificiosè ex Rheno deductos, aquam consequitur, adeo, vt à plerisq; minus acurate hoc considerantibus, Rheno adiacere putetur. Est autem diues & populosa ciuitas, & priuatarum ædium nitore, & magnificis Canonicorum Collegiis præstans, quorum præcipuum est S. Martino sacrum, Fanum ornatum & sumptuosum. Quia porro secunda fortuna eos plerumque, quibus clementius fauet, paululum erigere, & cæteris anteferre soleat, vnde aliorum deinde inuidentia oritur, simultas quædam inter hanc ciuitatem, vicinumque populum orta est, adeò quidem vt ad arma progressum, & Traiectum expugnatum, ac dirutum ab eis fuerit, qui præsidiario milite, & constructa ilicò arce VVilltenbergh nomine, hanc Traiectensem Rempubl. aliquanto tempore suis habenis moderati fuere. Ab horum autem incondito & tumultuante domino, Clodouei Lotharii filii opera, & auxilio, tandem hoc oppidum liberatur. Regium est Traiecti consilium, in quo vicinarum vrbium lites dirimuntur. Arx etiam pulchra, & valde munita iussu Caroli V. constructa, cui Vredenburch nomen inditum. Hanc autem arcem ciues, atrocissima Hispanorum sæuitia grauiter læsi, & exacerbati, multo labore obsident, ac tandem extrema necessitate vrgente, ad deditionem adactos Hispanos, saluos & incolumes optima fide dimittunt. Anno salutis M. D. LXXVII. Februarii die XI. Præpotenti insuper Episcopatu commendatur Traiectum, cuius Antistes in sacris latissime imperat, qui & Archiepiscopi consecutus dignitatem, plurimum ab ea amisit, ob innocentissimi Bonifacii cædem, quæ in hac ciuitate fuit patrata, cui deinde Pipini, & Caroli Magni, Episcopatuum & Monasteriorum liberalissimorum benefactorum auctoritate, restitutus fuit. De Episcopis autem Traiectensibus, deq; variis eius Reipub. tum formis, tum mutationibus, peculiaris extat libellus Flandrico idiomate Lugduni Batauorum anno Christi M. D. XLIII. editus. Prodiit ex hac vrbe Hadrianus, eius nominis Papa Sextus, anno Domini M.D.XXII. Qui iuuenis, Louanium studiorum gratia profectus, fœlicissime omni scientiarum genere imbutus, paucis post annis eminire cœpit. Et tandem eo progressus est, vt Academiæ Princeps haberetur. Et quia non modo doctrinæ, sed & aliis naturæ dotibus erat illustris, in aulam vocatus, Carolo V. tum puero, Institutor præficitur, aliquot deinde annis in Hispaniam ablegatur, cum potestate gubernatoris Vniuersalis tanti regni, cui cùm magna cum laude præfuisset, tandem absens, Romæ in locum Leonis decimi Pontifex Max. designatur. In qua quidem functione, anno secundo obiit, dignus qui Pontificatui annis pluribus præfuisset.

TRAIECTVM

TRAIECTVM CLARA ET VETVS EST EPISCOPALIS CIVITAS, AN-
TONINO MEMORATA, ITA DICTA; QVOD HIC ESSET TRAIECTVS VETERIS
RHENI, AVCTORE IACOBO MEYERO, IN. ANNALIB. FLAND. DICITVR AVTEM
TRAIECTVM INFERIVS, AD EIVS DIFFERENTIAM CIVITATIS, QVÆ EST
TRAIECTVM MOSÆ, SEDES ALIQVANDO EPISCOPORVM TVNGRICORVM,
QVÆ IAM EST LEODII. QVI PLVRA DE HAC VRBE DESIDERAT, IS
LEGAT ÆNEAM SYL: OTTONEM FRISIN: LIB: I. CAP: XV. VOLATER-
RANVM LIB: VII. ET LAMBERTI HORTENSII HISTORIAM.

HANC VRBEM ALII ATTRIBVVNT HOLLANDIÆ, ALII PHRISIÆ:
SIVE IN HOLLANDICO SOLO, SIVE IN PHRISIA SITA; HAVD DVBIO NO-
BILISSIMA EST ET PRIVATAR. ÆDIVM PVLCHRITVDINE ET CLERO.
HABET ENIM CELEBERRIMA CANONICOR. COLLEGIA IN QVIBVS PRINCI-
PEM TENET LOCVM, QVOD EST D. MARTINI, HABET ET ANTISTITEM,
QVI IN SACRIS LATISSIME IMPERAT, HIC TAM DIVES AC POTENS,
VT SI QVANDO SIT NECESSE; QVADRAGINTA HOĪVM MILLIA AD
BELLVM POSSIT ARMARE. HADRIANVS BARLANDVS.

Cum Privilegio

AMSTELRE-
DAMVM.

OLLANDIA, feraciſſima inferioris Germaniæ Regio, piſcoſis interluitur amnibus,& paſcuis abundat vberrimis,neque regio creditur eſſe alia in orbe, quæ ſimili ſpacio,tot habeat oppida, mediocriter quidem magna,ſed apprimè polita & concinna. Inter quæ quidem ſummam obtinet dignitatem Amſtelredamum, in longitudinem gradibus XXVII. ac XXXIII. minutis, in latitudinem vero,gradibus LII. & XXXX. m. patens, ciuitas ad ſinum Thyum poſita eſt , vnde foſſæ plures intra mœnia deductæ, quarum omnium maxima eſt,quæ mediam ſecat, Ambraceque dicitur,qua parte ſol oritur,nauibus peruiæ ſunt,quas ab Oceano,ingens ille ſinus Auſtralis excipit, quæque vndeuis gentium copioſe huc appellunt. Nam bis in anno ex cunctis ferè Europæ partibus, maxime ex populari Belgica , ex Francia, Anglia, Hiſpania, Lituania, Germania, Polonia, Luſitania, Noruegia, ex Oſterlingorum ore Suecia, & Septentrionali cœlo, nunc ducentarum, nunc trecentarum corbitarum onerariarum claſſem eo confluere videas , quarum maior pars Gedani,vulgo Dantiſci, Regiæ, Reuelæ, & Neruæ omnium mercium generibus oneratur. Stupidos plerumque aduenas iſta detinet nauium tam ampla ſtatio, ex qua diuerſo ex orbe huc profectas quingentis plures interdum conſpicere liceat. Sed longe maxima omnium pars domeſtica, & vrbana, quarum adſpectu nihil iucundius. Cui conſectarium eſt, luculenter , & in remotiſſimis terris ciues negotiari, ad eoſque in horas peregrinos mercatores commeare. Portus ſumma commoditas hoc præſtat, ideoque poſt Antuerpiam,ſecundum eſt Amſtelredamum, Belgicæ Emporium , quod ditiſſimos homines incolere, pro multis vnicum hoc ſatis manifeſtum fuerit argumentum : ſiquidem CC. & CCC. nauium claſſe, (de qua modo diximus,quæque iuſtis temporibus , quotannis eo bis confluit) importatas merces ſuis facultatibus redimunt incolæ, ſic,vt quinque,aut ad ſummum ſex dierum interuallo, exoneratæ tot corbitæ, vnde ſoluerint,aut quoquo nauicularis viſum eſt , referantur. Sunt etiam hic fabricandarum nauium probatiſſimi architecti. Nihilo ſegnius interim , lanificium inibi tractatur , quippe duodena millia, & amplius pannorum textrinæ vrbanæ conficiunt. Fiſtucis fundata ciuitas vniuerſa , perpetuis tignis inſidet. Idcirco non ſine ſale & lepore amicus quidam noſter , modo fiſtucatum illud pauimentum liceret contemplari,nõ eſſe,cur videndi amœnioris nemoris deſiderio quis teneatur,ac propterea ferunt, inſanas ſubſtructiones, infraque aquam latentes moles propter materiæ copiam, laborum , operiſque difficultatem , multo pluris conſtare,quam ipſa ædificia,& vniuerſas fabricas,quæ ex ſolo eminent. Ciuitas omnium generatim operum & ædificiorum,cum publicorum,tum priuatorum deſcriptione nobilis,præpotens,numeroq; ciuium, & fortunarum amplitudine,valens, per ſe firma , naturaque & ſitu loci inuicta, vt vix expugnari humanis viribus queat,eoq; magis,quod vrgente neceſſitate ocultis quibuſdam rationibus, & eo comparatis machina mentis,continentem diffuſis aquis,inſtar vaſti lacus complere ciues latiſſimè poſſint. Itaque ſi aerem , ſi circumfuſum aquarum æquor, ſi deniq; loci ſitum,ſi chomata,incilia, (quæ omnia penè compita ſectant) & his ſimilia ſpectes, Venetiis haud adeo diſſimilis ciuitas;cæteroqui fortunata, fœlix, & quàm orbis immenſi circulator, hoſpes ſummè admiretur adſpiciens. Qua de re gratus ciuis Nicolaus Cannius , lepidum imprimis hexaſtichon carmen condidit. Id quod nos in Studioſorum gratiam , huc intexere voluimus.

Hæc illa eſt Bataui, non vltima gloria gentis,
Amnis cui nomen , cui cataracta dedit.
(Dicta prius Damum) raris habitata colonis ,
Cùm contenta caſis, ruſtica vita fuit.
Hinc Amſterdamum iam facta celebrior , atque
Fortunæ creuit tempore nomen item .
Vrbs bene nota propè , atque procul diſtantibus oris ,
Dotibus innumeris ſuſpicienda bonis.
Diues agri, diues pretioſæ veſtis, & auri,
Vt pleno cornu copia larga beet.
Quod Tagus atque Hermus vehit , & Pactolus in vnum,
Verè huc congeſtum , dixeris eſſe locum.

AMSTELREDAMVM, nobile Inferioris Germaniæ oppidum, ad recipiendos, ex omnib. mundi partibus, mercatores, recenter natum, genus hominum incolit mercimonijs deditum quæ quidem, tum blanda populi comitate, ac sedula diligentiaq; industria; tum portus cõmoditate permagna, usq; adeo incrementa sumpserunt, ut vix ullum mercaturæ genus excogitari possit, quod hîc non exerceatur. Hinc fit, ut opum lucrique cupiditas, ex remotissimis etiam terris, negotiatores, in hanc ciuitatẽ inuitet, qui varia hinc bona, & maximè, rem frumentariã, in Brabantiam, cæteraq; longè dissita, totius uniuersi loca, transferentes; ingentes ex eiuscemodi commertio opes consequuntur.

DEN AEMSTEL

Die Braeck

Le Proesse

1. Clarissen.	15. S. Madalenen.
2. S. Aoeris	16. S. Maergriete.
3. De Amstel.	17. S. Augheniten.
4. Niewenonen.	18. S. Liscijen.
5. Oudenonen.	19. Houtmart
6. Vij Mach:	20. Die Plaets.
7. Paul: Broes.	21. Stathuys.
8. Die Raemẽ.	22. Oudekerck.
9. Beghijnhof.	23. Nieue kerck.
10. De Heiligerste.	24. Lievronẽkap:
11. S. Maria.	25. Tgasthuis
12. S. Claeren.	26. S. Jakob kap:
13. Selle Broes.	27. Minnebroes.
14. S. Barberen.	28. Selle susters.

GRONINGA.

RISIA Regio quondam latiſſime patens, hodie anguſtioribus contenta limitibus, Amiſia flumine, in Orientalem & Occidentalem diuiditur. Hæc Groningam inclytam vrbem metropolim complectitur, quam alii Gruningam, à fundatore Gruno, nuncupant. Eumq; alii Troianum, alii Francum, Antenoris Regis Franciæ fratrem fuiſſe exiſtimant, qui domeſtici diſſidii cauſa fratrem relinquens, in Occidentalem Friſiam deuenit, & ibidem ciuitatem hanc, ſuo nomine inſignem ædificauit, annis CCC. LXXVII. ante ſalutarem Chriſti natiuitatem, nullis tunc muris cincta, ſed propugnaculis ligneis, immiſſis in terram palis fiſtucationibus, quaſi conſepta fuit. Mœnibus autem, foſſis, ac turribus contra hoſtiles inſultus validè munita eſt anno ſalutis M. C. X. Ciuitas nunc eſt opulenta, & frequenti populo inſtructiſſima, multis abundans aquis, arte in ciuitatem per canales deductis. Habet ſtatus, leges, dominium, & iuriſdictionem peculiarem, cum multorum pagorum confœderatione, vnde Regiæ Maieſtatis titulo decori, ornamentoque exiſtit. Præcelſis templorum turribus, & magnificis priuatorum hominum ædificiis inclareſcit. Vrbem hanc ortu doctiſſimus ille Rodolphus Agricola illuſtrauit, cuius accuratiſſimis ſcriptis, potiſſimum iis, quæ de inuentione rerum poſteritati commiſit, Colonienſis Vniuerſitatis Studioſi adoleſcentes erudiuntur. Qui ſummus in Vniuerſitate Heidelbergenſi Profeſſor, in fata ibidem conceſſit: cuius ſepulturā eleganti tumba ornauit Brabantici Concilii Præſes D. Viglius, cum his Hermolai Barbati Veneti verſibus:

Inuida clauſerunt hoc marmore fata Rodolphum
Agricolam, Phryſij ſpemque decuſque ſoli.
Scilicet hoc viuo meruit Germania laudis,
Quicquid habet Latium, Græcia quicquid habet.

Vix vllam ciuitatem eſſe crediderim, quæ toties Bellonam ſæuientem perceperit, atq; Groninga, quemadmodum eius annales oſtendunt. Nunc ſub dominio hęreditario Ducum Burgundiæ feliciter floreſcit.

BROVERSAVIA.

ELANDIA, Mattiaca Tacito, regio maritima, multis diſcreta inſulis, quarum tres magnitudine, dignitate, & pagorum ciuitatumq; frequentia reliquis pręferuntur, Valachria Suydtbeuelandia, & Scaldia, à præterlabente Scalde flumine nominata, quæ cum multis populoſis pagis ac coloniis diſtincta plurimas exhibet ruſticanas villas; pleraque vrbana, atque antiquæ nobilitatis prædia ac palatia, vt Haemſtedium, & Reniſſæ affinem Mœrmondam, & præter pulchram ciuitatem Zirizæam, Brouerſauiam non ignobile municipium, vulgo Brouuershauen, oppidum nitidè & eleganter conſtructum, quod rei maritimæ peritos & exercitatos naucleros ſuppeditat, & piſcatores ſtrenuos, vnde Brouerſauia ingentem piſcium copiam variis mundi partibus communicat.

GORICVM.

ORICVM, Hollandiæ ciuitas, eleganti caſtro inſignis, ſitu amœno, rerumque omnium affluentia, nomen, laudemque meretur, trium miliarium interuallo à Schonhouio diſtat, Vvahalim fluuium, ex tribus alterum, quibus Rhenus in Oceanum effunditur, præterlabentem habet. Hic ex altiſſima turri, duæ ſupra viginti vrbes, muris ſeptæ, conſpici poſſunt, cum ruſticorum villis, & non paucis nobilium habitationibus. Lætiſſimis abundat paſcuis, vnde in butyro, lacte, caſeo, ferè tota incolarum negotiatio conſiſtit, quæ Antuerpiam, & ad alia loca, non ſine maximo emolumento exportant. Hæc ex Guicciardini abſolutiſſima inferioris Germaniæ enarratione, dictione mutata, deſumpſimus.

Cum Priuilegio.

MONASTERIVM.

Estphalia, Saxoniæ limitibus inclyta, Monasterium, Peutingero & aliis Mediolanum, Metropolim habet, munitissimamque vrbem. Quæ quidem etsi destructa esset per Anabaptistas, mœnia lacerata, turresque mirum in modum ruptæ ictibus bombardicis, denique nihil esset sanum in templis omnibus vrbis, tamen ita omnia sunt nunc restaurata, vt hodie sit pulcherrima & munitissima ex reliquis vrbibus VVestphaliæ, quæ se ex variis mercaturis & officiis exercet, & campis abundat. In qua floruerunt literæ, & puritas Romanæ linguæ ante annos LX. Coquunt hic cereuisiam, quam Batauicam, vulgo Keut dicimus, bonam & Hamburgensi similem. Sunt ibi quinque amplissima Collegia, & eius vrbis encomium descripsit Sapphico versu Murmellius ante annos sexaginta. Hæc Hammelmannus in descriptione vrbium VVestphalicarum. Episcopatui appellationem vrbs Monasteriensis prębet, de quo ita in Cosmographia sua Munsterus scribit: Carolus Magnus tertiam Episcopalem Ecclesiam erexit in Mediterraneis Saxoniæ, nunc VVestphaliæ, in Mymingrode loco, qui postea ab insigni ibi fundato Monasterio, Monasterium fuit denominatum, ordinauitq; ibi Episcopum Ludgerum, natione Phrysium, fratrem Hildegrini Episcopi Halberstadensis. Cuius successor Hermannus, dedicauit & consecrauit Monasterium, & Ecclesiam trans aquas in titulum & honorem B. Mariæ Virginis. Quod breui Monasterium ita excreuit, adeoque factum est celebre, vt nomen dederit & ciuitati, & Episcopo ita, vt paulatim abolito veteri Mimigardeuordensi vocabulo, inceperit dici ciuitas, & Ecclesia Monasteriensis, quod nomen pręualuit in hodiernum vsque diem. Hæc ille. Consule etiam Saxoniam Alberti Crantzij.

OSSENBVRGVM.

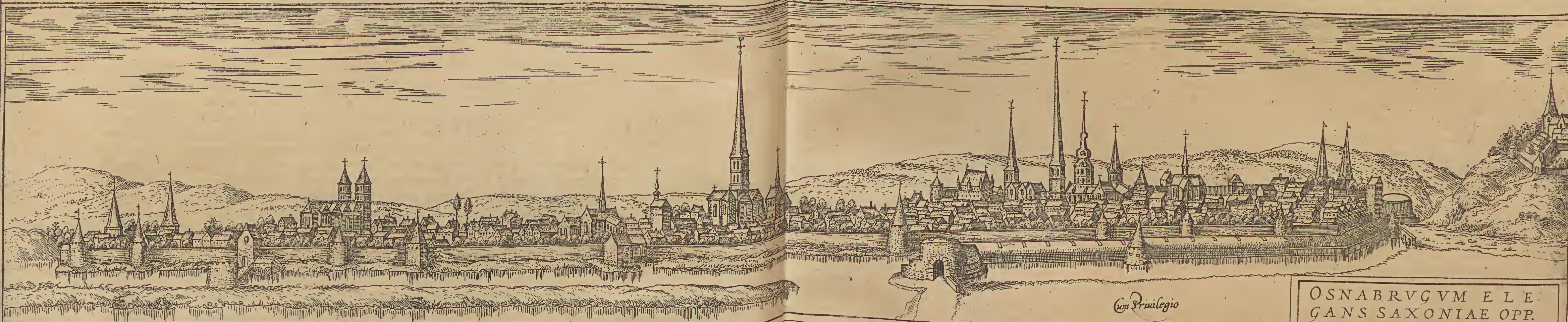
Ssenbvrgvm, siue Osnabrugum, insignis Saxoniæ ciuitas, à Comitibus de Engern erigebatur, auctore Hermanno. Alii à Iulio Cæsare hanc vrbem inceptam esse perhibent, vt anales Saxonum. Carolus illic Ecclesiam in honorem S. Petri, Crispini ac Crispiniani condidit. Ferunt hanc à pelle bouina dictam, quibus vrbs hæc fuerat circundata. Hæc Franciscus Irenicus. Duobus porro Canonicorum collegiis celebris, multum sibi lucri ex griseo & lineo panno comparat, sub paucis annis munitior facta, situ amœnam obtinet vallem, amnique Hasa irrigatur. Pinguem in ea coquunt cereuisiam, Buse vocatam. Carolus Magnus Saxonibus triginta trium annorum bello edomitis, VVidekindi etiam arce, huic vrbi vicina expugnata, eaque imposito præsidio firmata, decem in Saxonia Episcopatus instituit, quorum præcipuum Osnaburgensem esse voluit. Summè etenim hanc vrbem præ cæteris coluit, cui priuilegium nouæ scholæ concessit, in qua Græcæ & Latinæ litteræ à viris doctis traderentur. Hæc Munsterus, Hāmelmannus & Argentinensium Chronica.

WESALIA.

Esalia inferior, ciuitas Cliuensis est, clara opibus, dignitate, ædificiis, & mercatura, ad eius mœnia Lupia Rheno coniungitur, inde non longe Teutoburgum situm est, hodie Deusburg vocatur, oppidum iustæ magnitudinis & vetustatis. Cui vicinum est oppidum, vulgo Dinslaken appellatum, quod Arnoldus VVesaliensis, Martis lacum, interpretatur. Nam Martis diem, Dinsdach vocamus, & Dingen, litigare significat, quod proprium Martis est. Coluisse autem Germanos Martem, Tacitus & Plinius authores sunt. Sed iam ad VVesaliam redeo, quæ magnas ex Rheno præterlabente commoditates percipit, qui sæpius ab origine sua tramitem varians, ab hac demùm vrbe, ad Occidentem, vbi & mare ingreditur, cursum instituit. Est item VVesaliæ memorabilis misericordiæ ara, à clarissimi viri ac D. D. Henrici Oliserii, cognomento Baers, D. Cancellarii Cliuensis, &c. parentibus consecrata & posita: Gerontocomion nimirum, vbi senio & ætate confectis viris vitæ necessaria liberalissimè suppeditantur: cuius annuos prouentus filius, paternæ pietatis memor, adauxit.

Trans aquas (vel D Virginis) par.
D Martini par.
Templū Di Pauli summū
S Iacobi par.
S. Lamberti par.
S. Ægidy Parochia
S. Seruasy par
Clarissæ
D. Ludgeri par
Alpha flu.
MONASTERIVM, vrbs in media Westphalia ce:
leberrimi nominis, metropolitica dignitate, & Episco:
patu clara; De quo Albertus Krantzius, in Sua
Saxonia lib. 2. Cap: 16.

Cum Priuilegio
OSNABRVGVM ELE
GANS SAXONIAE OPP.

WESALIA
INFERIOR.
WESEL.

BRVNSVICVM.

RVNSVICVM, quondam à conditore Brunopolis, Ptolemæo, Tubisurgium, ex Francisci Irenici sententia hodie totius Saxoniæ metropolis, cuius fere centrum obtinet. ciuitas est permagna & populosa, duo millia passuum ambitu suo complectitur, à duobus fratribus, Brunone ac Theodoro, ab aliis Theomaro dicto, Lutolphi Ducis Saxoniæ filiis condita, salutis anno D. CCC. LXI. vt eorum historicus Hermannus testatur. Hanc vrbem Onaćtra amnis perlabitur, cui origo Hartonica sylua, duasque in partes ciuitatem scindit, omnem immundiciem secum trahens, variis vndique pontibus coopertus, Visurgo tandem coniungitur. Tota vrbs in plano sedet, mœnibus ac fossato duplici profundissimo, & aliquot in locis triplici, ac quolibet aquis stagnante munita. Vallum etiam inter fossata crassissimum ductum per circuitum, variis arborum consitum generibus. Non habet ciuitas aquam potabilem, sed communiter bibunt cereuisiam. Vini autem vsus carior est & rarior. Quinque hic fora, quinque Prætoria, & totidem magistratus. Huius ciuitatis parua primum initia, multas per tempora accessiones habuit, vt per vices amplificata, nunc in eas excreuerit vires atque opes, vt facile principibus suis titulum indiderit, qui inde Duces Brunsuicenses vocantur. Libet hic ea, quæ Senatoriæ domui in hac vrbe præfixa leguntur, ob frequentissimas contentiosi huius sæculi lites forenses, paucis subiungere: In controuersiis causarum, capitales inimicitię oriuntur: Fit amissio expensarum: Corpus quotidie defatigatur, labor animi exercetur: Multa & inhonesta crimina deinde consequuntur: Bona, & vtilia opera postponuntur: Et qui sæpe credunt obtinere, frequenter succumbunt: Et, si obtinent, computatis laboribus, & expensis nihil acquirunt.

LVNEBVRGVM.

LVNEBVRGVM, nobilis Saxoniæ vrbs, olim villa, in ciuitatem redacta, ex ruderibus Bardeuigi, aut Bardovvick oppido, mercatura quondam celebri, quod Henricus Leo, propterea, quod à ciuibus non intromitteretur, Anno Domini 1188. funditus euertit. Hæc autem villa, à Iulio Cæsare condita est, & à Luna dicta; Lunæ enim simulachrum, vsq; ad Caroli Magni tempora illic remanserat, quod ipse deinde, pietatis zelo commotus, sustulit: Irenicus. At Albertus Krantzius, in sua scribit Saxonia, sub Henrico IV. arcem Luneburgensem, sed non oppidum extitisse. Otto I. erexit locum istum in Comitatum, adiunctis ei prædiis, de terra Meckelburgensi. Deinde circa annum Christi M. CC. XXXV. Fridericus II. ex Comitatu fecit Ducatum. Hanc ditionem, vna cum dominio Brunsuicensi, possiderunt tres Ottones Imperatores, atq; posteri eorum, vsque ad Henricum Leonem, qui exutus Bauaria, Saxonia, & omni ditione sua, Brunsuicum & Luneburgum retinuit. Quæ nunc munitissima est ciuitas, cincta fossis & vallis, habet figuram fere quadratam, patens in longum passibus circiter M.CCCC.L. & in latum nongentis. Sunt tres Parochiales Ecclesiæ in vrbe, inter quas S. Ioannis primatum habet, tria item monasteria. Occupantur ciues & mercatores potissimum negotiatione salis, quod ibi in magna copia coquitur, atq; terra, & aqua, Hamburgum, Lubecam, & ad alia loca per circuitum distrahendum defertur. Amnis Elmenеovv, hodie per hanc ciuitatem fluit, molas agit, atque multas vrbi commoditates affert, tandemque in Albim exoneratur. Sebastianus Munsterus.

BREMA.

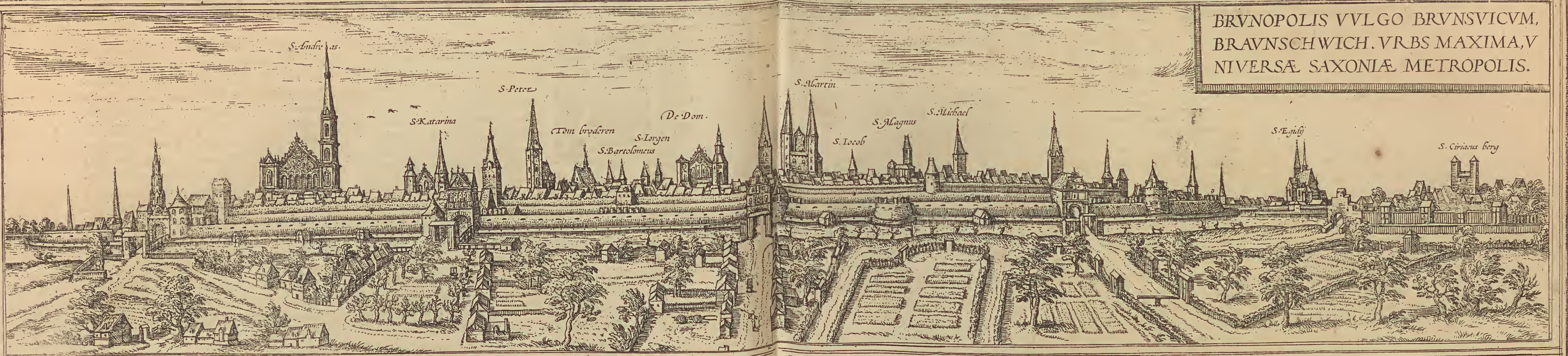

REMA, à Ptolemæo Fabiramum, vrbs Westphaliæ Episcopalis, ac elegans, quæ ab Hamburgensibus huc translata est, vbi olim Archiepiscopatus fuit omnium Aquilonarium prouinciarum, Phrisię orientali vicina, ad Weserum, siue Visurgum fluuium posita, ex quo admirandæ altitudinis rota, aquam ad incolarum necessitates in hanc vrbem per canales subterraneos artificiosè transfundit: ligneum habet pontem, sub quo molæ frumento frangendo, & tormentario pulueri tundendo destinatæ, cõplures ex ordine hærent. Ex mercatura primarii in hac vrbe viuunt, vino carent, cereuisiam proinde coquunt optimam, quæ in vicinas regiones defertur. An. Christi 1564. florens Bremensis Reip. status, intestina seditione grauiter lęsus, pristinæ integritati nondum absolutè restitutus est. Eius controuersiæ causas atq; initia, Ditmarus Kenckelus, prudentissimus Bremensium consul eleganti scripto complexus est.

OLDENBVRGVM.

LDENBVRGVM, vel secundum alios Oldenburgum, duplex inuenitur, vnum in Holsatia Episcopatu insigne, alterũ in finibus Frisiæ. In hoc Holsatiæ Oldenburgo habitauerunt olim suæ gentis reguli, tantæ fiduciæ, vt Regi Danorum inferre bella, & inde expectare non dubitarent. Sed quid non edax consumit vetustas? Olim ad mare posita ciuitas, portum habebat tutissimum, nunc in mediterranea videtur abiisse, quod à mari æstus exaggerans arenas, exclusit vrbem à portu, vt importuosa esset, indeq; & per Sclauorum bella defluxit splendor eius, vt iam diu rusticum, nec clausum habeatur oppidulũ. Præfuit ei Godscalcus, primùm tyrannus contra Christianos, sed cõuersus ad Christum, infinitam gentilium multitudinem ad baptismi gratiam pertraxit.

Cum Priuilegio

LVBECA.

VBECA emporium celebre, & Vandalicarum ciuitatum præcipua, ante iniquis irati Martis atque Vulcani casibus est labefactata, quam hunc inter Trauenam & Vacenissam flumina situm consequeretur, donec tandem ope, atque auxilio Adolphi à Schavvenburgo, Holsati Comitis, hostium suppressa tyrannide, pacifice exædificari cœpta est, Anno à Christo nato M. C. XL. Ac deinde quidem, vindice Friderico Imperatore Augusto, libera Imperii vrbs efficitur, & insignia, bicipitem, partim auream, partim nigram aquilam consequitur. Idem etiam Cæsar, primus augustam illam & inclytam Hanseaticam societatem, multis exemtionibus, & priuilegiis in variis mundi partibus ornatam, confirmauit, eiusque caput, dominam, atque reginam, florentissimam Lubecensium Rempublicam constituit, circa annum salutis M.C.LXXXII. (quemadmodum Chronica Argentoratensia commemorant) Quare etiam Hanseatici conuentus, vt plurimum ibidem celebrantur, in quibus de communibus ciuitatum negotiis agitur, eoque in controuersiis quatuor Residentiarum (quarum nomina in cælata Londini descriptione inuenies) appellationes deducuntur. Hanseatici fœderis Syndicus nunc est clarissimus vir D. Henricus Sudermannus, I. V. Doctor, ex nobili & patritia Coloniensium familia oriundus, qui frequenti rerum vsu, multisque legationibus ad Reges & Principes exercitatus, non modo emporio Antuerpiano, sed & vniuersæ Hanseaticæ societati, percelebri dignitatis commendatione in XVIII. annum præest. Nunc situ & opere fortissima est Lubeca, propugnaculis validis admodum munita, quæ palis ac tignis fistucationibus in aquam immissis, peringentem sustinet molem. Binę sunt ciuitatis plateæ, longis extensæ spaciis, quas reliquæ cruciatim intersecant, & cliuoso descensu, ad Trauenam & Vacenissam flumina exiliter deprimuntur, vnde grata vicorum mundicies, qui sordes in flumina transmittunt. Mirifico nitore conspicua sunt templa, præcelsis ornata turribus, quæ cupro & plumbo tecta, apicibus aureis nitent. Summa artificum industria, ex flumine aqua vi molæ in altam transfunditur turrim, quæ per occultos terræ meatus, latè tesq; siphones, ad ciuiũ ædes eo modo delabitur, vt huius rei ignarus, naturalibus fontibus Lubecam abundare existiment. De reliquo huius vrbis splendore, de bellorum sæuitia, quibus sæpius ab Hollandis, Holsatis, Danis & Sueco attrita fuit, quomodo item tertio igni conflagrata, breuitatis studio nihil adiicio: Illud interim silentio inuoluere nequeo, incredibilem huius Reipublicæ potentiam arguere, quod vnà cum Daniæ Rege, non alieno, sed sui ærarii præsidio contra potentem Sueciæ Regem, priuilegiorum causa in octennium, terra, marique sociale bellum sustinuerit, & pacificationis tandem media, intercedente Imperatore, aliisq; Imperii proceribus, admiserit.

HAMBVRGA.

AMBVRGA, maxima inferioris Saxoniæ vrbs, nomen habet ab Hammone, qui eam instaurauit, vnde Latinè Hammonis Burgum, Francisco Irenico dicitur. At Albertus Krantzius, Hamburgum ab Hama, insigni pugile, nomen accepisse existimat, qui à Starcataro Dano, monstrosæ magnitudinis & roboris homine, hoc loci ante vrbis ædificationem occisus perhibetur. Lubeca decem miliarium interuallo distat, aquis est instructissima, & ad mercaturam situ admodum opportuno. Quare Angli, quos iam Brabantia non tolerat, merces suas hic distrahunt. Mœnibus, fossis, vallo, diuitiis & incolis, nihil Hamburga cultius, nihil munitius vidi. Ædes habet eximiæ venustatis, quæ ductis per vrbem euripis alluuntur. Ex quibus, ob vini inopiam, potum cereuisiam coquunt, quæ non ab Hamburgensibus tantum, sed & in aliis Saxoniæ partibus auidissimè bibitur, adeo, vt dictu mirum sit, quanta cereuisia hęc gens sese ingurgitet: laudem meretur, & gloriam, qui fortius potitarit. Carolus Pipini pater hic Vicarium habuit, quem Dani, expugnantes vrbem, igneque vastantes, eiecerunt. Inter septem Vandalicas Hanseatici fœderis vrbes non infimum dignitatis gradum Hamburga obtinet.

LVBEC.
S.Peter
De Dom
S. Tillien
Dat Huxter dor
De oldest karck
S. Anna
Dat Molen dor
Dat Radt hus
Vnse Lefrowen karck
S.Kattrin
S.Iacob
Tum Hilge Geist
S.Clemes
S.Maria Magdalena
Dat borch dor
LVBECA VRBS IMPERIALIS LIBERA, CIVITATVM WANDALICARVM, ET INCLYTÆ HANSEATICÆ SOCIETATIS CAPVT.

HAMBVRCH EIN VORNELICHE HAN STAT.
S.Nicolaus
Der Heilig Geist
Miller dorff.
Die Schaer kirch
Die Nieder bruck
S.Maria Magdalena
S.Joannes.
Der Thuem
Sanct Peter
S.Iacob
S Gerdrut
Der Winser Port
Das Stein Tor
Hamburga, Florentissimum inferioris Saxoniæ emporium, Anglorum frequẽtatione hoc tẽpore celeberrimum Aº Dñi: M. D. LXXII.

WEIMARIA.

EIMARIA, pulchrum est in Thuringia oppidum, quondã peculiari comitatui nomen, iam vero inclytam Saxoniæ Ducibus, ſedem & domicilium præbet, qui magnificum in eo palatium habent, ex quadratis & formatis ad lineam ſaxis nitide ædificatum, & pomarium omni arborum genere ſumma induſtria conſitum, quod Ilma fluuio irrigatur, qui in Salam tandem ſe recipit.

ERDFORDIA.

RDFORDIA, memorabilis & maxima Germanię vrbs, Thuringiæ metropolis, à priſcis Erphesfurt appellata, à molitore quodam, Erpf, & tranſitu, quem Furdt, Germani vocant, denominatur. Eam Gera fluuius illabitur, & mediam ferme præterfluit, cuius commoditate tota purgatur. Montem habet excelſum, qui nunc S. Petri vocatur, vbi olim fuit arx conſtructa, quæ poſtea rurſum eſt deſolata, regnanteq; apud Francos Dogaberto monaſterium B. Petro ſacrum ibidem ædificatum eſt. Cui Bonifacius Archiepiſcopus Moguntinus, B. Virginis templum coniunxit. Huius vrbis ager optimus eſt, & herbæ fullonum, quæ ſandix ac ſaponaria dicitur, pro tingendis veſtibus ac pannis feraciſſimus, & pecorum paſcuis abundat. Plinius etiam ad Erdfordiam Germaniæ raphanum ſe vidiſſe comprobat ad puerorum infantium magnitudinem prouenire. Eſt hic Vniuerſitas à Dagoberto Francorum Rege, anno Domini 1391. fundata, & à Bonifacio IX. & Pio II. variis priuilegiis honorata. Vide Munſterum, Annales Argent. & Georgium Rithaimerum in orbis deſcriptione, & Pii II. Europam.

IENA.

ENAE Thuringiæ vrbis nomen, vt quidam à Iano deducant, non video quanam ratione fieri queat, cùm hic Deus in Theutonico ſolo cultus non legatur. Probabilius itaque Stigelius ſcribit:

Hinc placet Hebræo nobis hanc nomine dici,
Vt vetus à Iaijn nomen IENA tenet.
Cur ita crediderim, niſi mentem vocula fallit,
Certa huius ratio nominis eſſe poteſt.
Quippe vocat Iaijn Solymæ pius incola terræ,
Hoc quod nos Latio dicimus ore merum.
Quæ caput in mediis vrbs fertilis erigit vuis,
Hanc quiſquam à vino nomen habere neget?

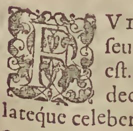
Hæc ille. Ima iacet valle, muris & turribus firma, ponte lapideo vtramque Salæ ripam coniungens, ſchola etiam triuiali inſignis.

GOTHA.

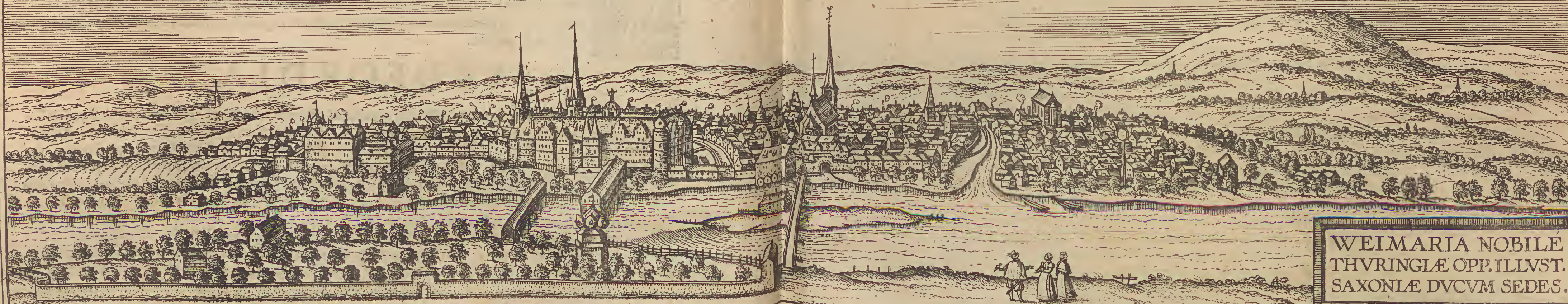

HVRINGOS à Gothis, Rithaimerus in ſua orbis deſcriptione originem traxiſſe ſcribit, eo, quod Gothi in hac regione gentis ſuæ vocabulo GOTHAM vrbem condiderunt, circa annum Chriſti, vt Iobſtenio placet, 923. Admirandæ fortitudinis caſtrũ habuit Grimmenſtein, quod nunc ſolo æquatum iacet. Eius rei cauſa hæc fuit. Guilhelmus Grumbachius, ſtirpe magis, quam virtute nobilis, ob varia & enormia flagitia, quib. Principes in ordinem redigere, Cæſarem ex imperii faſtigio deturbare, nouamque imperii formam moliebatur, à Ferdinando Imp. Aug. tum à Maximiliano Imp. eius filio, reus declaratus & cognitus, cum omnibus verè Catilinariæ coniurationis ſociis condemnatur, proſcribitur, atque Illuſtriſſimo Principi electori Saxoniæ Auguſto, ſententiæ promulgatæ executio, ab Imperatore, ac cęteris Imperii ordinibus, vno cõſenſu dęmandatur. Quam ipſe proſcriptionẽ, fiducia ſui receptus, & protectoris Ioannis Friderici II. Saxoniæ Ducis, contemnit. Qui cùm poſt multas Principum admonitiones, à pertinaci ſeditioſorum defenſione non abſtineret, Illuſtriſſimus Saxoniæ Dux, Princeps elector Auguſtus, extrema neceſſitate coactus, ne mandata Imperii detrectare videretur, vrbem pridie natalis Domini obſidione aggreditur, eamq; XIII. Aprilis, Anno Domini 1567. deditione capit. Tum Grumbachius, & cum eo quatuor ex coniuratis, ob violatæ Cæſareæ Maieſtatis crimen commiſſum, XVIII. Aprilis iuſto ſupplicio afficiuntur, caſtrum diruitur, Dux Ioannes Fridericus, captiuus Viennam abducitur.

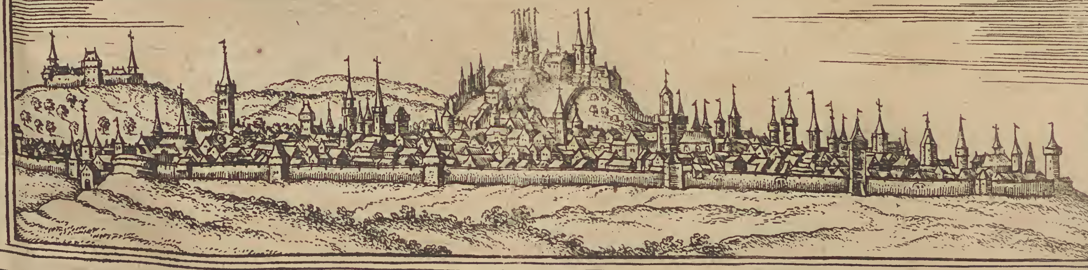
FVLDA.

VLDA, metropolis eſt eius in Germania regionis, quam olim Bucconiam, alii Buchoniæ ſyluã ſeu ſolitudinem appellabant, quæ inter Thuringiam, Franciam, Wederaugiam, & Heſſiam ſita eſt. Inter ripas alias habet Fuldam, quæ præterlabens ciuitati nomen dedit. Cuius præcipuum decus atq; ornamentum eſt, peruetuſta illa & plane auguſta Baſilica S. Saluatoris, quam longe lateque celeberrimam memoria B. Bonifacii reddidit, cuius auſpicio diuino, Fuldana ciuitas primum & condita, & aucta, vaſta ante ſolitudo. Baſilica enim hæc antiquiſſimi monaſterii prior oppido conſtructa fuit, anno nimirum ſalutis 755. Imperatore Pipino Caroli Magni patre. Quo fermè tempore Wonfridus, poſt Agathopœus, ſiue Bonifacius dictus, è Britannia in Germaniam venit Apoſtolus Chriſti, qua de re magnus eſt conſenſus annalium, &cęt. Ampliorem huius regionis & vrbis Chronographiam Georgii Wicelii, vide in Munſtero Coſmographo.

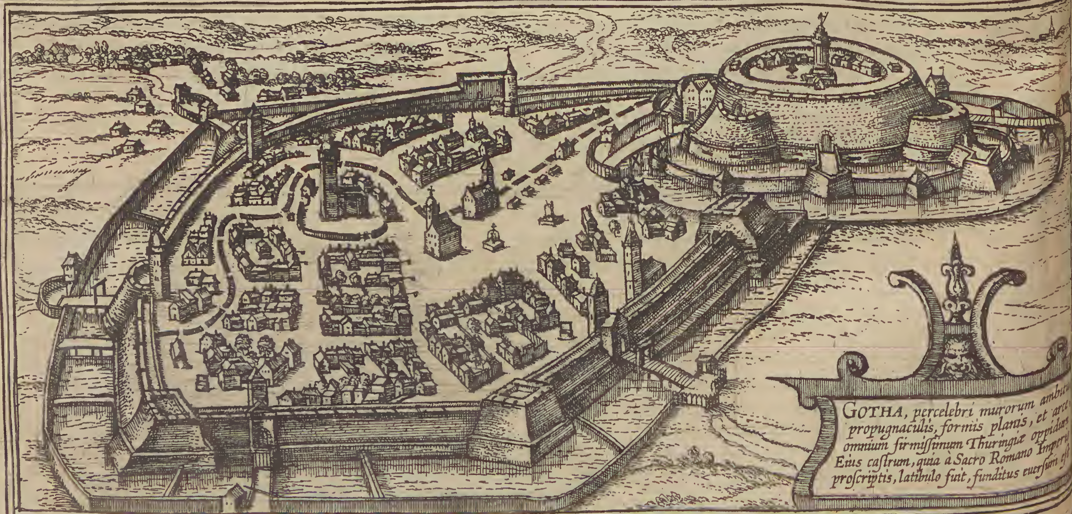

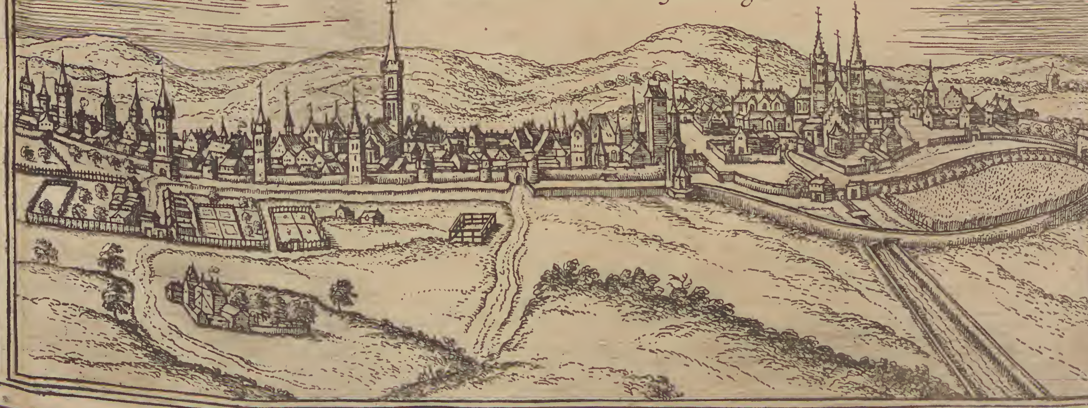

Cum Priuilegio.

GOTHA.

MARTPVRGVM.

ERRA, quæ à Mœno versus Septentrionem extenditurà, prædecessoribus nostris adscribitur Teutoniæ inferiori, complectiturque in primis Hassoniam, Thuringiam, & Misiam. Hassonia ab occasu contingit Rhenum, & ab ortu Thuringiam atque Saxoniam, versus aquilonem verò confinis est terræ Brunsuicensium, & pro parte VVesphaliæ. Huius autem regionis duo præcipua oppida sunt Martpurgum & Cassula. Quorum illud prouinciæ Metropolim statuunt, putantque quidam sic dictum, à Deo Marte: alii autem à Marcomiro, Marcomiri vicesimi sexti Regis Francorum filio, nominatum & erectum fuisse colligunt. Ptolemæo, authore Francisco Irenico, Amisia dicitur. Ciuitatem hanc olim villam fuisse, historiæ produnt. Eam Lona præterfluit, insignis in Comitatu VVitgenstein fluuius (An dem Horberg oritur) olim VVedekindi Anglorum Principis castrum præterfluens. Lasphe eiusdem Comitatus oppidum alluit, inde Beidenkap, Martpurgensem hanc vrbem, Steiffenburg, Giessen Cattorum, nunc Hessorum oppida allabens VVetzphalar Limburg præterfluens, multis receptis amnibus, infra Lonstein oppidum in Rhenum euoluitur. In præcelso montis culmine Principis sedes est, cum Sacello, opus Lodouici Episcopi Monasteriensis Henrici tertii Lantgrauii Thuringiæ filii. Liberalium artium studium vniuersale in hac ciuitate Marpurgensi habetur, institutum anno Christi 1526. & Anno 1535. à Philippo Principe instauratum.

CASSVLA.

ASSVLA, præcipuarum Hassiæ ciuitatum altera, dicta quasi Castellum, olim tantum illic arcem extitisse perhibent. Illic lilium aureum è Roma per Lantgrauium delatum videtur. Nuncupatur autem à Ptolemæo Stereontium. Hæc Franciscus Irenicus. Fulda, Ana, & Trusula fluminibus irrigua. Aquis igitur instructa ciuitas, agrum fœcundum atque compascuum habet, & arua pecoribus nutriendis idonea. Vnde in vellerum, lanæque venditione, horum potissimum negotiatio consistit. Has siquidem merces, lanam præcipuè, partim ex Buuonia, regione Thuringiæ vicina allatam, partim patrio in solo natam, in maximum Brabantiæ Emporium Antuerpianam vrbem exportant, & inde Londinum transmittitur, quo Anglis (qui licet ouibus abundent, tantam tamen lanæ copiam, quantam ipsi consumunt, textrinis suis suppeditare nequeunt) à nostris Germanis medium offeratur, atque materia maxima lucri, & ex mercibus nostris in Germania natis, pecuniam colligendi, dum confectum ex nostra lana pannum, ante aliquot annos Antuerpiæ, nunc Hamburgi, & Francofordiæ ad Mœnum, parata pecunia comparamus.

M A R P V R G.

MARTPVRGVM VRBS HASSIÆ METROPOLIS, VNIVERSITATE CLARA

Der Kesselberg
Der Geine.
Die Pharr kirch
Das Furstlich Schloß
Das deutsche hauß.

Cum Priuilegio

C A S S E L.

CASSVLA, communiter Caßel, florentißimũ lanigeræ Haßiæ oppidum, aquis, arce, & propugnaculis fortiter instructum, Ptolemęo Stereontium dicitur.

Die Stat kirch
Das Schloß
Rathauß.
Der alte lustgarte
Der neu lustgarte

WITTENBERGA.

ITTENBERGA Oppidum, temporibus nostris domicilium Ducum Saxoniæ superioris, à VVittikindo I. Saxonū Christiano Principe, vt quidam putant, VVitenberga nuncupatum. In quo dux Fridericus elector, Ernesti electoris filius instituit anno Domini 1502. vniuersale studium ex Lipsiensi & Tubingensi vniuersitate. Quam Academiam alter Fridericus ita ornauit, vt ex frigida, teste Erasmo, celebris euaderet. Petrus Mosellanus, Fridericus, inquit, VVittenbergam suam omnigenarum artium, maximè trium linguarum Professoribus sic instituit, sic adornauit, vt optimè constituti Gymnasii exemplar hinc petere possis. In quo Heningus, Oldendorpius Iurisconsulti; scriptis apud Germanos celebres floruerunt. Memorabile est, quod de purgatione per ferrum candens in hac ciuitate accidisse, Albertus Krantzius in sua VVandalia commemorat lib. 8. cap. 30. Incendium ædium furtim procuratum, imponebatur in hoc oppido innocenti: ille sanctè iurans eius se culpæ non esse affinem, purgationem afferebat vulgarem de ignito ferro, quam iuribus interdictam, aut ignorauere, aut contempsere, qui iudicio præerant laici. Ferrum ergo ignitum illo deportat itinere non paruo: tum manibus excutiens nihil læsionis præferebat. Euanuit ferrum ex oculis mirantium omnium. Annus penè totus intercesserat, cum alius iam silicibus viam straturus in oppido publicam, in arena loci manum vertit, & inuento ferro adhuc ignescente, dextram adurit. Mirati qui astiterunt, rem perferunt loci prefecto. Illi mox incidit suspicio, illum esse hominem criminis reum, quod innoxio imponebatur: mox iubet ad quæstionem abripi, confitetur crimē, & vltimo supplicio, fractis rotá cruribus interimitur: ita Diuino iudicio est proditus noxius. Extat etiam historia de candentis ferri purgatione, quam Genildis Henrici tertii coniunx subiit: Quæ cum ab æmulo quodam adulterii accusaretur, iudicio candentis ferri se purgauit. Non absimile purgationis genus eos vsurpasse apud Georgium Cedrenum inuenio, quos virgines corrupisse, aut quæ corruptæ essent, erat suspicio.

FRANCOFORDIA AD ODERAM.

RANCOFORDIA, in Marchia Brandeburgensi, situ excellit. Ab ortu etenim interlabitur Viadrus fluuius, hodie Odera dictus, piscium copia abundans: ab occasu vero, meridie & borea, sunt vineta innumera, collectaq; vina per Viadrum in Pomeraniam, Daniam, Borussiam, & vicinas partes distrahuntur. Diceres hic Bacchum, Cererem, Naiades, & Dryadas habitare. Desunt tantum metalla & aromata, alioqui multarum rerum est Cornucopiæ. Habet satis fœni & lignorum. Tradunt annales eorum, ciuitatem primum fundatam & extructam Anno Christi 1253. per Gedinum ab Hertzberch, commissione Ioannis I. Marchionis Brandeburgensis, atque ordinatam pro mercibus deponendis, quæ terrâ & fluuio illuc deferuntur. Pleriq; ciues de sua negotiatione, præsertim piscium, vini & annonæ, quorum maxima ibi est copia, solliciti sunt. Publicum in hac ciuitate Gymnasium institutum fuit, ab Illustrissimo Principe electore Ioachimo, ex Lipsiensi anno Domini 1506. Ab Alexandro VI. & Iulio, & Maximiliano I. Imperatore variis priuilegiis ornatum. In quo iam inde ab initio, in omni artium & disciplinarum atque linguarum genere præstantissimi doctores fuerunt, quorum aliqui à Sebast. Munstero recensentur.

WISMARIA.

ISMARIA in ducatu Megapolensi clari nominis ciuitas, circa annum Christi CCCXL. ædificata perhibetur, quemadmodum his verbis Albertus Krantzius in VVandalia sua testatur. Gunzelinus, patri cognominis, Svverinensem comitatum tenet post patrem, quem ille ab Henrico Leone promeruit, hic ergo filius, cùm Mekelnborg pro sui magnitudine oppidum cerneret immunitum, quod distensum in longum, nullis vallis ac muris potuit firmari, vicino loco ad mare contiguum, vrbem cœpit moliri, quam VVismariam, incertum vnde ducto nomine appellauit. Si Latini rem gessissent, suspicarer Cismariam vocitatam. Nunc cum Saxones fundamenta iecerint, in obscuro manet vnde sit nomen deductum. VVismariam tamen nomen esse Vvandalicum, ex aliis meminimus. Potuit ergo vir in gente nobilis ibi habitans, loco relinquere nomen, vt ex VVismaro VVismaria, quomodo ex Romulo Roma diceretur, &c. Anno salutis M. CC. LXII. tota incendio periit, ac tum multo, quam ante, magnificentius extructa, lapideis ædibus condecoratur. Deplorandus in hac vrbe casus, Medeæ fabellas superans accidit. Faber erat lignarius, qui per interualla miserabili phrenensi vexaretur: correptus aliquando furore, vbi stabat in solito labore, securim prehendit, domum repetit, liberos duos per medium secuit: tertium cum simili furia esset consumpturus, mater iam prægnans cum eiulatu misero

Cum Priuilegio

Cum Priuilegio

misero, virum à tergo comprehendit. Ille vlnis fœminæ excussis in eam vertit ictum, sternens vno impetu duos, ita cruentus prodit in publicum, laboris socios, quo reliquit loco adit. Rogatus ab illis, quid ita cruentus videretur, horrore verbi cœpit resipiscere, & in se reuersus, recordatur quid fecerit: domum illico repetit, sparsos vidit paruulos, & in medio matrem crudeliter confectos. Territus suo facto, cultrum proprio suo defixit in pectore. Quid hoc parricidio horrendius? Quid miserabilius potest excogitari?

ROSTOCHIVM.

ROSTOCHIVM vrbs maritima Saxoniam attingens, λαχιβούργιον Ptolemæo, Duci Mekelburgensi subditur, populis ac diuitiis opulentissima, primum arx fuit rusticorum casellis septa, tum circa annum salutis M. C. LXX. communiri cœpit, & vallo cingi, atque in oppidi formam consurgere. Frequentibus seditionum motibus, incendio, aliisque calamitatibus adeo deuastatum frequenter fuit, vt sub eo sydere fundatum Krantzius dicat, quod vix vnam Saturni reuolutionem, sine manifesta purgatione transeat. Vniuersitatem habet, Anno Domini M. CCCC. XIX. Illustrium Principum Megapolitanorum Ioannis, & Alberti, & Senatus (qui stipendia Professoribus tribuit) & vicini populi liberalitate institutam.

DRESDA.

ISNIA regio ſuperiori Saxoniæ inſita, inter Salam & Albim poſita eſt, & à Meſia licu,ad quem olim fortaſſe eius incolæ habitarunt, aut à Miſna vrbe nomen accepit,cui opinioni Gregorius Richaimerus, in ſua orbis deſcriptione libentius accepit. Inter alias vrbes Dreſam habet,aſpectu ſituque amœniſſimam, quæ firmiſſimo murorum circuitu, foueis, propugnaculis ad hoſtium propellendos inſultus probè munita,tum etiam publicorum ædificiorum, aliarumq; priuatarum ædium ſingulari nitore, cum præcipuis Miſniæ vrbibus decertat. Eam Albis inclytus Saxoniç fluuius,Rheno conferendus allabitur,cuius margines pons ſtupenda,ob longitudinem ſerie,ex ſaxo duriſſimo fornicatus coniungit,habens in citeriore latere Dreſam antiquam,frequenti habitatione celebrem. Quod ad loci aërisque ſalubritatem attinet, eam quidem exuperans ſoli fertilitas,grataque cœli clementia, tantam ſuppeditat, vt Illuſtriſſimi Saxoniæ Duces, Principes Electores ad hac potiſſimum vrbem commigrarint, multiſque aliis florentiſſimis ditionis ſuæ ciuitatibus relictis,in hanc perpetuam vitæ ſedem,& domicilium fixerint. Qua occaſione, arx omnium ſane iudicio,qui eam viderunt,magnifica,Dreſam exornat, quadrato & ſecto ad regulam ſaxo, ingenti ſumptu conſtructa,& opportunis ad defenſionem muris machiniſque mire exculta,atque conſpicua.Eſt & hic armamētariū Illuſtriſſimi Saxoniæ Ducis,omni armorum ac machinarum genere, globorum item, ac pulueris maxima copia inſtructiſſimum. In quo thoraces ferrei, & permulta cataphractorum corpora, cæteraque bello neceſſaria, ſingulari diligentia ac cura aſſeruantur,quibus bene plenus ampliſſimuſque exercitus contra quoſcunque motus, ſubito armari ac inſtrui poteſt.Quod ſi hoc loci, Scorpiones,Falcones, Mortarios,Ruptores,aliaq; ſtupendæ magnitudinis, ac ponderis tormenta muralia, eorumque nitorem,ac formas enodatè recenſere voluero,vereor ne veritatis me limites egreſſum ij exiſtiment,qui tantum, tamq; magnificum rerum bellicarum apparatum nunquam viderunt. Illud interim conſtanter affirmo, non vllum in vniuerſa Germania armamentarium reperiri, quod huic Dreſenſi non deferat palmam. Territorium huic vrbi vicinum, ob lætam agrorum fertilitatem, quocunque oculos verteris, amœniſſimi horti, arboribus,herbiſque generoſis culti exornant,in quibus parietes reticulati, variorum fructuum vbertate magna cum voluptate ſpectantium, latiſsimas conſitaſque areas cingunt.

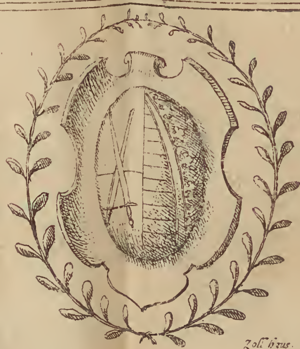
LIPSIA.

IPSIENSIS ciuitas,aſſerente Munſtero,in Oſitia, vulgo Oſtland, aut, vt alii volunt,in Miſnia poſita, (eſt enim hoc poſterius vocabulum laxius priori, & vtraq; terra vni paret domino) non eſt vrbs admodum ampla,ſed tamen talis, quæ ſua anguſtia etiam amplas Germaniæ,maxime Principum exuperat ciuitates. Abundant ibi mercatores,qui varia & continua exercent commercia,idque ter per annum in ipſa ciuitate, ſicut quidam de nundinis eius loci, hunc in modum ſcripſit Mercibus augetur ter Lipſia magna quotannis. Eſt ornata magnificis ædibus,quæ: in vniuerſum lapideæ ſunt,intus tabulatæ, & foris miro artificio ac maieſtate depictæ,atque ob æqualitatem ſtructurarum & pulchrum ordinem, miram inter ſe habentes concordiæ rationem. Habet ſenatum, qui non ex opificum indocta turba, ſed ex doctis collectus eſt viris,è quorum autoritate & iudicio, Miſnenſium, Duringorum & inferioris Saxoniæ ius pendet. Nam mittunt hi ad eos dubias quaſque extricandas cauſas. Paſſum eſt hoc oppidum anno Chriſti M. D. XLVII. grauem iacturam,quando ſexta die Ianuarii cœptum fuit oppugnari, per Ioannem Ducem Saxoniæ, Principem electorem. Tunc enim exuſta fuerunt ſuburbia,bombardarum ictibus,deiecta mœnia, turres concuſſæ,domorum tecta diſſoluta, caſtrum ciuitatis multum deformatum, obſidio in magno frigore continuata ad XX. dies,& tunc hoſtis re infecta coactus fuit diſcedere. Vniuerſitate,quæ ex Pragenſi anno ſalutis M. CCCC.VIII. initium ſumpſit,Lipſia claret. Quia enim Germani nouam Huſſitarum doctrinam,quæ Pragæ in Bohemia oriebatur,repudiabant, vno die ſupra duo millia diſcipulorū magiſtros ſecuti,apud Lipſiam Miſniæ vrbem,trium dierum itinere à Praga diſtantem, vniuerſale ſtudium erexere. Cuius initium atque progreſſum Æneas Syluius,poſt Pius eius nominis II. prolixius tractat,cap. 35. lib. hiſtoriæ Bohemicæ. Hanc vniuerſitatem Eraſmus in Epiſtola ad Georgium Saxoniæ Ducem, inquit eius auſpiciis,ac munificentia,ſolennibus ſtudiis & politioris litteraturæ ac linguarum acceſſione florere. Eam Petrus Moſellanus,Græcarum litterarum profeſſione illuſtrauit. Scribit Æneas Syluius: Cum Leonardus quidam eques & nobilis,cognatum ſuum,qui Lipſiæ bonis literis operam dabat ſalutaturus,aduenifſet, quæſiſſetque vti valeret,& quem in bonis literis progreſſum feciſſet,vnus è commilitionibus reſpondit: Optime quidem ſe amicus tuus gerit, quia inter mille & quingentos,hic vnus bibendi palmam obtinet.

DRESDEN.

DRESA FLORENTISSIMVM MISNIÆ OPP. ILLVST. SAXONIAE DVCVM SEDES.

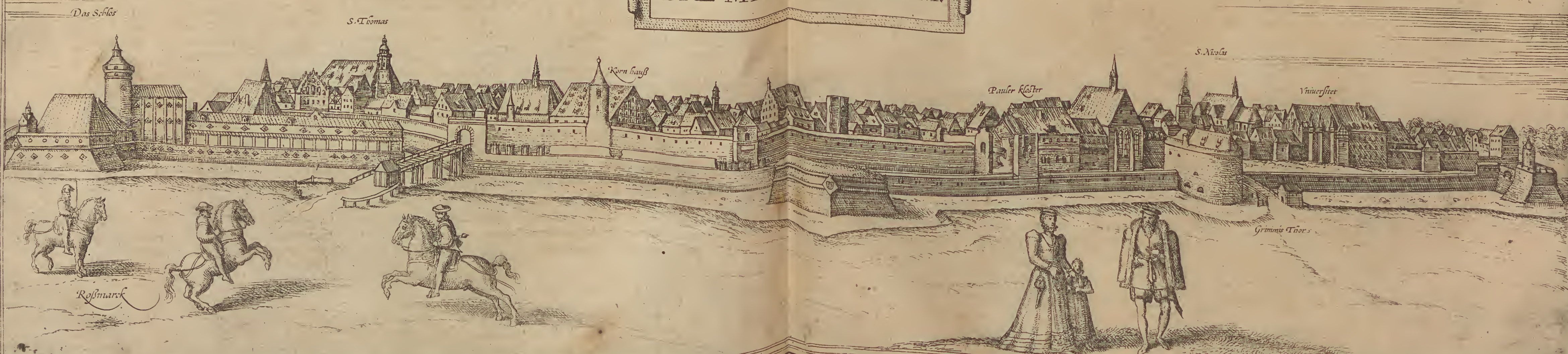

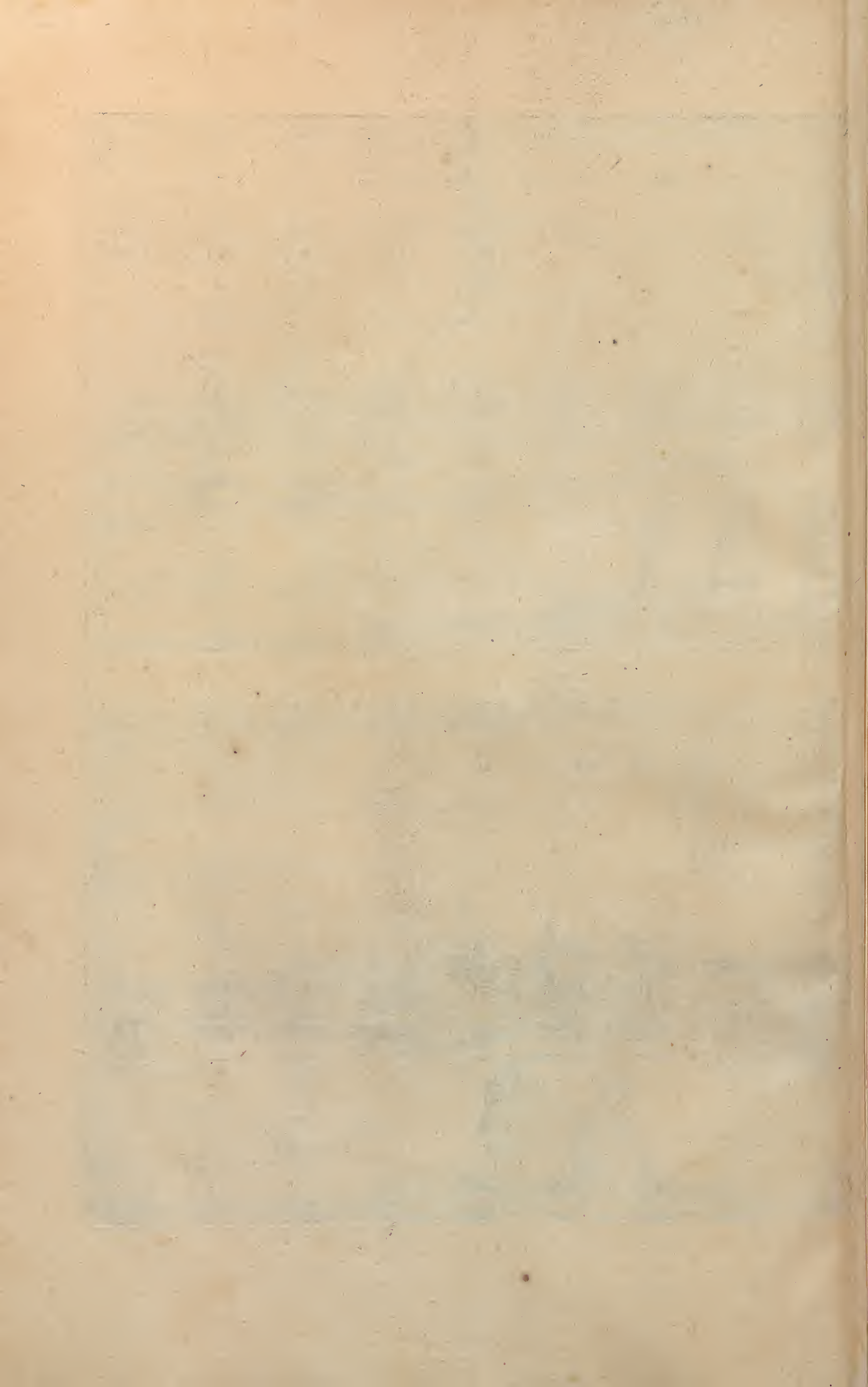

Cum Priuilegio.

LEIBZIGK

LIPSIA LITTERARVM STVDIIS ET MERCATVRA CELEBRE MISNIÆ OPPIDVM.

PRAGA.

RAGA, Regni Bohemiæ metropolis, vrbs amplissima, Præsulum, Principum,&
Regum inclyta sedes Imperatoris Caroli IV. patria, ad ripam Muldauiæ fluminis,
n amœnissima & patentissima valle, inter colles & vineta, cœlo saluberrimo sita,
n tres diuisa partes, seu ciuitates, nempe, Pragam veterem, Nouam, & Paruam, quę
singulæ suam peculiarem habent iurisdictionem, suumq; proprium Senatum. Pra-
ga vetus dextrum latus Muldauiæ occupat: in ipsa vallis planitie, vniuersa magni-
ficis adornata operibus, inter quæ celebriora habentur, Prætorium, seu Senatoria
domus, cum turri: Læta curia, cum templo Deiparæ Virginis: Academia Impera-
toris Caroli IV. cum aliis nonnullis collegiis: Emporium Pannicidarum & pellio-
num: Curia vetus, vulgo Rychta: duæ domus, quondam Regiæ, in quarum vna iam cuditur moneta: Xe-
nedochium apud pontem. Taceo multa templa, suos habentia parochos: Scholas, quæ in huius libri ty-
po, suis insignita nominibus, sese lectori diligenti, ob oculos statuunt. In turri Prætoriana, est insigne ho-
rologium, cui par vix in toto orbe terrarum reperiri, multi, & quidem præstantes artifices putant, quantum
ad arcis excellentiam attinet: nam, si externa spectetur forma, elegantiora multa alia inueniri nō negant.
Continet autem hoc horologium reuolutionem totius anni, cum recto cursu Solis ac Lunæ, numeroque
certo mensium atque dierum, & assignatione calendarii, seu festorum integri anni, habens item ortum &
occasum, meridiemque, altitudinem solis & lunæ, solstitia, æquationes, quantitates dierum ac noctium, in-
censiones, oppositiones, & quadras Lunæ, cum cœlesti cursu congruentes, iuxta motum non solum natu-
ralem, sed violentum quoque, similiter ortum atque occasum 12. signorum Zodiaci, numerum item ho-
rarum triplicium, videlicet, integri & dimidii horologii, atque horarum inæqualium, seu planetariarum o-
mni tempore concordantium, quas horas ostendit vna & eadem manus, seu index, qui mobilis existens,
cum ipso sole de vno signo Zodiaci in aliud per vnum gradum singulis totius anni diebus transit. Infra
sphæram horologii forinsecus est alia grandis sphæra, cui inscriptum est diarium, seu calendarium,
vbi Angelus à latere collocatus, quotidie præsentem diem, virgula longa demonstrat. Parte
ea, quæ magis vergit ad flumen inflexum, versus Septentrionem, Iudæi suas fixerunt se-
des, quæ magnitudine iustum oppidum æquare possunt. Nouam Pragam à veteri, distinguit fossa quædam,
olim quidem profunda, & vtrinq; munita muro, sed, quæ iam labefactatis mœnibus, magna ex parte com-
planata, in areas & hortos cessit. Hæc quoq; ciuitas ampla est, & vltra aliquot nobiles colles protenditur,
quorum vnum S. Caroli, alterum S. Catharinæ, illum monachorum, hunc monialium sedem, tertium S. A-
polinaris, quartum monasterium Slauorum, quintum Vissegradum appellant, in quo ruinæ veteris arcis ho-
die conspiciuntur. Habet quoque insignem curiam, & sacras ædes multas, vt in hac vrbis effigie, huic li-
bro inserta, conspici potest. Parua Praga, sinistrum Muldauiæ latus tenet. Est autem à veteri Praga, in mi-
norem, pons amplissimus, supra Musdauiam quadrato saxo constructus, in sedecim magnos arcus, seu for-
nices porrectus, habens in aditu & in exitu duas insignes turres peruias, quo ponte in tota Europa vix est ce-
lebrior alter, si robur spectes. Longitudo huius est 872. cubitorum Pragensium, latitudo, quantum qua-
tuor currus, iuxta se collocati, occupare possunt. Minori Pragæ ab vna parte coniungitur oppidulum Au-
gezd: ab altera collis, in quo præter oppidum Hardezan, sita est arx S. Venceslai, hodie Regum domicili-
um, pallatio magnificentissimo, & templo S. Viti augustissimo maximè conspicua. Pallatium est amplis-
simum in longitudine 212. in latitudine 30. pedes continens: Supernè miro artificio est cameratum, nulla
interim columnari basi, seu fulcro sustentatum. Infernè pauimentum tam firmum habet, vt aliquot cen-
turiæ equitum in eo consistere, & hastis concurrere possint, quale certamen, seu torneamen, eo in loco ex-
ercebatur anno 1549. præsente Mauritio, Saxoniæ electore. E sublimi pendent quatuor candelabra, ex
aurichalco fabrefacta, magnitudine & opere illustria, Senatus Nurimbergensis ad Cæsarem Ferdinandum
honorarium munus. In templi adyto, hæc habetur inscriptio. Anno Iesu Christi sal. 923. S. Venceslaus
martyr, & Dux patriæ, post martyrium auiæ suæ Ludmillæ, primum hic B. Vito martyri templum ædifica-
uit: quod S. Wolffgangus Episcopus Ratisponensis consecrauit, & anno 968. Boleslaus Pius Episcopi sedē
fecit, cuius secundus Episcopus S. Adelbertus anno 996. apud Prutenos martyrio coronatus, & ex Gnesna
ciuitate huc translatus, peculiare sacellum adeptus est. Atque Spitigneus II. Dux, anno 1060. post S. Pro-
copii obitum annis septem, è templo S. Viti, ac item S. Adelberti vnum, idq; Augustum construxit, sed cum
hæc omnia, Anno 1142. hostili arcis direptione corruissent, Rex Ioannes primus, anno 1344. chori huius
fundamenta iecit, atque in metropolitanam Ecclesiam erexit. Filius autem Carolus 4. Rom. Imperator,
etiam S. Sigismundi Regis & martyris, multorumque Sanctorum reliquiis, anno 1366 ditauit, & muneribus
auxit. Quibus Rex Venceslaus, eiusdem Caroli filius, anno 1392. posteriorem templi huius partem adie-
cit, deinde casu publico, anno 1541. exusta, Ferdinandus I. Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Rex an-
no 1555. eadem hæc & instaurauit, & ornauit. Hactenus inscriptio. In hoc templo videre est busta regia,
in quibus iacent, Imperator Carolus 4. eiusque coniuges, Blanca, Anna vna, & altera Elizabet, & filius Ven-
ceslaus, Rom. ac Bohemiæ Rex, nec non Ladislaus, & Georgius, Bohemiæ Reges: Regina Anna, inuictis-
simi Cæsaris Ferdinandi coniunx. Denique Maximilianus II. Anno salutis 1577. eò Ratispona transla-
tus. Et hæ conditoria sunt contigua. In aliis autem sacellis & diuersis locis, eiusdem templi, extant va-
ria monumenta Episcoporum, Principum, & Regum, & in his quoque Ottogari Regis, qui cum Impera-
tore Rodolpho prælio decertans, victus & trucidatus est. Animosus sane Rex, qui maluit cadere, quam
cedere illi, quem antea habuit ministrum aulæ suæ præfectum. Adde tumulum Barbaræ coniugis Sigis-
mundi

P R A G A.
PRAGA, BOHEMIAE
METROPOLIS ACCU
RATISSIME EXPRESSA.

E G R A.
EGRA vrbs à fluuio, cui
adiacet, dicta, olim imperio Ro-
mano, hodie verò Bohemiæ
regno subiecta: Ptolemæo Mo-
nosgada vocatur
Cum Priuilegio

mundi Cæſaris; iuxta quem viſitur ſacellum, memoratu dignum, ab Imperatore Carolo 4. magnificentiſſimè extructum, lapidibus viridibus, & puniceis, inſtar gemmarum relucentibus, & auro intertexto, ornatiſſimè variegatum, in quo ſacello corpus S. Venceslai, Bohemiæ Ducis, & martyris tumulatum quieſcit. Et tanta priſcorum Regum in hunc Sanctum tutelarem fuit obſeruantia & religio, vt corona Regni, non alio loco, quam in ſepulchro, & ſuper capite huius ſancti Martyris repoſita ſeruaretur. Atque hæc conſuetudo ab aliquot ſæculorum ſerie, perſtitit immota, vſque ad turbulentiſſima Ziſcæ tempora, vbi cum propter ciuiles factiones, tumultus tumultu cumularetur, corona in arcem Karlſtein, vtpote in tutiorem cuſtodiam, translata eſt.

E G R A.

GRA, inter alias Bohemiæ vrbes, neutiquam infima, ad initium ſyluæ in veteri Nariſcorum patria maxime fertili, & longe amœniſſimo agro eſt, quondam Imperii ciuitatibus annumerabatur, deinde imperii deſeruit ordinem, & Bohemiæ Regi obtemperat, non aliam ob cauſam, quam quod hypotheca eſt regno Bohemico facta. Sita eſt in amœniſſima valle, ad collem, cuius decliui maior ciuitatis pars ſuperædificata incumbit. Eſt duplici muro fortiſſimo circumquaque aliquibus etiam locis, præſertim à flumine non ambitis, triplici: ampliſſima item foſſa, ac muro concluſa, turribus verò plurimis, magnificè cincta & communita. Fluuium eiuſdem nominis, ex monte Pinifero ortum, habet ampliſſimum ac nauigabilem ad meridiem ferè, verſus quam plagã arx etiam vrbis condita eſt, quæ ſuas quoque ſingulares muros, munitiones, foſſas, ac turres habet. Eſt in vrbe magnificum templum S. Nicolai, cum duabus altis, ac orienti ſoli obuerſis turribus, ſunt & alia pari elegantia templa & monaſteria. Integrum & magnum Senatum conſtituunt veteri Rom. more viri centum, ex quibus XIX. de antiquiſſimis ſunt vrbis familiis, patricio ſanguine nati: Ex quibus ſolent eligi IV. Conſules; XIII. alij vocantur Iudices & Scabini, & hi Ius dicunt, non ex ſcriptis legibus: ſed ex receptis ac longo vſu comprobatis Reipub. Egranæ conſuetudinibus. Reliquos LXVIII. ſenatores plebeios vocant. Ab huius ſenatus conſtitutionibus nemini liberum eſt ad ſuperiorem magiſtratum prouocare. Habet quoque frumentarias ædes, omni frumentorum genere refertiſſimas: Armamentarium item, bellicorum inſtrumenrorũ apparatu inſtructiſſimũ, molendinas, Xenodochia, balnea publica, portas maiores tres, & totidem paruas, quæ Conſulibus tantum publicorum negotiorum cauſſa nocturno tempore patent: habet ſuburbia lata, iuxta portam acidi ſaporis fontem. Arces XII. pagos inſignes plurimos, ac aliud oppidum Revvitzium, tribus lapidibus ab vrbe ad Coſſenium montem ac fluuiolum ſitum, & propriam denique monetam, quæ in Egrana tantum ditione valet. Hæc Gaſparus Bruſchius.

PARTHENOPOLIS,

MAGDEBVRGVM.

MAGDEBVRGVM, olim Parthenopolis, à Venere Parthenia, quæ ibi colebatur, ſic di-
ta, metropolis ac primaria eſt vrbs Saxoniæ, ſita ad Albim fluuium, Veneris ſimu-
achrum in curru ſtantis, cum tribus Gratiis hic colebatur, vnde nomen natum eſt
loco, vt Parthenopolis, id eſt, puellarum vrbs diceretur, quod & Magdeborg, vox
Germanica ſonat. A Ioanne Capnione, viro vndecunque doctiſſimo, Dmoadum
Pyrgum dictum: dicitur autem à Græca dictione. Dmoades enim puellas an-
cillares Græci ferunt, quas per Aphæreſim, ſeu Endiam, prima littera ſublata, Maid
dicimus, & πύργον pyrgum, Burgum; vt πύξος buxus. Hæc ille. Æneas Syluius Mag-
deburgenſem vocat, & Virginopolim metropoliticam inſignem vrbem inter Sa-
xones, opibus & authoritate memorabilem ſcribit. Ligurinus Virginis vrbem dixit, ἀπὸ τῆς παρθενικῆς, ἢ παρ-
θένου, id eſt, à virgine, ἢ ἀπὸ τοῦ παρθενῶνος virginum habitatione, καὶ τῆς πόλεος ciuitate, Ptolemæus μοενῦνον, ſi lit-
tera non eſt falſa, libro ſecundo, hanc vrbem Mœnium dixit. Hanc ciuitatem Otto primus condidit, du-
ctu eius coniugis Edithæ reginæ, regis Echtmundi Anglorum filiæ, quæ ibi & ſepulta eſt, inquit Lupoldus
cap. XIII. Otto Magdeburgum auxit & ibi requieſcit, vt ſcribit Otto Friſingenſis lib. 6. cap. 20. Hactenus
Franciſcus Irenicus. Hæc inclyta vrbs, Imperatorum, Pontificumque honeſta ſedes, tres in partes diuidi-
tur, eſtque munita mœnibus, ac propugnaculis, turribus quoque ac foſſis excellit. Sunt in ea magnificæ
domus, perpolitæ plateæ, ampla & ornatiſſima templa. Imprimis vero nobile illud S. Mauritii fanum, ex
quadrato lapide ſtructuræ magnificentia conſpicuum, Ottonum Cæſarum inſigne opus. Magiſtratus ius
ciuile Romanorum Saxonica lingua conſcriptum, non ſine reuerentia cuſtodit, quod Caroli Magni aucto-
ritate firmatum tradunt, eoque in deciſione cauſarum vicinæ gentes recurrunt, magna & venerabilis earũ
legum auctoritas habetur. Eſt in hac ciuitate ſummo ingenio elaborata Rolandi imago, qui Caroli ex ſo-
rore nepos fuit, præſtans fortitudine vir, & poſt ingentem hoſtium cædem in prælio, cùm de Hiſpania victa
exercitum in Galliam reduceret, à Vaſconibus interiiſſe dicitur. Hic eſt Rolandus, qui (vti fama eſt) tem-
peſtate ſua corporis robore, & animi magnitudine longe aliis præſtitit, cuius fortia facta per vniuerſum or-
bem celebrantur. Carolus Magnus celebrem hic Epiſcopatum inſtituit. Confecto enim Longobardo-
rum bello, potentiſſimo Rege capto, nullam moram interponendam putauit, quin in Galliam confeſtim
rediret. Saxonicum quippe intermiſſum bellum eum domum reuocabat. Saxonum gens longe maxima
erat, ac etiam bellicoſiſſima penè Germanorum omnium. Hi falſos colentes Deos, cùm neque diuini, ne-
que humani iuris quicquam penſi haberent, nihilæquè ac religionem Chriſtianam, homineſque ei deditos
oderunt. Proximi erant Francis, cum quibus continenter bella gerebant. Hæc palma, cùm quaſi diuino
munere, Carolo Magno reſeruata videretur, ſic renouatum eſt cum Saxonibus bellum, quo nec maius vllũ,
nec grauius diuturniuſque à Carolo geſtum, fertur. Tres enim & triginta annos cum ferociſſimis gentib.
certatum conſtat. Tandem penitus Saxones victi, ſe, ſuaque omnia poteſtati Caroli permiſere. Victis
impoſitæ leges, vt patriis ceremoniis, falſiſque Diis poſthabitis, Chriſtianam fidem profiterentur, magnum
numerum obſidũ darent, modicis terminis ſepti. Et ita tota reformata Saxonia decẽ Epiſcopatus in ea in-
ſtituit, quorum omnium celeberrimus fuit Magdeburgenſis, cuius ſedes ex primitiua fundatione in Stryde
fuit, tum ad Valersleue, tertio in Vreſe translata. Tandem per Ottonem primum, anno ſalutis triceſimo
ſupra nongenteſimum ad Magdeburgum mutata, eiuſq; auſpicio in primatum Germaniæ ſublimata. (Hęc
ex magno Chronicorum codice anonymo.) Quanquam tamen Saltzburgenſis, cæterique Archiepiſcopi
Electores, primam hanc dignitatem Antiſtiti Magdeburgenſi non tribuant, vt Krantzius in Metropoli tra-
dit. Fuit primum in Magdenburch munitiſſimum arcis receptaculum, circumpoſitis caſalibus piſcato-
rum, in morem vici, aut oppidi non clauſi. Arci præerat nobilitas Burggrauiorum, qui
origine Saxones, an Wandali fuerint, incompertum eſt. Hoc conſtat poſt Otto-
nem iuſſu Impp. erectum ibi Burggrauiatum, numeratumq;
inter quatuor Burggrauiatus Im-
perij.

MAGDEBURGUM.

MAGDEBURGUM,
A VENERE
QUÆ HIC QUONDAM
COLEBATUR PARTHE-
NOPOLIS DICTA,
Metropolitica Saxoniæ vrbs,
opibus et authoritate memora-
bilis, perauguſto murorum
ambitu, & Albis
fluuij vicinitate
illuſtris.

S. Niclaus

S. Niclaus

Der Dom

Cum Priuilegio

NVRNBERGA.

VRNBERGA, vrbs tota Germania & Europa celeberrima, Emporium Germaniæ amplissimum, magnificisque operibus publicis & priuatis ornata. Arcem habet Regiam in colle vrbi imminenti sitam vetustissimam, ex qua in vrbem & extra patet prospectus, à qua ciuitati nomen inditum putatur. Vetusti codices eam arcem Castrum Noricum appellant, quod vrbs huc vsque pro custodia habuit. Pius II. in Europæ descriptione dubium esse, inquit, Norimberga Franconiæ an Baioariæ cedat. Interluit vrbem amnis Pengnicius, cum multis pontibus lapideis duas vrbis partes coniungentibus. Est autem in agro sterili & arenoso condita, atq; ob eam rem industrioso gaudet populo. Omnes enim plebei homines sunt opifices ingeniosissimi, aut plerumq; negotiatores prudentissimi, repertores & magistri subtilium operum, quæ hominibus non parum conducunt. Et licet hæc ciuitas non sit peruetusta, cùm nulla in ea antiquitatis inueniantur vestigia, nec à veteribus mentio de ea fiat, tamen Castrum eius est antiquum. Hæc Munsterus. Vide etiam Chronica Agentoratensia, Celtem Poetam, qui Nurnbergam eleganter descripsit, & Æneę Syluii Europam.

VLMA.

LMA insignis Sueuiæ ciuitas, ad vlteriorem Danubii ripam sita, vbi Hylerus & Blauus amnes Danubio miscentur, redditurq; inde idem Danubius nauigabilis. Putatur autem ab Vlmis, seu Vlmetis hoc nomen adepta, quod scilicet cõstructa sit in terra vligine plena, & apta Vlmetis. Olim Abbati Augiæ maioris parebat, ad quem Caroli Magni donatione peruenerat anno salutis D.CCC.XIII. Sed ab ista iurisdictione circa tẽpora Friderici III. libertatis amore, Vlmenses sese exemerunt. Magnificum est in hac vrbe templum, tanto sumptu ædificatum, vt eius impensæ nouies centena millia aureorum superasse dicantur. Incolæ partim ex mercatura, partim ex opificiis viuunt. Panni genus faciunt, cuius tela linea est, intextum bombycinum, seu gossapinũ, Barchat illud vocantes: faciunt & totum lineum, quod Golsch appellant. Compertum est apud Vlmenses, vtriusque generis pannos parari quotannis centum milia, qui ad remotissimas nationes transuehuntur, & maxime bis in anno ad Emporium Francfordense. Hæc ex Munstero delibauimus.

SALTZBVRGVM.

VVAVIA Saltzburg dicitur à iuuando. Nam Germanos Iulius Cæsar aggressurus, in faucibus montium arcem munitissimam extrui curauit, vt milites ex ea refugium, & satellites iuuamen haberent: & inde Castrum Iuuauense, Germanicè Helfenberch appellatum est. Fluuius quoq; cui adiacet, Iuuarius dictus, arci nomen dedisse à quibusdam putatur, à quo & ciuitas Iuuauia dicta est. Ptolemæo ex sententia Auentini, Pœdicum appellatur. Habet paludes, planiciem, colles, & montes. Paludes præbent pascua; montes aucupia, & venationes. Eam Attila Hunnorum Rex destruxit & à Roberto Saltzburgensi Episcopo restaurata est Anno Domini D.LXXX. Franciscus Irenicus ex quinque Episcopatibus Batariæ, Saltzburgensem primum vocat, eiusq; vrbem Cathedralem: quam Æneas Syluius Metropoliticam vrbem opibus & auctoritate memorabilem dicit. Vide Munsterum, Irenicum, & Anales Argentoratensium.

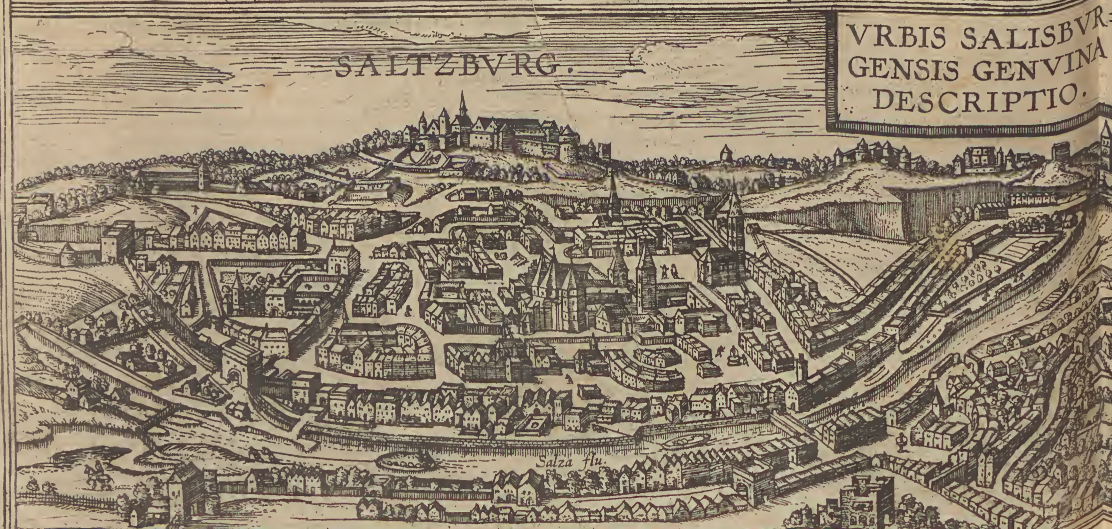
LINDOIA.

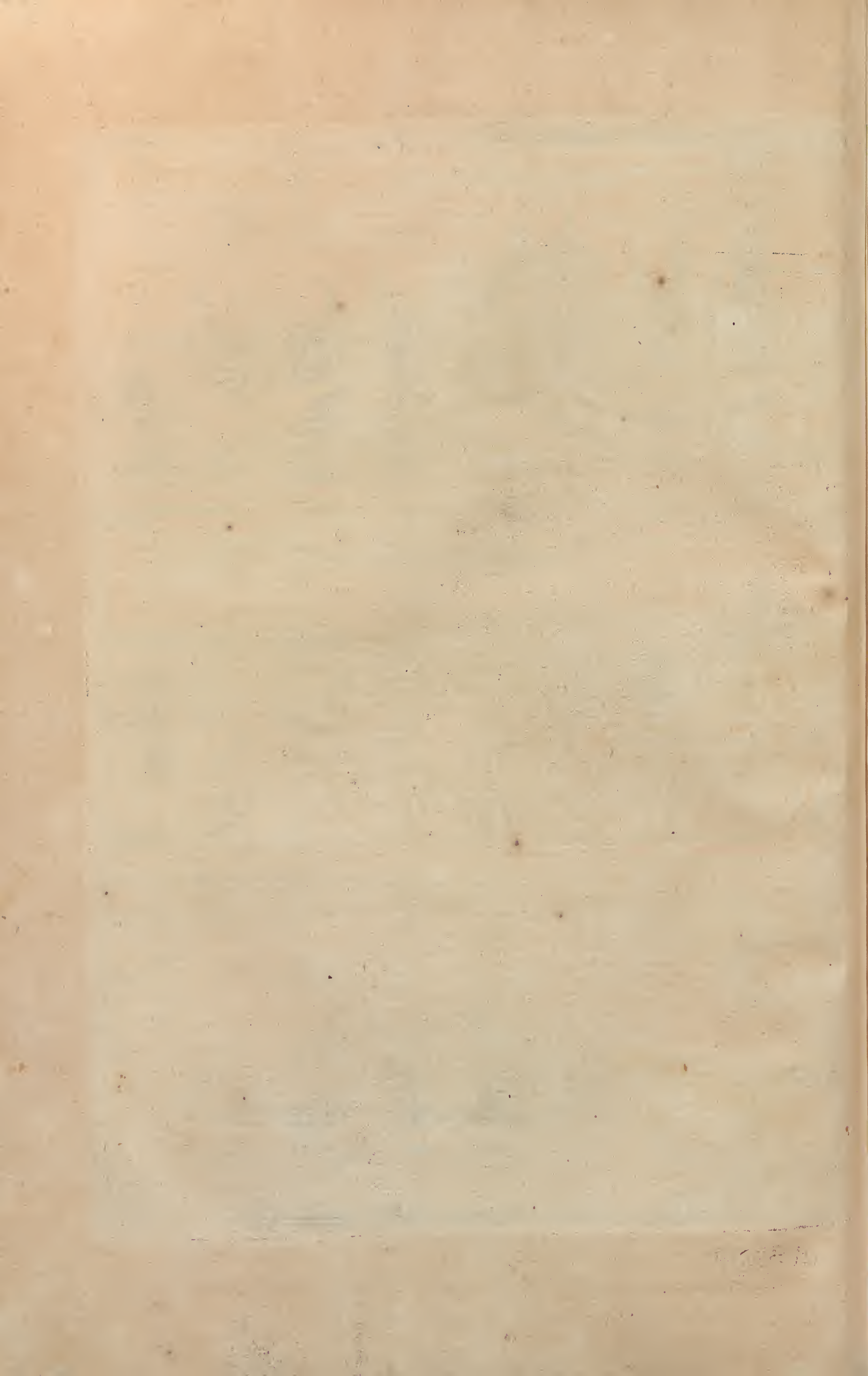
INDAVIUM, seu Lindoia, oppidum Imperiale, situm in Insula Acronii lacus, aquis vndiq; & fluctibus circumdatum, nulla sui parte continentem tangit, nisi vbi lapideo ponte, qui ducentos nonaginta passus in longitudne habet, terræ annectitur. Locus est admodum amœnus & salubris, ventis omnibus peruius, aquam fontanam, & viuam agrum circumcirca fertilem, nec non omnia quæ ad victum pertinent, facile comparatu habens, adhæc ædificiis satis splendidis ornatus, nulli non negotiatorum generi oportunus existens, natura firmus, aduersus inopinatas hostium incursiones tutus: in cuius Occidentaliori latere haud minor ambitus, adhuc magna vinearum copia colitur: & spatium illud mœniis, & fossa, duabusq; tum portis, tum sublíciis pontibus à præfato oppido discretum, insulæ nomen ex antiquo, etiam apud vulgus obtinet, in quo hodie piscatores solum, nauiumq; architectores, cum paucis aliquot textoribus habitant, &c. Achilles Gassarus Medicus, fusè hoc oppidum apud Munsterum describit.

NVRNBERGA florentissimum Germaniæ Emporium, Rempublicam optima politia illustrem, et in Burggrauiorum S. Imperij ordine, alterum dignitatis locum habet.
NVRNBERG.
S. Lorent
S. Sebalt
Das Schlos
Thiergergner thor
Lugins land
New thor
Das Iner lauffer thor
Egidien
Das Euser lauffer thor
Das Frauen thor
Werder Thurlin
New Saltzhaus
Ratthaus
Das Zeug haus
Weiß Thorn
S. Iacob
Das Spitler thor
Das Pfleng haus
Cum Priuilegio

VLM
Munster
Barfußer Closṫ.
H. Creutz
Radhauß
Genßthor
Zu H. Geist
Predi. Closṫ.
S. Peter
Vertpruckthur
Wingencla
Klenckthor
Teutsch hauß
Vnſ Frau thor
Stat graben
VLMA Imperialis in Sueuia urbs, fortissimo aquæ et murorum ambitu, magnifico templo, et Danubij propinquitate illustris.

URBIS SALISBURGENSIS GENUINA DESCRIPTIO.
SALTZBURG.
Salza flu.

LIN
DAW.
LINDOIA, oppidum Imperij insulare, undique aqua Acromi lacus circumfusum.
S. Steuens Pfarkirch
Die burgh
Muntzen Thurn
S. Peters Thurn
Schiffbruck
Barfusser Closṫ.
Diebs Thurn
Das Burg Thor

TIGVRVM.

Igvrvm, proximis aliquot seculis Thuregum dictũ, vulgo Zurch, Heluetiæ vetustissima est vrbs, sita in amœno loco, ad exitum lacus magni, qui hic desinit, excluditq; amnem Lymagum, vulgo Lymmad dictum, quem haud procul à Glarona recipit, & diuidit vrbem in duas ciuitates, maiorẽ & minorem, quæ tamen tribus coniunguntur amœnis pontibus, in quibus frequentes ciuium fiunt deambulationes. Solum per circuitũ ciuitatis est valde fœcundum, feraxq; vini, & frumenti plurimi. Frumentarium habet forum amplissimum, in quo ingens frumenti copia hebdomadatim diuenditur. Incredibilem piscium copiam lacus Tigurinus huic vrbi suppeditat. Forũ annonæ illic locuples est, lacus subuectioni idoneus. Quamuis porro Tigurum quinto demum loco Heluetico fœderi accesserit, nihil tamen minus propter vrbis celebritatem, & potentiã, princeps locus, omniũ consensu illi datus est, quẽ hodie quoq; aucto fœdere, in consiliis, legationibus, aliisq; publicis actionibus retinet. De origine, antiquitate, Republica, & administratione huius vrbis, præter Stumpfium, omnium exactissimè Iosias Simlerus, anno superiore 1571. quemadmodum & de vniuersa Heluetiorum Repub. libros duos conscripsit.

VRSINA.

Vrsina ciuitas, vulgo Berna Heluetiæ, si annos numeres, admodum vetus est, si situm & cultum, si mores & ciuilitatem, si leges & instituta, si potentiam ac virtutẽ agnoscas, nulli vrbium cedit. Eam Bartoldes, dux Zeringensis, quintus eius nominis cõstruxit, & ab Vrso, in venatione capto, denominauit. Huius ciuitatis situs est in peninsula, quam facit Arola amnis nauigabilis: solum habet omnium rerum, præterquam vini, ferax. Tres item plateas ab Oriente in Occidentem, decenti ordine perpetuas, & quia hæc vrbs, ab Vrso nomen accepit, solet perpetuos aliquot Vrsos nutrire. Hanc autem vrbem primus eius conditor Bartoldus, nobilitati offensus, cuius fraudibus filii ipsius necati erant, Imperio Romano attribuit, libertateq; donauit. Quam eius voluntatem Fridericus II. Imperator, ratã habuit, & ab obitu Zeringii Anno 1218. nomine Imperii vrbi præfectum dedit Ottonem Rauenspurgium: sed aliquot annis post, propter fortem & fidelem operam, quam ciues eius vrbis Imperatori nauarant, maioribus priuilegiis, & immunitatibus ab ipso donati sunt, & à iure præfecti exempti. Cæterum, in illis turbis, & Anarchia Imperii, Kiburgius Comes, Burgdorffii Dominus, libertatem vrbis opprimere conatus est, coniuncta sibi vicina nobilitate, & Friburgo oppido. Bernates, vt aduersariis pares essent, sese in clientelam Sabaudiæ Comitis dederunt, hic conatus Kyburgii repressit, & pace parta, mœnia vrbis ampliauit. Bello deinde inter Sabaudum, & Burgundum orto, Bernatibus Sabaudus pollicetur, si strenuè auxilium ferant, se, re bene gesta præmium quodcunq; petierint, daturum. Illi igitur fortiter pugnantes, victo hoste, præmii loco veterem suam libertatem à Sabaudio repetiere, idq; illis bona fide, ab eo præstitum est, fœdus tamen & amicitiam ab eo tempore, ꝑpetuo cum Sabaudio coluere. Vrbs libertati restituta, antequam in fœdus Heluericum veniret, varia & difficilia bella gessit, cum pro libertate tuenda, tum pro finibus ampliandis. Quæ omnia Simlerus, libro primo eruditissime conscribit.

LVCERNA.

Vrbs Lucerna, quam Meyerus Lacocernam nominat, sita est ad fluuiũ Rufam, qua is effluit ex lacu amplo, & per quem ad tres pagos nominatur, ad pedem altissimi montis, quem fractum montem, & Pilati montem vulgo nominant. Locus vrbi commodus est, quod hac iter fit in Italiam, per Alpes Lepontias, quem montem S. Gothardi hodie nuncupant: hinc merces ad Alpes subuehuntur, indeq; in Italiam clitellariis iumentis, & vicissim Italiæ merces per lacũ & Rufam fluin Rhenum, ac porro in Oceanum descendunt Origo vrbis incerta est, vtrinq; ad flumen extitisse castella singula traditur (hodie sunt ciuium ædes) quæ ab Alemannis extructa credantur. Vrbs nomen accepisse videtur à Lucerna, quæ forte illic in vsum nauigantium noctu ponebatur, atq; huic rei credibile est, inseruisse turrim illam vetustam, quæ ad superiorem pontẽ hodie ab aquis nomen habet, Pharos, antiqui turres huius generis appellarunt. Tradunt annales domestici, Lucernates Carolo Magno aduersus Saracenos militasse, & ab eo, cum priuilegia quædam cõsequutos, tum cornuum vsum, quibus adhuc classicum, tempore belli canunt. Penes Canonicorum collegium, maxima hic quondam potestas fuit. Quod in potestatẽ deinde Abbatis Murbacensis, ex donatione Pipini Regis peruenit. Tum Albertus Austrię Imperator, Lucernam à Murbacensi Abbate emit. Sed non ita multo post, Lucernates sub Austriorum Imperio, grauibus oneribus gessit, pacis & libertatis amore, fœderi nomen subscribunt.

VRSELLA.

Vrsella, quartum in syluarum fœdere obtinet locum, situ & natura loci oppidum munitissimum. Habet enim à meridie Gothardi montem, ab ortu Crispaltum, ab occasu frigidissimum illum, & ascensu difficilem. Furcam, hoc est, montẽ bicornem, à septentrione lacum Lucernum respicit. Celebri Heluetiæ fluuio, Vrsa, vulgo Russ, alluitur.

SVECIA.

Svecia, oppidum vniuersæ Heluetiæ nomen communicat, nam ab iis primum ædificatum est, qui nouis quærendis sedibus ex Sueciæ Regno, huc profugerant. Ex tribus pagis est vnus, qui contra nobilium insolentiã fœdere coniuncti fuerunt, robustos belloq; potentes homines edit, qui frequentes hostibus incusserunt terrorem. Ex iis rebus, quæ terra compascua ex se fundit, ferè omnes vitam sustentant. Ab hoc oppido siue pago, exteri Heluetios Suitzeros nuncupant, vel ꝙ primo pro libertate in ipsorum agro pugnatum sit: vel, quia diutissimè cum Erimitanis contenderunt, & primi omnium ex pagis tribus Austrorum irruptioni expositi fuerunt, & inter tres pagos maxima eorum fuit potentia, nomine eorum, vt celebriori, reliqui etiam pagi sunt comprehensi, & ab his deinde nomen, ad omnes confœderatos dimanauit.

SYLVANIA.

Sylvania, liberæ conditionis pagus, mutuo societatis fœdere Sueciæ & Vraniæ iunctus, anno salutis 1315. naturali alpium vallo circumseptus, pascua habet amœna, pecoribus alendis perquam idonea, vnde magnas opes Syluaniæ incolæ percipiunt. F. Nicolaus, summæ pietatis Eremi cultor, hic vixit, cuius vitam Ioan. Stumpfius, Hen. Wœste, & alii descripserunt.

TVGIVM.

Tvgium, vulgo Zug, oppidum, eiusdemq; nominis regio, versus Septentrionem, Sueciam vicinitate attingens, in pede pascui, & vitibus cõsiti montis lacui piscoso adiacet, cui à ciuitate nomen Lacus Tugiinus, qui ad meridiem versus Artense oppidum extenditur, vnde Miconio lacus Artensis dicitur, bellicosos producit, quos Glarianus, ob singularem animi constan-

DECEM ET TRIA LOCA CONFOEDERATORUM HELVETIAE.

SUICIA Schwytz.

Ad foederis societatem recipitur, Anno Salutis, M. CCC. XV.

SYLVANIA Underwalden

M. CCC. XV.

TUGIUM Zug.

M. CCC. LII.

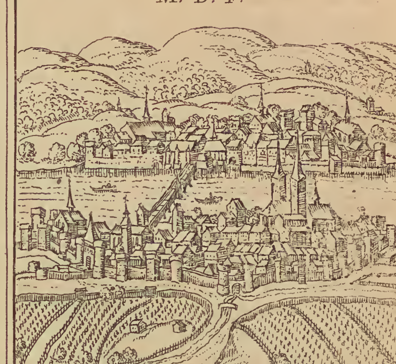
GLARONA Glaris.

M. CCC. LII.

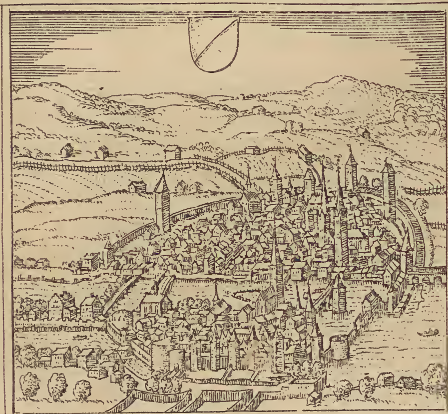

BASILEA Basell.

M. D. I.

TYGURUM M. CCC. LI. Zurich

CIVITAS URSINA M. CCC. LIII. Bern

LUCERNA M. CCC. XXXII. Lucern

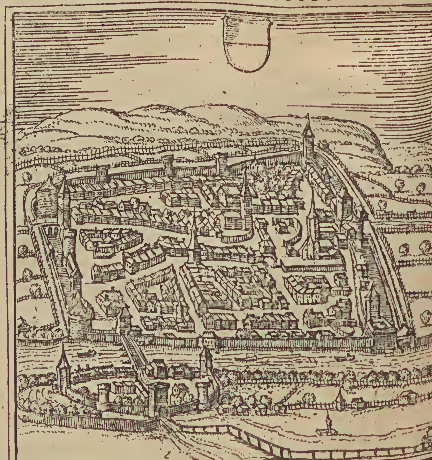
URSELLA. M. CCC. XV. Uri

FRIBURGUM. M. CCCC. LXXXI. Fryburg.

CIVITAS SOLOTURENSIS. M. CCCC. LXXXI. Solothurn

SCHAPHUSIA M. D. I. Schaffhusen

APPENCELLA. M. D. XIII. Appenzell

Cum Priuilegio.

constantiam Camillos nominat. Agrum compascuum, vini frumentiq; feracem habet. Eius cultores Tugini, Straboni lib. 7. Toygeni dicuntur, qui cum Tygurinis & Cimbris, inito foedere, Romanis se opposuere. Plutarchus in vita Marii, & Eutropius lib. 5. Paruit Tugium aliquando nobilibus, postea in Austriorum potestatem peruenit, hi, bello Heluetico, perpetuo præsidia illic aluere, qui Suitios & Tygurinos infestabant. Itaq; anno 1352. mense Iunio, Tygurini cum quatuor aliis pagis expeditionem, aduersus Tugium suscepere. Præsidarii, qui diffiderent munitionibus oppidi, ante aduentum Heluetiorum eo deserto, Bremogartum, & vicina loca Verbigeni pagi se contulerunt, ciues tamen, qui fidem Austrio seruare vellent, obsidionem per dies XV. sustinuerunt, sed cum aliquoties summa contentione Heluetii oppidum oppugnassent, tandem deditionem fecere, & Heluetiis sacramentum dixerunt, hac conditione: Si intra præfinitum tempus dux Austri⁹ eos, exercitu adducto, obsidione liberaret, ab Heluetico sacramento liberi, in eius obedientiam redire possent, eaque de re legatos ad Ducem, auxilium petentes miserunt. Erat tum Dux Albertus in monasterio pagi Verbigeni, quod campum regium vocant. Cum autem Tuginorum legati mandata sua exponerent, accidit forte, vt Princeps in perystilio obambulans, ab aucupe quæreret, an accipites cibum cœpissent; Ibi legationis princeps, Ach, inquit, clementissime princeps: Agite, deditionem facite, breui omnia, quæ nobis ablata sunt, recuperabimus. Quæ Tugini, cum viderent sibi nullam in Austrio spem esse, Heluetico fœderi se iunxerunt.

GLARONA.

Vallis non admodum ampla, iuxta Limagum fluuium, longitudine trium milliariorũ Germanicorũ, Latinè Glarona, vulgo Glaris dicitur. Eius regionis caput Glarona, altissimis cingitur montib. ab Oriente Vranorũ montana, ab Occasũ autem Suicerorũ montes attingit. A Septẽtrione olim clausa fuit muro extenso per transuersum vallis à monte ad montem. Confœderauit se reliquis Heluetiis, anno Christi 1252. viuunt incolæ lacte, caseo, butyro & carnibus: pisces, lacus; aues & carnes ferinas syluosi montes subministrant. Natus hic est Henricus Glareanus, Laur. Poeta, & Mathematicus insignis.

BASILEA.

Basilea, vrbs inclyta, omnium confœderatarum amplissima, ex Augustæ cineribus, instar Phœnicis, orta, vtramq; Rheni complectens ripam, maiore Balea in littore Gallico, minore verò in Germanico sita. Maior vallem occupat à Medie versus septentrionem, inter duos colles ad Rhenum desinentes, extensam, fluuioloq; Byrseca irrigatam, minor fundũ habet planum: liberrimo recreatur Basilea aere: solum fœcundum, scaturigines multorum fontium, concursus multorum amnium, Rheni, Byrsche, & Wiesæ, Pio II. institutore, celebrẽ habet vniuersitatẽ. Amplissimis immunitatib. & priuilegiis, iam olim à Romanis Imperatoribus donata Basilea, Episcopatu etiam clara. Meminit eius Ammianus Marcellinus, qui Basileam nominat, & Gratianum prope hanc propugnaculum contra Germanos construxisse, perhibet. Ac sunt, qui à Basilina Iuliani Imp. matre denominatam, existimant. Meminit etiam Phegon, libertus Adriani Cæsaris Basiliæ. An autem de nostra hac in Rauracis loquitur, dubium est.

FRIBVRGVM.

Friburgensis ciuitas apud Nuitones sita, vulgò Nuchtlandt/ qui terræ tractus hodie, Vchtlandt appellatur à Bartholdo Principe Seringensi IV. ędificata, mirabilem situm obtinet: partim enim imposita est monti præcipitib. petris suffulto, partim iacet in valle accliuis montibus clausa, circumfluitque montem in imo per desidentem ciuitatem amnis Sana, mediocris magnitudinis. Prætorium situm est in præcipite rupe, vbi olim arx fuit, à qua temporum successu creuit ciuitas ipsa supra & infra. Oppositi montes sustentant mœnia, tametsi in Orientali monte nullæ ferè domus, præter munitiones existant. Quocunq; pergis in ciuitate, est tibi ascendendum. Profert terra omnia necessaria, præter vinum.

SOLVTVRVM.

Soluturum, siue Salodorum, vna ex præclaris & vetustissimis Heluetiæ ciuitatibus, ad Arolam fluuium auriferum sita, Treuirorum soror dicitur, & Nini seculo conditam, vetusti annales tradunt. Antiquitatem vrbis indicant, veteres inscriptiones Romanæ, quarum aliquæ adhuc Salodori erant. Antonino in Itinerario Soluthurum vocatur, qui verò eam scribunt Soluturum, putant eam sic dictam ab antiqua Turri, quæ adhuc in medio ciuitatis videtur, vt sit idem, quod solis turris: sita est in agro plano, & satis culto, nisi quod ægrè fert vites. Reliqua omnia abunde fert tellus.

SCAPHVSIA.

Schaphusia, vulgo Schaff siue Schiffhausen/ Miconio Probatopolis, Platinæ Schaphusa, Glariano & aliis, Arietis vrbs dicitur. Quod Stumpfius omnino improbans, Schaphusam à Schafa denominari asserit: hic enim nauium statio erat, quod nullæ omnino vltra Schaphusam, ob atrocem spumantemq; cataractam septuaginta quinque pedes altam, descendere poterant, quare omnes naues, quæ ex Acronio & Veneto lacu, secundo Rheno descendunt, necesse est Schaphusiæ exonerari: ob hanc causam, creditur vrbi nomen impositum, vt, vel à Schapha, Schaphusia, vel etiam à nauis Germanico nomine, Schiffhusia nominaretur. Oppidum est ad dextrum Rheni latus elegantissimum, tertio Rheni ponte Heluetiorum terræ coniungitur, rebus omnibus necessariis, & limpidissimis abundat fontibus. Amplissimum Benedictinorum Cœnobium, anno Domini M. LII. fundatum, huius oppidi magnificentiæ occasionem dedisse dicitur. Sicut & S. Galli oppidũ, & Lucerna, & multa alia oppida Germaniæ Cœnobiis suam originem acceptam referunt.

APPENZELLA.

Appenzella, siue Abbatis cella, regionis, & vici nomen, habuerunt enim hic Benedictinæ societatis Abbates arcem, Clanx, nominatam, tutissimum quouis tempore refugium, quorum auctoritas paulatim adaucta, non huic tantum pago, sed vniuerso territorio appellationem dedit, quod Marti atque Bellonæ peridoneos homines producit, eamque ob causam, ad Helueticum fœdus, anno salutis M. D. XIII. admissi, decimum tertium in ordine locum obtinent.

ARGENTINA.

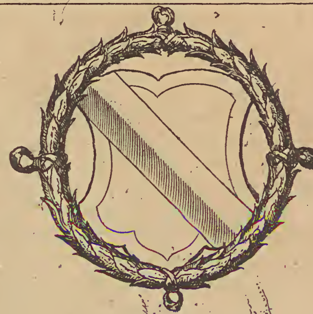

RGENTINA, ciuitas vetustissima, ac permagnifica, Argentuaria dicta, apud Heluetios prope Rhenum sita. Cùm Treueris Metropolis Belgicæ prouinciæ, temporibus Abrahæ construi cœpta sit, inde potentatu aucta, hæc vrbs primò sub dominio Treuirensium fuit, quam postmodum Iulius Cæsar, cum vniuersa Prouincia Heluetiorum, & Heduorum, traiecto Rheno fluuio subiecit. Cui Consulem, & Quæstorem dedit, qui in ea vrbe Cameram Romanorum pro tributis soluendis perfecerunt, inde nomen Argentinæ assumpsit, qui vsque ad Imperii inclinationem ibidem perstiterunt. (Quod tamen plerisque minus verum videtur, vti Munsterus asserit) Attila postea egressus de Sicambria, primò Illiricos inuasisse dicitur, deinde omni penè Germania peruagata, ac cunctis ciuitatibus & castris, quæ occurrebant, subuersis, intrauit tandem in regnum Constantiæ, cui Sigismundus Rex, eiusdem terræ Princeps, circa Basileam, cum exercitu magno occurrit, quem Attila cum omni expeditione contrito & fugato suo dominio, subiugauit. A loco illo egressus Attila, iuxta Rhenum Argentinam ciuitatem munitissimam, quam nullus Romanorum Cæsar penitus expugnare potuit, obsedit, expugnauitque, diruendo eius murum diuersis in locis, vt cunctis aduenientibus sine difficultate via libera, & patens introitus præberetur, edicens firmissimè, ne ipsius murus Rege ipso viuente repararetur, vt eadem ciuitas, non Argētina, sed propter viarum multitudinem, quas in muro eius fecerat, Strasburch vocaretur. Hactenus Argentinensium Chronica. Incorporata est hæc vrbs, inquit Munsterus, Imperio, numeraturque hodie prima inter liberas ciuitates. Abundat autem omnibus bonis, excellitque in opibus cunctas Rheni ciuitates. Habet miram vini & frumenti copiam, vtpote quæ situm habet in optimo fundo. Inueniuntur in ea vrbe aliquot centeni hortulani, qui annuatim magnum faciunt quæstum ex rapis, cepis, raphanis, napis, caulibus, papauere, aliisque hortaliciis, quæ fœlicissimè ibi proueniunt, atque in tanta crescunt vbertate, vt nullus ei in Germania comparandus sit locus. Habet vrbs ipsa præter Rhenum, & alios multos accurrentes amnes. Ab Oriente enim venit ex Martiana sylua Kintzingus fluuius, qui secum magnam adfert vim trabium ædificiis aptarum. Ex Sunggoia atque ab austro, affluit Illa, amnis: Et ab Occidente Bruschus, qui ciuitatem in duas impartes tamen diuidit partes. Est quoque in hac vrbe, nobile & ingens quoddam opus, cuius simile nec in Germania, neque in Italia, aut Gallia inuenitur, nempe sumptuosissima illa turris, quæ anno Christi M.CC.LXXVII. inchoata est, atque XXVIII. annis ferè vsque ad fastigium consummata. Hæc ab ipsis fundamentis vsque ad supremum culmen, quadris, & pulchrè figuratis lapidibus est erecta, vbique aeri, & vento peruia, patetque ascensus eius quatuor cochleis. Vbi verò crassities eius in fastigium incipit acuminari, ibi octo consurgunt cochleæ; Supremus nodus, qui inferius vix modii magnitudinem habere videtur, tantus est, vt capacitas eius recipiat V. aut VI. personatos homines. Longitudo eius habet pedes Geometricos D.LXXIIII. Hæc Munsterus. Potentissima hæc vrbs, à S. Materno B. Petri discipulo, eiusque sociis Valerio & Euchario ad Christi fidem conuersa est, deinde, circa annum Domini CCC. XXX. Arianismo, quemadmodum aliæ Rhenanæ vrbes, infecta, ab Episcopis tandem Metensis Ecclesiæ in pristinam veritatis viam reducitur. Anno Christi D.VIII. primum templum in hac vrbe conditū est, à Clodouæo Galliarum Rege. Tum temporis Argentina Metensi Episcopatui, quoad Ecclesiasticam iurisdictionem, suberat: ac demùm Moguntino Archiepiscopo à Carolo Magno subditur. Institutus autem est, atq; fundatus, à potentissimo Galliarum Rege Dagoberto, &c.

ARGENTORATVM

Straßburg.

Steinstrasser thor.

Spirthor

Weissen thurn

Barfusser platz

Korn marckt

Roßmarckt

Predigern

Schiesservien thor

Pfaltz

S. Thomas

Elsbetter thor

Spital thor

ARGENTORATVM, cuius ob antiquitatem Ptolemeus, D Hieronymus, Orosius, Eutropius, Marcellinus, et alij meminère, Alsatiæ Metropolis, apud præterfluentem Rhenum, alijs, Argentina, aut, si quis ex re, nomen commutare velit, Aurentina, sed vulgo Strasburgum dicta; vrbs virtute, magistratuum prudentia, ac integritate, honestis studijs, ac nobili schola inclyta.

Cum Privilegio

Abraham Hogenberg excudit Coloniæ.

HEIDELBERGA.

Eidelberga, ad Neccarum ſita, Illuſtriſſimorum Principum Comitum Palatinorũ Rheni ſedes, Ptolemæo, vti putatur, Budoris. Nomen oppido datum exiſtimant, à Gentium colonia, quæ ante multos annos hic habitaſſe, multis indiciis conuincũtur. Vocant enim Germani, gentilem hominem, Heiden. Vel, vti Franciſcus Irenicus, à nigrorum vacciniorum, Teutonicè Heidelber, multitudine. Olim Vangionum imperio ſubdita, ſolum habet rerum omnium ferax, vini boni, frumenti, fructuum arboreorum, & caſtanearum. Eſt & florentiſſimum Heidelbergæ gymnaſium, à Marſilio, primo Rectore primitus inſtitutum, & a Ruperto Palatino, Anno M.CCC.XLVI. multis priuilegiis donatum. Mons illic omnium ſanctorum, olim arcem præ ſe tulit. Referunt templum illic fuiſſe, quod Græci vocant τὸ πάνθεον, vbi antiquitus, omnes dii colebantur. Oppidum hoc Volaterranus lib. 7. Ettelburg vocat, corrupto nomine, linguæ Germanicæ ignarus. Hæc Franciſcus Irenicus. An: partæ ſalutis. M.D.LXXVI. Fridericus Comes Rheni Palatinus, Elector, Heidelbergæ XXVI. Octobris die, à prandio, infra tertiam & quartam horam, in hoc mundi theatro, viuere deſijt.

SPIRA.

SPira recens vetuſtæ ciuitatis nomen, quod hac ratione obtinuiſſe putatur. Rudigerus Epiſcopus, ex clara Spirenſi familia natus, hanc Nemetenſem vrbem adauxit, & pagum (Spira) tũm extra muros, ad eiuſdem nominis fluuiolum ſitum, mœnibus incluſit, ac totam vrbem, iam amplam atque magnificam, turribus, ac foſſis egregiè munitam, Spiram, ab adiecto pago ac fluuio, nuncupauit, Anno ſalutis M.LXXXIII. Sic vetus vrbis appellatio exoleuit, & noua illa, in hunc vſque diem vſurpata, in conſuetudinem venit. Hoc tempore epiſcopatu in Imperio celebris. Ab Imperatore Conrado II. Francorum Duce, tanta munificentia aucta, & illuſtrata fuit, vt ſecundus Nemetenſium fundator dici meruerit: Nam inſignem illam, ac longe ampliſſimam Baſilicam Spirenſem, quæ in hodiernũ adhuc diẽ conſpicua, & multorũ Germaniæ Imperatorũ & Imperatricum habet auguſtiſſima Mauſolæa, in honorem B. Virginis: & præclarum S. Ioannis in ſummitate vrbis ſitum tẽplum, foriſque in agro Nemetum, ex caſtro ſuo Limburg, in quo nuper adeo Conradum filiolum, ex præcipitio quodam decidentem amiſerat: magnificum cœnobium maximis ſumptibus ac impenſis conſtruxit. Venerandus in hac ciuitate Aduocatorum ordo videtur, qui in publico totius Imperij conſiſtorio, à Carolo V. inſtituto, quo præcipuorum tribunalium appellationes diriguntur, Cæſareæ Maieſtatis, Electorum, aliorumque procerum nomine, iuſtitiam adminiſtrant. Spirenſium agri, optimo vino rubeo, quod Anſerum pedes vocãt, frumento, & amygdalis abundant. Memorabilem hanc vrbem reddit, incomparabile Olìueti fanum in ambitu maioris Baſilicæ conſtructum.

VVORMATIA.

WOrmatia ad Rhenum, vetuſtiſſima Vangionum ciuitas, originem ſumens, vti ſcribitur, à Treuirenſibus, quibus tributum annuum pẽdit. Deinde Romanis, ad Attilam vſque ſubdita, ab eo, cum multis aliis Rheni vrbibus ſubuerſa: iterum à Galliarum Rege Clodoueo inſtaurari cœpta, à Brunhilde Regina venuſtè illuſtrata eſt, ac Galliæ Regum ſedes efficitur, qui caſtrum regium ibidem conſtruxerunt, ea forte parte, qua nunc noua Wormatienſis curia conſpicitur: quod tempore Caroli Magni, edax flamma, in fauillas redegit. Fuit & tunc temporis Wormatiæ Archiepiſcopatus, qui anno incarnationis Dominicæ, DCCXXIX. Moguntiam translatus, ita tamen, vt Epiſcopatus hic manſerit, antiquitate, cum reliquis Germaniæ certans. Aliquot hic Concilia, & comitia celebrata fuere. Hæc partim ex Archiuis Wormatienſibus partim ex Franciſco Irenico.

HEIDELBERGA.

Florentissimæ ciuitatis HEIDELBERGENSIS Palatinatus Metropolis iuxta Neccarum posita, situs et genuina pictura, tam arcem Illustrissimorum Principum Comitum Palatinorum Rheni, residentiam: quàm reliqua illius loci insigniora ædificia pulchrè intueri ob oculos statuens.

SPIRA.

SPIRA celebris admodum Imperij & episcopalis in Germania ciuitas cuius olim incolæ Nemetes et vrbs ipsa Nemetum dicebatur. Arnoldo Wesalio Neomagus et Nemetum atque Vangionum terminus fuit.

Cmu Priuilegio

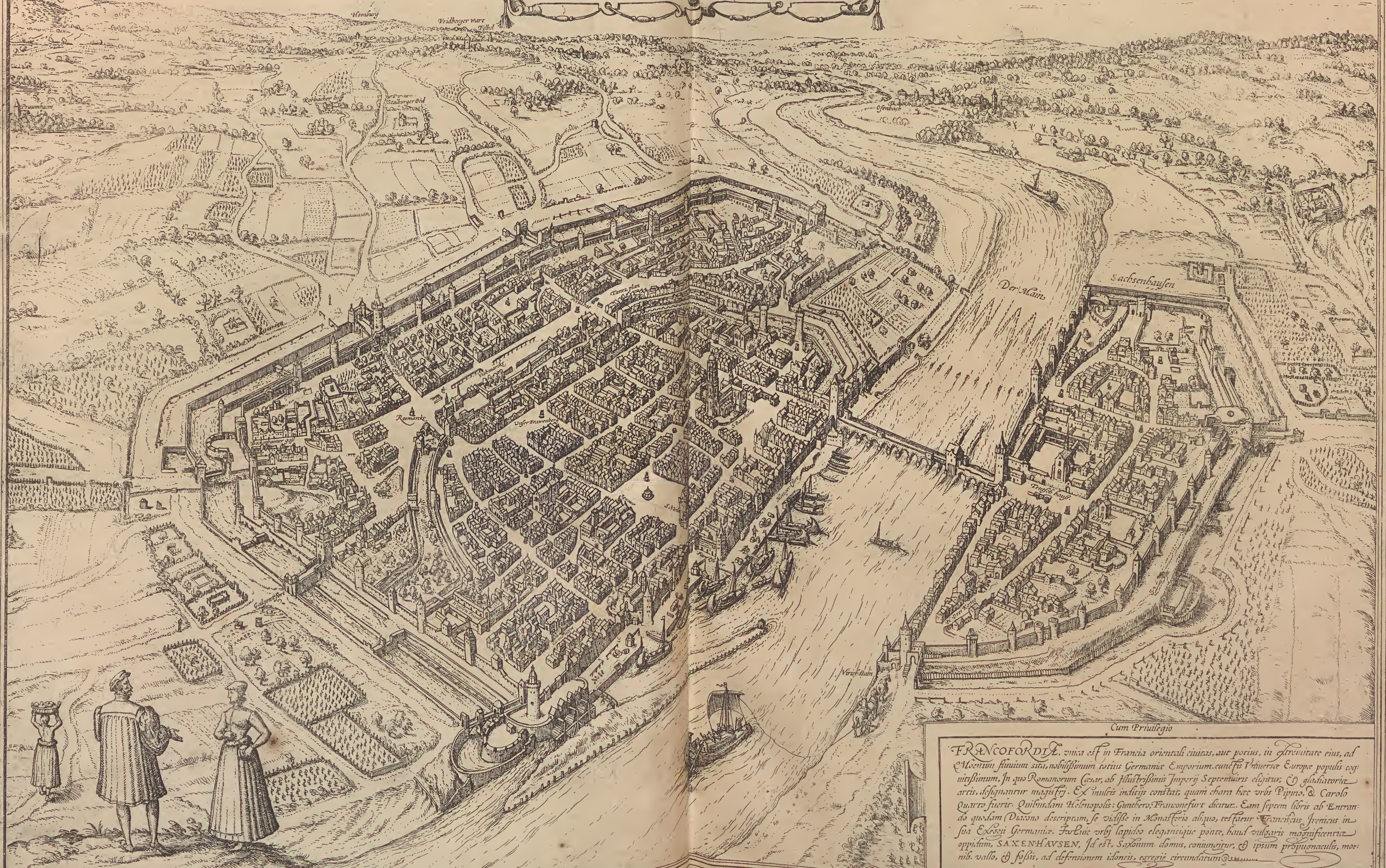
WORMATIA.

WORMACIA vetustissima Vangionum ciuitas, ad Rhenum optimo et fertilissimo loco sita, vnde et fabulis locum dedit, nimirum Barbarorum olim incursionibus ob agri foecunditatem sæpius vexata. Theodoricum Veronēsem nugātur hoc loco Gigantes occidisse qui hortū rosis consitum illic extruxerant, in quem nulli phas erat absq; capitis periculo subingredi, quę res nil aliud, quā à Gothis interfectos hic Hunos, aliasq; barbaras et crudeles nationes indicat, Idq; à Theodorico illo Gothorū rege, qui Veronensis cognominabatur, eo, quod Veronā regni sui sedē elegisset. Quod autē hortū hic fuisse fabulāt, id ipsū significat Wormatiā amoenissimo ferè totius Germanię loco, atq; adeo in meditullio ferè sitā esse. Fuit autē Attilas Hunorū rex Theodorici Regis tēporib. qui multis deuastatis prouinciis, tandē etiā ad Germaniā Galliasq; anhelabat. Huic Theodo: Gothorū rex, adiut' ab Aetio Romanorū consule occurrēs, ipsū ex tota Gallia Germaniaq; eiecit. Ex supputione miliariorū quę in Itinerarijs habentur, satis cōstat hanc vrbē olim Borbetomagū siue vt alij Brethomagū, dein Rufinianā appellatam fuisse.

FRANCOFVRTVM AD MOENVM.

IVITAS hæc in extremitate Franciæ Orientalis ad Mœnum fluuium sita, nomen ante Helenopolis, ad Francorum vsque in eam aduentum obtinuit, à quibus postmodum Francofurtum, siue Francfordia, vel ab eius instauratore Franco, Regis Marcomiri filio, appellata fuit. Ab antiquis temporibus Imperialis ciuitas exstitit, electioni noui Imperatoris consecrata. Primus ibi Arnolphus Imperator est designatus. Intersecat hanc vrbem Mœnus fluuius magnus, & nauigabilis, qui in monte Vichtelbergio scaturiens, per Francorum terram delabitur, ac multos recipiens amnes, nobile hoc emporium alluit, & ex Moguntiæ opposito, Rheno commiscetur. Hunc traiectum ac vadum Mœni, Franci olim sub Carolo Magno possidebant, à quo ciuitati Francfordianæ, per eam occasionem natæ, datum nomen esse plerique existimant: Cùm tamen constet, hanc vrbem etiam ante Caroli Magni tempora, iam olim Francofurti nomen obtinuisse. Altera ciuitatis pars, & ea quidem maior, atq; splendidior Francofurtum: Altera autem, quæ & ipsa muris, ac foueis cingitur, Saxenhausen, hoc est, Saxonum domus vocatur. Vtraque autem præstantissimi & arcuati operis ponte, longa serie constructi iungitur, eiusdemque amplissimi Senatus gubernaculis regitur. Ciuitas hæc nundinaria, & quasi commune, non modo Germaniæ, sed totius Europæ emporium est. certis siquidem anni temporibus, in Quadragesima nimirum, atque Septembri, negotiatores huc ad celebrem mercatum, ex superiore & inferiore Germania, Italia, Gallia, Anglia, Polonia, Ostlandia, cæterisque orbis partibus conueniunt, omnisque generis merces conferunt, quas partim parata moneta, partim aliarum rerum commutationibus distrahunt, atque diuendunt. Pipinus Caroli Magni parens, in hac vrbe sacrum Saluatori templum, & Canonicorum collegium (quod tamen hodie ad S. Bartholomæum vocatur) ædificauit. Quod postea Carolus Magnus, paternæ pietatis, & singularis erga hanc vrbem affectionis insecutus vestigia, compluribus villis, censibus annuis, prædiis, decimis, & iuribus magnificè dotauit. Quem pari pietate & posteri aliquot Imperatores, & Reges Rom. deinde sunt imitati. Carmelitarum fanum præstantissima nobilitatur tabula, B. Virginem in cœlum emigrantem repræsentante; quam magni illius Alberti Dureri, immortalitate dignissima manus, summo artificio delineauit. Eam optimi quinque pictores, non sine admiratione, frequentissimè sunt contemplati. Anno 793. Carolus M. Francofurti generale congregauit Concilium, in quo communibus suffragiis Felicina hæresis condemnata fuit, quæ (vt Abbas Vspergensis commemorat) Christum redemptorem nostrum, secundum humanitatem, adoptiuum saltem esse Dei filium stulte asserebat. Non minore beneuolentiæ affectu Carolus IV. Rom. Imp. hanc vrbem est prosecutus. Quapropter electionis Romani Regis, futurique Imperatoris, per septem Germaniæ Principes Electores fiendæ locum in perpetuum constituit, bullaque sua aurea confirmauit. Nam antea, quantum ad ipsum electionis locum, variè obseruatum erat, quanquam prius etiam vt plurimũ electio Francofurti fuerit celebrata. Vnde & mos inoleuit, vt cum in dissensione Electorum, duo pariter in Rom. Regem nominaretur, alter in agro Francofurtensi iusto exercitu consideret, alterumque sesquimensis spatio, cum eo conflicturus expectare consueuerit, qui cum vel prælio, vel alias cedente aduersario, superior extabat, tum demum in vrbem recipiebatur, & pro Rege agnoscebatur. Ita accidit inter Henricum Landtgrauium Thuringiæ, & Conradum Frederici II. filium. Item inter Ludouicum Bauarum, & Fridericum Austrium. Similiter inter Guntherum, Comitem à Schvvartzenburg, & Carolum IV. Porro, in nudinis Francofurtensibus illi, qui in arte gladiatoria excellunt, magistri titulo, si id ambiant, à magistris eiusdem artis, ciuibus tamen huius vrbis, ex speciali Romanorum Imperatorum & Regum priuilegio insigniuntur. Id quod alibi non licet.

CIVITAS FRANCOFORDIANA AD MŒ.
Der Main
Sachsenhausen
Cum Priuilegio
FRANCOFORDIÆ. vnica est in Francia orientali ciuitas, aut potius, in extremitate eius, ad
Moenum fluuium sita, nobilissimum totius Germaniæ Emporium. cunctis Vniuersæ Europæ populis cog:
nitissimum, In quo Romanorum Cæsar, ab Illustrissimis Imperij Septemuiris eligitur; & gladiatoriæ
artis, designantur magistri. Ex multis inditijs constat, quam chara hæc vrbs Pipino, & Carolo
Quarto fuerit. Quibusdam Helenopolis: Gunthero, Franconefurt dicitur. Eam septem libris ab Entran:
do quodam Diacono descriptam, se vidisse in Monasterio aliquo, testatur Franciscus Irenicus in
sua Exegesi Germaniæ. Huic vrbi lapideo elegantique ponte, haud vulgaris magnificentiæ
oppidum, SAXENHAVSEN, Id est, Saxonum domus, coniungitur, & ipsum propugnaculis, moe:
nib. vallo, & fossis, ad defensionem idoneis, egregiè circundatum.

TREVERIS.

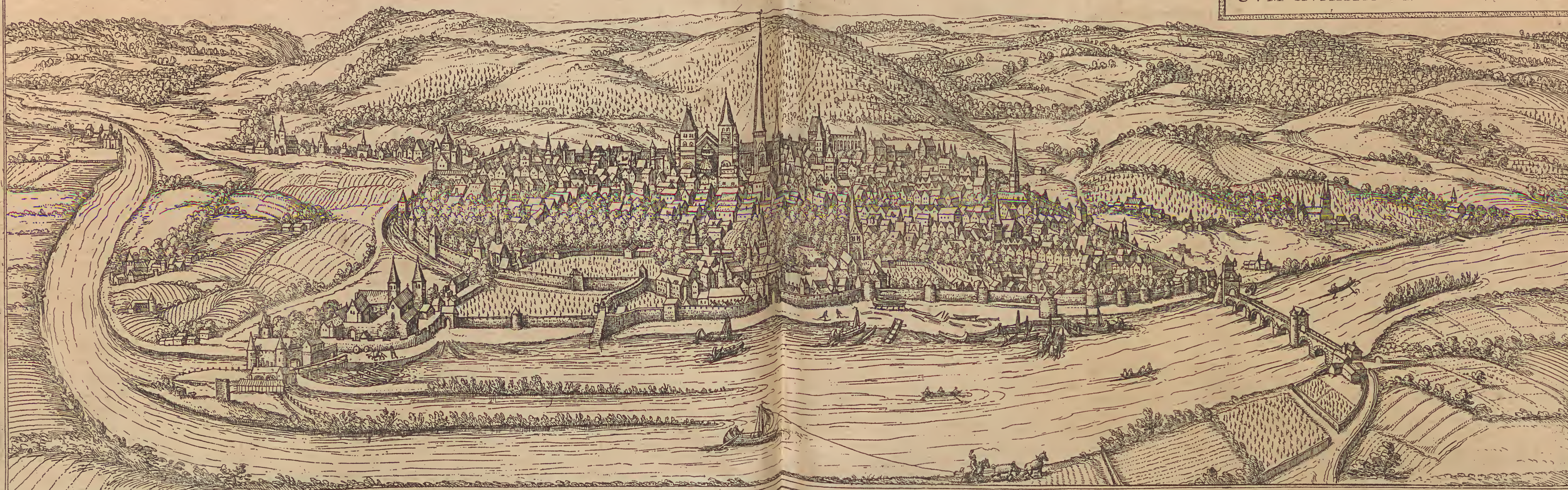

REVERIS, magnitudine rerum gestarum, & vetustate praeclara ciuitas, Galliae Belgicae caput, ante Christi aduentum 1947. temporibus Abrahae, à Trebeta, Nini filio condita, qui à Semiramide matre, ex Assyria profligatus. Vel, vti anales Treuirorum perhibent, effrenem & iniquam matris libidinem fugiens, ex regno, cum magno Assyriorum agmine, secessit, & post varios errores itinerum, ad amoenam quandam vallem natura loci munitam, iuxta Mosellam deuenit. Vbi à suo nomine, ciuitatem hanc condere coepit. Cuius antiquitatem, trecentis & mille annis, ante vrbem Romanam, perscrutatus est AEneas Syluius. Haec, quantum olim potentia, opibus, aliisq; ornamenis floruerit, superbissimorum aedificiorum ruinae, manifestè ostendunt. Videtur enim ibi stupendi operis palatium, quod instar Babylonici muri, ex cocto latere factum, tantae firmitatis hodie manet, vt nulla arte frangi queat. Proprium semper Ducem habuit. A Iulio expugnata, vt in commentariis habemus. A Materno lege Christiana imbuta est, inde ab Attila diruta, concidit. Vltimus eorum Dux luxuriosissimus, à Lucio occisus est, & Clodoueo Francorum Regi vrbs tradebatur. Inde, tempore Iouiniani, iterum destruebatur, & per Ottones & Henricos, ad Imperium redacta est. Ante Iuliū semper in amicitia Romanorum degit, vt Caesar lib. 2. scribit, inde Neruiis auxilium miserunt contra Caesarem, iratus Iulius, T. Labienum cum equitatu, contra ipsos deputauit, & dum Caesar è Gallia egressus est, Treueri sollicitabant Cisrhenanos, & tunc duos Duces habuerunt, Cingentoricem Caesaris amicum, & Induciamorum, vt lib. 5. Comment. testatus est ipse Caesar. Vltimo autem, Labienus ipsos coepit duabus adiunctis legionibus, & 15. auxiliaribus copiis Germanorum, vt lib. 6. Caesar asserit. Franci enim etiam Treuerim incenderunt, tempore Theodomiri Francorum Regis, Hunibaldo teste. Plura vide apud Franciscum Irenicum. Antiquissima totius Germaniae Vniuersitate, Treuirensium ciuitas insignitur. Archiepiscopum, in Electorum ordine, agnoscit dominum. Treuirorum fines, olim Rhenum attingebant, & etiamnum attingunt. Vnde Caesar illos Rheno proximos esse ait. Qui eodem auctore longe plurimum totius Galliae equitatu valebant, magnasq; habebant copias peditum. Pomp. Mela, clarissimos Belgarum tradit esse Treuiros, & horum opulentissimum oppidum, Augustā Treuirorum vocari, cuius & Ptolemaeus meminit. Corn. Tacitus Coloniam Treuirorum nominat. Scribit Caesar Treuirorum ciuitatem propter Germanicae vicinitatem, cottidianis exercitatam bellis, cultu & feritate, non multum Germanis absimilem fuisse, neque imperata vnquam, nisi exercitu coactam, fecisse.

CONFLVENTIA.

Onfluentia, oppidum Galliae, inter Moguntiam & Coloniam, Episcopo Treuerensi paret. Hic Mosella, quae Ptolemaeo Obrinca, ex Vogeso monte oriens, multis admissis amnibus, Rheno magno cum impetu commiscetur, vt longissimo tractu, diuersa vtriusque fluminis aqua, ob diuersitatem coloris, conspici & discerni queat, leuam Mosella, dextram Rheno obtinente. Oppidum hoc commendat antiquitas, sicut & reliquas omnes confluentes vrbes, quarum non paucae iuxta Rhenum inueniuntur. Studuerunt enim veteres in huiusmodi confluentiis condere ciuitates & arces, quod ea loca tutiora sint, ac munitiora, & deinde multas commoditates ab amnibus habeant. A confluendo datum oppido nomen. Iuxta Mosellam habitatoribus frequens, pulcherrimarum aedium serie, ad pontem vsque, summo ornatu deducta, egregiè nitet. Bina Canonicorum collegia habet, aedes sacras augustas, Teutonicam domum, aliaq; coenobia, Palatium item Principis amplum, & homines (asserente Doctore Richvvino) emunctae naris, ingeniisq; bene dotatos, & excultos, qui nescio quid Atticum omnes spirant. Vtraque Mosellae ripa eximii operis ponte coniungitur, qui ex quadratis lapidibus pilis longo ordine arcuatim constructis innititur, & ex inferiore Germania in superiorem tendentibus, transitum per hoc oppidum praebet. Ex opposito ad dexterum Rheni latus, in summo montis culmine Reuerend. Treuirensis castrum est. Erenbretstein/ validis munitum saxis, ac turribus, omnisque generis machinis bellicis, puluere item, ac globis instructissimum, ex quo Confluentini in officio retineri, ex Rheno etiam atq; Mosella, ingrati hospites percommodè arceri possunt. In montis radice, Molhemia pagus est, in quo Monachorum coenobium, & acidi soporis fons vberrimus, qui solus huic oppido potum largitur. Complures historicos, qui huius oppidi meminerunt, Franciscus Irenicus lib. 11. Exegeseos Germaniae recenset: vide etiam eius descriptiunculam Doctoris Richvvini in Munsteri Cosmographia.

ROTENBVRGVM.

Bina huius nominis oppida Germania habet, alterum in Sueuia ad Neccarum flumen, ob occisum ibidem Episcopum Argentinensem, euersum, ac dirutum: Alterum, in Franconia Imperiale, ad Tubarum amnem cuius hoc libro Topographica pictura proponitur.

TREVERIS.
TYPVS AC SITVS ANTIQVISSIMÆ
ET PRÆCIPVÆ MEDIOMATRI:
CVM CIVITATIS TREVIRENSIS.

COBOLENTZ.
Situs ciuitatis CONFLVENTINÆ,
Germanis Koblentz vbi Mosella
fluuius Rheno miscetur

ROTENBVRGVM ad Tubarum, elegans Franconiæ
oppidum, Hierosolomytanæ vrbi, situ respondere dicitur; à tur:
rium et tegular, rubore, nomen habens, olim proprijs ducibus
paruit, nunc imperio, post Friderici primi secula, accessit.
ROTENBVRG.
Tauber fl.

MOGVNTIA.

OGVNTIA, metropoliticarum Germaniæ ciuitatum præcipua, Ptolemæo Neouagus, vt Irenico placet, nomen fortitur à Mogano fluuio, & Cia, vti cum aliis perhibet Cetes. Hanc Troianus quidam Moguntius condidit, Carino fcribente. Olim hic Romanorum munimenta fuerunt contra Alemannos, ad ipfam Rheni ripam. Moguntia vetus, paulò remotior à Rheno fuit, quemadmodum adhuc ruinæ teftantur. In loco admodum amœno iacet, vbi Mœnus fluuius, quem alii Mogarum vocant, ex Franconia defcendens, Rheno commifcetur. Agrum habet ab vtraq; Rheni ripa fœcundum, & præftantiffimo vino luxuriantem. magna eft, bene munita, & fpiffa, tum populofa ea parte, quam Rhenus alluit, ex alio vero latere, rarum habitatorem habet, immenfa eft longitudine, in lato anguftior. AEdes ampliffimæ funt, Romanorum more. Bafilicæ & Collegiatæ Ecclefiæ magnificæ, & perornatæ, cum arce Epifcopali. Nulla eft in Rheni tractu ciuitas, quæ plura quam Moguntia antiquitatis monumenta oftendat. Archiepifcopum ex feptem virorum Imperii ordine dominum, & moderatorem agnofcit. Vniuerfitatem habet circa annum Chrifti M.CCCC.LXXXII. à Deiethero Ifenburgo Archiepifcopo inftitutam. In qua hoc tempore Artium & Theologica ftudia vigent. Huic vrbi Typographicæ artis debetur inuentio, quæ plufne boni, an mali attulerit, probabiliter difputari poteft.

HERBIPOLIS.

Erbipolis, Francorum Orientalium caput, atq; metropolis, Germanicè Wirtzburg, à dulci mufto, quod Herbipolenfis ager fuppeditat, nomen obtinere videtur. Vrbs eft in plano fita, extra vndique circumiacentibus monticulis, & collibus vitiferis, amœnis hortis, interpofitis pratis ornata, præterea foffis, vallis, mœnibus, turribus & propugnaculis bene munita. Intus autem populofa, pluribus templis, monafteriis, & Ecclefiis, ac non folum clericorum, fed & ciuium ampliffimis ædibus extructa, atque alibi apertè labentibus, alibi fubterraneis fluuiis, à fœtore & putredine, aëris clementiam, nufquam non corrumpentibus, femper mundiffima feruatur. Habet enim plures puteos viuis & dulcibus laticibus perpetuo fcaturientes, ad quofuis vfus fatis vtiles. Ad occafum Mœnus proximè vrbem præterlabitur. Vtramq; ripam ingens pons iungit lapideus, fortibus nitens pilis. Vltra Mœnum proximus mons, pulchram & loci natura munitam arcem, B. Virginis nuncupatam continet, eiufdemq; nominis templum, ab Hettano Francorum Duce conftructum. Arx Epifcopo fedem præbet. Cuius dignitas à S. Bonifacio Anglo primo Archiepifcopo Moguntino, præcipuo Germanorum Apoftolo, auxiliis Pipini patris, ac Caroli Magni filii, Galliæ Regum, confenfu item Zachariæ Pontificis inftituta eft, anno Chrifti circiter DCC.L. Epifcopatui vero incorporarunt Ducatum Orientalis Franciæ: quo factum eft, vt Herbipolenfis Ecclefiæ gubernatores, non tantum Ecclefiaftico titulo Epifcopi, fed feculari etiam, Duces Francorum (penes quos ius etiam cum vitæ, tum necis) femper fint adhæc vfque tempora ab omnibus facri Romani Imperii ftatibus, ac ordinibus tum habiti, tum appellati. Mirum quod de S. Macario primo Scotorum apud Herbipolim Abbate, memoriæ proditum eft: Qui, cum à vino, pro Dei amore, penitus abftineret, & die quadam in medio Magnatum fedens, ad menfam habere aquam non potuiffet, figno S. crucis facto, fupra vas vini magnificè & pretiosè celatum, in menfa cunctis appofitum, vinum in aquam mutauit, præfentibus multis fummi templi canonicis. Ob cuius præclariffimi figni perpetuuam memoriam, ad pofteritatem tranfmittendã, Embricho Præful, de communi totius cleri confilio & affenfu, in maiori Ecclefia Herbipolenfi, plenam & perpetuam præbendam Monachis Scotis dicti monafterii, eorumque fucceforibus in perpetuum tradidit & affignauit, quam in præfentem vfque diem poffident, auctore Guilhelmo Exfengrein, catalogo de Ecclefiafticis fcriptoribus.

SEDVNVM.

Edunum, Valefiæ metropolis, Germanis Sitten, Gallis Siun, vtraq; enim lingua familiaris eft ciuibus, vrbs eft fplendore ædium elegans, adiacet monti, qui in media planitie inter altiffimos montes vallẽ claudentes, fenfim verfus ortum cõfurgit, bifurcaturq; in duo petrofa faftigia, feu eminentes colles. Qui dextram tenet, alluitur in fubiecta valle Rhodano, vocaturq; Valeria, quæ olim fuit arx bene munita, nunc Cathedralis Ecclefia. A finiftra vero ciuitatis, & à refidentia Epifcopi, quæ Meierem dicitur, eft mons valde anguftus, & afcenfu difficilis, in cuius faftigio arx eft amœna ac fortis, temperatum aërem habens. Quare illic princeps cum familia fua fe recipit, quando calores in inferiori caftro inualefcunt. Eft ager Sedunorum per ciuitatis circuitum fertiliffimus, abundans vino, frumento, croco, cafeo, pomis, pecore, pifcibus, aliifq; vitæ neceffariis. Altiffimi montes vicini, venatorem frequentiffimè lætum remittunt domum: Ferarum fiquidem & auium permagna hic inuenitur copia. Mirifice etiam oppidum hoc Sedunenfe commendat, quod ampliffimum & magnificum virum Matthæum Cardinalem Sedunenfem ediderit, cui maxime gloriofum fuit Francifci, Francorum Regis iudicium: Cùm affeueraret, aliquanto plus fibi fumptus atq; periculi Sedunenfis facundiæ indomitam vim, quam tot legionum eius gentis cufpides attuliffe.

MENTS.

MOGVNTIA, Germaniæ Metropolis, ad Rheni ripas Vrbs celeberrima, mercatorum frequentiâ, clero, et Vniuersitate claret.

S. Mertens Dom

S. Maria zum grede Coll.

S. Ignas

S. Mauricy Coll.

S. Alban Coll.

Zum H. Creutz Coll.

S. Steffens berg Coll.

Predigern closter

S. Quinten

S. Christoff par.

Carmeliten

S. Clara

S. Peters Coll.

Das haus von den Bisschop

Cum Priuilegio.

WURTZBURG

HERBIPOLIS, CŌMVNITER WIRTZBVRG, ORIENTALIS FRANCIÆ METROPOLIS.

Der Main

SITTEN.

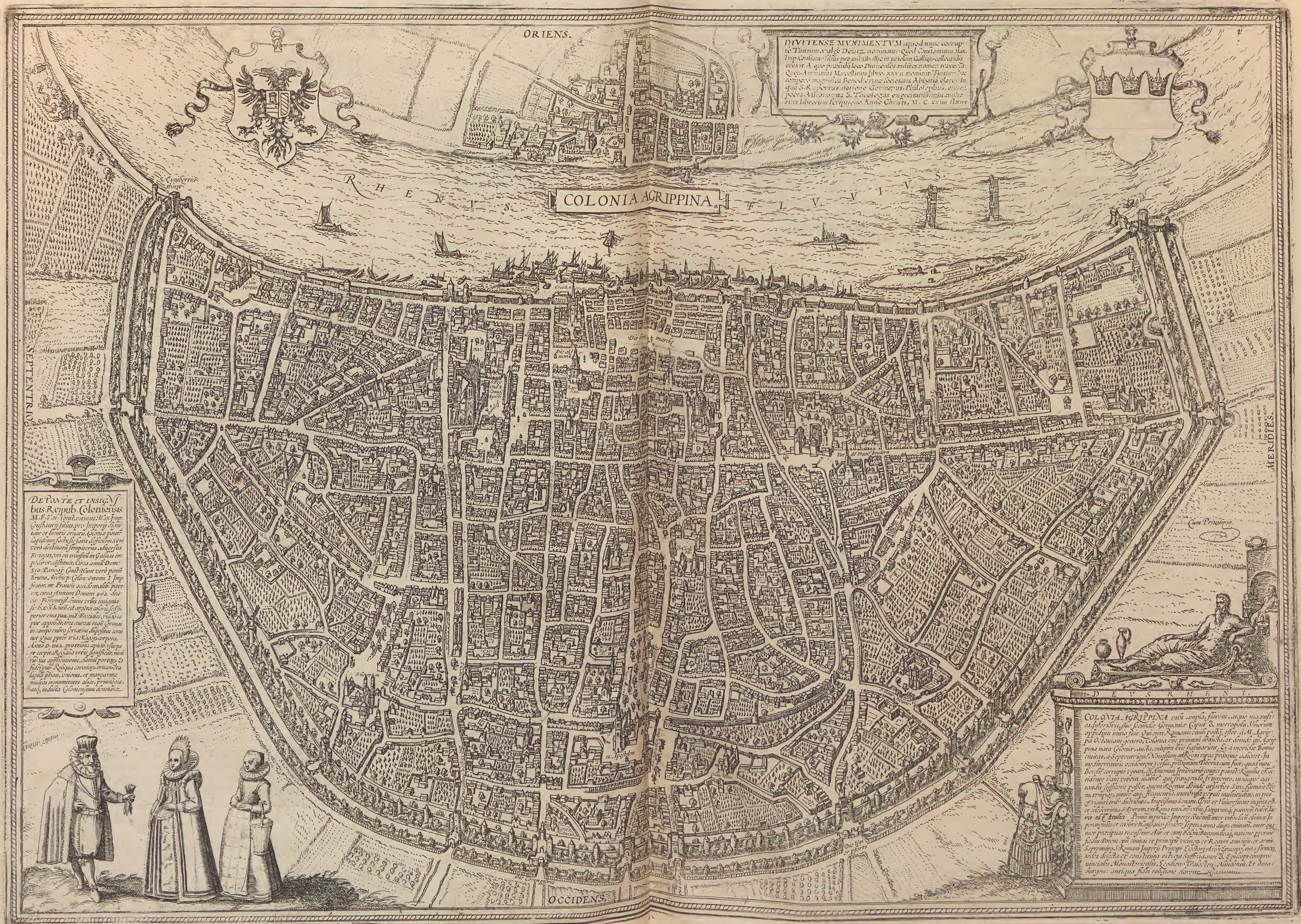
SEDVNVM, primaria & Metropolitica Valesiæ vrbs, Germanorum & Gallorum frequentatione celebris.

COLONIA
AGRIPPINA.

OLONIA AGRIPPINA, potentiſſima, ampliſſimique nominis Germaniæ ciuitas ad citeriores Rheni ripas ſita, Vbiorum ſedes fuit, qui grauiter à pugnaci Sueuorum gente bellis & obſidione laceſſiti, Romanorum implorantes auxilium, à Iulio Cæſare in amicitiam S. P. Q. R. recepti fuerunt, Cæſ. lib. 4. Augusti vero tempore ne multarum nationum, ac potiſſimum Sueuorum illac in Galliam incurſiones facientium, iniuriis perpetuo forent obnoxii, in vlteriorem ripam, Treuirorumque partes, Vbiorum gens tranſgreſſa, nouum ibidem oppidum condere, atque in eo, circumque illud habitare cœpit: Illos in fidem ſuam recipiente M. Agrippa, Auguſti genero, ac auo Agrippinæ, Germanici filiæ, quam C. Cæſar in coniugem adſumpſit, auctam cognomento Auguſtæ: quæ quo vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in oppidum Vbiorum veteranos, Coloniamque deduci, à Claudio Cæſ. impetrat, cui nomen inditum ex vocabulo ipſius, atque eo tempore Colonia Agrippina, ciues vero Agrippinenſes dici cœperunt. Tacitus & Suetonius. Romanorum deinde viribus ſenſim contritis ac debilitatis, Galli, ductore Childerico Rege, anno Domini CCCC. LXII. ijs omnibus profligatis & pulſis, Coloniam vi occuparunt, eamque ad Ottonis Primi tempora, ſuis habenis moderati fuere. At vero anno à Chriſto nato DCCCC. XLIX. Otto Imperator Auguſt. Coloniam armorum ſtrepitu, Francis ereptam, Romano imperio reddidit. A quo tempore in hodiernum vſque diem, libera imperialis ciuitas extitit. Prima eius forma, quemadmodum & vrbis Romanæ, quadrata fuit, cuius iam adhuc muri, turres, ac foſſæ, pleriſque in locis videntur. Ac deinde, anno Chriſti M. C. LXXX. amplificata, multa cœnobia, templa atque ſuburbia, quæ extra mœnia poſita erant, ambitu ſuo comprehendit, vt à primordio penitus mutata, ſemilunaris eius nunc facies appareat. Splendore & elegantia ſumma eſt, validiſſimis, & arcuatis cingitur muris, qui opportunas ad defenſionem turres LXXXIII. in circuitu colligunt. Duplici foſſa, vtrinque muro veſtita, lata, atque præcipite, multarum arborum vmbra, & proceritate amœna cingitur, quæ iucundam obambulatiunculæ, meditationibus & ſtudiis commoditatem æſtiuo tempore præbet. Intra mœnia, paſſim amœna conſpiciuntur loca, quæ pomi, vineæ, aliæque fructiferæ arbores, venuſte conueſtiunt. Præclariſſimis etiam, magnificiſque ædificiis, tam pietati, quam priuatorum hominum neceſſitati paratis, pulcherrime nitet. Ac primum quidem, vt à religione exordiar: Eſt maximum fanum, re ac nomine ſummum, ex lapide viuo, admirabili arte elaboratum, S. Petro dicatum, cui ſi extrema artificum eſſet addita manus, nullum omninò vniuerſæ Germaniæ templum elegantia & magnitudine non ſuperaret, meritoque inter ſtupenda Europæ annumerandum veniret. Intus multorum Principum, Epiſcoporum & Ducum, ex cupro & alabaſtro tymbis, atque adeo trium Magorum, item Felicis, Naboris, & Gregorii corporibus illuſtratur. Quid de perpolito ac nitido Machabæorum templo, de XI. millium virginum baſilica referam? Quarum ſacratiſſimo ſanguine irrigata, imo vero ſanctificata, hiſtoriarum documentis perhibetur Colonia, vt venerari eam magis, quam commendare libeat. Reliquarum ſacrarum ædium & monaſteriorum permagnus eſt numerus. Plebanica cenſentur templa XIX. Collegiata X. Cœnobia XV. Virginum quarum VIII. velatas habent XXII. Monialium & vetularum conuentus LIX. Sacella XXX. Loca item alia miſericordiæ & pietati conſecrata plurima Colonia habet. Xenodochia II. Noſocomia, in quibus rerum neceſſariarum abundantia, ſumma pietatis officia egenis præſtantur, II. Gerontotrophia, VIII. Brephotrophium I. Mente priuatorum ergaſtulum I. Prætoriæ ædes hanc vrbem mirificè ornant, quæ magna cum delectatione ſpectantium, præcelſam & rari operis turrem oſtentant, ex quadratis & formatis ad regulam ſaxis, venuſtè erectam, quæ artificioſiſſimis ſtatuarum ſignis, circumquaque decoratur, quorum ſuprema, ſummo tamen in loco poſita, infimorum proportioni tam aptè reſpondent, vt omnes eiuſdem magnitudinis eſſe videantur: Speculares in apice habet feneſtras, per quas viſus in omnes ciuitatis partes panditur. Hoc anno hilarula & concinna meniana, ſingulari artificum induſtria fornicata, eximio, mirificoque opere conſtructa, quæ XXI. columnis polite ſectis, ambulacrum tecto clauſum ſuſtentat, magnis Reipubl. ſumptibus, non parum ornatus prætoriæ domui acceſſit. Ex oppoſito ſacellum eſt, vbi quondam Iudæorum Synagoga fuit: Quod anno ſalutis M. CCCC. XXVI. B. Virgini nuncupatum, Hieroſolyma dicitur, in quo tabula tanto artificio facta conſpicitur, vt eam excellentes pictores, ſumma cum voluptate contueantur. Ab ea parte, qua ſolis exortum, curia ſpectat, antiqui fori latus ambulacrum apertum ex candido lapide cum artificioſo horarum indice exornat. Forum hoc præſtantiſſimis ædificiis vndique cinctum, frequentiſſimo populi conuentu hebdomadatim ter nundinis frequentatur. Iuxta eſt forum fœnarium multo magnificentius, & ipſum pulcherrimarum ædium ordine decenter circundatum. Vrbis plateæ latæ, amplis directæ ſpaciis, magnis ſunt ſtratæ lapidibus, & pulcherrimis ædificiis nitent. Præ cæteris autem egregiè culta eſt domus nobiliſſimi viri D. Conſtantini Liskirchii, ampliſſimæ huius Rei-

publicæ

ORIENS.
COLONIA AGRIPPINA
RHENVS FLVVIVS
SEPTENTRIO
MERIDIES.
OCCIDENS.

COLONIA
AGRIPPINA.

OLONIA AGRIPPINA, potentissima, amplissimique nominis Germaniæ ciuitas ad citeriores Rheni ripas sita, Vbiorum sedes fuit, qui grauiter à pugnaci Sueuorum gente bellis & obsidione lacessiti, Romanorum implorantes auxilium, à Iulio Cæsare in amicitiam S. P. Q. R. recepti fuerunt, Cæs. lib. 4. Augusti vero tempore ne multarum nationum, ac potissimum Sueuorum illac in Galliam incursiones facientium, iniuriis perpetuo forent obnoxii, in vlteriorem ripam, Treuirorumque partes, Vbiorum gens transgressa, nouum ibidem oppidum condere, atque in eo, circumque illud habitare cœpit: Illos in fidem suam recipiente M. Agrippa, Augusti genero, ac auo Agrippinæ, Germanici filiæ, quam C. Cæsar in coniugem adsumpsit, auctam cognomento Augustæ: quæ quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorum veteranos, Coloniamque deduci, à Claudio Cæs. impetrat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius, atque eo tempore Colonia Agrippina, ciues vero Agrippinenses dici cœperunt. Tacitus & Suetonius. Romanorum deinde viribus sensim contritis ac debilitatis, Galli, ductore Childerico Rege, anno Domini CCCC. LXII. ijs omnibus profligatis & pulsis, Coloniam vi occuparunt, eamque ad Ottonis Primi tempora, suis habenis moderati fuere. At vero anno à Christo nato DCCCC. XLIX. Otto Imperator August. Coloniam armorum strepitu, Francis ereptam, Romano imperio reddidit. A quo tempore in hodiernum vsque diem, libera imperialis ciuitas extitit. Prima eius forma, quemadmodum & vrbis Romanæ, quadrata fuit, cuius iam adhuc muri, turres, ac fossæ, plerisque in locis videntur. Ac deinde, anno Christi M. C. LXXX. amplificata, multa cœnobia, templa atque suburbia, quæ extra mœnia posita erant, ambitu suo comprehendit, vt à primordio penitus mutata, semilunaris eius nunc facies appareat. Splendore & elegantia summa est, validissimis, & arcuatis cingitur muris, qui opportunas ad defensionem turres LXXXIII. in circuitu colligunt. Duplici fossa, vtrinque muro vestita, lata, atque præcipite, multarum arborum vmbra, & proceritate amœna cingitur, quæ iucundam obambulatiunculæ, meditationibus & studiis commoditatem æstiuo tempore præbet. Intra mœnia, passim amœna conspiciuntur loca, quæ pomi, vineæ, aliæque fructiferæ arbores, venuste conuestiunt. Præclarissimis etiam, magnificisque ædificiis, tam pietati, quam priuatorum hominum necessitati paratis, pulcherrime nitet. Ac primum quidem, vt à religione exordiar: Est maximum fanum, re ac nomine summum, ex lapide viuo, admirabili arte elaboratum, S. Petro dicatum, cui si extrema artificum esset addita manus, nullum omninò vniuersæ Germaniæ templum elegantia & magnitudine non superaret, meritoque inter stupenda Europæ annumerandum veniret. Intus multorum Principum, Episcoporum & Ducum, ex cupro & alabastro tymbis, atque adeo trium Magorum, item Felicis, Naboris, & Gregorii corporibus illustratur. Quid de perpolito ac nitido Machabæorum templo, de XI. millium virginum basilica referam? Quarum sacratissimo sanguine irrigata, imo vero sanctificata, historiarum documentis perhibetur Colonia, vt venerari eam magis, quam commendare libeat. Reliquarum sacrarum ædium & monasteriorum permagnus est numerus. Plebanica censentur templa XIX. Collegiata X. Cœnobia XV. Virginum quarum VIII. velatas habent XXII. Monialium & vetularum conuentus LIX. Sacella XXX. Loca item alia misericordiæ & pietati consecrata plurima Colonia habet. Xenodochia II. Nosocomia, in quibus rerum necessariarum abundantia, summa pietatis officia egenis præstantur, II. Gerontotrophia, VIII. Brephotrophium I. Mente priuatorum ergastulum I. Prætoriæ ædes hanc vrbem mirificè ornant, quæ magna cum delectatione spectantium, præcelsam & rari operis turrem ostentant, ex quadratis & formatis ad regulam saxis, venustè erectam, quæ artificiosissimis statuarum signis, circumquaque decoratur, quorum suprema, summo tamen in loco posita, infimorum proportioni tam aptè respondent, vt omnes eiusdem magnitudinis esse videantur: Speculares in apice habet fenestras, per quas visus in omnes ciuitatis partes panditur. Hoc anno hilarula & concinna meniana, singulari artificum industria fornicata, eximio, mirificoque opere constructa, quæ XXI. columnis polite sectis, ambulacrum tecto clausum sustentat, magnis Reipubl. sumptibus, non parum ornatus prætoriæ domui accessit. Ex opposito sacellum est, vbi quondam Iudæorum Synagoga fuit: Quod anno salutis M. CCCC. XXVI. B. Virgini nuncupatum, Hierosolyma dicitur, in quo tabula tanto artificio facta conspicitur, vt eam excellentes pictores, summa cum voluptate contueantur. Ab ea parte, qua solis exortum, curia spectat, antiqui fori latus ambulacrum apertum ex candido lapide cum artificioso horarum indice exornat. Forum hoc præstantissimis ædificiis vndique cinctum, frequentissimo populi conuentu hebdomadatim ter nundinis frequentatur. Iuxta est forum fœnarium multo magnificentius, & ipsum pulcherrimarum ædium ordine decenter circundatum. Vrbis plateæ latæ, amplis directæ spaciis, magnis sunt stratæ lapidibus, & pulcherrimis ædificiis nitent. Præ cæteris autem egregiè culta est domus nobilissimi viri D. Constantini Liskirchii, amplissimæ huius Rei-publicæ

ORIENS

DIVITENSE MVNIMENTVM, quod nunc corrupte Tuitium, vulgo Deutz nominatur: Quod Constantinus Max. Imp. Constantij filius pro militib. illic in tutelam Galliæ collocandis erexit. A quo præsidij loco Diutienses milites nomen traxerunt. Quoque Ammianus Marcellinus libro. xxvii. meminit. Tuitium hoc tempore magnifica Benedictinæ societatis Abbatia claret. In qua S. Rupertus natione Germanus, Philosophus, eximius poëta, Astronomus & Theologus exercitatissimus, multorum librorum scriptione, Anno Christi, M. C. xxiii floruit.

RHENVS FLVVIVS

COLONIA AGRIPPINA

SEPTENTRIO

MERIDIES

Cum Privilegio

DE PONTE ET INSIGNIBUS Reipub. Coloniensis

M. F. Pal. Constantinus Max. Imp. Constantij filius, pro Imperij dignitate et limitis ornatu, Coloniæ pontem lapideum factu sic satis difficilem, suis vero destinatum sempiterno aduersus Francos, vti eis transitum in Gallias impediret, constituit, Circa annum Dom: 310. Panegy. Const. Hunc vero pontem Bruno Archiep: Colon: Ottonis I Imp: frater, ne Francis occidentalib. pateret, circa Annum Domini 962 deiecit. Florentiss. huius vrbis insignia sic habet. Scutum est argentei coloris, sed superior eius pars, quam Feciales, vulgo caput appellant, tres aureas regum Coronas in campo rubro seriatim dispositas continet. Quas propter tria Magorum corpora, Anno D. 1162. pro tribus apicib. vsurpare coepit: Regalia vrbis significant, nimirum ius apprehensionis, damnum portuum, Et fidei puræ. Reliqua coronarum ornamenta lapilli pretiosi, vniones, et margaritæ multas immunitates alias, priuilegia, atque indulta Coloniensium denotant.

DEVS RHENI.

COLONIA AGRIPPINA vrbs ampla, florens, atque magnifica, Inferioris, siue secundæ Germaniæ Caput & metropolis, Vbiorum oppidum initio fuit. Qui cum Romanis ciuib. postquam esset a M. Agrippa Octauiani genero, Colonia eius primum deducta, et deinde ab Agrippina nata Coloniæ, aucta, mixtim hic habitarunt. Ei a meridie Bonna ciuitas, a Septentrione Nouesium ad Rheni ripas proxime adiacet. In mediterraneis occidentem versus, proximum Tiberia cum fuit, quod nunc Berchē corrupte vocari, ex Antonini Itinerario coniici potest. Riuulus ex occidente hanc vrbem illabitur, qui frangendo frumento, molisque agitandis sufficere posset, quem Rhenus deinde absorbet. Situ, flumine Rheni, templorum nitore atque frequentia, numerosa populi multitudine, in tres et viginti tribus distributa, Amplissimo Senatu, Clero et Vniuersitate insignita est, et celeberrima S. Petrum, vti Roma, tutelarem vrbis, sacrorumque patronum habet. Iuris est Italici. Primum in publico Imperij conuentu inter vrbes locum obtinet. In peruetusto et celebri Hanseatico fœdere septuaginta duarum ciuitatum, inter quatuor præcipuas recensetur. Aliis et cum Belgis, Burgundicisque natione præterea fœdus. Potens opum ciuitas et principum vicinorum, et Regum amicitiis, et armis. Septemuiro S. Romani Imperij Principi Electori Archi Episcopo, tuta firmaque sedes delecta et constituta est, cui Suffraganei & Episcopi comprouinciales Monasteriensis, Leodien: Traiecten: Mindensis, Et Osnaburgen: antiqua fidei religione clarent.

OCCIDENS

publicæ hoc tempore D. Consulis, cuius magnificentissimæ, & sumptuosa structura ædificatæ ædes, præcelsa turri conspicuæ, totum forum nouum venustè condecorat. Pari elegantia est domus strenui ac clarissimi viri, D. Arnoldi à Siegen, armatæ militiæ senioris ad Rheni flumen, Equitis aurati, atque Cæsareæ Maiestatis D. consiliarii, cuius siue amplitudinem, siue magnificentiam spectes, vel Imperatore, vel Regibus, Principibusque viris liberaliter excipiendis, peropportuna est, quibus & tecta frequenter suppeditauit.

Huius porro vrbis politia florentem Reipub. Romanæ gubernationem apprimè refert. Etenim si Consulum, Proconsulum, Censorum, Tribunorum, Vigilum, Quæstorum, Annonæ Præfectorum dignitatem consideres, si rectum, & inflexibilem iustitiæ baculum, fascium loco, vti vulgo existimatur, receptum: Si tribuum ordines, si ciuilem senatorum authoritatem, si denique Capitolium instar Romani ædificatum obserues, quasi effigiem, & viuum quoddam simulachrum Romanæ vrbis, hanc Agrippinensem videbis Rempub. vt non immeritò, natiuo quodam iure Romanorum dicatur. Præstantissima etiam antiquitatis monumenta, cum in ipsa passim vrbe, tum apud doctissimum virum D. Ioannem Helmannum L. L. summum vetustatis admiratorem inueniuntur. Est & hic optimarum quarumque disciplinarum Vniuersitas, anno à Christo nato M. CCC. LVIII. ab amplissimo Senatu instituta, primarum facultatum, & artium, aliisq; insuper collegiis, ad studiosorum subleuandam inopiam ab optimis viris fundatis ornatissima. Ex qua Louaniensis pari dignitate filia anno post Christum natum M. CCCC. XXVI. prodiit.

S. Maternus S. Petri discipulus, primus Coloniensium fuit Apostolus.

AVGVSTA.

Vperior Sueuia, olim etiam Rhetia dicta, amplissimas ciuitates habet. Earum nobilissimæ sunt, Augusta Vindelica, & Constantia, quarum vna Noricum, altera autem Gallos, seu Heluetios aspectat. Illa vero Imperii Romani, vt hodie cultu & diuitiis clarissimum, ita origine quoque vetustissimum municipium existit. Quæ inter pisculentissimorum fluminum Vindæ & Lechi confluentiam sita, ex vetustissima Sueuorum gente, quæ à Iaphet descendisse, & hanc primum inhabitasse Prouinciam fertur, originem sumpsisse, constanti annalium testimonio perhibetur. Politiam quàm optimè constitutam habet, de qua Achilles Gassarus Medicus, hunc in modum: Ciuitas nostra, celeberrima habet omnis generis Panoplia, præcipuè æneorum tormentorum, quæ bombardas vocamus, aliquot domos elegantissima copia refertissimas, simul & publicas aliorum artificum, tum tabernas, tum officinas operosissimas, quibus non tam toti orbi vsitissima, quam mercatorum suorum nummosissimis monopoliis notissima, paucis retrò annis euasit. Adhæc, pauperum curam vnicè gerit: Extant etiam præter Xenodochia, ægrorum ac orphanorum hospitalia, speciales adhuc ædes, quibus gratis, vel peste infecti, suo fouentur tempore, vel Gallica hic laborantes, curantur, vel denique leprosi seorsim adseruantur. Denique, ingenti eleemosyna, tum reliquos inopes passim liberalissimè leuat, tum Studiosos pueros, non parum multos, ex his domi humanioribus litteris emancipat, forisque stipendiis non pœnitendis alit. Quin vel soli Fuggari penuria laborantibus, sed frugi municipibus, anno M. D. XIX. supra centum habitationes, tanquam iustam ciuitatulam, de suo, apud Iacobinum suburbium fundarunt. Iam qua æquitate, clementia & prouidentia Magistratus, quam politicè hic polleat, quaue prosperitate, industria, humanitate & virtute reliqui ciues inter sese, aut cum aliis, tum in negotiis, vel apud Antipodes, ac vtrumque mundi polum gerundis, tum in educandorum liberorum honestissima liberalitate, tum denique in domesticæ supellectilis nitore, ad insolentiam vsque certent, nemo facilè dixerit. Sunt enim plerumque homines (imprimis blandæ fœmellæ) forma pulchri, vestitu splendidi, victu voluptuarii, congressu & verbis ceremoniosi, actionibus astuti, moribus exotici, & opulentia φίλαυτοι. Ex quibus hodie sedula opere, & quæstu officiosissima, sorte sua contenta existit. Mercatores vero aliquot & Patricii, magno numero natalibus sunt restituti: multi Baronum nobilitate eminent, nonnulli etiam Comitum prærogatiuis gaudent, sed & integrum regnum, quidam apud Indos possident; adeò, vt in vniuersum S. P. Q. Augspurgensis instar Alabandæ fortunatissimi (vt Prouerbio habetur) censeri planè debeant, possintque. Quibus redditibus verò aurique & argenti diuitiis, ærarium ciuitatis locupletatum sit, vel inde cöiiciet argutus Lector, quod Senatus, exceptis annuis fabricarum (vt sic loquar) publicarum conducti famulicii, certorum officiorum, adeoque belli maximi, infinitis impensis, pro sola obtinenda pace, supra trecenta milia aureorum Rhenensium, citra priuatas ciuium contributiones, proximis exposuerit, prompta pecunia, Comitiis. Vt autem tanquam condito lustro, etiam ciuium capita, curiosiùs aliquis, ceu per transennam obiter queat æstimare, & colligere, sciendum pro certo, quod anno 1549. mille septingenti quinque infantes, Baptismo adhibiti, ac communibus Cœmetriis, mille ducenta viginti septem humana cadauera, nulla Epidemia grassante, sepulta Auspurgi fuerint. Porrò, etsi multos præclarissimos viros, qui rei literariæ ornamento fuerunt, Augusta protulerit, plurimum tamen, eo potissimum nomine, laudis meretur, quod Conradum Peutingerum, Iurisperitissimum S. Cæsareæ M. à consiliis, eruditorum turbæ ediderit, cui non modò patria, sed & vniuersa Germania, tanquam occupatæ regionis adsertori, plurimum debet, quod peculiari libello, Argentoratum, Nemetes, Vangiones, Moguntiacũ, Agrippinenses, & pleraq; loca alia citra Rhenum, Germaniæ, non Galliæ adscribenda, conuicit.

AVGVSTA IVXTA FIGVRAM QVAM HISCE TEMPORIBVS HABET DELINEATA

1 Rot thor	21 S. Vrsula klost.	45 Der Fugger ha.	75 Spittelhof.	106 Hirschengrab.
2 Gegginger th.	22 S. Katharina klo.	46 Dz dantzhauß.	76 Am Eser.	108 Lang gaß.
3 Einlaß.	23 S. Anna klost.	47 Eichthauß.	77 Ritzen marckt.	110 Fischergäßlin.
4 Klencker th.	24 S. Steffans kl.	48 Kornschrand.	78 Weingaß.	111 Rautzēgäßlin.
5 Gsundbrunn.	25 Parfußer klost.	49 Stat Cantzley.	79 Zwerchgaß.	113 Steffans platz
6 Wertachbruck.	26 Hail. + kloster.	50 Burger stuben.	80 Kirchgaß.	114 Puluergaß.
7 Fischer th.	27 S. Jorgen klost.	51 Kaufleut stub.	81 Beckengaß.	115 Genßbühel
8 Luginßland.	28 S. Otmars kirch	52 Rathauß.	82 S. Afftra gaß.	116 Lauterlech.
9 Steffinger th.	29 S. Veyts kirch	55 Die Metzg.	83 Am Schwal.	117 Hasen gäßlin
10 Olblater th.	30 S. Johans kirch	57 Pfriendhauß.	85 Clesattels gaß.	118 S. Iacob. gart.
11 Jacober thor.	31 S. Gilgen kirch	58. Schlachthauß.	86 Schönawergaß.	119 Rosen gäßlin
12 Vogel thor.	32 Vnser frawen ki.	54 Katzenstadel.	89 Findelhauß.	120 Rappenzipfel.
13 Schwiboger th.	33 Jacober kirch.	65 Ob dem Creütz	92 Am Judenberg	122 Prielbruck
14 H. Creütz th.	34 Das Spittal.	66 Zeughauß.	94 Berleberg	124 Rosmarckt
15 Vnser frawē th.	35 S. Peters kirch.	67 Juden kirchof.	97 Staingaß.	125 Ober newgang
16 Barfüsser th.	36 Stern kloster.	68 Kornhauß.	99 Opsmarckt	126 Mittel gang
17 S. Vlrichs klost.	37 Raussamer hof.	70 Kalckhutt	100 S. Johans gaß.	127 Vndrer gang
18 Prediger klost	38 Saltz stadel.	71 Blaterhauß.	101 Schmidgaß.	130 Sachssen gaß.
19 S. Moritzē kir.	39 Wein stadel.	72 Die Fuggerey	104 Fronhof	132 Meitings gaß.
20 H. Grab.	40 Sigelhauß.	73 Zur sackpfeiffn	105 Die Pfaltz.	133 Maurberg

Cum Privilegio

Augustam Vindelicorum celeberrimam, et peruetustam, Superioris Germaniæ vrbem, post funestam, variamq́ue cladem, subactis Vindelicis, Octauianus Aug. expugnat, restaurat, auget, & tribus Romanorum millib. habitandam tradit, Strabo lib. 4. Hinc Augusti est nomen sortita. Vngari, cum eam inuadunt, quibus ab Ottone I. graui prelio fusis, Romano Imperio, restituitur. Sumptuosissimis ædificijs, plateis amplis, ac nitidis, moenijs, aggeribusq́ue munitissimis, celeberrimis negotiorum commercijs, polytiæ idea, incolis opulentissimis, diligenti pauperum cura, Episcopatu, &c. nobilitatur.

MONACVM.

Onacvm, Germanicè München/Ptolemæo Abadiacum: Vrbs eſt præclariſſima Ba uariæ, & totius Germaniæ nitidiſſima, ab Atterno condita, ab Henrico Quarto a mpliata eſt, iuxta Iſarum fluuium (qui non procul à Pletlingio Iſtro aſſociatur) ſita, reducta inde per Erneſtum. Sunt tamen, qui primitus ſalutis anno M. C. L XXV. muro hanc vrbem inueſtitam fuiſſe, ab Ottone Duce Bauariæ ſcribant. Habet ſitum amœnum, & arcem in plano ornatiſſimam, vbi Principes Bauariæ noſtro æuo reſidere ſolent, vbi etiam continuò nutriuntur leones, ſolentque leænæ ibi parere catulos. Hæc partim ex Irenico, partim ex Munſtero. Vide Baioariæ hiſtoriam, Ioannis Auentini.

INGOLSTADIVM.

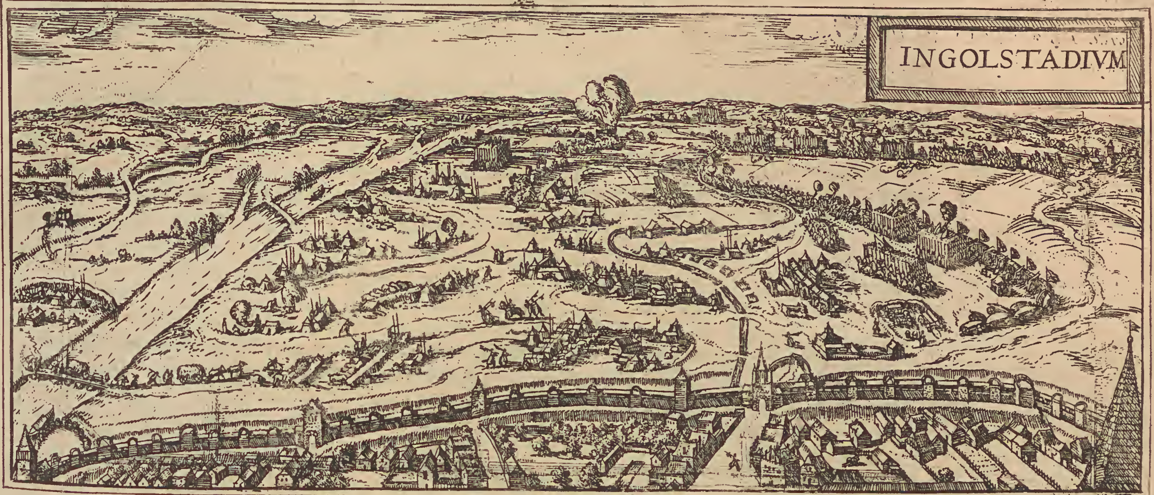
Ngolstadivm, initio oppidum fuit haud magnum, forma fere in oblongum quadrata, nimirum ijs limitibus circumſcriptum, quos hodie quoque turres vetuſtæ tres, Campanaria, in B. Virginis cœmiterio, Strigilaria, malefactorum cuſtodiæ addicta, & Iudæa, vti vulgo nuncupantur. Item arx antiqua euidenter demonſtrat. Anno ſalutis M. CCC. XII. prolatis primum pomœriis, in duplum fermè ampliatum, fuit figura fermè ouali inducta, niſi qua à meridie angulus vnus, & alter incurrit. Inde verò cum ſedem & domicilium in eo oppido haberet Illuſtriſſimus Princeps, Ludouicus cognomento Barbatus, Bauariæ Dux, & Comes Mortanii, opus iſtud ampliati mœniorum circuli, tandem ipſius dominatu abſolutum eſt, an. ſalutis M. CCCC. XX. Idem anno poſt quinto; die Maii 18. primum lapidem B. Virginis templo, vt noua eſſet Parochia, extruendo ipſe collocauit, denariiſque illud precioſiſſimis, hodie quoque extantibus locupletauit. Anno M. CCCC. LXXI. Ludouicus dux Bauaiæ, Comes Palatinus Rheni, Princeps ſuo ſæculo, belli, paciſque artibus longe clariſſimus, Magnique nomen, non magis corporis proceritate, quam ingentibus geſtis rebus, promeritus; idem oppidum, fundato liberaliter Gymnaſio publico omnium diſciplinarum ſtudiis exornauit, ædem quoque nomen B. Virginis canonicorum collegio aucturus, niſi ei operi iam penè conſummato mors ipſum eripuiſſet. Arcem nouam à patre Orientali, huius filius Georgius Princeps opulentiſſimus, incredibili impenſa adiecit, domicilium ob multas inſignes commoditates, amœnitateſque, quouis profecto Monarcha dignum. Huius quoque ætate, riuulus è Danubii proximiori alueo, diſtante ab oppido paulũ vltra paſſus mille, qui & maior erat, ad mœnia defluens, paulatim ita ampliatus eſt, ob euidentes oppidanorũ vtilitates, vt iam annis plurimis, hic tertius fluminis alueus, ſit omniũ maximus ſoluſque nauigabilis. Demum vero illuſtriſſimus Princeps Wilhelmus, vtriuſque Bauariæ dux, & comes Palatinus Rheni, anno ſalutis 1538. idem oppidum ea munitione circumuallare cœpit, ac maxima iam ex parte, ſumptu incredibili, opus perfecit, cuius ſimilem rerum periti, in Europa extare non putant. Oppidi ſitus, vndequaque in plano eſt, præterquam quod Danubium verſus, à meditullio aliquantum in decliue vergit. Regio item adiacens vniuerſa, planitiem habet, niſi quod in Septentrionem, quacunque abeunti, emenſo ferè miliari Germanico vno, collis non excelſus, ad ſylueſtria ſubeundus eſt, riuo, ſeu foſſa verius, eandem ex parte bene profunda & limoſa, aqua voraginoſa, ad millia paſſuum duo ab oppido intercurrente.

FRISINGA, OLIM FRVXINVM.

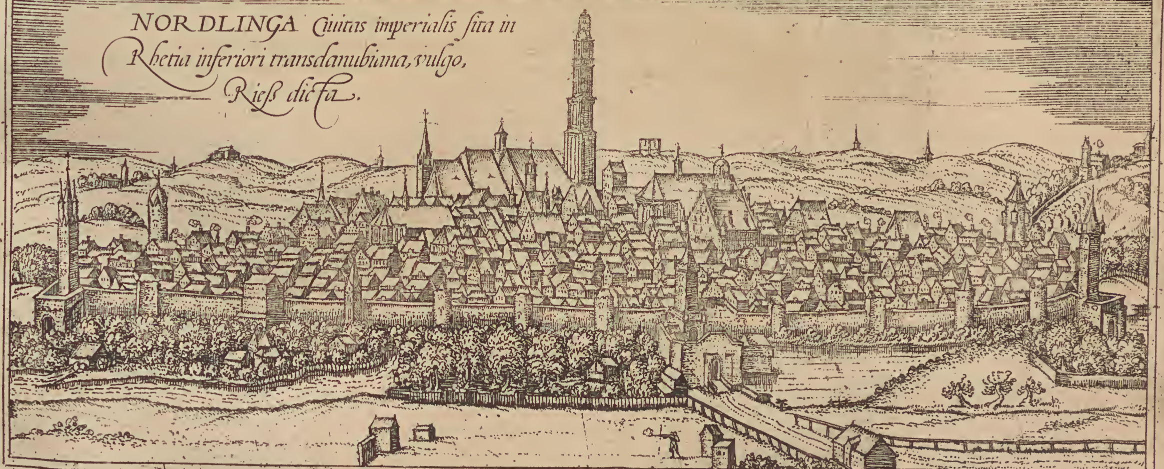

Riſinga, ciuitas Epiſcopalis Bauariæ, vt Æneas ait, condita putatur eo tempore, quando Romani per Præfectos, & prouinciarum Præſides tenebant, & adminiſtrabant eam Bauariæ regionem, quę à Danubii ripa tranſcurrit ad Alpes. Siquidem habet locus iſte elegantem & amœnum in colle ſitum, etiamſi vicinus ager, iuxta terræ illius ingenium aſper ſit. Præterfluit Moſacus amnis, qui haud procul hinc Iſeræ fluuio miſcetur. Scribit B. Rhenanus in bibliotheca D. Corbiniani, ſe reperiſſe librum inſignem Euangeliorum Francicè, hoc eſt, Germanicè ſcriptum, ex eoq; collegit, veteres Francos, qui tranſito Rheno, nobile in Germania regnum conſtituerunt, Germanica vſos fuiſſe lingua.

MONACVM, NOMINATIS-
SIMA BAVARIÆ CIVITAS.

INGOLSTADIVM

FRISINGENSIS Episcopalis ciuitatis icon.

NORDLINGA Ciuitas imperialis sita in
Rhetia inferiori transdanubiana, vulgo,
Rieß dicta.

RATISPONA antiquissima Bauariæ.
vrbs, Danubij ripis adiacet.

STRAVBINGA oppidum Bauariæ.

NORDLINGA.

Ordlinga, antiqua Imperialis ciuitas, in medio ferè Rhętiæ interioris sita putatur, nomen sortita à Claudio Tiberio Nerone, cùm incolæ eam trito sermone Nereling appellent, & annales Nerobergensis historiæ idem confirment. A Ptolemæo, Aræ Flauianæ vocatur. Eius mœnia primum in monte ad S. Emeranum locatæ fuerunt, ac temporum successu ob aquarum penuriam, & Vulcani sæuitiam, à colonis ad ripam Egræ amnis translata sunt, qui ciuitatem fere mediam intersecat. Habet maior domorum pars in hoc situ, suos proprios, & salubres fontes, cellas varias, atque alias multas commoditates, quas in monte habere non potuit, &c. Vrbem hanc copiosè describit VVolffgangus Vogelmannus, apud Munsterum.

STRAVBINGA.

Straubinga, Bauariæ oppidum, conditum est à Lodouico duce Bauariæ, Lodouici Imperatoris nepote, aut patre, anno Christi M. CC. VIII. vti Bauariæ testantur annales: Danubii vicinitate illustratur, Augusta, Acilia, Auentino. Quanquam idem alio in loco dicat, esse extra Straubingam eam, quæ nunc Azelburg vocatur.

RATISPONA.

Atispona, quæ Reginopurgũ aliis, insignis & vetusta Bauariæ vrbs, ad ripas Danubii sita, iacet in commodissimo loco, vbi quatuor concurrunt flumina. Supra enim vrbem Labar & Nab ingrediuntur Danubium, & infra amnis Regen. Augustam Tiberiã à primo conditore, hanc Auentin⁹ nominat. Quondam metropolis Romanorum militum excubantium in Imperii limitibus, vnde & Colonia Quartanorum dicebatur, quod quarta legio Italica hic stationem firmã haberet. Quam Theodorus Dux Nortgoiæ, vnà cum Christianis, expugnata Ratispona, anno salutis D. VIII. dissipauit & perdidit. Deinde verò Arnolphus Imperator restauratam adauxit. Firmissimo ponte lapideo, plurimorum arcuum, ciuitas hæc cum suburbio iungitur. Vide Munsterum, & Argentinensium Chronica, quæ septem appellationes diuersas huius vrbis recensent. Anno partæ salutis M. D. LXXVI. Iulio, Augusto, Septembri, Ratisponæ celebrãtur comitia. Ex quibus Maximilianus Imperator optimus, mense Octobri, die 12. mane circa secundam & tertiam, ad æternas beatorum sedes commigrauit.

V I E N N A.

Ienna, Auſtralium ciuitatum, regioniſque metropolis, ad flumen Danubium ſita, qui medius Auſtriam ſecans, ſexaginta amnibus ferè nauigabilibus auctus, in pontum vaſtis ſex fluminibus euoluitur, memorabiles & maximi nominis vrbes alluit, quarum omnium opulentiſſima, ac vetuſtiſſima Vienna, cuius appellationem alii ab antiquo eius nomine Flauiana, alii à paruo flumine, quod inter ciuitatis ſuburbia labitur, deducunt: Olim etiam Iuliobona & Vindobona vocata. Vrbs hoc tempore clariſſima, inexpugnabili murorum ambitu, prǽaltis foſſis, aggere, & vallo cingitur: Mœnia deinde ſpiſſa & ſublimia; frequentes turres, & propugnacula ad bellum opportuna habent, vt ſola Vienna, vnicum ſit Chriſtianorum contra Turcarum furorem propugnaculum & munimentum. Hæc autem mœnia, ex ea pecunia ſunt ædificata, quam Richardus Angliæ rex, ab Auſtriæ duce captus, in ſui redemptionem perſoluit, aſſerente Cuſpiniano in vita Henrici Sexti. Suburbia maxima ſunt, & ambitioſa, ædes ciuium amplæ, area, & picturis ornatæ, ſtructura ſolida & firma, altæ domorum facies, magnificæque viſuntur. Templa Deo, ſanctiſque dicata, & ampla & ſplendida, ſecto lapide conſtructa, perlucida ſunt, & columnarum ordinibus admiranda, quorum principem obtinet locum nobile S. Stephani fanum. Cellæ vinariæ adeo profundæ ſunt & ſpatioſæ, vt ſub terra non minus, quam ſupra terram ædificiorum apud Viennam eſſe fertur. Platearum ſolum ſtratum lapide duro, vt neque plauſtrorum rotis facile conteratur. Annonæ, & potiſſimum vini, incredibilis copia, adeo quidem, vt ducentos & mille equos quadraginta dierum vindemia exerceat. Omnium facultatum Vniuerſitate, in quam honorum & Poëſios conferuntur inſignia, nobilitantur: quam Fredericus II. Imper. Auguſt. anno ſalutis M. CC. XXX. VII. ex Romana & Pariſienſi inſtituit. Anno Domini M. D. XXIX. Solymannus, ferox Chriſtianorum hoſtis, confertiſſimo exercitu hanc vrbem adortus, immani ſæuitia eam obſedit, & muralibus labefactatam tormentis, quater cum maxima ſuorum ſtrage oppugnauit. At tandem 24. obſidionis die, ſpe potiundæ vrbis reiecta, exercitum ſuum abduxit.

B V D A.

Anubius omnium, quos Europa habet, fluuiorum maximus, mediam Hungariam interfluit, eamque in partes, nempe in citeriorem & vlteriorem ſcindit. Citerioris Hungariæ caput eſt Buda, Regni auita ſedes, ſic denominata, vti pleriquc exiſtimant, à Buda conditore fratre Attilæ regis, vel, vt alii ſcribunt, à Budinis Scythiæ populis. In hac vrbe, Sigiſmundus Rex ſuperbiſſima ſtatuit ædificia, exædificauit quoque in arce palatium, multum Romanæ referens antiquitatis: muro arcem obduxit, ambulacriſque amœniſſimis exornauit, in media ferè arce, turrim ampliſſimam fundauit, ex quadrato lapide, ſed morte præuentus, initum opus non abſoluit. Ex altera Danubii ripa, in Peſtana ciuitate, quæ è conſpectu eſt, molem poſuit, in arcis obiectæ ſpeciem, vt hinc ſupra Danubium perpetuo ponte arcem vtramque coniungeret. Verùm mors inuida tam ſuperbi operis initium intercepit. Quod ſi facere potuiſſet, Traiani pontem, quem in ſuperioris Myſiæ ripa quondam ille fecerat, procldubio ſuperaſſet. Porro, Peſtum XXX. millibus paſſuum à Vatia, in eadem ripa, atque in Budæ nouæ conſpectu ſitum, à Peſtanis fortaſſe militib. vigente quondam Imperio Romano, ædificatum eſt. Hæc Munſterus. Si vrbis ſitum inſpicias, ex parte montoſa, & validis eſt propugnaculis firma, vt nec quicquam munitius, nec amœnius, in tota fermè Hungaria inueniri poſſit. Publicis, priuatiſque ædificiis ornatiſſimis, præ cæteris in ea regione vrbibus clariſſima. Agrum habet variorum fructuum vbertate luxuriantem. Nunc verò, non ſine maximo Chriſtianorum detrimento, à Turcis Buda tenetur, qui eam anno Domini M. D. XXIX. inuaſerunt.

VIENNA AVSTRIÆ METROPOLIS, VRBS TOTO ORBE NOTISSIMA CELEBRATISSIMAQ. VNICVM HODIE IN ORIENTE CONTRA SÆVISSIMVM TVRCAM INVICTVM PROPVGNACVLVM.

Kalnberg
Zun Schoten
Minnores
Vnser frauen
S. Pongraicz
Weis Prider
Rö: Kn: Mt: ec PVRG
S. Steffan
S. Augustins
S. Dorothea
S. Ieronimus
Hemel: Porten
S. Iohans
S. Clara

BVDA, vulgo Ofen, prima & regia Vngarici regni ciuitas, ad Danubium sita: Quam Ptolemæus Curtam, vel, vt alijs persuasum est, Sa[illegible]num nominat. Fran: Jre:

MEDIOLANVM.

EDIOLANVM, potentissima ciuitas, vniuersæ Galliæ Cisalpinæ metropolis, à quo condita, & vnde sit eius appellatio ducta, variè ab historiographis proditum est. Originem eius Gallis Liuius tribuit: nonnulli, & quidem verius, ante Gallorum in Italiam aduentum, Bellouesum ex vico eximiæ dignitatis, finitimam Alpibus ciuitatem, Mediolanum ædificasse, eumque regis sibi nomen sumpsisse tradunt. Quidam Mediolanum dictum putauere, quod inter duos amnes, ipsi Lames vocant, vrbs posita sit, Arduam scilicet, & Ticinum. Alii ab animali media parte lanato, in ipsis fundamentis inuento. Cato prius Olanam, ait dictam, à Thuscorum Duce: dein ab Insubrum Principe, Medio, adauctam nomen accepisse Mediolani. Aliter Alciatus in Emblematis, aliter alii scribunt. Vrbs est Mediolanum opportuno admodum situ, quo præter agri ipsius vberrimas fruges, è Gallia Cisalpina, necessaria quæuis comportari possunt. Hinc quam plurimos Imperatores, contra Gallos atque Germanos bellandi opportunitate ductos, hic consedisse legimus. Sæpius enim Mediolani Cæsar constitit, frequenter Nerua. Nam valde Traiano placuit locus, vt Regiam hic ædificarit, quod nunc palatium dicitur. Habitauit hic etiam Adrianus. Item Maximinus Herculeus, qui mœnibus hanc vrbem ornauit, murum secundum adiecit, eamque amplificauit, & ædem Herculi in ea posuit, quæ nunc S. Laurentio Martyri est dicata. Iuxta quam columnis XVI. marmoreis domum sumptuosissimam Imperatorum vsui ædificauit, quam incendio periisse scribit Meruea, vt solæ columnæ sint relictæ. Philippus etiam Imperator Christianus, hac in vrbe resedit, & post eum Constantius, Constantinusq;. Item Iouinianus, Valens. Valentianus & Theodosius. Mediolanum amplissimum complectitur spacium, adeo quidem, vt maximis totius Europæ ciuitatibus annumeretur. Eius suburbia, latæ aquarum fossæ cingunt, per duas vndique nauigiis, maxima annonæ copia defertur. Tam multa sunt hic, tamque diuersa artificum genera, vt inde vulgi sit natum prouerbium: qui Italiam reficere totam velit, eum destruere Mediolanum debere, nimirum quod ex his sedibus, artificum examina, per omnes Italiæ partes spargantur. Quin etiam liberales disciplinæ hic cultæ fuerunt. Virgilius siquidem, Medionali literis operam dedit. Summam huius Reipub. potentiam arguit, quod post frequentissimas hostium direptiones, quibus vniuersa diruta, soloque æquata fuit, in tam vastam magnitudinem rursus excreuerit. Varia & funesta eius excidia. Gibellinorum etiam, & Guelphorum exitiabiles vniuersæ Italiæ factiones, Mediolani anno Domini M. CCC. X. natas, Munsterus in Cosmographia sua recenset. Habet vrbs ædificia mirè splendida, atque magnifica, præcipuè vero, ædem perauguſtam, quam Domum vocant, immenso sumptu, ac tam admirabili arte factam, vt paucis omnino orbis terrarum templis conferri possit, siue magnitudinem & artificium, siue precia marmorum ac ornamentorum spectes. Etenim, non solum vndique foris, intusque crustis niuei marmoris intecta nitet, verum etiam mirabilibus ex marmore statuis, arte summa elaboratis, est exornata: Sunt & nobilium fana permulta, inter quæ gratiarum ædes. Cœnobium huic fano insigne cohæret prædicatorum, cum præclara Bibliotheca, celeberrimis Italiæ totius addenda: Priuatorum etiam in vrbe domus, amplissimæ permultæ conspiciuntur. Est & arx portæ Iouiæ munitissima, inexpugnabile ac præcipuũ totius Europę propugnaculum, quod vlla profecto vi capi nunquam potuit, quanquam per annonæ, rerumq; necessariarum inopiam, id aliquando contigerit, vt in Ephemeridib. Latinis, Leander demonstrat. Insuper, est curia vetus, vbi modicum S. Gothardi fanũ nobilibus aliquot Vicecomitum sepulchris decoratũ. Italiæ reges, tum etiam imperatores Augusti, Imperii solennia, coronã ferream, ab huius vrbis præsulibus sumere solent, idque ex constitutione Theodorici Ostrogothorum Regis. Alexander Quintus eius nominis Pontifex summus, Barnabam B. Pauli condiscipulum, primum fuisse Mediolanensis Ecclesiæ Antistitem scribit. Cui interpositis aliis piis, doctisque viris, B. Ambrosius successerit, clarissimum Ecclesiæ lumen, qui B. Augustinum celeberrimum illum Doctorem Theologum Mediolani ad fidem Christi conuertit, & deinde anno post N. C. Trecentesimo nonagesimo tertio, ex eadem hac ciuitate, ad æternam beatorum patriam emigrauit.

MEDIOLANVM

And. Alc. Des armes de ceste Ville de Milan.

L'enfant naissant d'un Serpent par la bouche
De son clair Sang les nobles armes touche,
Nous auons veu d'Alexandre Monarque
Pour s'annoblir, monnoÿe à belle marque
Quand fils d'Ammon sous forme Serpêtine
Se dict conceu par Semence diuine
On dict Serpens par bouche Serpenter,
Née est Pallas du cerueau de Jupiter.

MEDIOLANVM Metropolis Insubrum, vulgò Milano, vrbs potentiæ & dignitatis eximiæ, quæ ob præstantē loci commoditatē, Imperatorū Romanorum sedes, plerumq; fuit, qui superbissimis eam ædificijs exornarunt. Circa quam nobilis regio tum coeli temperie, tum soli fertilitate, et affluenti rerum copia, vnde ciuitas suo abundans populo, et proprijs nitens viribus, semper gentis fuit caput, et quotiens euersa, post excidium restituta, vbertate agri, et propinquitate Alpium, ex quibus hominum copia affluit. Ingēti incremento res Mediolanensis tempore Gratiani Cæsaris aucta erat. Nā quingentos et amplius annos, neq; ab externo hoste, nec intestino bello Insubres vexati fuêre. Durauit illa foelicitas vsq; ad D. Ambrosij tēpora, quib: Arriana heresis, maximis calamitatib' hanc vrbē affecit. Deinde Attila in Italiā ingress: Mediolanum diruit, Instauratū, aliquāto tēpore quieuit: Mox à Longobardis maximis agitatur molestijs, Quib' à Carolo Magno domitis, ānos trecētos et sexagita floruit. Deīde verò Fridericus Barbarossa Mediolanū solo equauit. Cuius incolę tandē Parmensiū et Placentinor ope, tanto animor ardore patriā restaurarūt, vt multo quàm ante ditior, potētior, frequentiorq; extiterit. Quod sanè maximā huius vrbis potentiā arguit, quod post tam frequētes hostiū direptiones, in tantā magnitudinem rursus excreuerit.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIÆ.

E primis Venetiarum initiis, diuersa historiographi tradunt. Sabellico Leander subscribit, prima huius inclytæ vrbis initia, in annũ à Christo nato CCCC. XXI. incidere, quo tempore fama iam erat sparsa, transgressuros Danubium Hunnos, Italiæ inuadendæ causa. Itaque Aquileienses, & Patauini, ferocissimi hostis terrore, & ob vrbium suarum interitum Adriatici maris insulas fuga occuparunt, & initio in Riuum altum se recipientes, prima Venetiarum vrbis fundamenta iecere. Sitæ sunt in intimo sinus Adriatici recessu. Insulas ferè LX. (adiectis tandem aliis duodenis) paruo inter se spatio disiunctas, intercurrentibus euripis continent. Quas à vehementiori maris impetu, agger tenuis, littus vocant artificio prouidæ naturæ, pretentus tuetur: is curuus instar arcus, & ostiis quinis interruptus, quæ singula modicum portum efficiunt, nauigiis & aquis marinis aditum in æstuaria præbet. Opportuna habet flumina, quibus res omnes, cum ad hominum vsum, necessitatemque, tum ad delitias ac voluptates vtiles, inuehuntur. Vt (quod dictu mirabile) in qua vrbe nihil ferme gignitur, in ea omnium maxima & incredibilis exuberet copia. Quare non immerito à Iasone, L. Si insularum. ff. de verb. oblig. paradysus delitiarum appellatur. Quid de piscium abundantia, de ædificiorum splendore, de sacratissimarum ædium ornamentis, de venerandorum Patrum prudentia referam? non immeritò ingenuè fatentur omnes, tam potentem, tam nobilem, tam illustrem, tam opulentam Rempubl. Deorum immortalium nutu fundatam, eorumq; prouidentia in hodiernum vsque diem moderatam esse. Quæ quidem ad tantum maritimæ fortunæ culmen euecta fuit, vt Domina ac Regina maris, ab omnibus semper habita, & ab Illustrissimo Ioanne Austriaco Cæsaris Caroli V. summi omnium Imperatoris filio, ac Philippi Catholici, ac maximi Regis fratre, sit salutata eo tempore, quò anno superiore M. D. LXXII. die VII. Octob. Augustini Barbarii Patritii Veneti, prudentissimis instructus consiliis, innumerabilem Turcarum exercitum fudit, vniuersam fere classem cepit, ac tandem de immanissimo ac fœdifrago hoste, in Epiro, ad Echinadas triumphauit. Innumera hic mortalium, variis ex orbis partibus, corporum vario cultu, multitudo negotiatur. Ciuitas tota triplici ordine populi constat, Patricii sunt, Ciues, & plebs artificum. Imperii ac Reipubl. auctoritas apud Patritios consistit, qui cum ipsam vrbem, tum ciuitates oppidaque ditionis Venetæ moderantur. Vrbs in regiones est diuisa senas, proinde Sextaria vocant. Plebanicas congregationes habet LXXII. Cœnobia XLI. quorum decem & septem conuentus monachorum sunt, quatuor & XX. virginum. Fora coniuncta tria. In capite, quod littus spectat, columnæ peringentes binæ cernuntur, quarum vna S. Marci, leoninum alarũ signum: altera S. Theodori statuam sustinet. In ipso intercolumnio, supplicia de condemnatis sumuntur. Exornatur forum sumptuosissimo ac mirabili templo S. Marci, è nobilissimo, preciosissimoque marmore, non minore artificio, quam sumptu constructum, cuius magnificentia, maximi & stupendi precii thesaurus, hoc loci propter angustiam explicari non potest. Integro S. Marci corpore exornatur. Vicos riui diuidunt, ac transitus vbique pontibus coniungitur, vel ligneis, vel lapideis, quorum in vniuersum, tam publici, quam priuati, CCCC. censentur. Nauiculatum numerus ciuitas peragratur, VIII. millium amplius esse putatur. Est etiam intra vrbis ambitum naualе, locus mœnibus vndique validis munitus, & cum opportunis ad custodiam turribus, quem Arsenale nominant. In quo perpetuo CCCC. occupantur homines, triremibus, iisque rebus, quæ ad nauigationem requiruntur, conficiendis intenti, quorum stipendia M. CC. in hebdomadam aureorum nummum sunt. In ipso nauali, nauium longarum, quę in pontibus, ad omnem occasionem paratæ perpetuo sunt, numerus ad CC. est, præter alia nauigia minora. vnde vires, opesque, & amplitudo rei Venetæ, quæ profecto nunc Italici nominis gloria, decusq; sola est, facile possunt intelligi. Præpotentem hanc vrbem, eiusq; ditiones ac regna, Centuriones, atq; Tribuni, ad annum Christi septingentesimum gubernarunt, deinde Ducis authoritate administrari cœpit. Qui tam subtili sortitione eligitur, nullus vt ambitiosus, vanæq; gloriæ cupidus, in tantam se dignitatem intrudere queat.

VENETIA.

La madona de l'angeli monache
S. Bernardo monache
Matthia frati
S. Giac.^mo de Paludo frati
Torcelo Vescouado e Podestaria
S. Nicolo de Lio frati
Mazorbo
Buran
S. Franc. del deserto
Cipriano badia
S. Michiel frati
Muran Podestaria
S. Christoforo frati
Lazaretto nouo
S. Segondo frati
153
S. Maria monache
S. Giorgio dalega frati
S. Biasio catoldo monache
Igiesuati frati
S. Anzolo de Concordia
S. Cosmo e damiano frati
Canale de della Giudeca
CANAL GRANDE
La Croce monache
S. Gio Battista frati
S. Georgio maggior frati et Badia
La Giudeca
S. Maria di gratia frati
S. Clemente frati
Pouegia
S. Spirito frati
Chioza Vescouado e podestaria
S. Maria da chioza
Malamocho Podestari
S. Lazaro
Lazareto Vecchio Hospedal della sanita
S. Seruolo monache
S. Andrea da lio frati certosini
S. Helena frati

CVM PRIVILEGIO.

NOME DEI RII PRINCIPALI

- I Rio della Trinita
- II Dei Saloni
- III Del Spirito santo
- IIII De san Vio
- V De san Tromaso
- VI De san basegio
- VII De santa maria maggiore
- VIII Della croce
- IX Rio marin
- X De san giouanne decola
- XI Della pergola
- XII Dalle doi torre
- XIII De san cassan
- XIIII Della beccaria
- XV De san siluestro
- XVI Della madona
- XVII De san polo
- XVIII Della frasca
- XIX Da cha foschari
- XX Della mal paga
- XXI Di canaregio
- XXII De san marcola
- XXIII De san felixe
- XXIIII De santo Apostolo
- XXV Del fontego di todeschi
- XXVI De san saluador
- XXVII Rio menudo
- XXVIII Dall'alboro
- XXIX Rio menudo
- XXX De palazzo
- XXXI Dei schiaoni
- XXXII Della pieta
- XXXIII Dell'arsenal
- XXXIIII De castello
- XXXV De santo Isepo

TVTTE LE CONTRA DE OVERO Parochie di Venetia

1. S. Piero da castello patriarcato
2. S Biasio preti
3. S Martin preti et anco hospedale
4. S. Giouanni in bragola preti
5. S. Antonin preti
6. S. Seuero preti iuridition delle monache di san lorenzo.
7. S. Prouolo preti iuriditio dele monache de san zacaria.
8. S. Trinita preti
9. S. Giouanne nouo preti
10. S. Marco off. da canonici a dl Illma Sig.
11. S. Basso preti
12. S. Giuliam preti et e Su la marzaria
13. S. Maria formosa preti
14. S Lio preti
15. S. Marina preti
16. S. Maria noua preti
17. S. Cantian done e il traghetto di mur: p.
18. S. Gio grisostomo preti
19. S. Apost: pti qui e un trag. de rialto
20. S. Sophia pti qui e il trag.^to che buta alla pescaria de rialto
21. S. Felise pti qui e il trag. che buta alla cale de i botteri
22. S. Foscha preti.
23. S. Maria madalena preti qui e un traghetto che buta a san stai
24. S. Marcuola preti qui e un trag.^to che buta al pal. dal duca di ferrara
25. S. Lonardo preti
26. S. Hieremia preti qui e un traghetto che buta a riua de biasio
27. S. Moise pti qui e un trag. che buta alla trinita
28. S. Paterniano preti
29. S. Luca preti
30. S. Frantin preti
31. S. Benetto preti qui e un trag.^to che buta a san polo
32. S Anzolo preti
33. S Maria giubenigo pti qui e un trag. che buta a san gregorio
34. S Mauritio preti
35. S. Vitale pti qui e un trag.^to che buta alla carita
36. S. Samuelo pti qui e un trag.^to che buta a san barnaba
38. S. Giouanne de rialto pti.
39. S. Matthia de rialto preti
40. S. Cassan preti
41. S. Siluestro preti qui e un trag.^ta che buta alla riua del ferro
42. S. Apponal preti
43. S. Maria mater domini pre.
44. S. Stai preti
45. S. Giacomo dall'orio p
46. S. Giouan decola preti
47. S. Agustin preti
48. S. Polo preti
49. S. Boldo preti
50. S. Giminiano preti
51. S. Simeon grande preti
52. S. Stin preti
53. S. Simon picciolo preti
54. S. Pantalon pti doue sta il clariss.^mo Andrea loredam il qual a gran qualita di antiquità de marmi bronzi et d'ogni sorte medaglie che sono miracoloso da vedere si che par esser un altra roma
55. S Margherita preti
56. S Barnaba preti
57. S Raphael pti don e il trag.^to di lizafosina
58. S Nicolo preti
59. S Tromaso pti qui e il trag.^to che buta alla giudeca
60. S Tomao pti qui e un trag. che buta a S. stephano.
61. S Basegio preti
62. S Agnese preti
63. S Vido preti
64. S Saluador frati qui e la scola grando di S todoro.
65. S Bortolamio preti.
66. S Gregorio preti
67. S Marciliano preti
35. S Iustina monache
101. S Lucia monache
109. S Crose monache
ff S Funia

ALTRE CHIESE

71. Anna monache
72. Leuergine monache
73. Daniele monache
74. Dominico frati
75. Bartolamio hospedale
76. Isepo monache
77. Iesu Christo hospedale
78. Antonio frati
79. La madona de l'arsenale
80. La ca de dio
81. S. Sepulcro monache
82. La pieta
83. La celestia monache
84. S. Francesco della uigna frati
85. S. Giouan de furlani priorado
87. S. Giorgio di greci preti greci
88. S Lorenzo monache
89. S Zacharia monache
90. S Gioane polo frati
171. Scuola grande de san marco
172. S Gio laterano monache
91. L'hospidal di san gioanne polo
92. Madona di miracoli monache
93. I crosachieri frati
94. S Catterina monache
95. S Maria della valuerde detta la misericordia scuola grande et priorado
96. S Maria dell'orto frati
97. S Aluise monache
98. I serui frati
99. S Hieronimo monache
100. S Iob frati
102. Il corpus domini monache

DELLE COSE PIV NOTABILI

131. Arsenale nuouo
132. Arsenale vecchio
133. Porta dell'arsenale
134. Il signor bartholamio coglione
135. La bocca della marzaria sotto il reloio
136. Le due colonne doue si fa la justitia
137. Il campanil di san marco
138. La percuratia noua de san marco
139. La ceca
140. La pescaria di san marco
141. Il fontego di todeschi
142. Li magazini dal sale
143. La doana da mare
144. Ghetto doue stano li hebrei
145. Le case da ca moro
146. Bersaglio doue si esercitan li bombardieri
147. Pescaria di rialto
148. Il ponte da castello et e di legno
149. Il ponte di barateri su la marzaria
150. Il ponte di rialto e di legno co molte botteghe sopra dall'una et l'altra parte et si apre due parte
151. Il ponte di canaregio e di legno
152. Il ponte da la paglia
153. Campalto.

Corno cornu
Secretarij
Cappellano
Catedra
Cussino
Il Canzellier Grando Magnus Cancellarius
Il Serenissimo.
Ombrela
Oratores diuersorum Principum
Ambasciatori di varij Principi.
La Spada ensis.

Serenissimus Venetorum Dux, cuius honor perpetuus, hoc habitu e Curia in publicum procedit, sed raro, cum comitatu splendido atque magnifico, vexilla praeferuntur octo ex serico, bina caerulea, totidem alba, caetera rubentia, tubae argenteae sex, vlnarum triu, sella, puluinar, vmbraculu aureu et ensis cum ense.

GENOA.

ENOA, Ligurum in Italia caput, Liguſtico adiacet mari, potens, ſuperba atque antiquiſſimæ originis ciuitas, vel à Iano Italiæ Rege, ac deinde à Iano Traianorum Rege aucta, vel à Iano Genio Priſco, vel à Genuino Ægyptio, vel à Genuo Saturni filio, primùm ædificata, vel denique à ſitu, curuaturæ genu reſpondente, denominata perhibetur. Situ tali eſt: Fronte meridiem ſpectat, ampliſſimè circa littus conſurgens, dorſo Septentrioni obuerſo, leniter in planitiem, veluti ad quieſcendum deſcendens, montium innixa radicibus, quorum à tergo contra ſæuorum Septentrionum afflatum vallo munitur, non tota montoſa, nec viciſſim tota plana. Inſigni portu fortiſſima mole, ſecuræ ſtationis cauſa præmunito, mercatuque ampliſſimo, nobilis eſt. Semper autem & in negotiando induſtrios, & ad res ſummas, tam terra, quam mari gerendas, ſummos homines genuit. Qui ſæpius infideles Chriſtianorum hoſtes armis ſuppreſſerunt, ſæpe debellarunt Piſanos, ſæpe item à Venetis, aliiſque potentiſſimis populis & Regibus ſpectabiles retulerunt victorias, vt plurimas ciuitates & inſulas ditionis ſuæ fecerint. Vnde tantis incrementis, tum populi ac ædificiorum, tum opum creuit hæc ciuitas, vt nomen adepta ſit Genuæ ſuperbæ. Variam Reipublicæ formam diuerſis temporibus habuit, nunc Hiſpaniarum Regem agnoſcit Dominum, & à Duce, annali electione deſignato, gubernatur ac regitur.

FLORENTIA.

Lorentia Hetruriæ metropolis, vrbs omnium florentiſſima, iacet ad Arnum, quo medio ſecatur, & quatuor eximiis coniungitur pontibus, ab Oriente ac Septentrione collibus amœniſſimis, & vndique fructiferis arboribus veſtitis cincta, medii theatri inſtar, Occidentali latere pulchram in planitiem incedens, Appennini aliquot brachiis contra vim externam & incurſiones eſt munita, videturque ferè vmbelicum Italiæ tenere. Nobili gente frequens perpetuò fuit, & ſi cui familias honeſtas, hinc tanquam è ſeminario in alias vrbes Italiæ profectas cognoſcere libebit, commentationes in Dantem Chriſtophori Landini adeat, is enim operis eius initio multis hac de re tractauit. Florentiam duplices habuiſſe muros, eoſdemque à Pheſulanis & Barbaris eſſe deiectos, ac ciues deſerta vrbe in vicina oppida conceſſiſſe, author eſt idem Landinus. Deſolatam ita vrbem ad annum poſt Chriſtum natum D. CCC. II. iacuiſſe, quo Carolus Magnus Roma, vbi tum Imperator Cæſar Auguſtus appellatus erat, in Galliam tendens, hic dies aliquot conſiſtit, captuſque loci conditione, mœnium nouorum fundamenta, longè prioribus ampliora iuſſit inchoari, propoſito etiam edicto, vt paſſim diſperſi ciues, ad inſtaurandam vrbem redierent. Hoc itaque tempore nouis muris cincta fuit. Adeò ſplendidis magnificiſque ædificijs, ſumptuoſiſſima ſtructura ornatis, tam diuino cultui, quam ciuium vſui ſumma cum voluptate ſpectantium ornatis Florentia nitet, vt quemadmodum Venetiæ diues, Mediolanum magnum, Genoa ſuperba, Bononia fertilis, Rauenna antiqua, Neapolis nobilis, ac Roma ſancta; Ita Florentia tanqum flos ac pulchritudo Italiæ, Florentia bella ſit nominata. Nobiliſſima vrbis fana, in primis admirabile illud B. Mariæ Floridæ, totum ex marmore, cruſtatum, cum hemiſpherio ſtupēdi operis, iuxta turris ſtat eximia tintinabulorum, tota item marmorea, modicoque poſt interuallo veterrimum Martis templum forma rotunda, magno ingenio conſtructum, & nunc B. Ioanni Baptiſtæ ſacrum. Valuas habet x ærefuſili opere, tam raro artificio factas, eas præſertim quæ contra fanum B. Mariæ Floridæ ſunt, vt omnes omnino, quibus ingenij vis eſt vlla, reliqua in Europa tota ſimiles eſſe nuſquam arbitrentur. Reliquas miſericordiæ ædes, vti Xenodochia, Expoſitorum brephotrophium, cæteraque loca pietatis ergò conſtituta prætereo, qualia tricena ſeptena eſſe dicuntur. Ædes cenſentur Plebanicæ XL. IIII. Prioratus XII Conuentus virorum mulierumq; ſacri LXXVI. Collegia puerorum IX. quas fraternitates vocant, virorum ſodalitates maximo numero.

GENVA.

La bastia de permenton
La bastia
Ol Castelaszo
La forca
S. Bertholome darm
Consolation
Nro dona del monte
Besangno.
La lanterna
Il Palazo
Il Arcenal
Ponto de Calna
Ponto do mercansia
Ponto do cama
Il molo
Nor Dona de gratia
Zarasan
La Cona
Ala foza

GENVA Ligurum domina atque regina Ciuitas Italiæ celeberrima, in Ligustici maris litore ingenti portu fidam nauibus stationẽ præbet; Solum habet macilentum atq; ieiunium, itaq; prouidos atque sagaces mercatores produxit, qui ad tantũ rerum et diuitiarũ conscenderunt fastigium, vt vix vlla in tota Italia ciuitas inueniatur, vbi tot suburbana prædia ĩgenti fastu recreationis gratia constructa cernuntur, vnde insignis opũ magnificentia æstimari potest, vti non immerito tum hanc ob rem, tum alijs etiam permultis de causis, Genua cognominetur superba.

Cum Priuilegio.

FLORENTIA vrbs est insignis Hetruriæ, olim Fluentia dicta, quod sita sit ad fluentum Arni fluminis. Et populi ipsi Fluentini, quorum meminit Cato in originib: vt refert Angelus Politianus in quadam Epistola ad Bartholomæũ Scalam. Pulcherrimis tam publicis, quam priuatis ornata ædificijs, et montibus vndiq; septa, ex quibus, dictu mirum, quanta oblectatione visus in hanc vrbem pandatur. Nobilium hominium sedes est, & præstantissimorum ingeniorũ feracissimus ager

FLORENTIA

Cum priuilegio

ROMA.

OMA Domina & Regina vrbium, totiusque mundi caput, quem fere vniuersum fortissimorum virorum rebus præstantissimè gestis, suo imperio subegerat. De primis eius conditoribus tam multæ & variæ sententiæ, quam diuersi scriptores inueniuntur. Sunt, qui existimant Euandrum ex Arcadia fugientem, ea occupasse loca, vbi nunc Roma conspicitur, ibidemq; oppidulum inuenisse aliquod, Valentiniana dictum, quod ab ipso amplificatum, Romæ nomen deinde sit consecutum. Alii tradunt, Remum & Romulum Æneæ filios vrbis huius conditores fuisse, quos tamen alii Æneæ nepotes ex filia dicunt. Verùm Dionysius Halicarnasseus ante Troianorum & Æneæ in Italiam aduentum Romam extitisse, ex antiquo scriptore Antiocho Syracusano docens, hæc eius verba recenset. Postea quam Italus consenuisset, Morges pro illo regnauit, ad quem vir quidam nomine Syculus Roma profugus venit. Hac oratione satis indicauit, Romam aliam excidio Troiano superiorem extitisse. Communior fere omnium sententia est, Romam à Romulo dici. Quippe cùm is Romam viribus & robore iuuenum affatim à se munitam cerneret, haud minoris momenti fore ratus, si eandem consilii ope fulcisset, ex venerandæ senectutis ciuibus, qui tunc aderant, centum elegerit, quos ob honorem, Patres, ob ætatem Senatores appellauit, portas designauerit, trib. diuiserit, præsidiarios conuocauerit, tribunos celerũ crearit, & nouam deniq; Reip. formam instituerit. Ita vt Romulus inclytæ huius vrbis augustissimum fœlicissimumque principium collocasse videatur. Quæ temporum deinde successu, tot Senatores eximios, tot clarissimos fortissimosque Duces, tot egregios Imperatores vniuersi propemodum orbis domitores tulit, vt iure Mundi caput, & à Cicerone oratione pro Sylla, arx Regum & nationum exterarum, lumen gentium, & Imperii domicilium sit appellata. Eius ambitum Plinius ex traditione Augusti scribit, millia passus viginti. Flauius Vopiscus Aurelium Imperatorem ambitum vrbis ad triginta millia passuum auxisse refert. Tota deinde eius area, ad tantam amplitudinem deuenit, vt in circuitu collegisse dicatur viginti millia passuum, quæ quinque fere miliaria Germanica efficiunt. Regionib. XIIII. quondam diuidebatur. Portas suburbiorum & vrbis in vniuersum numero XXIIII. fuisse, refert Plinius. Liuius autem ponit XXXVII. Turres imperio florente circum vrbem erant DCCXXXIIII. In quibus cùm ita res ferret, præsidia collocabantur. Nunc turres solummodo CCCLXV. Portæ XX. supersunt. Nec quæ nunc extant turres, itemque muri, veterum operum fundamentis insistunt, neque materia eadem constant. Sed quia frequentissimis Barbarorum incursionibus vrbs plane vastata atque subuersa fuit, omnia mutata sunt ac conuersa, reparatorum pro tempore arbitrio. Septem Roma continet montes, rupes, siue colles, de quorum diuersa appellatione varias scriptorum referre sententias, nimis tædiosum ac longum foret. Magnificentissimæ etiam Deorum, nunc Christi & Sanctorum, summorumque hominum ædes, quæ his montibus continentur, absque tædiosa verbositate recenseri nequeunt, quemadmodum nec reliqua vrbis templa, præstantissimæ Sanctorum reliquiæ, pontes, arcus triumphales, thermæ, theatra, antiquitatis monumenta. De quibus peculiares variorum conscripti libelli extant. Fertur de Constantio Imperatore, quod is campum Martium, cum admiratione inspiciens, sepulchrum Augusti Cæsaris, tot æreis, atque marmoreis simulachris ornatum, forum Romanum, Iouis Tarpei delubra, thermas, porticus in prouinciæ modum auctas, amphitheatrum, Pantheon mira altitudine spaciosis molibus formatum, templum pacis, Pompei theatrum, circum maximum, tot arcus triumphales, tot aquæductus, tot statuas per vrbem ad ornatum positas, obstupuerit, ac tandem dixerit: Naturam omnes vires in vnam vrbem effudisse. Etenim insignes superbissimorum ædificiorum ruinæ, priscam vrbis magnificentiam, non obscurè demonstrant. Tyberis fluuius, à Septentrione vrbem ingreditur, & ex latere meridionali, Hostiam versus effluit. Sed quid plura de tanta, tamque magnifica vrbe commemorem? In qua legitimus & ordinarius S. Petri successor, Maximus Ecclesię Catholicæ Pontifex residet, venerandæ Sanctorum Apostolorum, & Martyrum cernuntur reliquiæ, vbi ius Christiano orbi præscribitur. In qua denique suauissimæ Musæ, vniuersam Græciam deserentes, sedem ac domicilium inuenerunt, vt verissimè Cicero lib. 3. de nat. Deor. tradat: Quemadmodum nihil in vniuersa rerum natura mundo, sic in terris nihil Roma meliꝰ, nihil pręstantius inueniri. Amplissima etiam vniuersitate inter quam plurima ornamenta, vrbs Romana nitet, de qua D. Iacobus Middendorpius, in suo de vniuersitatibus libro, copiosè disserit.

PORTAE

A Porta Flaminia nunc populi.
B P. Collatina nunc Pinciana.
C P. Collina nunc Salaria.
D P. Viminalis nunc S. Agnetis.
E P. nunc clausa iam Querquetulana.
F P. Esquilina. nunc S. Laurentij.
G P. Praenestina, nunc Maior.
H P. Caelimontana, nunc S. Ioannis.
I P. nunc clausa iam Gabiusa.
K P. Latina.
L P. Capena nunc S. Sebastiani.
M P. Ostiensis. nunc S. Pauli.
N P. Naualis. nunc Portuensis.
O P. Ianiculensis nūc S. Pācratij.
P P. Fontinalis nūc Septimiana.
Q P. S. Spiritus.
R P. post eruli Peruli et Vaticani.
Illos obmisimus q̄ quū recētiores sint.
in aliquo urbis pomœrio nō fuerunt.
S P. S. Petri.
T P. S. Angeli alias Castelli.

MONTES

1 Mons Palatinus dicitur pala' maggiore.
2 M. Tarpeius dicitur capitolium.
3 M. Auentinus vbi est Eccl. S. Sabinæ.
4 M. Coelius vbi est Eccl. S. Io. et Pauli.
5 M. Esquilinus vbi est Eccl. S. P. ad vincula.
6 M. Quirinalis dicitur Monte Canallo
7 M. Viminalis vbi est Eccl. S. Lau. in palisperna.
8 M. Ianiculus vbi est Eccl. S. P. in montorio
9 M. Vaticanus vbi est Basilica S. Petri
10 Collis Hortulorū vbi est Eccl. S. Trinitatis.
11 M. Acitorius.
12 M. Iordanus.
13 Doliolum vulgo M. Testaccio.

PONTES.

14 Pons AElius vulgo S. Angeli.
15 P. Vaticanus alias Triumphalis.
16 P. Ianiculus vulgo S. Sixti.
17 P. Fabritius vulgo de quatro Capi.
18 P. Cestius vulgo S. Bartholomei.
19 P. Palatinus vulgo S. Mariæ.
20 P. Sublicius alias AEmilius.

AQVÆ, ET AQVAE DVCTVS.

21 Aqueductus Claudię.
22 Aquæd Marciæ.
23 Aq. Augustæ.
24 Aq. Virginis vulgo Fons Triuij.
25 Aq. Cabra vulgo la marana.
26 Aq. Sabatina.

THERMAE.

27 Th. Agrippe vbi est la Ciambella.
28 Th. Antonini caracalle vulgo Antoniana.
29 Th. Diocletinæ vulgo Termini.
30 Th. Constantinianæ in M. Cauallo.
31 Th. Neronis alias Alexādrinæ prope Agonē
32 Th. Seuerianæ in trāstiberi ppe P. Septimia
33 Th. Olympiadis in Esquilij.
34 Th. Titianæ vulgo le sette Sale.
35 Th. Traianæ prope S. Martini in mōtib.
36 Th. Philippianæ prope S. Mathæum.

AMPHITHEATR. ET THEATR.

37 Amph. Vespasiani dicitur Colisco.
38 Amph. Castrense apud S. ✝. in Hierusalē.
39 Thea. Marcelli, nunc est domus Sabellorū.

CIRCI.

40 Circus maximus vulgo cerchi
41 Circus Flaminius appresso le botege scure
42 Circus Agonalis dictus Agone

OBELISCI.

43 Obe. Vaticanus vulgo la guglia
44 Ob. Campi Martij qui indicabat horas sola res, cuius extat fragmēta in cellario quodā
45 Ob. duo ad Mausoleum Augusti, ex quibus alter fractus in via iacet, alter prope latet
46 Ob ad portam collatinam cuius extant in Vinea reliquię
47 Ob. prope Amph Castren extra muros in vinea.
48 Ob. in circo prope S. Sebastianum via Appia.
Pleriqui alij extant in vrbe obelisci quos breuitati studentes, omisimus.

ARCVS.

49 Arcus Titi Vespasiani.
50 A. Constantini.
51 A. L. Seueri Septimi.
52 A. Iani quadrifrōtis prope. Sanctum Georgium.
53 A. Claudij dictus di Portogallo.
54 Arcus Gallieni d. Sancto Vito.

COLVMNAE.

55 Columna Traiani.
56 Columna Antonini.

TEMPLA.

57 Pantheon vulgo la Rotonda.
58 Templum Remi & Quirini nunc. S. Cosmæ et Damiani.
59 T. Faustinæ.
60 T. Pacis.
61 T. Cai & Lucij
62 T. Portuni
63 T. Fauni, nunc S. Stephani rotondi.
64 T. Lateranense.
65 T. S. Mariæ Maioris.
66 T. S. ✝. in Hierusalem.
67 T. S. Augustini.
68 T. S. M. super Mineruam.

VARIA.

69 Castellum Aq. Marcię.
70 Septizonium Seueri.
71 Forum Romanum.
72 Forum Boarium.
73 Velabrum.
74 Turris Comitum
75 Turris Militiarum.
76 Locus castri prætorij.
77 Viuarium.

PALATIA.

78 Pal. Papæ in Vaticano.
79 P. Papæ ad S. Marcum.

DOMVS INSIGNES.

80 D. S. Laur. in Damaso.
81 D. Camerarij.
82 D. Farnesiorum.
83 D. Capi ferreorum.
84 Columnesium ad S. Apost.
85 D. Anica Maximorum.
86 D. Mattheiorum.
87 D. Riariorum.
88 D. Augustini Chisij.
89 D. Card. Visensis.
90 D. Saluiatorum.
91 D. Card. Cæsij
92 D. Card. Belaij
93 Hic D. Almirorū dirupta fuit à Papa Paulo IIII. ne castro S. Angeli obesset.
94 D. S. Marcelli
95 D. Campegiorum.
96 D. S. Apollinaris
97 Sepulc. Adriani vulgo C. S. Ang.
98 Sepulchrum C. Cesij
99 Templum Iouis feretrij. vulgo S. M. ara celi.
100 Vico de Sassoni, vbi est ecclesia et hospitale S. Spirit.
101 S. Maria pop. a Papa Sisto facta.

ANCONA.

NCONAM, prius Picenam vocabulo Hetrusco, simul & Aborigenum dictam, perhibet Cato. At Strabo, Græcam vrbem, & à Syracusanis, qui ob Dionysii tyrannidem, Sicilia profugerant, conditam, Plinio, Solinoq; probante scribit. Iuuenalis, eam originis esse Doricæ, velle videtur, cum ait: Ante domum Veneris, quam Dorica sustinet Ancon. Putat Leander, hanc auctorum varietatem conciliari posse, vt Dorios Græcos vrbem à fundamentis primum incepisse, posteaq; Syracusanos, aut Siculos eam auxisse: Vel, Anconitanum portum, Doriorum esse opus, dicere liceat, vt innuere Iuuenalis videtur, oppidum vero ipsum Siculorum. Quidam, vt Papias, Catinusque historici scripserunt, Anconem Dolopes Thessaliæ populos; Alii, Ancum Martium, Regem Romanorum ædificasse prodiderunt. Ancona igitur, in ea Italiæ parte ciuitas quæ quondam Picenum, iam vero Marchio Anconitana vocatur, sub promontorio, qua se ad Adriaticum torquet mare, iacet. Ab oræ huius flexu, cubiti formam, vt Plinius, Melaq; testantur, efficiente, denominata, nam is ἀγκὼν Græcis dicitur. Oppidum hoc, priscum Italorum & Gallorum discrimen est habitum. Et enim, vt Mela tradit, Italia hic finiebatur, incipiebantq; Galli Senones, cum Gallia togata. Tam præstanti, opportuno, atq; capaci est portu ornata, vt in vniuersa Italia nullus cōspiciatur amplior, tam loci natura, quam arte, & industria hominum, ab omni insultu hostium tutissimus, vt non immerito tritum vetustate habeatur prouerbium: Vnicus Petrus Romæ, vnica turris Cremonæ, vnicus portus Anconæ. Hūc Traianus Imperator Aug. marmore, cum gradibus, per quos commodissimè naues onerantur, & exinaniuntur, adiecto etiam arcu, magni ac præclari operis, cum inscriptionibus huiusmodi: Imperat. Traiano Cæsar. diui Neruæ F. Neruo optimo August. Germanic. Dacico. Pont. Max. Tr. Pot. XIX. Imp. XI. Cos. VII. P.P. Prouidentissimo Principi S. P. Q. R. Quod ad cessum Italiæ, hoc etiam addito ex pecunia sua portum tutiorem nauigantibus reddiderit. Et in dextro ipsius arcus latere: PLONTINAE Aug. Coniugi Aug. In læuo DIVAE Marcianæ Aug. Sorori Aug. Anconam, vtpote antiquissimam vrbem, scriptores multi, præter hactenus citatos, memorauere. nimirum Sempronius, Procopi⁹, Cæsar, Tacitus, Antoninus, Lucanus, cum inquit: Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon. Silius ita: Stat fucare colus, nec Sidone vilior Ancon. Itemque liber Coloniarum, his verbis: Ager Anconitanus, in limitibus Græcanicis, in centuriis est assignatus. Maxime, quantum ex historiis colligere possimus, sub Imperio Romano floruit, vsq; ad Gothorum in Italiam aduentum, à quibus obsessa fuit, multisq; oppugnata præliis, tam fortiter tamen oppidanis, & Conone, præsidiorum Iustiniani Imperat. Aug. Præfecto, eam defendente, vt quanquam deiectis ab hoste suburbiis, nunquam capi potuerit, quemadmodum à Procopio, Blondoque traditur. Qui etiam alibi referunt, apud Anconem Legatos Narsetis classem Gothicam vicisse nauium XLVII. è quibus X. tantum euasere cladem, cæteris omnibus captis, aut submersis, cum Romana classis nauium XXX. solum fuisset. Post tempora Gothorum, Anconem Longobardus tenuit, sedemq; ac domicilium fecit Marchionatus, ea propter Anconi Dani appellati. Longobardis deletis, profligatisque cum cæteris Italiæ ciuitatibus, hæc etiam, ad Imperatorum Cæs. ex Germania ditionem peruenit. A Saracenis deinde regnante Lothario, circa Sergium Pontif. Roman. direptam, incensamque, Blondus author est. Post hæc à ciuibus, qui ex ea clade superfuerant, paulatim instaurata, refectaq; simulq; mox opibus, ac populo aucta, consensione ciuium mirifica, suo iure vti, ac in sua potestate esse cœpit, vsque ad annum à C. N 1532. Ea autem libertate tum Bernardini Barbæ Casalensis Episcopi, ac Ludouici Gonzagæ, Clementis Pontif. legionum Præfecti artibus, est exuta. Castellum illi ædificarant, tanquam vrbis, aduersus Turcarum, itemque Piratarum incursiones, propugnaculo ac præsidio futurum, hoc opere iam ita perfecto, vt habitationi aptum videretur, fraude, ac si præsidia militum, tormentariasque machinas introducturi essent, vrbem ipsam occupant. Quod cum ciuium Magistratus intelligerent, quia resisti iam nulla ratione poterat, in suas quisque priuatas ædes confugit, deserta curia, quam mox Barba, valido præsidio militum, & tormentorum occupat, relegatis in varia loca vrbis primoribus, & quibusdam euestigio Romam missis, prętereaq; callidissimo consilio, tota iuuentute, quæ tractare arma posset, à ciuitate abducta. Ita planè, in summi Pontificis imperium, potestatemq; Ancona deuenit: in qua Silii temporibus, purpuram tingi solitam, ex his eius verbis, lib. 8. intelligimus, Stat fucare colus, nec Sidone vilior Ancon, Murice nec Lybico. Ad quem locum Marsus annotat, purpuram maximè tinxisse ternos populos, Phœnices, Lybicos, & Lacones: quodq; idem Anconitani facerent, vti à Silio proditur, id alios nō tradidisse. Genuit etiam Ancon ingenia nobilissima magno numero. Imprimis autem Augustinum ordinis Eremitarum eximium Theologum, quod scriptis in lucem editis probauit. Item Franciscum & Nicolaum Stalamontios, Iuris apprime consultos, Latinisque literis eruditos. Præterea Cyriacum totius antiquitatis & rerum memorabilium per totam Europam, Asiæq; & Africæ partem indagatorem. Qui mirifico studio, quæ literarum monumentis celebrata legerat, veluti Theatra, amphitheatra, circos, templa, statuas, tymbos, obeliscos, pyramides, tabulas cū Epitaphiis, arcus, & id genus, curiosæ inuestigationis alia, non solum ipse oculis conspexit, verum etiam diligenti exactaq; pictura, reddidit, expressitq;. Rogatus autem, cur his in rebus tam studiosè versaretur, vt mortuos excitem: respondebat. Dicto herclè, tanto viro, conuenienti atque digno.

ANCONA civitas Piceni celeberrima, ad mare Adriaticum posita, nobilißimo portu est ornata, quo non extat in tota Italia commodior neq; capacior. Nomen habet à situ, qui cubiti flexuram refert, Mercaturâ est insignis, frumento abundat et vino, reliquisq; ad humanum victum necessarijs, vetustatem undique redolet

A Baluerdo del cassiro
B La Muccia
C Porta del calamo
D P. Vechia S.to Pietro
E La citadella
F La Rocca
G Porta de capo d'monte
H La fornaci
I Lazzaretto vechio e nouo
K Porta d'lazzaretto
L Magazeni
M Portella Per nauilij
N Portella d'S.to Agostino
O Baluardo d'S.to ag.o
P La Piazza dl' mercato
Q Il Pallazzo dl' gouernator
R La Piazza d' Santo nicolao
S Il Palazzo del barzello
T La Piazza d' mag.ci Luciani
V Il Palazzo d' mag.ci S.ri Anciani
X Il Palazzo del S.r agelo feretti
Y Monte guascho
Z Doue Si pone le mercancie Sospette
AA. Larsenale
BB Caualiero dl'arsenale
CC Larco Traiano
DD La lanterna
EE Il bastardo reuelino del porto
FF La porta del porto
GG Caualiero d' S.to primiano
HH Palazzo d' m' Pasqual bonarelli
II Portella d' pier grego
KK Palazzo di m' nicolo todini
LL Del troglioni
MM Portella toroleoni
NN Portella noua
OO Portella
PP La loggia d' mercanti
QQ Portella dlla loggia
RR Portella della beccaria
✝ Porta Pia
1 S.to criaco domo vesco.
✱ Palazzo di m' nicolo todini
2 S. Biasio
3 S. Maria loreto
4 Il Carmino
5 S. Girolamo
6 S. Bartolomeo nouo.
7 S. Bartolomeo vechio monast:
8 S. Maria noua
9 S. Catarina
10 S. Pauolo
11 S. Antonio
12 S. Sebastiano
13 Lospitale dll' c.a dlla morte
14 S. Anna
15 S. Franc.o
16 Lospitale vechio
17 S Pelegrino
18 S Nestasia
19 S. M.a dll' misericordia
20 S. Spirito
21 S. Primian
22 S. Georgio
23 S. Pietro
24 S. Dnico
25 La Incoronata
26 S. Gilio
27 S. M.a dlla Piaza
28 S. M.a misericod.a e morte
29 S. Nicolao
30 Il corpo d' Xpo
31 S Rocco
32 S. Agostino
33 S. Zeno
34 S Iacob
35 La nociata osp.
36 S Francesco zocoli
37 S Martino
38 S Maria bel verde
39 S Marco
40 S Lucia
41 S Claudio badia
42 S Giouanni
43 S. Allo
44 S. Giouani decola
45 S.to Chrispino.

NEAPOLIS.

NEAPOLIS, in Italia, Campaniæ ciuitas, à Cumanis condita, & parthenope quondam dicta fuit. Quæ, cùm ob singularem loci amœnitatem, plurimum frequentaretur, Cumani veriti, ne Cumæ omnino desererentur, Parthenopen, habitô consilio, subuerterunt, quo facto, mox immani pestilentia vexati, oraculoq; moniti, vt vrbem restituerent, instauratam protinus, tanquam vrbem nouam, dixere Neapolim. Spatium complectitur magnum, inter mare, amœnissimosque colles ædificata, mœnibus firmissimis iussu Caroli V. Imperatoris munita, placidissimum aërem, iucundissimum agrum, delicatissimos fructus, saluberrimas aquas, Baiis & Puteolis erumpentes habet. Extra ciuitatem autem, omne frumenti genus, summamque vini abundantiam, agri ex se fundunt & gignunt. Plinius vitium huius loci vbertatem pro miraculo celebrauit. Tanta hoc loci est collium feracitas, venationis, aucupiique commoditas, hortorum elegantia, dulcissimorum riuulorum præstantia, sepimentorum, reticulatorumque parietum, omni florum, fructuumque genere vestitorum pulchritudo, vt huius paginæ angustia, ea omnia recensere prohibeat. Et hæ quidem cōmoditates, Romanos olim in hanc vrbem pellexere, qui studiorum & ætate confecta quietis, otiique causa, delitiarum etiam voluptatisque gratia, Neapolim petiere. Itaque hic vitam degisse reperimus P. Virgilium, Poëtarum omnium principem, quem Seruius Georgica hic conscripsisse asserit. T. Liuium Patauinum, Horatium, Claudianum, Franciscum Petrarcham, Antonium Beccadellum cognomento Panormitanum, oratorem eximium, Laurentium Vallam Romanum, linguæ Latinæ reparatorem, Procellium Romanum Poëtam elegantissimum, Blondum Foroiuliensem, totius antiquitatis studiosum indagatorem, & alios quoque eximios Theologos. Quin etiam Principum, Ducum, Marchionum, Comitum, Equitum, Baronum, ac nobilium hominum, adeo plena hæc ciuitas est, vt nobilitatis nomen quasi iure sibi vendicet. Quorum frequentia factum, vt quam plurimis Regum, ac Principum palatiis, fortissimisque ædificiis, splendidissimis templis & sepulturis, hæc præ cæteris Italiæ ciuitatibus sit exornata. Inter hæc præcipua sunt, templum S. Claræ, cum virgineo, mirabile opus, ab Agnete Regina Hispaniæ, Roberti Regis coniuge factum. Sepulchra in eo multa conspiciuntur eximia, Regum Reginarumque, & Regiorum liberorum, ex illustri Dyrrachiana domo, Carolique, qui D. Lodouici Regis Franciæ frater fuit progenie. Deinde insigne S. Dominici fanum, in quo multorum Regum ac Principum, & illustrium virorum monumenta videntur. In delubro fratrum montis Oliueti, Ferrandi primi, & alterius Alfonsi Regum effigies conspiciuntur, opere singulari, vt viuere videantur perfectè. Sepultus ibidem est Alexander ab Alexandris, Iurisconsultus, qui multiplicis eruditionis volumen, Genialium dierum conscripsit. Multa etiam alia non minus celebria sunt templa, in quibus perelegantia Principum & magnorum virorum ex candido marmore continentur sepulchra. Sanctorum etiam hominum reliquiæ, quæ in diuersis passim templis asseruantur, hanc ciuitatem commendant. Gymnasium etiam omnium disciplinarum habet, à Frederico II. Imperatore fundatum. Ædes præ cæteris amplissimæ, sunt ducis Grauiensis, quanquam nondum perfectæ, alioqui nullis totius Italiæ cessuræ, item Salernitani principis. Viæ ciuitatis perelegantes, directæque. Curiæ quaternæ, quas Sedes appellant, Capuana, Nidensis, Montana, sanctique Georgii, quo Principes, Duces, Marchiones, omnesque cæteri ordines ad consultandum communiter, ac de rebus publicis conueniunt. Arces fortissimæ sunt hæ, Castellum nouum, firmissimis Europæ totius propugnaculis merito annumerandum, Capuanum, Castellum oui, modico extra vrbem spatio, in scopulo cinctum mari. Santeremense in rupe mœnibus vrbis imminente, superioribus annis à Carolo V. Imp. mirificè communitum. Extra muros australi parte, moles in mari conspicitur, ad portus tutelam, nauibus ex omnibus orbis partibus perpetuo pleni. Post Ferrandi Regis Neapolitani obitum, Siciliæ, Neapolis, Arragoniæ, cæteraq; Hispaniæ regna, ad Carolum Philippi filium, Imp. Maximiliani Augusti nepotem, deuoluta sunt per Isabellam, matrem Ferrandi, quæ Isabella Hispaniæ Reginæ filia fuit, Anno post Christum natum M. D. XVI.

Hæc est nobilis, & florens illa NEAPOLIS, Campaniæ ciuitas, antea Parthenope appellata ab vna Sirenum Parthenope, quæ cum omnes, uti est in fabulis, præ dolore, quod Vlyßem eiusq; socios cantu decipere haud potuerãt, in mare se præcipitaßent, hoc in loco sepulta est. Nunc illustriũ familiarũ, & doctißimorũ hominum sedes, mira äeris clementiâ, situsq; amœnitate, templorum, priuatarum ædium, & arcium magnificentiâ, eximijs Regum, Reginarum, summorumque hominum sepulturis, omniumque disciplinarum gymnasio, clarißima
Cum Priuilegio.
1 Il Molo grande
2 Il Molo piccolo
3 Porta del mercato
4 Porta Nolana
5 Porta Capuana
6 Porta S.to Genaro.
7 Porta S.ta M.a Costantinopoli.
8 Porta Reale
9 Porta Romana
10 Il Castel Nouo
11 Castel San Martino
12 Castel dell'Ouo
13 Torre San Vincenzo
14 Bernardo del Carmine
15 L'Arsenale
16 La Dogana
17 Il Vescouado
18 S.to Lorenzo.
19 S Pauolo
20 S Gio Mag.re
21 S Chiara
22 S Agostino
23 S Giorgio
24 S Domenico
25 L' Spedale dell'Anonstiata
26 S Maria del Carmine.
27 L' Spedale di S. Alo.
28 S Giou. di Carbonara
29 S Pietro ad Aras
30 S Caterina formella
31 S. Seuerino
32 Il Giesu
33 S Pietro martire
34 Monte Oliueto.
35 Maria noua
56 La Incoronata
37 L' Spedale di S. Giac. de Spag.li
38 L' Spedale di S. M.a d' Incur.li
39 La Croce
40 S Luigi
41 La S.ma Trinita
41 S. Martino
42 Seggio Capuano.
43 Seggio di Montagna.
44 Seggio di Nido.
45 Seggio di Porto.
46 Seggio di Portanoua
47 Palazzo della Vicaria.
48 Palazzo del Vicere
49 Pal.o del Duca di grauina
50 Pal.o del Prenc. di Salerna
51 Pal.o del Duca Matalone.
52 Pal.o del Duca di Atri
53 Pal.o del Prenc. di Sulm.a
54 Pal.o de Ramaschieri
55 Pal.o del Prenc. de Stigliano
56 Pal.o Pizzo falcone
57 Pal.o di Paulo Pappacoda
58 Pal.o del Tesoriero
59 Piazza del Mercato.
60 Piazza dell' Olmo.
61 Piazza de Lansieri
62 Di S Lorenzo Merc.to Vechio.
63 Strada della Salaria.
64 Stra. di Seggio di Nido.
65 Stra. di S Lorenzo all Vicar.a
66 Stra. di Pozzo bianco
67 Strada di Toledo
68 Strada della Incoronata
69 Fonte del Molo Grando
70 Fonte di Piazza dell'Olmo
71 Fonte di Seggio di Porto

PARMA.

Peruetusta ciuitas Parma, à Thuscis, qui Lombardiam diu possederunt condita, & à principatu coloniarum, sicuti censet Annius denominata, in Lombardia Æmilia via situ est plano, quinis ab Appennino P. M. suburbiis, quæ ad occasum conuersa sunt, ab ipsa ciuitate flumine Parma diuisis, cuius transitus ponte lateritio iungitur. Ædificiis splendida cùm primis est, incolæ venusti, nobiles, animosi, ingenioque non solum ad Reip. moderationem, sed etiam ad literas, & rem militarem aptissimo. Rebus ad vsum mortalium in primis abundat. Agrum habet optimũ, amœnissimumq; ac fœcundum, tritici, fabæ, cæterarumq; frugum: itemq; nobiliũ fructuum & vini omnigeni dulcis, acuti, albi, vermiculi, fertilem. Nec caret medicatis aquis ad multa salubribus: vndiq; campi circa longè lateq; sternuntur pascuis lætissimis fœlices, summa opportunitate pecuariæ rei, vnde in tantum mirabili abundantia lac, caseo figurando percipitur, vt copia fidem excedat, ni videris, obtinetq; summum tota Italia commendationis gradum caseus Parmensis cum Placentino ac Laudense. Præterea quoq; greges ouilli amplissimi hic aluntur, nobilitate vellerũ in primis laudati, de quibus Martial. Tondet & innumeros Gallica Parma greges. Isidorus Clarꝰ Episcopus Fulginatis, secundo Orationum volumine commendans D. Ioannem Parmensem, qui primus eiusdẽ vrbis cœnobio S. Ioannis præfuit, inter cætera inquit, Parmam clarissimam esse Romanorum coloniam, & quod pleræq; ibidem familiæ ab Romanis originem duxerint, tum quod Parma ingeniis excellat, sit soli vbertate læta, cœli clementia salubris, & situ iucunda, quam neq; hyems, neque æstas affligat.

SENA.

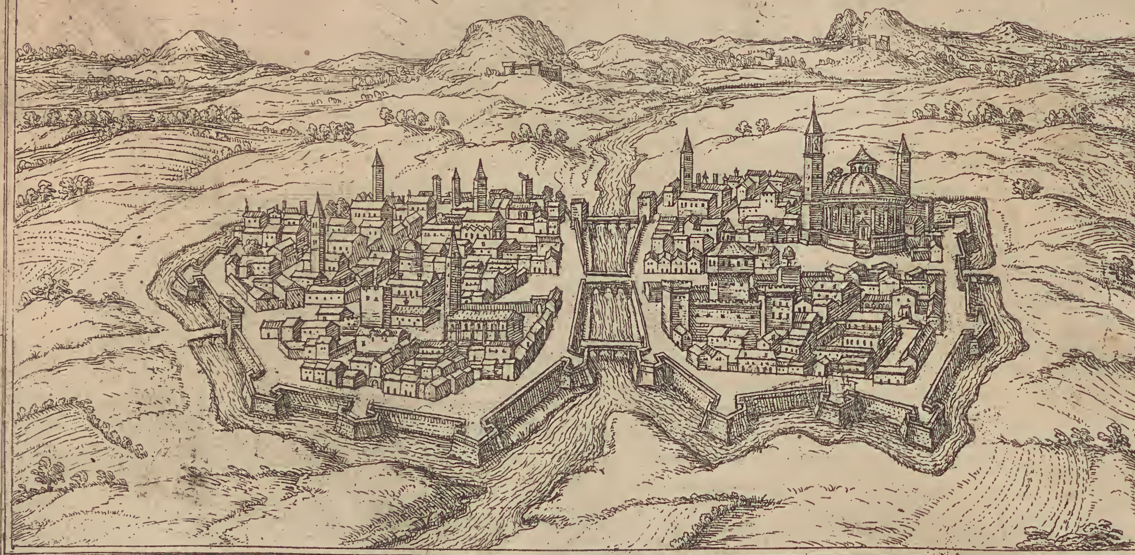
Sena nobilis Hetruriæ ciuitas, Polybio teste, à Gallis Senonensibus ædificata, & veteranis militibus, quò vitam ibidem quietè finirent, adscripta fuit. Iacet in colle præcelsis cincta crepidinibus tophinis, frequentia nobilium ædificiorum nitens. E quibus ædes maxima B. Virgini matri sacra, splendidis ac sumptuosis, quæ tota Europa sunt, fanis annumeranda, siue pretium marmoris, ex quo toto constat, siue excellentiam operis, ac artificii, quo facta spectes. Præterea sunt ædes ampliss. quadrato lapide structæ, Pii II. Pontific. opus, aliaq; multa pernobilia ædificia. Est item amplissima domus hospitalis, miserorum insigne & periucundum refugium, spatiosum ornatumq; forum. Fons insignis Branda semper nitentibus aquis copiosus. Est hic denique omnium disciplinarum Vniuersitas, quamobrem excellentes viri hic plurimi extitere, qui non modo patriam, sed vniuersam Italiam illustrarunt

PANHORMVS.

Panhormus, vulgo Palerma, Siciliæ metropolis, vt celebris, ita etiam vetustissima vrbs, dicta à nauium applicatione, quæ vndique illuc conueniunt: ὅρμος etenim portum, seu nauium stationem sonat. Fœlix in præsens vrbs, omniumq; maxima Siciliensium, in amœna ac iucunda valle sita, ad Septentrionem spectat, pelagoq; abluitur Tyrrheno, muris septa perquam altis, quod opus est Frederici Regis. Tres antiquæ ciuitatis portæ, & veteres muri multis cum turribus lapide quadrato constructi, & nunc manent, vbi lapides literis inscripti inueniuntur, quibus Noe tempore fuisse Panhormum plane constat. In pallatio sacellum est marmoreum ædificium totum, S. Petro dedicatum, pulcherrimum & religiosum, miroq; opere crustatum. Templum quoq; est ingens, cuius exteriores parietes pulcherrimi à Gualthero Archiepiscopo, Wilielmi Regis affine dedicatum, opus sane cunctis spectabile, vbi Siciliæ reges sepulti iacent: Prope est ad Orientem fermè celebre hospitale. Altera ex parte locus est, vbi veteri consuetudine aureas coronas Reges accipere consueuerunt. Insignis erat Panhormi Regia, nunc in mercium horreum mutata, vbi portitores ad Regis vectigalia exigenda disponuntur. Curia item est prætoria pulchra, & prope fanum vetus, vbi virgines plures Deo perpetuò dicatæ. Hæc Cl. Marius Aretius in Siciliæ Chorographia, apud quem plura.

DREPANVM.

Drepanum, vrbs est Siciliæ trans Lylibæum promontorium, non procul ab Erice monte. De qua hunc in modum Cl. Marius in Siciliæ Chorographia scribit: Sub Erice monte Drepanum existit, quam ab Lilybæo promontorio, decẽ circiter & octo milliaria seposito, Acinthius amnis diuidit, qui ex duobus in loco Marcanza nomine, vbi pons est, vnus fit. Nomen nõ à Saturni falce deductum, quod fabulosum est, sed à curuo littore, veluti Rhium promontorium in Peloponneso, quia curuum Drepanum vocatur. Medio loco inter vtrunq; caput S. Theodori, antiquitus Egitharsus promontorium in Sardoo pelago protensum: Ptolemæus nomen quoq; ciuitatis fuisse ait. Igitur in falcato posita littore, quo portus efficitur vastus, pulchra vrbs ac diues, etiam spectat ad occidentem. Insulæ in prospectu, quæ veluti munitiones ad portus augmentum seriò factæ maximè surgunt, quatuor sunt, parua vna atq; propinquior, Columbaria vocata, vbi inexpugnabilis arx. Reliquæ Probatia, Egusa, & Sacra, hodie Fauignana, Meretimum, & Leuasum vocatæ: Ea & portu, & salsis stagnis, quæ solis ardoribus desiccata, incredibilem salis emittunt copiam, propè consepta, expugnatu est valde difficilis.

P A R M A.

S E N A.
El Carmini
Laiosa
Monnasterio
Tore del Palazzo di Simori
DOMO
S. Francisco
Palazo di bandinelli
Citadella
Forti de l'Imperiali
Pallazzo del diauoli

PANHORMVS, Palermo vulgariter, maxima & Metropolitica Siciliæ vrbs, quam præter antiquitatem, ædificiorum nitorem, & templorum magnificentiam, trucidatum Gallorum presidium nominis celebritate famosam reddidit. Vnde tritum sermone prouerbium est natum; Cum quis multorum interitum cupit, vt Vesperas Siculas commemoret. Vide L. Marineu Siculum lib. XI. de Aragoniæ Regibus.
P A L E R M O.

D R E P A N V M.
Cum Privilegio

MESSANA.

MESSANA, præclara ac vetusta Siciliæ, doctissimis multorum scriptis illustratæ ciuitas, Thucydidi, Straboni, & alijs, ob incuruatam loci flexionem, quæ falcis repræsentat figuram, priùs Zancle vocata fuit. Siculi etenim, vt Polybius, Thucydidesque scripserunt, falcem, atque res curuas, Zanclam vocabant. Diodorus Siculus, Zanclorum Regem, ibidem regnantem, Messanam de suo nomine, Zancle appellasse, narrat. Qua de re Thucydides lib. 6. Existimant & fabulantur alij, ab occulta Saturni falce, vel denique à Zanclo gigante, hanc Zancle denominationem fluxisse. Pari quoque ratione Messanæ primordium in diuersa historici trahunt. Strabo prima eius initia Messenijs Achaiæ populis tribuit, vnde ciuitatis incolæ primùm Messanenses dicti. At verò cùm Mamertini, natio Campana, eò transmisissent colonos, ipsi quoque Mamertini potius, quàm Messanenses sunt vocati. Hinc Martialis: Amphora Nestorea, tibi Mamertina senecta, Si detur, &c. Macrobius primam Messanæ fundationem Anaxilæ, siue Anaxilao, Creteneí filio, Rheginorum tyranno, adscribit. CL. autem Marius Aretius in Siciliæ Corographia, Anaxilias, inquit, vrbem diripuit, nouamque erexit, deque suæ patriæ nomine, Messanam appellauit (Messana vrbs Achaiæ) promiscua lingua: inter Doricam & Ionicam; frequentem reddens. Messana igitur, ciuitas hodie satis prospera, satisque pollens, ab Italiæ finibus Charybdis fretó, portuque, non humana industria, sed natura ipsa factó discernitur. Ad maris littus, librata planicie, venustè extenditur versus orientem; ab occasu autem collibus munitur. Iuxta littus, quod arcus obtinet formam, Charybdis est, fretum nauibus exitiosum, inter Messanam & Rhegium, quo breui spatio Sicilia à continenti reparatur. Tritici messem non habet, quia montibus ac pelago clauditur, nemoribus abundat, sed tota propè eius messis in mororum folijs consistit; probatissima enim à Messanis lana serica in multas Europæ partes mittitur. Quando autem hoc artificium in Siciliam, & primùm in Panormitanam vrbem sit allatum, Munsterus ex Aretio Syracusano refert. Præstantissimis antiquitatis monumentis illustratur Messana. In ipsa etenim ciuitate pars antiquissimi aquæductus ante ædem B. Francisci apparet. Fons etiam perennis, atque saluberrimę aquæ iuxta portam, quem Leonis puteum ipsi vocant. Ac etiam insignis pila, nec ante patrum nostrorum memoriam facta, quò potum equos agūt, omnibus, quæ in toto ferè orbe, pulchrior. Effigies lapideę duæ, Scipionis, & Annibalis; antiquitate fere corrosæ, in maioris templi porta visuntur. S. Prophoniæ templum, Castoris & Pollucis, vti ferunt, antiquitus fuit. Extra verò vrbem Veneris ædiculam, quæ prope portam, gentilium mœnium nominatam, in radicibus montium, Sanctæ Veneræ religio dicauit Christiana. Ac etiam fama est, Neptuni id fuisse templum, quod B. Nicolai, in lingua Phari ruinis propemodum affectum hodiè vocant. Domusque erat regia, tribus millibus passuum ab Messana ad meridiem, cuius adhuc extant vestigia, locum Regis Castagnitum vocant, vbi fons. Latus vrbis, quod vergit ad meridiem, amœnis, ac locupletissimis pagis stipatur: per Valeriam viam, author est Strabo, Messana Lilybæum pergebatur. Fuit Messaneus quidam ciuis homo nobilis, maximè locuples, minimeque auarus, cuius domus erat optima Messanæ, quam modò vetustate affectam, contra propemodum Antistitis palatium, est videre, & in ea sacrarium perantiquum, in quo signa pulcherrima quatuor, vnum Cupidinis marmoreum, Praxitelis opus: parte ex altera, Hercules, egregiè factus ex ære, quem Myronis fuisse fama vulgabat. Erant præterea duo signa ænea, non maxima, verùm eximia venustate virginali habitu, quæ manibus sublatis, sacra quædam reposita in capitibus sustinebant, Canephoræ ipsæ vocabantur. Sacrarium hodie vetus est ædicula B. Michaëli dedicata. AEdes in ea vrbe, vt suprà memorauimus, sanctæ Mariæ, quæ proximis annis pulcherrima columnis, celebrique pauimento exstructa insignis Archiepiscopi sedes. Florentissima etiam Vniuersitas multò illustriorem Messanam reddit, quam Raphaël Volaterranus, magnam Siciliæ Scholam vocat. Ex qua velut ex equo Troiano complures doctissimi viri prodierunt.

1 Arsenale
2 Banchi
3 Braccio di S Raimeri
4 Botture
5 Borgo di S Giouanni
6 Castello Matagrisoni
7 Castello Gonsaga
8 Castello del Saluatore
9 Conuento di S. Frācesco
10 Conuēto del Carmino
11 Conuento S. Agostino
12 Conuēto di S. Dominico
13 Conuēto di S Girónimo
14 Con: di S. Maria Giesu
15 Con della Maddalena
15 Conuēto de Scapuccini
17 Domo S. Maria la nona
18 Forte de lo Spirito Santo
19 Forte dell' Alterone
20 Forte di S. Maria dell' alto
21 Forte di Basico
22 Forte di S Francesco
23 Forte di S Vincenzo
24 Forte di S Iacomo
25 Forte di S Gio regio
26 Forte di S Giouanni
27 Forte di Sante Clara
28 Forte di Bocca d'Oro
29 Fontana del domo
30 Font: de la dog. vecchio
31 Fontana del pozo lione
32 Fontana di S. Giouan.
33 Font. della Porto reale
34 Fornace di pignatte
35 Monasteri di donne
36 Monasterio S Clara
37 Monast. Santo Lio
38 Mo. S Cateri. di Beluerde
39 Mo. Santa Barbara
40 Mo. del Spirito Santo
41 Mo. di S Maria dell' alto
42 Mo. di Basico
43 Mo. delle ripētite
44 Mo. del mōte di vergine
45 Mo. di S. Maria della
46 Macelli di fora della Giudeica
47 Macelli della Gideica
48 Macelli di S Maria della porta
49 Marcelli di fora della porta
50 Macello della porta del Sale
51 Orto del Messinele
52 Orti di diuersi
53 Orto di S. Giouāne habitato
54 Porta della Bozetta
55 Porta del Pertuso
56 Porta di Gentilmene
57 Porta delle Gaminele
58 Porta della Giudeica
59 P. di terra noua nella marina
60 Port. di terra noua di Spagnola
61 Porta piccola del Palazzo
62 P. del Ponte nel palazzo
63 P. di S. Maria del Piliere
64 P. della Conzaria vecchia
65 P. del Campo
66 Porta della Pesearia
67 Porticella
68 P. della doga. noua
69 Porta del Sale
70 P. della dogana vecchia
71 P. del martoriare
72 P. de Gētilhuomini
73 Porta del Pozzo lione
74 P. delle Cocule
75 P. di Cannizzari
76 P. delli Tintori
77 P. di S. Giouanni
78 P. del Borgo
79 Porta Reale
80 P. Imperiale
81 Pōte di porta imperiale
82 Ponte della Giudeica
83 Pōte di porta Reale
84 Palazzo Regio
85 Palazzo di Giouan Galego
86 Pal. di d. Christofo la rocca
87 Pal. di d. Filippo la rocca
88 Pal. di Mercurio
89 Pal. della Sancetta
90 Priorato di S Giouanni
91 Piano di S. Giouanni
92 Piano di S. Francesco
93 Piano dello Pileri
94 Piano del Palazzo
95 Piano della Giudeica
96 Piano di S. Maria
97 Piazza del Borgo (porta
98 Piazza di S. Maria della
99 Piazza dello Gilatore
100 Piazza di S Tomaso
101 Piazza del Tarzana
102 Piazza delli Greci
103 Piazza della Brigaria
104 Piazza della Giudeica
105 Santo Vincenzo
106 Santo Giouanni
107 S. Leonardo
108 Santa Marina de Greci
109 S. Giouanni di Greci
110 S. Luca
111 S. Pietro
112 S. Iacomo
113 La Nunciata
114 La Catolica
115 S. Nicolao del Vescouato
116 S. Angelo degli orfanelli
117 S. Gioseppe
118 S. Crispino
119 La Gonia noua
120 S Giorgio
121 San Marco
122 S. Filippo
123 La gonia vecchia
124 S. Biasio
125 S. Giuliano (tini
126 S. Nicolao de Tie:
127 S. Maria della carita
128 Tutti li Santi
129 S. Antonio
130 S Lucia dell' alterone
131 S. Paulo della mōta:
132 S. Sebastiano. (gna
133 Lo Spedal grāde
134 Strada Mastra
135 La Giostra
136 Li Fornari
137 Li Tintori
138 Li Caldarari
139 Li Rotellari
140 Lo macaro
141 Li chiauari
142 La Marsatania
143 La Zicca
144 Li Camilari
145 Lo scaratore de formēti
146 Lo Campo
147 La Dogana Noua
148 La Marina del vino
149 Il forte dele cānizare
150 Il torrione del Salua:
151 Terra Noua tore
152 L'Alterone
153 Biueratora del ospital
154 Beuratora del spō stō
155 Forte del Castellazzo
156 Torrēte delle Gaminelle
157 Torrente della Buzetta:
158 Torrente della gratia
159 Giardino del Vicere
160 Torre della Lanterna
161 Torre Mozza
162 Saline di S Ranieri
163 Il Vescouato
164 Strada della Giaera
165 Reggio citta di Calabria
166 Torre di Pendinele
167 La Carona.

CALARIS.

ARDINIA, maris Mediterranei Insula, frumenti ferax, vtcunque populosa, ciuitates non paucas habet, quarum Calaris, vulgo Cagler, sita in monte iuxta mare, Africam respiciens, magnum & pulcherrimum habens portum, in quo semper varia nauium genera inueniuntur vltro citroq; in orientem & occidentem volitantia, mercesque portantia. Diuiditur in quatuor partes: media, quæ fortissimo septa est muro, propriè vocatur Calaris: ea vero quæ orientem spectat, nouum oppidum: quæ vero meridiem, la Gliapo, seu la Marina: & quæ ad occidentem vergit, Stampax nominatur. Residet ferè semper in ea Prorex, vnà cum Baronibus, Comitibus, & multis diuitibus. Habet autem ciuitas ipsa suam Reipub. administrationem, in quam nec Rex Arragoniæ, neque Prorex eius se intromittit, sed ex ipsis ciuibus quotannis sorte quinque eliguntur consules, qui soli Rempub. administrant, eiusq; reditus, qui multi sunt, dispensant pro sua prudentia, vtentes ciuium consilio. Habent in quibusdam casibus legum condendarum potestatem, possuntque pœnam mortis, & mutilationis membrorum statuere. Hæc ex descriptione Sardiniæ Sigismundi Arqueri, apud Munsterum.

M A L T A.

Alta, olim Melitá, medio ferè pelago inter Lilybeū Siciliæ promontorium & Cercinnam Africæ insulam tanquam clauis ponitur, qua in Siciliam & Africam patet introitus. Eiusdem nominis oppidum, & valde munitias habet arces, nimirum S. Elmi propugnaculum, iuxta quod oppidum nouum post Turcicum bellum ædificatum est, Burgum S. Angeli, & S. Michaelis munitionem. Quemadmodum autem S. Paulo, facto naufragio, ita & Hierosolymitanis equitibus, capta à Turcis Rhodo, hospitium præbuit. Qui summis viribus potentem Turcarum classem, anno partæ salutis M. D. LXV. ab hac Insula fugarunt. Cotoni, rosarum, cumini, omniumq; Italicorum fructuum ferax, nunquam glaciem aut niues vidit: Serpentes non habet, nec Scorpio in ea lædit veneno. Nihil ædificiorum indulget splendori; humilioribus contenta casis, ob lignorum inopiam, vnde carduis arefactis, ignem in ea struunt, & boum edito stercore arefacto. Plura apud Quintinum Heduum, qui accuratissime Melitensem insulam descripsit, inuenies.

R H O D V S.

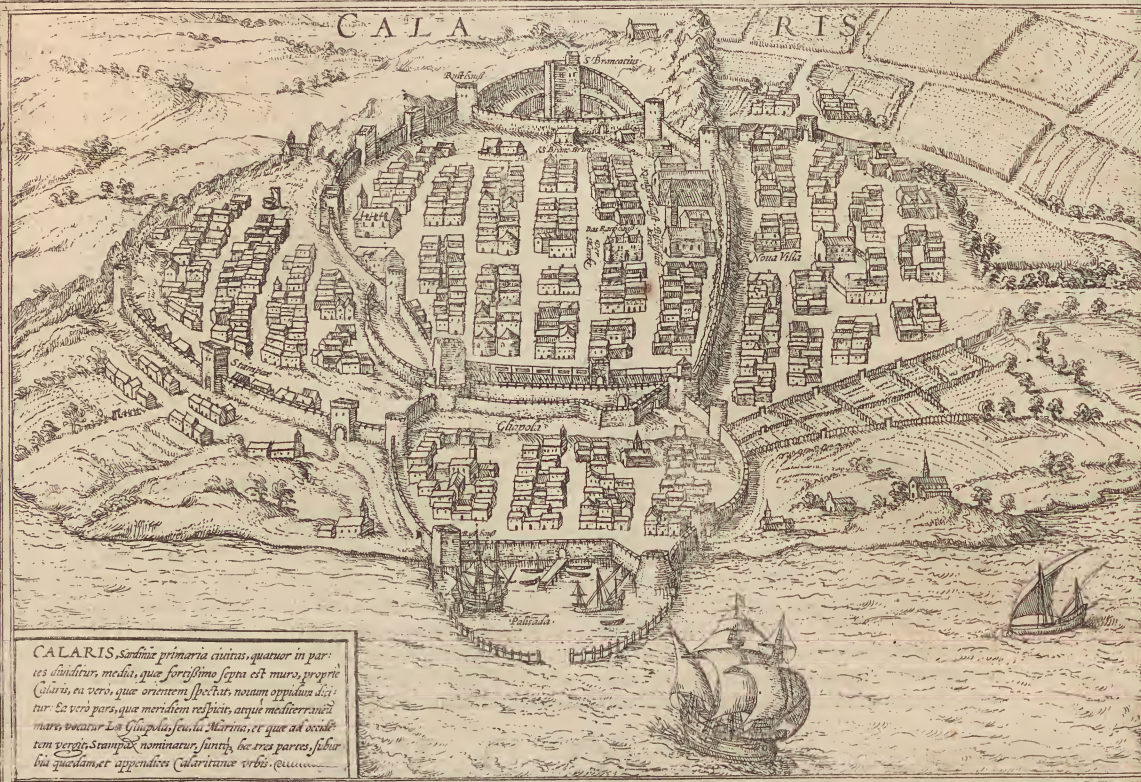

Hodus vrbs diues, munita, & populosa, triplici septa muro, insulæ nomen dedit, à Phoroneo Argiuorum rege condita, & à rosæ capulo illic inuento, appellata perhibetur. Eximio portu, multisque ornamentis tantopere cæteras superauit, vt ei nulla ex sententia Strab. putaretur æqualis. Legum præstantia; & naualis rei peritia adeo valuit, vt annis multis maris imperio potiretur; & piratarum latrocinia sustulerit. Gymnasio etiam, & potissimum oratoria facultate multo tempore claruit, in quo Possidonius Philosophus Stoicus, & Tarsullus Mathematicus, aliique doctissimi viri floruerunt; quos Pompeius Magnus Rhodi audiuit, vt ex 2. Tusculanarum quæst. patet, & Tiberius Imperator; quo etiam multi Athenienses studiorum gratia confluxerunt. Et M. T. Cicero, filium suum in hanc scholam transmisit. Percelebrem hanc vrbem cum vniuersa insula anno Christi M.D.XXII. Turca inuasit & occupauit.

FAMAVGVSTA.

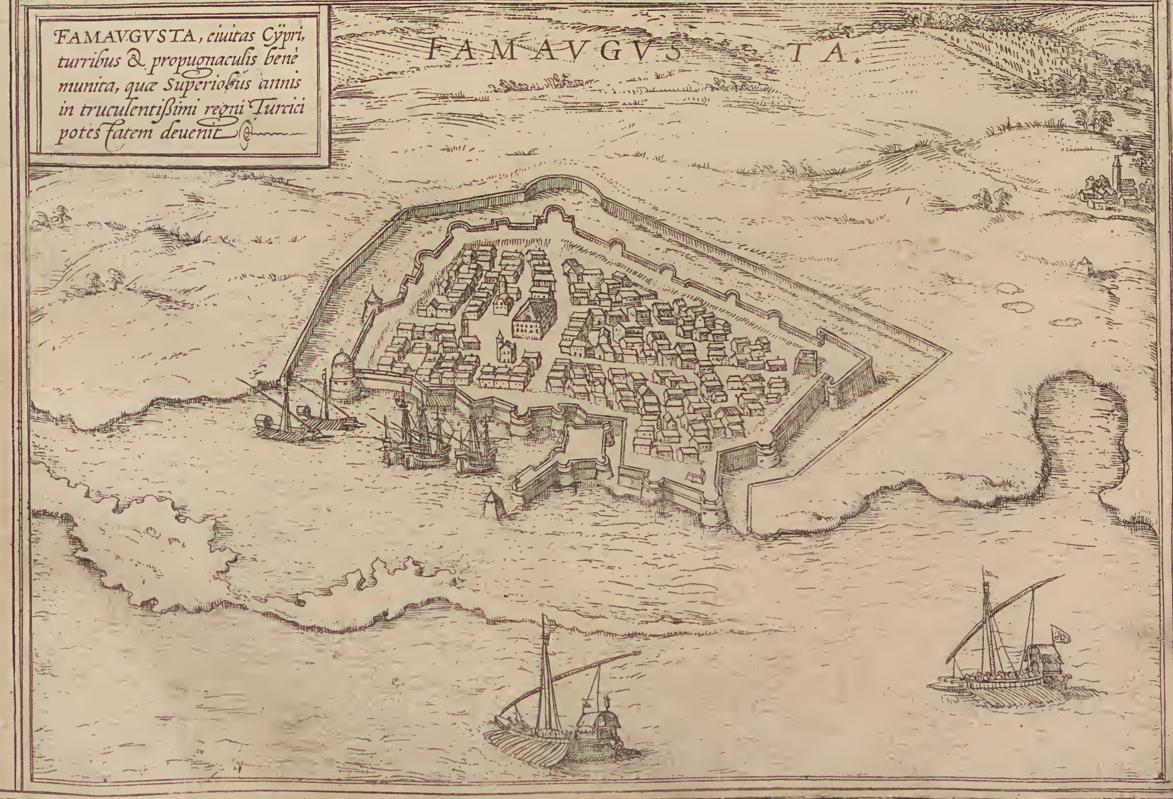
Rbes Cypri, quæ Insula late mediterraneo mari protensa inter Ciciliam & Syriam sita est, & nunc Regni titulo, nec non opibus claret, duæ, vt præcipuæ, Nicosia nimirum & Famagusta nominātur. Veruntamen eo Famaugusta præcellit, quod & Regiæ potior sedes sit, & Cathedralis Ecclesiæ nomen ac ius obtinet. Eo accedit, portum, id quod caput est, ipsam efficere, à quo nobilissimum insulæ totius emporium redditur. Porro, ita terra ac mari natura loci, & à Venetis arte, munita est, vt insultantem hostem, eumq; præpotentem sustinere possit. Vtramq; Selymus expugnauit, Venetisq; eripuit, vnà cum reliqua Insula, fracto, ob solam dominandi libidinem, quod idem mortuo Solimano patre iurarat solenni more. Capta enim Nicosia an. Christi M.D.LXX. die vero 7. Kal. sext. Mustapha belli legatus, 13. Kal. Octob. proximè sequen. Famaugustam obsedit. Selymus interim, ne laboranti vrbi Veneti succurrerent, trecentarū nauium classem, prædandis Hadriatici sinus littoribus, instruxit. Veneti fortissimos tres viros ei tutandæ præfecerant, M. Antonium Bragadinum, Astorem Ballionium, & Ludouicum Martinengum. Postquam igitur isti eam menses vndecim, & aliquot dies defendissent, tandem rerum omnium ad ducendum bellum inopia coacti, & spe frustra expectati auxilii penitus deiecti, quarto Nonas Sext. subsequentis anni, ea conditione Mustaphæ Legato eam dediderunt, vt vrbi sibi ac militi, saluos ac liberos, cæterisq; discedere liceret, vnà cum bonis & armis. Barbarus tamen, vinctos concidi tres illos præfectos militares, cum quinquaginta veteranis, qui ipsos comitati fuerant, dum claues in illius castra ac tentorium, vrbis tradendæ ipsi tulissent præcepit, Bragadino nares & aures tantum truncauit. Nam viuum ad infamiam reseruabat. Vrbem ingressus, viuo pellem detrahi, & eam hastæ adligari, & militaris singni vice gestari iussit. Laurentium Tepolum, quem Alexandriæ consulem norat, è furca laqueo iugulauit, &c. Communicauit hæc nobis generis, doctrinæq; splendoribus clarissimus vir, D. Ioannes Matal, Metellus, Sequanus. Iuris Doctor consultissimus.

Cum Priuilegio.

CONSTANTINOPOLIS.

Q**VANQVAM** incredibilis huius vrbis magnificentia, multo ſit amplior, quam vt vel calamo comprehendi, vel tenui facultate mea dicendi, explicari queat, ne tamen à nobis tantæ ciuitatis celebritas ſilentio videatur ſuppreſſa, id, quod ex veterum monumentis de ea eruere potui, breuitate Loconica referam. Cõſtantinopolim, quæ quondam Byzantium, nunc Græcis Stimboli, Turcis Stambol, hoc eſt, ampla & regia ciuitas, dicitur, vrbem maximam omnium Thraciæ fuiſſe, Herodianus teſtatur. Conditam autem Stephanus atq; Euſtatius, memoriæ prodiderunt, à Byzante Ceroeſſe, & Neptuni filio, vel ab eo, qui claſſis Megarenſium Coloniam deducentium, Dux fuit, nomine βυζής. Quod autem apud Iuſtinum ſcriptum eſt, à Pauſania Spartano, Byzantium conditum, ita intelligendum exiſtimo, vt qui Sycam, quam hodie Galatam vocant, à Genuenſibus fundatam eſſe affirmant, & Conſtantinopolim à Conſtantino, qui aut reædificarunt, aut amplificarunt, non autem primi ædificarunt. Fertur primis eius fundatoribus, Pythium Apollinem conſulentibus, vbi conderent vrbem, redditum oraculum eſſe, quærerent terram, cœcorum terris aduerſam. Ea ambage, Chalcedones monſtrabantur, quod priores aduecti illuc, præuiſa locorũ vtilitate, peiora legiſſent. Eſt enim tam commodo loco, vt nemo vltro, citroque traiectiones Aſiæ, Europæque facere poſſit, inuito Byzantio, cum ſit velut pons, ac porta vtriuſq; orbis. Tribus ex partibus alluitur mari ex aquilone ſinu, cornu nuncupato, quem in Europam inſinuat Boſporus: Ab oriente, cingitur Boſpori extremis faucibus: à Meridie Propontide: Ab Occidente terra Thracia. Forma eius ab omnibus ferè triangula dicitur: quanquam tamen ob lacertum curuaturas, quarum duo extrema cornua arcum efficiunt, verius tricornis habebitur. Peninſulam occupat, ſeptem colles complectentem. Hinc Scholarius Patriarcha Conſtantinopolitanus, in enarratione vaticinii, de Turcici regni interitu, τὴν ἑπτάλοφον, eam nominat. Laonicus Chalcondilus, in hiſtoria quam ſcripſit de Othomanis, tradit Conſtantinopolim circuitu complecti centum & vndecim ſtadia. Muri adeo tenui iunctura erant, vt Herodianus teſtetur, nemini compoſitum opus, ſed ex vno perpetuoq; lapide, viſum fuiſſe. Ruinas ipſorum, reliquaſq; Herodiani temporibus, qui videbant, mirabantur eos, vel qui conſtruxiſſent, vel qui deleuiſſent. Ex parte continentis, valde excelſi, maritimi, humiliores erant, ſed bene craſſi, atq; turriti. Omnium rerum ad hominum vſus neceſſariarum, carnium, lignorum, & maximè piſcium, tanta eſt hic abundantia, vt ſine reti ſæpe manibus, ex continenti eos capias, atq; adeo, cum verno tempore, in pontum aſcendunt denſi greges, iactu lapidis, velut aues ferias: Ex feneſtris quoq; vrbis, calathis, ex corda appenſis, mulieres piſcentur, hamiſq; piſcatores ſine eſca, pelamydes capiant tot, & tantas, vt ſufficiant toti Græciæ, & magnę parti Aſiæ, Europæque. Optimarum oſtrearum, tantam multitudinem capiunt, vt ſufficiant tot dierum ieiuniis, quibus Græci, piſcibus ſanguinis participibus, non veſcuntur. Hanc vrbem Conſtantinus, anno ab imperio Auguſti trecenteſimo, ſexageſimo ſecundo reſtituit, nuncuparique nouam Romam Conſtantinopolitanam, lege ſanciuit, quemadmodum literæ, ſub equeſtri eius ſtatua ſcriptæ indicabant. Quæ tamen appellatio vrbi non manſit: ſubditi namq; ob ſingularem erga Dominum, ac Principem ſuum obſeruantiam, Imperatoris tamen accedente conſenſu, Conſtantinopolim, hoc eſt, Conſtantini ciuitatem eam vocarunt. Porro, cum Conſtantinus indigenas ciues, nõ exiſtimaret ſufficere magnitudini vrbis, iuxta fora ſparſim ædificauit domos, quas Senatoribus habitandas dedit, atque illuſtribus viris, quos ſecum duxerat ex vrbe Roma, atq; ex aliis gentibus. Fora conſtituit, alia ad vrbis ornatum, alia ad vſum ciuium. Hypodromon ſacris ædibus, fontibus, porticibus inſtruxit, & ſenatu, quem habere voluit eundem honorem, quem Senatores Romæ habere ſolebant. Regias ædes condidit, non multo inferiores Romæ regiis ædibus. Denique in omni ornatu, ſimilem, æqualemq; Romæ efficere ſtudens, in eam magnitudinem perduxit, vt Sozomenus tradat, hominum multitudine, & diuitiis, maiorem Conſtantinopolim eſſe, quam Romam: vtq; non immeritò Rhodoginus lib. 18. capit. 25. ſicut Romam totius orbis epitomen, ita Conſtantinopolim κόσμȣ κοσμον vocet. Fuit & hic Academia, præſtantiſſimis omnium artium profeſſoribus exornata. In qua ſummo in honore fuit, XII. virorum collegium, qui publicis Imperatorum impenſis, ad ſtudiorum conſeruationem, honorificè alebantur. Autor eſt Zonaras, lib. 3. annalium. Plura de auguſtiſſimis templis, & interiore vrbis ornatu deſideranti, Petrus Gillius, libris 4. abunde ſatisfaciet. Vide etiam Procopium de ædificiis Iuſtiniani, Georgium Cedrenum, Æneam Syluium, Hugonem Fauolium, cæteroſq; eiuſdem claſſis ſcriptores. Quantò autem amplior Byzantii magnificentia, eo maiore dolore Chriſtianis, ab immaniſſimis Mahometi cultoribus, tantam vrbem eſſe ereptam recordamur, non ſine eximia Reipub. Chriſtianæ calamitate, atque adeo cum ſumma Chriſti Ieſu, rerumq; ſacrarum ignominia, anno à Chriſto nato M. CCCC. LIII. die 29. Maii, Duce Mahomete II. Turcarum Imperatore VIII. Damus hic quoque ſtudioſo Lectori, veram Ottomanorum deſignationem, ex clariſſimi viri Adolphi Vernerii Epitome, de rebus Turcicis, quam non ex aliis ſcriptorum riuulis, ſed ex ipſis Turcarum annalibus, ſtudioſè collegit: vnà etiam eorundem vultus, quemadmodum Venetiis accuratè inciſi habentur.

BYZANTIVM, NVNC CONSTANTINOPOLIS

CASTEL nouo doue sta el tesoro del gran Turcho.

Palazo di Constantino Imperatore

S. Helena

Porta Constantina

S. Lazaro

Andrea

Porta del Fiume.

Patriarchato.

Porta del chinico.

Theatro.

S. Pietro

Loco doue stano la maggior parte de le galie turchesche.

PERA.

Case de pescatori

Porta de S. Antonio

Porta de la farina

Porta co mego

Porta de le Pescarie

Loco doue si paga li gripper montanea in ver Borsia

Porta S. chiara

Porta de le bonbarde

LAVVLACA

ARSENALE

Porta liona de la Riua

Colona istoriata

Seraglio Vechio

Colona Serpentina

S. Luca Euangelista

S. Sophia

Piaza Colona.

Seraglio Nouo doue habita el gran Turcho.

Porta de le isole.

Qui stano li turchi a fare la guardia per li passegeri.

Isole chiamate principe le quale sono habitate da Turchi.

Cum Priuilegio

IEROSOLYMA.

ELCHISEDECVM, Chananææ Regem, & summi Dei Sacerdotem, eo tempore, quo Abrahamus in Chananæa peregrinabatur, prima huius vrbis fundamenta iecisse, in eaque sui regni sceptrum collocasse, & fanum quoddam ibidem construxisse, à Iosepho & Ægesippo, historicis antiquis, memoriæ proditum est: qui & tum eam Solymam & Ierosolymam nuncupatam asserunt. Post Melchisedeci tempora, cùm scilicet Iudæi promissionis terram fuissent ingressi, Iebusæi, posteri Iebusi filii Chananis, Ierosolymam tenuere, Iudic. 1. eamque Iebum appellauêre, Iosue 18. Iudic. 19. Hi tantum vrbis fidebant potentiæ, vt claudis ac cæcis, muros & turres committerent, atque Dauidi per contemtum nuntiarent: Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos & claudos, 2. Sam. 5. Cùm autem Dauid in Regem Iuda & Israël eligeretur, opera & auxilio Ornan, Iebusæi; primum inferiorem ciuitatis partem obtinuit, tum Iebusæos occidenti, præmium proponens Ioab, arcem Sion inuadit. Dehinc Iebusæis, præter Ornan, profligatis ac pulsis ciuitatem hanc, totius Iudææ prouinciæ metropolim fecit, eamque deinceps Iuda, Luc. 1. & Hierusalem nominauit, 2. Reg. 5. Quam in Iudææ, totiusque vniuersi medio, velut centrum, in altissimis montibus constitutam fuisse, non modo Cosmographi, verum etiam antiqui historici, atque adeo euidentissima, sacrarum literarum monimenta declarant. Hæc dicit Dominus Deus, ista est Hierusalem, in medio gentium posui eam, & in circuitu eius terras, Ezech. 5. Et: Operatus est Deus noster salutem in medio terræ, Psal. 73. De montium situ, idem constat. Quemadmodum enim, qui in hanc ciuitatem tendebant (Marc. 10. Matth. 20. Luc. 2.) ascendere, ita, qui ex ea se quopiam conferebant, descendere dicuntur, Luc. 10. Pluribus distincta vallibus, agros fertiles, ac cisternas multis in locis limpidas habebat, trino muro circundata erat, nisi, qua vallibus inuiis cingebatur, ex ea namque parte, vnius muri habebat ambitum. Et ipsa quidem initio super duos colles, Sionem & Acram erat condita, contrariis frontibus semet inspicientes, interueniente valle Tyropæia discretos. Contra Acram tertius collis erat (Moriach dictus) valle Cedrone, ab Acra diuisus, in quo templum, & Antonia fuere constructa. Foris autem ciuitatis, hi colles profundis vallibus cingebantur, & à tribus lateribus, obstantibus vsquequaque rupibus, adiri non poterant: Quin & quartus collis incolebatur, cui nomen est Bezetha, situs quidem ex aduerso templi, atq; Antoniæ, in Septentrionali plaga, fossis autem altissimis separatus. Hæc Iosephus lib. 6. de bello, cap. 6. AEdificiorum splendore, populi frequentia, religionis cultu, cæteras non modo Iudçæ, sed & totius vniuersi ciuitates superauit; adeo, vt ob summam felicitatem ciuitas sancta, Esa. 52. iustitiæ, Esa. 1. veritatis, Zach. 8. vocetur. Stupendæ magnificentiæ templo celebratur, à Salomone Rege, quinquaginta millium hominum opere, septem annorum tempore ædificato. Quod quidem continebat Sancta Sanctorum, cherubos, arcam, mensam, & candelabra aurea, exhædras, mare fusile, lauacra decem, columnas æreas, omnem ritū, omnemq; formam legis veteris Sacrificia, holocausta, hymnos & omnes deniq; ceremonias. Erant illic Sacerdotes, & Leuitæ, adyta & vestibula, & altare, & festa, celebresq; conuentus, preces, & auditiones. Tota denique Reipub. Iudaicæ forma illic consistebat. Illud vero maxime illustrauit hanc vrbem, quod Dominus noster IESVS in carne, & Euangelicæ doctrinæ splendore in ea apparuerit. At vero, cum Iudæi, & Reges, & Principes, & Sacerdotes (Hier. 32.) turpissimis sceleribus, ad iracundiam prouocarent Dominum, ideo frequenter in eam grauissime animaduertit; ac in truculentissimorum hostium manus, eandem deuenire concessit. Iosephus de Bello lib. 7. cap. 18. Vbi verò, eo immanitatis venerunt, vt visitationis suæ diem non agnoscerent, sed Dominum IESVM Christum, testes, ministrosque suos, quemadmodum ante Prophetas, nefariè occiderent, Matth. 9. 24. Luc. 21. Ideò iustissimo iudicio Deus, ciuitatem hanc Tito Rom. Imperatori, diripiendam, exurendam, soloque æquandam tradidit. Contigit hæc deuastatio, post natum Christū, anno 72. Ac deinde, anno 120. Iudæi numero aucti, Betharæ in oppido Hierosolymæ vicino, seditionem contra Romanos concitant. Eam ob causam, Ælii Hadriani Imperatoris iussu, omnes penè, sedibus suis arcebantur, ac deinde ciuitas ista, ex Imperatoris cognomine, Ælia dicebatur. Quam ipse murorum ambitu reparauit, non tamen in monte Sion, vt ante, sed in monte Caluariæ, præcipitque, ne cui Iudæo introeundi esset licentia, Christianis tantum ciuitate permissa. Vnde magnitudo iræ diuinæ in peccatores conspici potest. Si enim peculiari suo populo, & naturalibus ramis non pepercit, multo sanè acerbi9 in alienos scelerum causa animaduertet.

Hierosolyma, Clarissima totius Orientis ciuitas, Iudææ Metropolis, in duobus collibus, omnibus alijs in circuitu eminentioribus, sita fuit, qui colles duo, intermedia valle, habitationib. hominũ frequentiss. (quam Tyropoen vocat Josephus, lib. 6. Bell. Jud. cap. 6.) separãtur. Eminentior collis Sion dictus, in tres alios subdiuisus est. Primus is est, quem lib. 2. Reg. c. 5. Mello vocat, apud montẽ Gion, In quo ædificatum erat antiquum Castrũ Siloë, quod occupabant Jebusei, & à Dauide captum fuit, vbi idem quondam Arcam collocauit, & sepulturæ locum elegit. Eodem hoc loco, constructũ cernitur Monasterium Franciscanorũ, dictum Sion. Versus orientem verò, huius prædicti collis, alius adhuc erat qui ciuitas inferior dicebatur, in quo Palatium David conditum fuit. Hunc locum inhabitauit idem, ante quam Jebuseorum castrum, quod in Mello erat, expugnasset. Ad Septentrionem verò, situs collis, Herodis Palatium habuit. Hi tres colles, vno murorum ambitu cincti, dicuntur ciuitas David. Alter collis, duas partes habuit, vnam Montem Moream dictum, in quo Abraham obtulit filium suum Isaac, Joseph: lib. 1. Antiq: c. 14. Quo in loco, postea Solomon templum cõstruxit. Et in diuo eiusdem montis, versus austrum, domum suã regiam, quæ dicta fuit Palatium Solomonis. Hic collis, quia templũ habuit, etiam muro septus fuit, et ciuitati David adiunctus. Altera pars Acra cognominata, Moream versus, orientem contingens, cuius medietas vel pars vna Bezetha, hoc est, noua ciuitas dicta fuit, etiam murorũ ambitu cincta, Huius Acræ medietas vel pars altera, contra torrentem Cedron posita, Palatium Assyriorum continet, fuitq; suburbium, moenib. clausum. Ita, vt prædicti quinque colles, quaternis, ijsq; diuersis murorũ cincturis conclusi fuerint &c. Hoc tempore Hierosolyma turcis Cuzumobarech dicitur.

A.A. Porta gregis, constituta cõtra Austrũ, supra torrentẽ Cedrõ, per quã animalia sacrificijs destinata, in vrbem inducebantur.
B.B. Porta Aurea, super torrentẽ Cedron, sita in atrio templi.
C.C. Porta Siloë, quæ fuit sita in ima valle collis illius, in quo Palatiũ Salomonis conditum fuit atq; etiã antiquũ Castrum Siloë.
D.D. Porta David, à Nehemia Porta Piscium.
E.E. Porta vetus, dicta iudiciaria, extra hanc fuit Golgatha Caluariæ locus, vbi noxij publico iudicio damnati vltimo supplicio affici solebãt, vnde ibidẽ et Saluator noster Jesus Christus, inter latrones crucifixus est.
F.F. Porta Ephraim contra Aquilonẽ iuxta Palatiũ Herodis, hanc Nehemias vocat Portã Equorum, nunc S. Stephani appellatur, eò, quod extra hanc lapidatus sit.
G.G. Porta Beniamin, in angulo Ciuitatis condita, vnde 4. Reg. 14to. dicitur: Porta anguli, per hanc ex deserto Beniamin, ligna portabantur in vrbem.
H.H. Porta Sterquilinij, contra Austrum sic dicta, quod apud eã sordes omnes, ex vrbe in torrentem Cedron deferebantur, hac patet via in Jericho, et contra Jordanẽ.

Descriptio antiquæ vrbis Hierosolymorum, qua amplitudine et splendore tempore Christi Saluatoris nostri, conspicua fuit.

Noua vrbis Hierosolymitanæ descriptio, qua forma & situ nostro seculo se conspiciendam præbet.

Declaratio Tabulæ huius

A. Demonstrat formam atq; sitũ templi Salomonis
B. Arx Pisana a Christianis constructa.
C. Turris Baris, quam Herodes regnũ adeptus, cũ oportuno loco cohibẽdis ciuib. ne quid rerũ nouarũ per seditionẽ molirentur, magno sumptu reædificatã et munitam, denominauit ab amico Antoniam.
D. Castrum Antiochi, quod post direptionẽ vrbis construxit, cui Macedonicũ presidium imposuit, prohibens quotidiana sacra, iuxta legis præscriptũ offerri.
E. Palatium Agrippæ, ex quo amoeniss. prospectus patebat eorũ, quæ in vrbe tota et circa templũ fiebant.
F. Domus Regia Salomonis.
G. Natatoria siloë.
H. Nunc turris David, quondã dom. David
I. Archiuæ, siue vt vocant Cancellaria
K. Dom. Ananiæ Pontif. prope Palatiũ Agrippæ nunc vero templum Angelorũ dicitur.
L. Mons Sion, nostro seculo Monasterium.
M. Domus Veronicæ angularis, vers. meridiem montis Caluariæ.
N. Domus Caiaphæ, nunc templum factum Saluatoris
O. Castrum Assyriorũ, in quo Titus Castra posuit, cum primum murũ vrbis occuparet.
Q. Xystus, locus apud amphiteatrũ, editus in modum porticus vel pontis lapidei, frequẽtibus fornicib. in sublimi supra viam publicã eleuatus, per quem ab arce Antonia, vbi Romanorũ presidium semp excubabat, patebat ad templum accessus.
S. Acheldemach, ager sanguinis
T. Fons Siloë
V. Palatium Herodis, auro atq; marmoribus exornatissimum, maximis turribus munitissimum
X. Psephina, turris Octangularis, ad Septentrionem Occidentemq; surgẽs, tantæ altitudinis, vt ex ea, orto sole, Arabia prospici posset.
Z. Regia Monobazi, quam Graphe ædificauerat.
Numeri vel Zyphræ 1. 2. 3. etc. indicant eundem nunc in noua, & olim in veteri fuisse locum
a. Via, qua David transijt, torrentem Cedron, cum vniuersa domo sua, fugiens filium suum Absolom
b. Via, qua domin. post hymnũ dictũ cũ discipulis trãsijt eundẽ torrẽtẽ, vadẽs ad Hortũ, oraturus patrem.

Cum Priuilegio.

a. Super humerale, seu ephod.
b c. Duę orę super humeralis.
d. Textura, siue artificiũ sup. humeralis. La bordure.
e. Lapides onychini duo, qui bus insculpta erãt nomina duodecim filiorũ Israel.
f. Palæ aureæ pro quib. interpres vertit vncinos.
g. Catenulæ.
h. Pectorale iudicij, pro quo interpres vertit rationale iudicij: in quo duodecĩ lapides in quibus incisa nomina duodecim filiorum israel.
i. Vncini in palis aureis.
k. Annuli quatuor in extremitatib. pectoralis iudicij.
l. Annuli in lateribus super humeralis.
m. Vitta hyacinthina.
n. Tunica quę sup humerali supponebatur, in cuius superiori parte erat capitiũ siue foramẽ, per quod caput traijciebat sacerdos.
o. Tintinnabula aurea.
p. Mala punica.
q. Lamina, quę vitta hyacĩthina religabatur tiarę
r. Tunica byssina
s. Tiara
t. Baltheum, siue cingulum.

ADEN.

RABIAM triplicem historiographi statuunt, Petream, Desertam atq; Fœlicem. Huius metropolis, caput & celeberrimum emporium est Aden. De quo Ludouicus Romanus patritius lib. 2. nauigationis suæ Arabicæ, hunc in modum scribit: Hac vrbe non memini me vidisse munitiorem, in continenti præsertim haud inæqualis soli, geminum latus sepiunt mœnia, quod superest montibus occluditur, inq; eis quinæ sunt arces, in solo æquali est vrbs, ambitu sex mille ædium contenta: commercia in nundinis noctu hora secunda ob nimios qui sæuiunt interdiu æstus, exercent. Prope vrbem ad lapidis iactum mons est, inque eo arx sita est. Ad radices autem montis considunt naues: vrbs profecto elegans est, & totius Fœlicis Arabiæ vrbium pulcherrima. Illo, ceu ad famigeratum emporium, ex vtraque India, Æthiopia ac Perside exercentes mercimonia, nauali itinere confluunt. Itidem agunt, qui ad Mecham frequentes contendunt: verum simul ac liburnicæ portum appullerint, adsunt præfecti vectigalium, percontantes vnde soluerint, quidue conuehant mercium, quantumq; temporis sulcando maria absumpserint, & item quot homines singulæ celoces tulerint. His exploratis condicto malum, vela, & id genus armamenta asportant aliò, vt illinc abeundi haud persolutis vectigalibus exempta sit occasio appulsis. Hactenus ille. Dominus huius vrbis Sultanus non nisi in Iunio, Iulio & Augusto hic residere solet, ijs enim mensibus mercatorum adueniunt naues, quarum omnino nullæ, quin ex montium summitatibus conspiciantur transcurrere possunt. Est rara huic vrbi pluuia, & dulci destituitur aqua, quam ex continenti allatam, cisternis ad quotidianos vsus conseruant. Quantum ex situ ciuitatis coniicere possum, inquit Munsterus, hæc ipsa est, quam in Arabia Fœlice Ptolemæus appellat Arabiam, aut Ocelim.

MOMBAZA.

Ombaza, Ptolemæo, Tonica, insulare oppidum, elegans ac nitidum in finibus Africæ: Quod Christiani anno reparatæ salutis 1505. vi occuparunt: cum enim Franciscus Dalmaida nauigaturus in Indiam, tributum ab oppidanis Regis Lusitaniæ nomine exigeret, Afri vero armata manu tributi persolutionem recusarent, idcirco Christiani oppidum deuastantes, totum exusserunt. Rex triginta stipatus viris fugę sibi consuluit, reliquis omnibus interemptis. Oppidum nunc ab Afris restauratum, & acerrimos Christianorum hostes habere dicitur.

QVILOA.

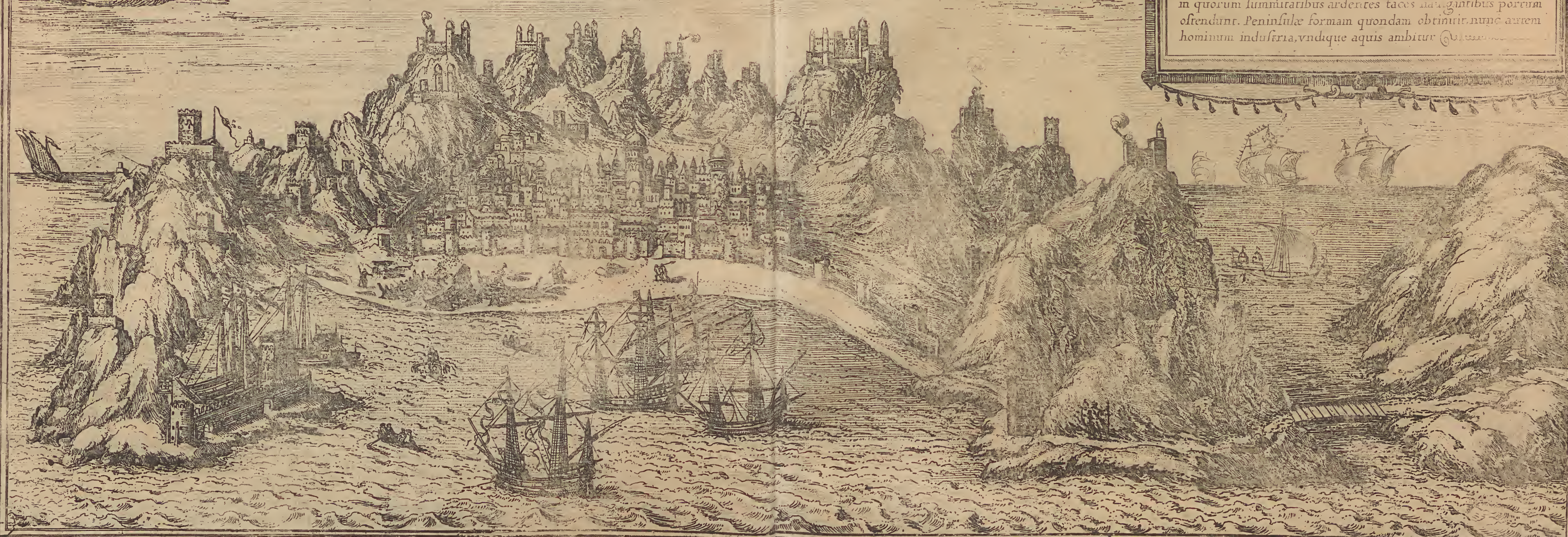

Viloa, Ptolemæo Rapta, pulchra est in Africa ciuitas, in eiusdem nominis regno & insula posita, continenti vicina, Mahometicæ sectæ regulum semper habuit summum Christianorum inimicum. Ad hanc vrbem, cùm Franciscus Dalmaida anno Domini 1505. cum Lusitanica classe peruenisset, Regem ad se accersiri iussit, qui morbum simulans ad defensionem sese parauit. Itaque septingenti Lusitani, ad ciuitatis oppugnationem armantur, qui ciuitate deuicta, regeque in fugam conuerso, aliaque gubernationis administratione instituta, ciuitatem hanc Portugalliæ regi tributariam fecerunt. E regione insulam S. Laurentii habet.

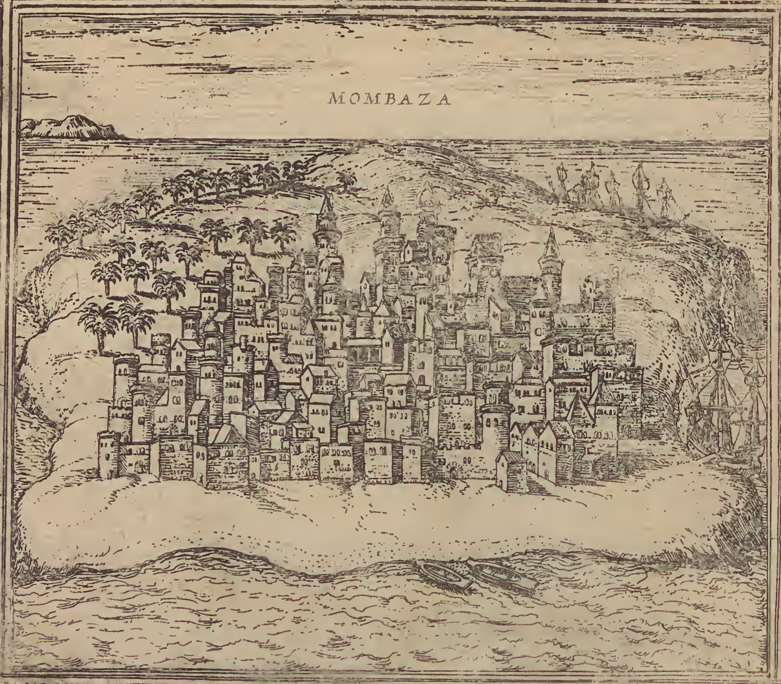
CEFALA.

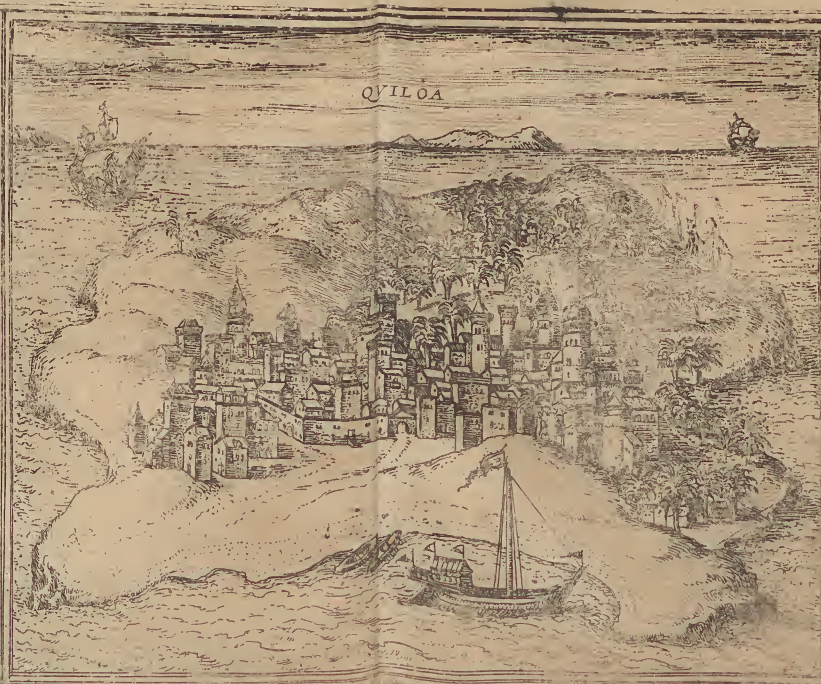

Efala Africæ Insula, anno partæ salutis 1500. primùm est inuenta, cuius longitudo trium est miliariorum, latitudo verò vnius. Pagos habet duos, in quibus domus non paucę, & arx: Regi ciuitatis Quiloa quondam parebat, cæterum ab eo deficiens, peculiaris regis appellatione gaudebat. Anno Domini 1505. arcem, quam Lusitani tenebant, vehemeter obsidione incolæ oppugnarunt, adeo quidem, vt pertenuis euadendi spes Lusitanis appareret: qui noctu præter Afrorum opinionem erumpentes, Regem multosque proceres in cœnaculo suo opprimunt, eiusque caput hasta infixum, per arcis fenestram exponunt, eaque ratione ingens euadunt periculum, & tandem alium regis Portugalliæ nomine præfectum constituunt.

Cum Priuilegio

CALECVT.

Alecvt, quondam Simyla Indicarum ciuitatum præcipua, in continenti sita Olisipone maior, Malebarico pelago alluitur, vasta est admodum absque mœnibus, intus pluribus in locis vacat, domus haud sunt contiguæ, inuicem distantes plurimum, lapidibus & calce exstructæ sunt, interiores ædium partes sculptæ: pro imbrice palmis vtuntur, illis tegunt suas ædes. Fores prægrandes habent, miroque artificio fabrefactas, has muro incingunt instar pomœrii. Ibi visuntur arbores innumeræ, stagna & fontes complusculi, nam stagnis libenter immerguntur, lotionibus enixè gaudentes.* Fonte plurimum lætantur. In vrbe vero lacus visuntur complures, quibus immersi gregarii ac proletarii, omnisque ignobilior vulgus, ter vel quater interdiu lauantur. Rex idolorum latriæ est addictus, cui incredibilis seruitus exhibetur à subditis. Cum egreditur, carpento vehitur, id est curru, quem bini viri ferunt, omni lapidum genere condecoratum. Carpentum stipant choraulæ, præcones, buccinatores, & id genus complusculi. Patritii vero & eminentiores suæ ditionis omnes sequuntur, enses denudatos & clypeos teretes gerentes: saggittarii etiam, ac velites præcedunt, itinera explorantes: conopæo, id est tentorio tegitur, cùm incedit. Ad regem propius quis non accedit, quam ad tres, vel quatuor passus, cum verò aliquid porrigunt, ac si stipem darent elephanto, ab ipsis tremebundis, id ramo porrigitur, quoniam regem tangere apud eos nefas ducitur, &c. Ditissimi & innumeri sunt in hac vrbe mercatores, quorum commercia sunt aromata omnis generis vndequaque importata. Ibi sunt panni ex serico omnium generum, & auro intertexti plurifariam, æra autem fabrefacta & stannea vasa plurima comperies. Et vt tandem finiam, nihil ibi desiderant, quod ad humanum cultum pertineat. Hæc ex Aloysii Cadamusti nauigatione, apud quem multo plura. Vide etiam nauigationes Lodouici Romani patritij.

ORMVS.

Rmus, Priscis Armuza, Persiæ inclyta ciuitas, & eiusdem nominis insula, situ elegantiore, ac vnionum copia, nulli vrbium est secunda, sita est in faucibus maris Persici, & maritimis vrbibus præferenda omnibus, abest à continenti spatio duodecim mille passuum, aquarum potu suauium, annonæque mira caritas, inuehuntur fermè omnia, quæ victum cultoribus suppeditant. Illinc itinere trium dierum leguntur conchæ, quæ pariunt margaritas venustiores, grandioresque cæteris baccis. Expugnauit hanc vrbem, Franciscus Dalboqueric, Anno salutis M. D. VI. eamq; Lusitaniæ Regi ingens pendere tributum annuatim coegit.

CANONOR.

Anonor, vrbs Indiæ ad mare, haud procul à Calecut, pulcherrimarum rerum præstantia celeberrima. Ibi Portugalliæ Rex munitissimam habet arcem. Vrbis Rex idola colit cum subditis, hi solem, lunam, vaccasque adorant. Portum vrbs habet, illo conuehuntur equi Persæ, sed immania sunt horum vectigalia, nam penduntur pro equo singulo aureorum vicena & quina milia. Agrum habent aromatum, maximè vero gingiberis feracissimum.

Omnes has Indiæ, Asiæ, Africæ, & Persiæ ciuitates ante nunquam celatas, vnà cum enarrationibus manu scriptis communicauit nobis magnificus ac nobilis vir, D. Constantinus Liskirchius, amplissimæ Peipub. Coloniensis D. Consul dignissimus, vnicus studiorum, & studiosorum hominum patronus, singularisque Mecœnas.

MINA.

Ina, vel S. Georgii oppidum, ad mare positum, in Guinea, Æthiopiæ regione, priscis Aldea, quod Iberis villam, aut diuersorium denotat, duarum partium, quod hic duorum regum Lusitaniæ nempe, & Caramansæ, eius tractus, fœdus ictum sit, Anno salutis M.CCCC. LXXXVI. Deinde Lusitanus propugnaculum eò loci extruxit, contra incursiones hostium aurifodinas impedientium, & S. Georgii del la Mina, ab eius tutelari Deo, cui locum sacrauit, nomen imposuit.

Cum Priuilegio

CAIRVS.

Airvs, & Alcairo à noſtris: Mazar, aut Mizir Arabicè: Maſſar Armenicè, Alchabyr Caldaicè: Meſraim Hebraicè: Latinis Babylon, Ægypti maxima ciuitas, ex libello anonymo, qui Poſtelli eſſe putatur, oportuno loco ſita, vbi nimirum Nilus primum ſecatur, & δέλτα formam facit, vt vrbs tanquam in Nili clauſtro poſita, aditum præbeat, prohibeatque ad ſuperiora loca nauigantibus. Maxima ſunt circa Alchairum ſuburbia, quorum alia tria, alia duodecim domorum millia habent. Alcairam autem, quam hodie vulgus Alcahirum vocat, ad XXX. millia domorum habere tradunt, cum burgis. Sunt in ea amplæ priuatorum hominum ſtructuræ, ſunt & principum arces, & templa quæ vocantur Giuma, ſeu Gema, id eſt, Eccleſiæ ſeu congregationes: Sunt hoſpitalia, ſcholæ, & balnea, quibus ob præſcriptum legis, aſſiduè ad oblationes vtuntur. Cæterum domus iudiciariæ, æruſcationiſq; publicæ ſunt in immenſo numero: Sunt & Turbæ ſiue Turbiæ, ampla ædificia, magnatum ſepulturis conſecrata. Solent enim in Alchairo tyranni, ſic anteactæ vitæ maculas diluere, cum circa ſepulchra, inſignes prouentus, & ædificia aſſignant pauperibus, peregrinis, ſtudentibus, Morabitis ſeu Heremitis, & variis ſectis, quibus ea regio abundat. Ita, vt ad 60. millia aureorum annui prouetus, non pauca loca habeant ex teſtamento, ſic vitam æternam inſtituunt Tyranni. Etſi Nili aqua, ad ſingulas vrbis neceſſitates, ſemper decurrat, potiſſimum ad piſcinas renouandas, ad ablutiones, & Dioryges nilos, & Euripos: excreſcente tamen Nilo tanto cum impetu admittitur, vt tota vrbs ſit ſolis lembis peruia, & ſuas vias tunc habeat inſtar canalium Veneticorum, ita vt ſit veluti mare. Scribitur de hac ciuitate, quod anno Chriſti 1476. graſſante peſte, in ea ad tres menſes, aliquoties mortui fuerint vno die, viginti hominum millia, vnde magnitudo vrbis, populique multitudo æſtimari poteſt. Sunt circiter octo millia hominum in ea, qui cum Camelis aquam ex Nilo in vrbem deferunt, vt illam in vſum hominum vendant, & ad ſpargendum in plateis, & ad ſopiendum puluerem pauimenti. Itinerarium quoddam Ægypti, ſic habet: Alchaira pulchra eſt ciuitas, quæ Lutetiam Pariſiorum magnitudine quinquies ſuperat. In ea aliquot, & ea quidem pulchra Chriſtianorum templa inueniuntur. In plateis tanta eſt hominum, mulorum & equorum multitudo (omnes enim tam viri, quam fœminæ communiter equitant) vt ſine impedimento nemo plateas tranſire queat, in quibus etiam artifices, ante ædes opificia ſua exercent. Pauci neceſſaria ſibi domi parant, ſed ea à cocis, qui per vicos omnia circumferunt, emunt. Horum autem plures in hac vrbe inueniuntur, quam 30. millia. Quamplurima ſunt infidelium fana, valde magna, palatiorũ inſtar, à quorũ ingreſſu, ſub pœna capitis, Chriſtiani arcentur, niſi fidẽ Chriſti abnegent. Habentur hic quoque fornaces, in quibus oua artificioſo fouentur calore, vt pullos ex ſe producant. Fœmoralia quemadmodum & viri, ex holoſerico gemmis, & lapidibus pretioſis confecta, hic induunt fœminæ. Earum etiam pluralitas viris conceditur. Hactenus itinerarium. Ab Alchairo inſulam ſeparat Nilus, Cerbicum dictam, quam & Mechias, id eſt menſuram vocant, vt vult Ioannes Leo Afer, eò quod hodie menſura aquæ ibi obſeruetur. Hanc autem rationem adfert: cum enim in multis Ægypti locis olim eſſent columnæ, ad obſeruationem incrementorum poſitæ, potiſſimum circa Memphim, vt res in religionem, & æruſcationem verteretur, curarunt Muſſulmanni, ſeu religioni Iſmaelis addicti, vt adacta in terram foſſa quadrata, eximiæ magnitudinis templum, in Inſula conſtructum, ad 18. pedes in profundum veniat, & per aquæductũ ſubterraneum, aquas admittat: in foſſæ medio columna eſt totidem pedes alta, in qua dum creſcit Nilus, notantur incrementa, & quotidiè quam diu creſcit, mittuntur in vrbem pueri, peplis croceis capite redimiti, qui quantitatem denuncient, vt ſiue deficiant, ſiue exundent aquæ, à modo fertilitatis, hortentur ad pœnitentiam, ſi bene habeant ad lætitiam, acceptis à populo munuſculis, pro læto nuncio. Inde à columna menſoria, nomen eſt vrbi, Michias, & Menchas. Zelimus Turcarum Imperator, longe maximam hanc ciuitatem expugnauit, arcemque ingreſſus eſt 25. Ianuarii, Anno ſalutis 1517. Cepit autem Tomumbæium, tunc temporis Sultanum, in palude inter cannas & iuncos latitantem, xi. Aprilis, iuſſitque, vt mulo per totam vrbem vectus, affixum collo laqueum gereret, ac tandem in ciuitatis porta ſuſpenderetur.

CAIRUS, QUAE OLIM BABYLON; AEGYPTI MAXIMA URBS
Pyramides hæ in Ægypto nihil aliud fuerunt, quam Regum pecuniæ otiosa ostentatio Cupiebant enim reges, aut potius beluæ coronatæ, hoc modo nomen suum in terram scribere, & longissimam sui relinquere memoriam, cum tamen nullius rei fama sit in mundo tenuior. Nam aut quis Architectus, aut quis rex insanus aliquam pyramidem erexerit, non constat.
Monte Peripsematum
Cerbicum Insula
Hoc ponte transitur, cum crescit Nilus
A Calyra veteri ad pyramides, sunt passuum 12. millia.
Hoc caput constat unico saxi vivi fragmento, Cuius facies decem hexapedes minores habet. Strabo ait, esse sepulturæ mulieris, Rodopes nomine, monumentum. Quæ formosa Thraciæ meretrix, à rege in uxorem sumpta, post mortem eius hoc caput, et Pyramidem fieri curavit. Petrus Martyr ait, habere in ambitu. 58. passus.
Arena
Arena
NILUS FLU.
Crocodili
Cum Privilegio.
1. Hic obeliscus unico constat lapide vivo, longus passibus XII, latus autem palmas VII.
2. In hoc loco balsamus colligitur. 3. Palatium Campsonii Campsoniæ, de quo lege Petrum Martyrem, lib. de ipsius legatione.
4. In hoc loco abluuntur panni, Magnus autem illorum effossorum modus nunc periit. Ceterum multæ admodum Berechæ piscinæ in urbe sunt, ad publicas necessitates, et ad luxuriam.
5. Montes peripsematum. 6. Morestan, hoc est, hospitale, ubi pauperes excipiuntur, Estque ingentis proventus.
7. Turbæ seu Turbiæ, ædificia, ubi sepeliuntur magnates.
8. Arx Sultani, ex edito loco potest subigere tormentis ignivomis totam civitatem. 9. Promptuaria, ubi Principes reponunt frumentum, ubi et ligna & carbones distribuuntur.
10. Hac rota fiunt, ut aqua in bos aquæ ductus exaltata, in arcem decurrat.
11. Missr hatic, id est, Ægyptus, seu Cahira vetus, quæ dicta est Babylonia.
12. Columna hæc posita est, ut ex ea Nili incrementum noscatur, unde certissimum petitur aut vilitatis, aut caritatis annonæ indicium.
13. Cum his rotis, seu tympanis, adaquantur horti.
14. In hoc loco fiunt festa hippodromica, seu equestres cursus, in gyratis lanceis, et quovis modo exercitatis equis, & aliis pluribusque ludis, Turchis et Mamlukis usitatis. In illis ea asinum docent, quæ ne credas ullum simiam facere. 15. Sic vestiuntur nobiles fœminæ, cum aureo ornamento in capite, Et byssino panno ornatæ, facie cooperta, qua videre, sed videri non possunt.
16. Sic asinos faleratos equitant dominæ, quos tanti faciunt, quanti nos mulos nostros aut equos.
17. Arbores cassiam producentes, ubi et palmæ, carumque fructus, dactili sunt.

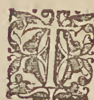
TINGIS.

INGIS, quæ Lusitanis Tangiara, ampla & antiqua ciuitas, non procul à freto Herculeo, Septæ cœpit parere domino ab eo tempore, quo Gothi Granatensibus imperabant, donec in Mahumetorum potestatem Arzilla peruenit, vrbana semper, nobilis, beneque exculta fuit, structurisque sumptuosissimis varii generis admiranda. Ager non admodum fœlix: nec frugibus serendis valde accommodus: cæterum valles habet proximas, quæ fontibus assiduis irrigatæ, omnium generum fructibus fœcundissimam reddunt. Reperias quoque extra vrbem vites aliquot, verum in solo arenoso. Incolis frequentissima permansit ad ea vsque tempora, quibus à Lusitanis expugnata fuit Arzilla: tum enim ciues rumore bellico perterriti, collectis rebus omnibus, Fessam profugerunt.

SEPTA.

Epta, quę Latinis ciuitas, Lusitanis autem Seupta appellata, secundum classicos authores à Romanis in faucibus freti Herculei ædificata, olim totius Mauritaniæ metropolis fuit, quare Romani eam nobilitarunt, fuitque in ea summa vrbanitas, & ciuium frequentia. Deinde à Gothis occupata, principem in ea constituerunt, remansitque apud eos principatus, donec Mahumetani Mauritaniæ fines ingressi, hanc quoq; vsurpauerunt. Frequentia habuit templa & studiosorum collegia, ciues literatissimos, & quæ æneis operibus, singulari artificio fabricatis, cæteros excellerent, cuiusmodi sunt candelabra, pelues, calamaria, aliaque id genus ex ære confecta, quæ perinde elegantia habebant, ac si argentea vel aurea fuissent. Habent Itali & in huiusmodi rebus conficiendis non parum gratiæ, verùm nihil omnino, si hæc respicias. Extra ciuitatis mœnia, amplissima sunt rura, eo præsertim loco, qui vitium frequentia consitus, vinetum dicitur: verùm ager sterilis & asper est, quare magna semper illis frugum caritas.

TZAFFIN.

Zaffin, elegans Africæ oppidum, muro ex montibus septum, arcem turribus firmam, ædificia frequenti numero nitidè culta, & miræ altitudinis turrim ostentat. Anno salutis redemptæ 1508. septima die Iulij, Regis Emanuelis præfectus, Drego Dasambusa, oppidum hoc Mauris eripuit

ARZILLA.

Rzilla, Africanis Asella, spatiosa ciuitas Africæ ad Oceani littus extra Herculis columnas à Romanis ædificata, à quibus distat septuaginta plus minus passuum millibus, à Fessa vero circiter centum, & quadraginta. Paruit quondam Septæ principi Romanis tributario, tum à Gothis capta fuit qui per ducentos viginti annos eam seruarunt, donec ab Anglis fœlici marte expugnatur, qui captam vrbem, ferro & igne ita deleuerunt, vt vnus vix saluus effugerit, ac triginta ferè annis incolis vacua remanserit. Postea vero temporibus Pontificis Cardouæ (qui Mauritaniæ imperabat) rursum reparari, modisque omnibus augeri, ditari, ac munitior reddi cœpit. incolæ fuerunt locupletes, docti, armisque exercitatissimi. Ager & frugibus ferendis, & omnis generis leguminibus producendis est percommodus, sed cum à montibus decem fere distet milliaribus, magnam ferunt lignorum penuriam, verum carbonibus Haraide aduectis vtuntur. Anno Domini 1471. 27. Augusti, ex improuiso à Lusitanis, & oppugnata & capta est, incolis omnibus in Lusitaniam abductis, inter quos Mahumetes fuit Fessanorum rex, qui tum septem annorum puer, vnà cum sororcula eiusdem ætatis, pariter captus. Hæc Ioannes Leo Africanus.

SALA.

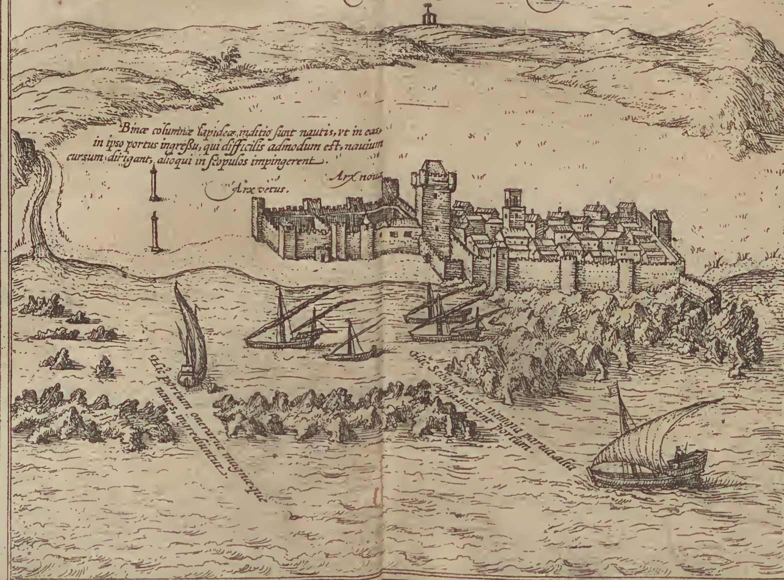

Vplex eius nominis oppidum amnis intersecat, vetus, & nouum, quod non ita procul ab Herculeo freto remotum, Septam respicit. Vetus, anno post Christi aduentum M. D. XIIII. multarum ædium structura, & mercaturæ commodis, admodum auctum, arcem habet amplam, & eminentiori in loco turrim, Summatassem dictam, quam eo potissimum nomine ædificarant Saraceni, vt inde in Granatæ oram pateret prospectus. Castrum huic ciuitati vicinum conspicitur, in quo magnifica est Regum Fessæ sepultura. Hæc manu scriptum exemplar suppeditauit.

Cum Priuilegio.

ANFA.

Nfa, ab aliis Anaffa, amplissimum oppidum, à Romanis in Oceani littore extructum, cum omnibus Africæ ciuitatibus situ lociq; amœnitate certare potest. Planities illi (præterquam in Septentrione, nam ea parte mare respicit) patet in longum octuaginta ferè passuum millibus. Templa quondam habuit mirifice extructa, officinas complures, palatia insignia: cuius rei facilè fidem facient, quæ in hunc vsque diem relicta sunt monumenta. Spatiosi illis fuere horti, è quibus & magna fructuum copia decerpitur, melonum præsertim, ac citrioli: quæ omnia maturitatem medio aprili attingunt, quare incolæ suos fructus Fessam deferre solent, quod multo citius matura colligantur, quam Fessæ. Vestitus illis cultus est atque ornatus, fuitque summa eis semper cum Lusitanis, ac cum Anglis consuetudo. Eruditorum hic copiosus est numerus. Verum duas ob causas huius loci ruinam euenisse volunt. Primo, quod supra modum libertatem ambiebant: secundo, quod myoparones in portu habebant, quibus Gades, atque Lusitanos miris indies vexabant incommodis. Quare tandem Portugalliæ rex classem expeditissimam quinquaginta nauium ad eos misit, quæ incolis tantum terroris intulit, vt illi arreptis secum quæ poterant bonis, Rabatum nonnulli, alii Selam confugisse dicantur, hostibus eam vrbem depopulandam relinquentes. Qui autem à rege totius classis dux missus erat, fugæ omnino ignarus, suas copias accuratè instruit. Postea vero quæ gesta erant, à quibusdam intellectis, milites in vrbem introduxit, quam vnius diei spatio sic vastarunt, domos incendio deleuerunt, atque muros multis locis solo æquarunt, vt in hunc vsque diem habitatoribus vacua remanserit. Expugnatum est hoc oppidum, anno salutis 1468.

AZAAMVRVM.

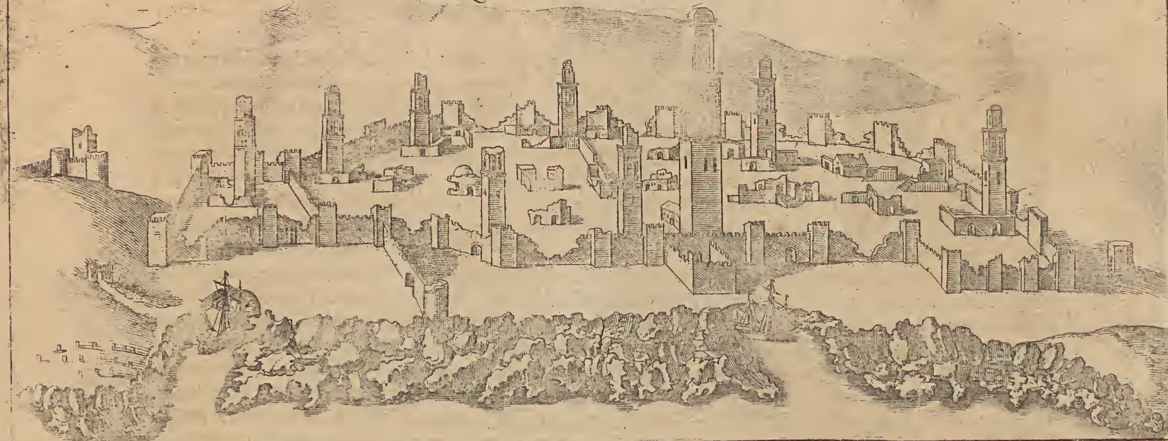
Zaamurum Duccalæ oppidum, Afris conditoribus ad Oceani littus eo ipso loco, quo flumen Ommirabih initium habet, extructum ab Elmadina, miliaribus ex Meridie plus minus triginta distat. Spatiosum est atque amplissimum, habitatoribus copiosissimum, familias numerat circiter quinquies mille. Hanc perpetuo Lusitani mercatores habitant. Incolas habet ciuiles, habituque admodum ornatos. Populus in duas diuisus est partes, & tamen perpetua illis pax est. Frugum atque leguminum maxima illis prouenit copia, etsi nihil quicquam horti, præter ficus producant. Piscium his tanta est affluentia, vt inde singulis annis aureorum aliquando sexies mille, nonnunquam & septies mille prouentus redeat. Piscandi autem tempus, ab Octobri mense, ad finem vsque Aprilis est. Solent pisces in Sartagine cum aliqua olei portione frigere, atq; inde tantum pinguedinis colligunt, vt non facile quis credere possit: hanc lychno pensili infundunt, non enim aliud habent huic rei aptum oleum. Huc semel in anno confluunt Lusitani, ac tantam piscium copiam auehunt, vt illi iam dictam enumerent aureorum summam. Hinc factum est, quod Portugalliæ rex, spe prædæ allectus, non semel ad eos classes miserit instructissimas: quarum prior propter ducis imperitiam, in ipso gurgite disiecta, ac propemodum omni ex parte submersa fuit. Post hæc rex ducentarum nauium classem expeditissimam misit, qua conspecta tantum intulit ciuibus terrorem, vt omnes in fugam sint redacti, tanta cum portas ingredientium strepitu atque turba, vt in ea ciuium plusquam octuaginta fuerint interfecti. Anno post Christum natum 1513. die 2. Septemb.

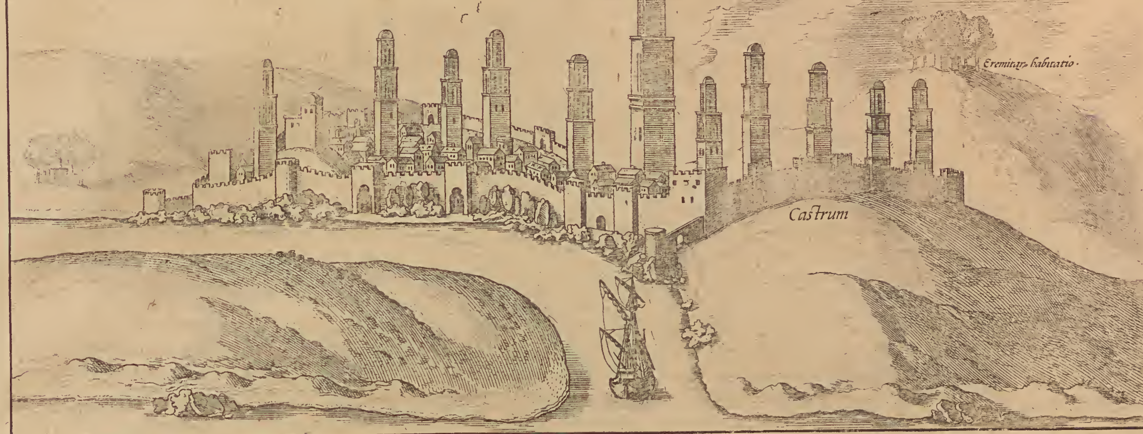
DIV.

Div, veteribus Alambater insula, eiusdemque nominis pulcherrima & populosa ciuitas ad ostium Indi fluminis in mari Malabarico, Regi ciuitatis & ditioni Gambaiæ quondam parebat. Sita in fronte sinus Cambaiæ, Indicum respiciens mare. Quam Christiani nauali prælio, classe 239. nauium, omni armorum genere instructissima, non sine maxima difficultate expugnauerunt. Nam oppidanis rex Cambaiæ, Adensium, & ciuitatis Calecut, auxilio fuerunt.

GOA.

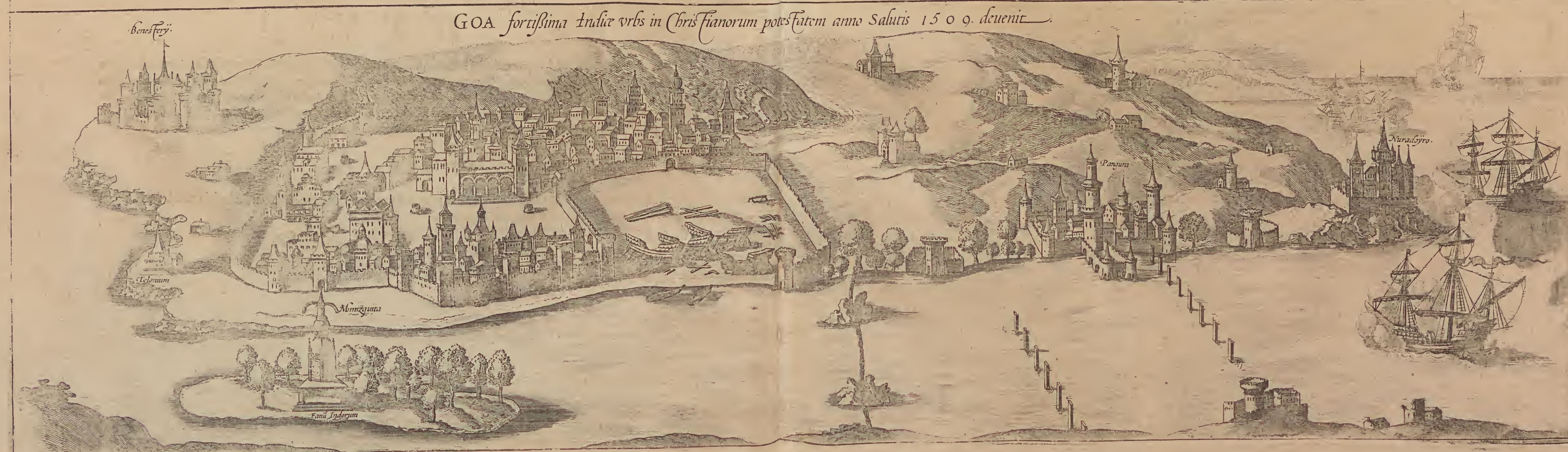
Goa, vrbs admodum in India potens, in regno Decam prouinciæ Malabar, in insula maris Malebarici seu Calecutici sita: De qua plura in indice.

Cum Priuilegio.

CVSCO.

EA noui orbis pars, quæ meridiem magis respicit, quam Hispani terram firmam appellitant, Bresiliam Peruuiamque comprehendit. Huius metropolis, & præcipua est ciuitas Cusco, ea amplitudine, fortitudine & magnificentia, vt cum pulcherrimis etiam vel Galliȩ, vel Hispaniæ vrbibus, inuicta arcis munitione, & hominum, potissimùm claro genere natorũ frequentia, & ædificiorum serie & dispositione, & situs amœnitate, haud immeritò contendere queat. Nulla in eam multitudo plebeia admittitur, sed nobilium, procerum, & maximorum principum, inclyta & magnificentissima sedes est, qui partim intra vrbis mœnia, partim in villulis suburbanis, ruri magno numero degunt. Inter quæ quidem præcipua sunt palatia procerum quatuor, qui huius Reipub. clauum moderantur, quæ superbissimè, sumptu propè immenso, marmoreis quadratisque lapidibus structa, atque depicta videntur. Plateæ cùm omnes sint rectæ, crucis formam plerisque in locis efficiunt, nulla autem est, per quam non amœnus delabatur riuulus, canali ductus, vtrinque lapidibus vestito. Forma ciuitatis quadrangula, in latere collis, exiliter, atque venuste deprimitur. In cliuoso & difficili montis ascensu, admirandæ pulchritudinis arx spectabilem, atque amœnam hanc vrbem reddit, cuius siue pulchritudinem, siue ingentem ædificii molem consideres, perpaucæ similes in vniuersa Europa illis sunt visæ, qui terras quam plurimas perlustrarunt. Habet ea in summo montis vertice turrim, rotundo opertam tecto, ex qua longè lateque prospectus panditur, ædibus paruis habitationi destinatis abundat, quæ omnes ex lapide viuo nitidissimè sunt ædificatæ. Etenim tam accurata, & plane noua iunctura, videndi sensum fallente, compositos habent lapides, vt non colligatum, sed perpetuum, ac fusum opus videatur. Quinque hominum millia, citra difficultatem recipiunt. Illud arcis latus quod nullis tormentorum viribus verberari potest, vnius tantum muri ambitum habet: vbi verò facilior est in collem ascensus, triplici muro gradatim ea ratione ambitur, vt prioris fastigio sequentis fundamentum respondeat, ac pari altitudine deinde ascendat, mediocri interiecto spacio, quod perpolitas continuo ordine domus continet, eaque est latitudine, vt coniunctim vehicula tria citra offensionem libere commeare queant. Tam firma hæc mœnia censentur, vt nec quassari tormentorum strepitu, nec occultis terræ cuniculis, cùm petrosæ rupi insistant, possint euerti. Peringentes sunt, ac validissimi lapides, ex quibus ea constant, quorum inusitata, immensa, ac rara magnitudo facit, vt humana industria huc eos esse congestos credi vix possit. Est in hac arce armamentarium oppidanorum armis refertissimum. Delectantur incolæ rebus depictis. Abundant panno, plumbi, stannique fodinis; argenti vim magnam, auri perparum habent.

MEXICO.

MExico, siue Temixtita, in Hispania noua, Mexicanæ Prouinciæ opulenta & celeberrima ciuitas, vliginoso & salso in lacu mirabiliter cõstituta, amplitudine Hispalim, aut Cordubam superat: via quæ ad illustrem hanc vrbem deducit, ampla est, & visu iucunda. Vici quoque omnes habent suos exitus, vt ab vno ad alium aqua permeare possint. Habent plurimas plateas, vbi assiduè sua habent fora, & commercia ad emendum & vendendum. Quarum vna est duplo maior foro Salamanticæ ciuitatis, vndique porticibus circundata, vbi quotidie vltra sexaginta millia hominum vendentium, ementiumque cernuntur. Est in ista platea permagna domus, in modum iudicii, in qua incidentes in foro contentiones dirimũtur. Sunt etiam hic plurimæ Meschitæ, & Idolorum domus, quas religiosi incolunt. Est inter Meschitas vna suprema, cuius vix credibilem magnificentiam Cortesius copiosè explicat. Idola sua, ex farina & humano sanguine conficiunt, quibus multa hominum corda ex viuentium corporibus extracta, quotidie offerunt. Est & hic magnifica Regia potentissimi illius Domini Mutezuma, cui noui vrbis adeo multæ prouinciæ parebant, vt non esse alium in vniuerso terrarum orbe Dominum eius subditi cederent. De rara huius Mutezumæ magnificentia, & de aliis cùm harum ciuitatum, tum orbis nuper inuenti historiis, multa suppeditabunt illi, quos D. Abrahamus Ortelius, celeberrimus ille Geographus, in perillustri Theatro suo, fol. 2. noui orbis descriptores allegat.

MEXICO.
MEXICO, REGIA
ET CELEBRIS
HISPANIÆ NO-
VAE CIVITAS.
Cum Priuilegio.

CUS CO.
CUSCO, REGNI PERU
IN NOVO ORBE CAPUT.

GEORGIVS BRAVN AGRIPP.
CANDIDO LECTORI
S. D.

VIA in hac vrbium Topographia, candide Lector, Liberiore ſermone, expatiari non licuit, ſed pro capacitate loci, in altera picturarum facie vacui vrbium, oppidorumq́; conſtringenda fuit deſcriptio, hinc factum, vt non ea, qua par erat, dignitate de eorum magnificentia diſſerere potuerim. Itaque in ea, quam nunc appendice, iungimus, quæ ſimul & indicis vicem ſubibit, dum paulò fuſius de quibuſdam ſcribimus veram indicis rationem (quem breuem, anguſtiſque limitibus comprehenſum eſſe decet) minus obſeruamus. Non quidem eo inſtituto, quaſi ea omnia, quæ de vrbium primordio, antiquitate, conditoribus, ſitu, politica adminiſtratione, prærogatiuis, ac priuilegiis, de magiſtratuum, variaque fortunæ matatione, conſcribi poterant, in appendice hac comprehendere velim, hoc enim, vti laboris eſſet perardui, operiſq́; immenſi, ita fallacis, incertæque inquiſitionis foret. Eo, quòd de primis vrbium fundationibus, de originibus nominum, multa fabulis propinqua, ſcribantur, de multarum etiam principio, & Hiſtoriarum inopia, & hominum incuria, perparum, aut nihil certi inueniatur. Quod, cùm de multis Germaniæ vrbibus, doceri facile poſsit, tum de totius vniuerſa domina, vrbe Romana, indubitatum eſt, quam aliqui à congregatione hominum, nomen habere, alij à Troianis, alij ab Euandro, cæteri à Romulo conditam, ſcribunt. De quibus autem certi quippiam, hiſtoriarum monumentis commiſſum, extat; ex his præcipua, tùm in ipſa enarratione, tùm in hac appendice, ac indice, delibaui, quibus etſi curioſis, non per omnia ſatisfiat, tamen candidis ingeniis, his, quæ non ſine labore perquiſita, candidè profero, ex parte me ſatisfacturum, omninò ſpero. Maximè quidem, dum auctorum inſertis nominibus, lectionem, fide dignam, reddimus. Quo etiam ipſo, eorum obiectioni reſpondeo, qui in longinqua, minuſque mihi cognita loca, me calamum tranſtuliſſe, obiicient. Si quid verò mihi in his, quibus auctorum deſtituor ſcriptis, ob rerum ignorantiam, aut imbecillitatem ingenij, fidei fortaſſe decedet, id, admiranda pictoris induſtria, artificioſa Hogenbergij manus, viuis vrbium deliniationibus, cumulatiſsimè compenſabit, qui tanto ſtudio, eas graphicè, accurateque depinxit, earumque hoc libro imagines tuta oculorum luſtratione, citra itinerum peregrinationiſque pericula, vno, quiete ſedentis intuitu (quod in ipſo loco, non ita commode fieri poſſet) ſpectandas exhibet, vt etiam ſine enarratione hiſtorica, earum ſitus, forma, ſtructura, atque conditio, non incommodè perſpici queat. Vale. Ex Muſæolo noſtro Agrippenſi. Calend. Ianuarij. Anno partæ Salutis cIɔ. Iɔ. LXXV.

A.

55. ADENA, vrbs eſt Arabiæ Metropolitica, & minutiſſima, in radicibus montis editi, qui in mari lingula procurrit, ſita, & vtrinque fluctibus in ſinus reductis alluitur, ita, vt peninſula fiat. Mons eſt adeò ſterilis, vt nec arbores vllas, neque plantas efferat, nempè, qui ſit ſaxo ſus, & præruptis rupibus in altum promineat. Aquis caret, rarò admodum pluuiis irrigatur. Ex longinquo pago aqua, per aquæductum, in locum, qui ab vrbe quatuor millibus paſsuū diſtat, deriuatur. Ea vrbis aquatio eſt. Annona & cibariis importatis vtitur, quorum tamen eſt incredibilis copia. Eſt cincta muris, munita turribus, exculta mœnibus, & ad adſpectum pulcherrima. In illam mercatores è Perſide, & India, & Æthiopia, & ex multis Arabiæ regionibus ſæpe commeant Incolæ Mahometem colunt, colore candido, & ſpecie liberali ſunt. Homines nobiles armis exercentur, & militaris gloriæ decus ardenter expetunt. Rex alias ciuitates in mediterranea regione poſſidet, & milites non paucos ſtipendiis alit, & è ſuis tantum ſubditis, in prælium, cùm opus eſt, duo millia equitum educit. Vrbi verò huic moderatorem, cuius virtuti multum confidit, præponere ſolet Hæc Oſorius lib. IX. de rebus ab Emanuele Luſitaniæ Rege, geſtis. Paulus Venetus autem, hunc in modum de hac vrbe, eiuſque prouincia, ſcribit. Aden, inquit, optimo portu excellit, ad quem ex India plurimæ appellunt naues, aromata deferentes. Et negotiatores quidem Alexandrini, illic ementes aromata, ponunt ea in naues paruas, atque ſeptem diebus per flumen quoddam ducentes, poſtea humeris camelorum imponūt, & triginta dierum itinere, per terram vſque ad fluuium Ægypti deportant, & rurſus in naues exonerantes, tandem vſq; ad Alexandriam perducunt: Nec poteſt compendioſior haberi via ab orientis partibus vſque Alexandriam: Negotiatores verò illi ducunt ſecum plurimos equos, quando nundinandi gratia, in Indiam concedunt. Exigit autem Rex Aden ab illis mercatoribus, qui per regionem ſuam aromata & alias merces deferunt, vectigal maximū, vnde plurimum diteſcit. Quum Sultanus Babyloniæ obſideret ciuitatem Aconenſem, & eam expugnaret. Anno ſcilicet M. CCC. miſit Sultanus Aden in auxilium eius triginta millia equitum, & quadraginta millia camelorum, non, quod vſque adeo illius cuperet augere felicitatem, ſed quod omnes maluit extinctos Chriſtianos. A portu Aden, eundo verſus Septentrionem, ſita eſt ciuitas Eſcier, quadraginta diſtans milliaribus ab illo portu, & habet ſub ſe multas alias ciuitates & caſtra, ſed quæ omnia ſunt de dominio Regis Aden. Eſt quoque iuxta hanc ciuitatem optimus portus, à quo innumeri equi ducuntur in Indiam. Abundat hæc regio thure albo atque optimo, quod de paruis arboribus, abietibus tamē ſimilibus, ſtillat. Incolæ crebris inciſionibus perforant harum arborum cortices, vt thus extrahant, tametſi calor quoque, qui ibi maximus eſt, plurimum eliciat liquoris. Habet quoq; Regio ipſa palmas cum dactylis, ſed, præter modicum riſum nullum producit frumentum, verùm aliundè importandum eſt. Abundant autem piſcibus optimis, præſertim tunnis, qui ibi optimi habentur. Vinum non habent; ſed ex dactylis, riſo, & ſaccaro, optimum faciunt potum. Verueces, qui in hac regione inueniuntur, ſunt ſtatura parui, auribus omnino carentes, ſed loco earum, cornua parua habent. Equi, boues, cameli, atq; oues, veſcuntur piſcibus, qui quotidianus illorum ſunt cibus, quum illic ob immenſum calorem, herbæ & frumenta, & terra haberi non poſſint. Fit autem tribus anni menſibus piſcium captura, ſcilicet, Martio, Aprili & Maio tantuſque illorū capitur numerus, vt non facilè explicari poſſit. Hos piſces ſiccant; & ſeruant, atque per totum annum animalibus edendos, pabuli loco, proponunt. Veſcuntur autem animalia libentius de ſiccatis piſcibus: quàm recentibus Fiunt etiam ab incolis panes bis cocti ex piſcibus, idque in hunc modum. Concidunt piſces minutatim, atque contundunt in modum farinæ, & poſtea commiſcent, & ſubagitant quaſi paſtum panis, atque ad ſolem deſicari faciunt, & viuunt ipſi, & iumenta ipſorum de illis panibus factitiis, per totum annum.

20. AMSTELREDAMVM, Hollandiæ Metropolis, de qua hunc in modum Hadrianus Barlandus. Hoc cæteris, quæ nominaui, recentius oppidū, genus hominum incolit pecuniæ ſtudioſius. Quocirca in remotiſsimis etiam terris, negotiantur, habentque toto ferè anno, externum, domi ſuæ mercatorem, præſtat hoc illis commoditas portus Sunt alia quædam non pœnitenda Hollandiæ oppida, Goricum, Gouda, Alcmaria, Roterodamum, eximij illius viri Eraſmi Roterodami, vrbs nutricula.

46. ANCONA, Hadriaticum mare, venuſtiſſimo, in Piceno ſitu, ſuperbiſſimoque portu, nobilitat Agrum habet bonitate, fertilitate, ac vbertate multorum nobilium fruuctum, & frumenti, præſtantem, maximè verò celebrem, generoſitate vini, à Strabone Plinioque, laudati. lib. 14. cap. 6. Quod hodie nominatiſſimum Siroli eſſe puto.

57. ANFA, celebre quondam Africæ, multiſque ædificiis nobile, oppidum, nunc habitatoribus vacuum, cuius ruinas, & deſolatos, ab omni cultore, hortos, cum Ioannes Leonis Africanus conpexiſſet: Vix, inquit, lachrymas tenere potui, vbi quorundam ædificiorum atq; templorum (quorum adhuc quædam extabant monumenta) miſerandam ruinam ſeriò contemplatus fuiſſem. Horti, etſi nonnihil adhuc fructuum producunt, ſyluas tamen magis dicas, quàm hortos Nunc autem Feſſanorum iniuria, ad tantam redacta eſt ea vrbs calamitatem, vt nulla prorſus ſpes ſit, nouos inpoſterum colonos recipiendi,

I N D E X.

17. ANVERPIA, longè celeberrimum in Brabantia Emporium dextram Scaldis ripam, longo tractu mœnibus & turribus coronans, ab Oceano ſecundum flumen quindecim circiter milliaribus Brabanticis diſtat, quorum ſingula in terra tantum ſpacij complectuntur, quantum ſi expeditus pedes, ſtato & ordinario gradu, intra horam vnam abſoluat, & laboris ſatis ſit habiturus, & non nimium difficultatis. De huius vrbis ſitu, ſplẽdore ædificiorum, populi induſtria atque diuitiis, quorundam extant ſcripti belli Eſt hoc nobile oppidum partim maritimum, Gallis, Germanis, Hiſpanis, Britanis, Italis frequentatum, Hodie diuino munere, & ſenatus prouidentia, ſic floret mercimoniis; vt nec Londino in Anglia, nec apud Germanos Francofordiæ, nec in Galliis Pariſio cedere debeat: priuata hic domus affabrè conſtructa. Certamen eſt in vrbe, quis elegantius ædificet. Grandia ſunt templa, vnùm Deiparæ Virginis auguſtiſſimum, cum turri altiſſima, ex candido lapide. Gentis mirum in opificiis acumen, domos extruunt altas magis, quam amplas, propter locorum anguſtiam, & ex Senatus edicto, ex lapide. Vrbs eſt quàm óptimè munita, mœniis circundata altiſſimis viuo, ſectóque ex lapide ſtupendis impenſarum ſumptibus Diuæ Mariæ Hungariæ Reginæ, &c. hortatu, Anno A. C. N. M. D.LII. constructis, quæ in ambitu propugnacula multa plana & ſummæ vaſtitatis, inuictaſque moles oſtendant, in quarum alrera hæc eximiæ pietatis, S. P. Q. Antverpienſis nuncupatio legitur.

DIVÆ MARIÆ HVNG. REG. DIVI CAROL V. CÆS. SORORI, PATRIÆ EX FRATRIS AVCTORITATE TVTRICI, S. P. Q. A. HANC MOLEM EX EIVS NOMINE MARIANAM, NVNCVPANTES, PIIS VOTIS D. D. QVOD SOLICITO ILLIVS HORTATV, TANTÆ HÆC VASTITATIS MOENIA, GRAVISS. REIPVBL. IMPENSIS, VEL QVADRIMESTRI SPACIO AD MILLE PASSVVM LONGITVDINEM, IN SVPERIOREM VSQ; LIMBVM EXCITATA SINT, VNIVERSVMQVE VRBIS AMBITVM HAC PARTE COMPLERINT, MENSE AVGVSTO M. CCCCC. LII.

CONSTANT. HALMALVS, EQVES AVRATVS, HVIC MOLI PRIMVM IECIT LAPIDEM, DIE XVII. IVLII, M. CCCC. LII.

In altera mole, hunc in modum legitur.

IVSSV CAROLI V. CÆS.

IOANNES A CROMBACH, EQVES AVRAT. HVIVS VRBIS SENATOR, HVIC MOLI INDITO NOMINE, DIVI IACOBI, PRIMVM IECIT LAPIDEM, ANNO M. CCCCC. XLII. DIE III. IVNII.

Eſt hæc ciuitas vna omnium, quæ ſunt hodie in Inferiori Germania, ſacrarum cæremoniarum ſtudioſiſſima, veræque pietatis cultrix: Monaſterium habet Præmonſtratenſium, & ſtructura magnificum, & monumento Iſabellæ Caroli Ducis Burgundionum Coniugis, nobile. Hæc partim ex Hadriano Barlando excerpſimus. De florentiſſimæ autem Antuerpianæ Reip. præſtantia, dignitate, nomine atque origine, præter accuratiſſimam Guicciardini deſcriptionem, Anuerpianas etiam origines conſule, Erudiſſimi viri, Doctoris Ioannis Goropij Beccani, qui eas nouem libris, doctiſſimè complexus eſt.

12. AQVISGRANVM, Sacri Romani Imperij ciuitas libera, aliquot miliariis à Colonia Agrippina diſtans, a Grano Duce Romano, Neronis fratre, primæua fundatatione conſtructa, ab eo, & ab aliquis calidis, plano in loco ibidem repertis (vti multi, incerto tamen authore perhibent) Aquiſgranum denominata. Deuaſtata ab Hunnis a Carolo Magno reſtauratur muriſque cingitur. Qui & primus religionis Chriſtianæ pædotriba, hic extitit. Summamque ibidem Eccleſiam, auro, argento, perpetuis fundationibus, & præſtantiſſimis ſanctorum reliquiis, diuerſis ex locis mirificè exornauit Pallatio etiam, regia magnificentia conſpicuo, huius vrbis ſplendorem adauxit. Quod Anno Chriſti D.CCC.LXXXI. à Nordmannis igni conſumptum eſt. Ex eadem hac vrbe Carolus, re & nomine Magnus. Anno partæ ſalutis, D. CCC XIV. ad felicem beatorum patriam emigrauit, ætatis ſuæ L X X I V. Imperij verò, anno XIV. Cuius tumulo, B. Virginis templum, quod paulò antè conſtruxerat, inclareſcit Prodiit ex hac vrbe egregium patriæ, & Agrippinenſium decus, ſumınus, ac Reuerendus vir, D. Theobaldus Craſſelius, Theologica profeſſione eximius, qui florentem Colonienſem Rempub. annos triginta, quemadmodum & hoc tempore, pari cum fructu, tum diligentia facit, verbi diuini adminiſtratione pauit: nunc verò Cyrenenſis Eccleſiæ Epiſcopus, & Reuerendiſſimi Archiantiſtitis Colonienſis, Suffraganeus deſignatus, confirmatuſque eſt.

33. ARGENTORATVM, Elſatiæ Metropolis, ſedes veterum Tribocorum ſiue Tribunorum, qui ante Iulij Cæſaris Octauij Auguſti tempora, in hanc prouinciam cum reliquis Germanis tranſgreſsi ſunt, poſteaquam Romanis parere cœpit, ac vnà cum Imperio, Latinum vocabulum habere meruit, inter ciuitates Rheni, quæ Treuirorum latiſsimè patentem Iuriſdictionem agnoſcebãt, ſub primis Romanorum Imperatoribus, haud obſcuri nominis fuit, ſub poſterioribus Comitem habuit, qui Tractum Argentoratenſem gubernabat, in Germania prima. Sequens ætas Alſatiam à flumine irrigante vocauit. Quo tempore ſubinde à Transrhenanis gentibus Romanorum hoſtibus perpetuis, hæc vrbs infeſtabatur, donec ſub Galliarum occupatoribus Francis indigenis illis, & veteribus Germanorum populis, Romanam adminiſtrationem; quoad fieri potuit, retinentibus, (id quod à Diuo, Theodoricho Oſtrogotho Cæſare, quem Veronenſem appellamus, atque cæteris huius gentis primus inter Germanos Romanorum regibus, in Italia ac prouinciis id temporis obſeruabatur) poſt deuictos Alemanos, nouum & hoc nomen, vt etiam Francorũ, donec, inquã, Rege Ludouico Magno, ſiue Clodouce iam Chriſtiano facto, religio noſtra publicè, & abſq; metu paſsim ab omnibus ſuſciperetur, atque pace firma conſtitũta, ſacricolæ dominicam illam domum, tantum non totam ex regia liberalitate dona acciperẽt, ſacello etiã dilatato, Virginiſque Matris Mariæ, titulo adſcripto. Quibus ſubſecuti Francorum Reges poſt ordinata pridem Scotorũ cœnobitarum Xenodochia, Gerontocomiaque, & Ptochotropia, adiunctis noſocomiis, inſtituto etiam Epiſcopo per totam Caroli Magni poſteritatem, nihil non conceſſerunt. Deinde verò Diuis Othonibus & Henrichis imperantibus, libertas ciuitati multò plenior cõtigit, vrbe iam pridem ita amplificata, vt partim nouam, partim antiquam, vulgus diceret. Porrò Germani, vetus illud Romanum & prouinciale Argentorati vocabalum, ademtis prioribus ſyllabis, & Burgum adiicientes, in Steratis Burgum detorſerunt. Hunis Attila duce, è Catalaunico illo conflictu domum reuertentibus, huius vrbis euerſionem Annales tribuunt. Hinc Sidonius Apollinatis Attilam Rheni hoſtem dixit. Huiuſmodi ſunt vrbium & Regionum fata per vtramque fortunam, quando hic mundus nihil firmum & perpetuò ſtabile continet, aſſiduis mutationibus obnoxius. Argentoratum inſuper, templo eleganti ſtructura, & præcelſa turri conſpicuo, illuſtratur. Quod haud immerito, inter totius vniuerſi ſtupenda, octauum obtinet locum. Cœptum eſt autem auguſtiſſimum hoc templum, in fundamento, Anno Chriſti M. X V. Epiſcoparus Berengarij ſeptimo. Anno autem Domini M. CC. LXXVII. ſub Epiſcopo Conrado à Liechtenberg. Erckuinus à Steinbach, Architectus turrim extruere cœpit, & perducta fuit ſtructura vſque ad quatuor teſtudines galeæ, & faſtigij turris, circa Annum Domini M. CCC. LXXXIV. reliquum vſque ad Coronam, beneficio Iunkerorum Pragenſium, perfectum fuit, ſuprema autem iſta corona, in circumferentia hiſce ſententiis ſacris Germanico idiomate, veluti gemmis quibuſdam pretioſis decoratur verſus orientem: Chriſtus clarificat: Chriſtus ſingulis ſua donà largitur, Septentrionem verſus: Chriſtus in æternum coronar. Qua autem meridiem reſpicit: Chriſtus Imperator Chriſtus renouat omnia. Ad occaſum denique: Rex Chriſtus triumphat. Chriſtus æterna in ſæcula Rex, &c Vide B. Rhenanum lib. 3. Rerum Germanicarum accuratiſsimè de huius Vrbis appellatione diſſerentem.

56. ARZILLA, potens quondam & ampla Africæ vrbs nunc à Chriſtianis ob bellorum ſæuitiam, anguſtioribus ſepta limitibus, Anno à Chriſto nato, M. CCCC. LXXI. in Luſitanorum poteſtatem deuenit In qua expugnatione, Rex Mahometes, cum ſororcula, captiuus in Luſitaniam abductus eſt, vbi ſeptem continuos tranſegit annos, intra quos exactiſſimè Luſitanum idioma didicit. Tandem ingenti numerata pecunia, pater filium è Luſitania reuocauit, qui ad regnum adſcitus, propter conſuetudinem, quam cum Luſitanis contraxerat; Rex Mahometes Luſitanus appellatus eſt, ſæpenumerò poſtmodum vindictam de Luſitanis ſumere, nec non Arzillam ſibi ademptam, recuperare conatus eſt. Primo ciuitatem ex improuiſo, cum omnibus copiis, adortus, ſionam muri partem, ſolo æquauit, eamque ingreſſus, Mauros omnes in ſeruitutem redactos, liberauit Chriſtiani ſe in arcem receperunt. Regi, poſt biduum. deditionem polliciti. Interim ſuperueniente Petro Nauarro cum expedita claſſe, multarum nauium, perpetua bombardarum eiaculatione Cegem, non ſolum ciuitatem dimittere, verùm cum toto exercitu abſcedere coegit. Poſt hæc, ita per Luſitanos, omnibus locis, communita fuit, vt prædictus Rex eam recuperare tentans, ſiniſtro ſemper pugnauerit Marte. Cùm in hac obſidione apud Regem ſtipendium mererem, è noſtris vltra quingentos interfectos numeraui. Hæc Ioannes Leo Aphricanus.

13. ATREBATVM, ex voce Attrebates, qua Cæſar vniuerſitatem accipit, recentiores Latinè ſcripturi, ſcilicet effinxere pro vrbe & capite, gentis: ſed quàm rectè, aliorum eſto iudicium. Nos antiquitatis imitatione, Atrebatum, Auguſtum mallemus dicere, ſicut ciuitatem pro Repub. vniuerſa, Iulius purè loquens, protulit. Vtcunque eſt, inſtantia nunc proſequamur. Intra teli iactum indidem Scarpa præterfluit. Duaco, ſenis: Dorleno, octenis: Cameraco nouenis: & Ambianus, denis quaternis abeſt miliaribus. Vrbs ampla, auguſta & ſpatioſa, imo dipolis. Nam pariete quodam intergerino, ac mediano ſcinditur, diuiditur ac ſecernitur, quarum parte altera ciuitas, antiſtiti nimirum obnoxia, vulgò vocatur: altera autem, quæ dominum agnoſcit, vulgo, malè, villa dicitur, vrbs eſt. Interim ciuitas, vt vrbe minor, anguſtiorq; tamen propugnaculis,

mobili-

B.

eemitibus,& eorum origine, alio loco ſcribit. Anno ſalutis M. D. XXXXVI. in hac vrbe, ſocietate Ieſu, Collegium à pijs quibuſdam auitæ religioni deditis viris, inchoatum eſt, qui pietate & zelo Chriſtiano, R. D. Patris Araoz. qui aliquandiu in ea vrbe commoratus eſt, moti, ampliſſimas, in eiuſdem collegij fundationem eleemoſynas, contulerunt.

32. BASILEAM ciuitatem amplam, clariſſimamque, in loco regio extructam, temporibus Imperatorum Gratiani & Valentiniani, qui ſimul imperio præfuerunt, Anno ſcilicet Chriſti, CCC. LXXXII. in rerum natura fuiſſe, conuincit Ammianus Marcellinus, triceſimo hiſtoriarum libro: Meminit autem Gratianum conſtruxiſſe fortalicium quoddam contra Germanos, non procul a Baſilea, (ſic vocat Baſileam) quod incolæ, Robur vocant. Itaque ante Gratiani tempora Baſileam extitiſſe, apparet Ita enim Felix Malleolus in viridario Imperatorum, & Regum Romanorum ſcribit. Tempore Arnolfi Imperatoris, irruentes Vngari magna vi in Germaniam, deſtruxerunt Baſileam, quæ tum Auguſta magna vocabatur. Sed Henricus Rex, pater Ottonis primi, rurſus eam vrbem exitauit, tranſtulitque in eum locum, quem hodiè Baſilia occupat. Fundauit quoq; ibi Eccleſiam Epiſcopalem, & alias Eccleſias, magnificeque dotauit. Hæc ille. De nomine huius vrbis quidam, ſed tamen ſine probatione ſcribunt ipſum a Baſiliſco deductum. Fuerunt alii, qui, priuſquam omnes Ammiani Marcellini libri, qui extant, euulgarentur, Baſileam ſic dictum putabant, a paſſagio & traiectu, qui in eo fuit loco, antequam ciuitas extrueretur, vt ſcilicet inde rectius Paſſel, quam Baſal, primum fuerit vocata At Ammianus itritam hanc coniecturam reddit. qui ciuitatem illam Græca voce βασιλίαν quaſi Regnopolim, ſeu Regiam vocat. Alluitur Rheno, qui eam penè mediam diuidit, niſi, quòd ponte vnitur. Habet vrbs ipſa commoditatem magnam à Rheno, quia ad eam plures ſunt nauigationes, magniſque poteſt adiri oneribus. Agrum habet ampliſſimum, extra & intra muntana, qui frumenti & vini ferax eſt. Paſſa autem eſt ante ducentos annos, multos & graues terremotus, ſed rurſum eſt inſtaurata, & noſtris ferè temporibus bonarum artium Gymnaſio ornata, à Pio, eius nominis Pontifice ſecundo, inſtituto. Cæterùm, ſitus ciuitatis Baſilienſis, omnibus modis commodior eſt, quam ſitus Auguſtæ Rauracæ, quòd in libero terræ ſpacio, & planicie condita ſit, vbi aer eſt ſaluberrimus, ſolum terræ fœcundum, ſcaturigines multorum fontium, concurſus multorum amnium, præſertim Rheni, Birſæ, Wieſæ, Byrſa ex Iure Monte, per multas conualles, Baſileam vſque deuoluitur, plurima ſecum deferens ligna, & lignorum rates, Wieſa verò fluuius, ab oppoſita parte a Nigra ſylua ſegregatur, adferunturque per eam plurimæ trabes, ædificijs aptæ, ac deinde in minori Baſilea multis inſeruit officinis. Nam ſerrantur eius beneficio, mola verſatili, arbores in aſſeres, commolitur frumentum, acuuntur fabrilia inſtrumenta, ducuntur in bracteas terreæ maſſæ, multiſque alijs conducit vſibus præter id, quòd habet nobiles piſſes, præſertim turtas. Et quanquã minor ſit oppoſito fluuio Byrſa, eſt tamen eo piſcoſior, plurimiſque officinis inſeruit, etiam ſi Byrſa non modica quoque exhibeat miniſteria molitoribus, & papyri confectoribus, qui aliquod inſignes habent officinas iuxta hunc fluuium, aut potiùs iuxta riuulum ab eo ſegregatum, & ad mœnia vſque maioris Baſileæ facto alueo, deductum

1. BETHLEEM, Luſitaniæ vicus, ſitu tam opportuno excellens, vt quaſi vallum ac propugnaculum ſit Oliſiponẽſium portus, à potentiſſimo, inuictiſſimoque Emanuele, Luſitanorum Rege (de cuius virtutibus, rebus magnificè geſtis, Hieronymus Oſorius Algarbiorum Epiſcopus, duodecim libros, eruditè conſcripſit:) peraugusto fano, D. Virgini dicato, magna celebritate illuſtratus, qui & locum illum Bethleem appellari voluit, nomine ab ea ciuitate deſumpto, in qua Chriſtus, ad humani generis ſalutem natus eſt. Aſciuit autem homines ſingulari religione, qui ſe D. Hieronymi inſtitutum ſequi profitebantur: quos in illius templi cuſtodia, poneret, qui ſacra conficerent, & numen diuinum religione placarent, & omnes nautas atque vectores, qui ex varijs partibus eò commeare ſolent, ſanctis diſciplinis erudirent, Eum verò locum, ſepulturæ ſibi delegit Arcem deinde in rupe, quam marini fluctus circumfluunt, non longè à templo, occaſum ſolis verſus, inſtituit munitiſſimam, quæ prohiberet portus Oliſiponenſis aditu naues omnes, quæ non ſe paſcificas eſſe, ſigno nautis vſitato ſignificarent.

23. BREMA, ampliſſima Weſtphaliæ vrbs, epiſcopatu inſignis, multo tempore cum vicina ciuitate Hamburgenſi de primatu contendit. Habet ſub ſe Epiſcopatus Lubecenſem, olim Aldeburgenſem, Suerinenſem in Meckelburga, Lebuſſinenſem, Schleſuicenſem, Racemburgenſem, Hamburgenſem, vbi olim Archiepiſcopatus fuit omnium Aquilonarium prouinciarum. Bremenſes gloriam ſuam ducunt, Danorum gentem, à ſe ad Chriſtum eſſe conuerſam

21. BRVVERSAVIA, Zelandiæ haud ignobile oppidum, eamque huius prouinciæ inſulam, quæ a præterlabente Scalde, Schaldia cognominatur, ſitu occupat.

16. BRVGÆ, Flandrorum oppidum ad Oceanum in æſtu marino ſitum, amplitudine ſpacioſum, ædificiorum magnificentia tam priuatim, quàm publicè, platearumque nitore ac latitudine, ſpectabile, canonicorum & monachorum collegijs, frequens, maieſtate ciuium & ſplendore, cultuque venerandum, populi gratia elegantiaque, & hoſpitalitate nobile, doctis viris ingenijſque, & omnis generis artificibus excellens, ſupra quam dici poteſt. Pleriq; Louanio Grudios. quorum Cæſar meminit, aſſcripſerunt. Sed Doc. Becanus, lib. 1 Atuaticorum, Grudios Brugenſes fuiſſe, confirmat, in quorum oppido hactenus eſt domus Gruthuſa nominata, id eſt, Domus Grutia, à qua nobilis quædam Flandriæ progenies, & nomen, & Gentilitatis originem accepit Cùm autem Cruiten, ſiue Ruiten, canales, ſeu foſſas ad ciuium commoditates deductas, Belgis ſignificent, conſtare hinc poteſt, plurimis olim canalibus, ad diuerſos vſus, hoc oppidum nobile fuiſſe. Atque hinc ciues Grutios, ſiue per mediam litteram, Grudios, cepiſſe nominari. Eadem autem ratione pòſt Brugij, ſiue Brugenſes ſunt nominati, propterea, quòd pontibus, quos Bruggen, noſtrates dicunt, pluribus abundarent. Vbi enim plurium eſt canalium, ad naualem vecturam, illic ad pedeſtre & equeſtre iter, quamplurimis opus eſt pontibus, ita, vt Brugij, cum Grudijs, optimè quadrent. Oſſa Ludouicia Viuis, in hac vrbe, terræ commiſſa iacent, qui quidem viri, quàm benè de re literaria meritus ſit, cùm doctiſsima ipſius, variorum argumentorum, ſcripta, tum vel ſola illa commentaria, quib. II. & XX. D. Auguſtini, de ciuitate Dei libros, illuſtrauit, non obſcure demonſtrant. Hoc anno M. D LXXIV. ampliſſimum, in hac vrbe, Collegium, ſocietati Ieſu, ab Epiſcopo eiuſdem loci ſecundo, erigitur, cuius prima fundamenta, ſummus & Philoſophus, atque Theologus, R. D. Franciſcus Coſterus, Mechlinenſis, iam hoc tempore ponit

14. BRVXELLÆ, Regia in Prabantia ſedes, incredibili aeris, ſituſque amœnitate, cæteras Brabantiæ ciuitates, ſuperant, lympidiſſimis abundat fontibus, quorum ſeptẽ hic publici inueniuntur, (priuati alioqui in ædibus, & ciuium hortis, complures habentur.) totidem portæ, totidemque deducentes in forum plateæ. In quo & ſeptem ſunt ex ordine domus ampliſsimæ, pari, elegantique ſtructurâ, conſpicuæ, quæ à Senatu, honeſtis ciuibus, priuatum in vſum, elocantur. Sunt etiam hic ſeptem patrochiales Eccleſiæ, ſeptem denique in hac vrbe obſtetrices inueniuntur, quæ mulierum parturientiam curam, ſuſcipiunt. Quæ quidem, cùm eius artis, admodum habeantur peritæ, & Senatui iuramento ſint obligatæ, tam tenuioris, quàm ſplendidioris fortunæ matronis ex Magiſtratus edicto, vſui, & auxilio eſſe coguntur.

23. BRVNSVICVM, Vrbs Imperialis ſuperis Saxoniæ centrum, à pleriſque ſtatuitur Hinc Duces Brunſſuicenſes, tota Germania nobiliſſimi, nominantur. Generoſa Othonum ſoboles, Onacra, fluuio irrigua, cœpta eſt primùm ædificari à filijs Ludulphi Brunſuicenſium Ducis, deinde verò à Brunone nomen obtinuit, vt Brunſuicum, nominaretur.

41. BVDA, Hungarici regni caput, in Piliſſienſi Comitatu, in quo vinum naſcitur ſulphureum, ebietatem vetans. Suntque ibi aquæ ſulphureæ calidiſſimæ, quibus lanij vtuntur ad depotandos porcos. Ranæ multæ in Balneis, olim Sicambria dicta à Sicambrorum Legione, id eſt prima auxiliatrice, quæ ibi locata fuerat. Hanc cùm Atthila fratri Budæ, mandaſſet inſtaurandam, & de ſuo nomine vocandam, is contra, proprium impoſuit nomen, vnde iratus Atthila, germanum ſuum, regnique conſortem, proprijs manibus nefariè interemit, ac in Danubium præcipitari iuſsit. Et auic vrbi nomen Atthilæ impoſuit. Alemani, qui eius iugum ferebant, Ethelburgk, vocârunt. Alij Offen, à fornacibus calcis, quarum olim complures ibi inueniebantur. Alij in vetitum niſi ſunt. Sunt etiam qui Buda nomen, à Budinis populis, quorum Herodotus meminit, deſcendere exiſtimant. Eius vrbis, ea eſt conditio, vt nec quicquam munitius, nec certè amœnius, in tota ferè Hungaria inueniri poſſit.

9. BVRDEGALA, nobilis ac illuſtris Galliæ ciuitas, optimo iure, caput eſt totius Aquitaniæ, non propter antiquitatem tantùm, ſed etiam propter inſignem eius magnificentiam. De cuius origine referunt, quondam, Gallia nimirum populi multitudine abundante, Bellouefum, & Sigouefum, Biturigum principes, vt patriam quaſi exonerarent, binos copioſos exercitus collegiſſe, quorum alterum, in Italiam, alterum, in Germaniam miſerint, deinde in Aquitaniæ fines extendiſſe, & hanc vrbem ad mare fundaſſe. Multo tempore, libertatem ſuam tutata, nemini paruit, a tempore videlicet Tarquinij Imperatoris, vſque ad Traianum, ac diu etiam poſt. Tandem Galliæ Reges, ſibi imperium in eam vendicârunt, hactenuſque retinent, ac tertium ibi regni ſui Parlamentum, conſtituêre. Bis amplificata eſt. Primò quadrangularis fuit, longior tamen, quàm lata, primo amplificationis circulo continetur, quicquid eſt intra foſſas, quæ in ipſa vrbe ſunt; & forũ, quod eſt ante palatium, verſus caſtrum, du Ha, vel du Fa, dictum. Inde, quicquid eſt vſque ad extrema mœnia, id totum habetur pro ſecundo augmento. Varias in ea videre eſt antiquitates, inter quas in primis numeratur Palatium tutelæ, vulgo, Pallais Tutele, quod eſt ædificium quadratum, octo columnis in longitudine, & ſex in latitudine, innixum. Id exiſtimant quondam prætorium fuiſſe, vbi cauſſæ dici, & per prætores ac prouinciarum præfectos, ac gubernatores, iuſtitia adminiſtrari ſolita fuit Extra vrbem, verſus portam Sancti Germani, aliud extat valdè quoque antiquum ædificium. Id Galieni palatium appellant, vulgò Pallais Galliene. Dubium non eſt. eiuſ-

modi

modi reliquias esse amplissimi cuiusdam theatri, vbi publicè ludi exhiberi, agique soliti fuere. Hoc ambitu clauditur etiam Ecclesia Metropolitana, D. Andreæ sacra: item arx, quam Trompettam nominant, plurimaq; alia altissima, ac sumptuosissima ædificia. Portum habet in crescentis Lunæ modum, appositissimè constructum, à qua forma, illi quoque nomen Lunæ inditum est, nauibus recipiendis, vti commodissimum, ita receptis tutissimum. Hæc ex Antonio Pineto excerpta sunt.

6. BVRGOS, antiquissima Gallecię prouinciæ in Hispania vrbs, situ est partim plano, partim montoso, arce in culmine montis, vetustatem structura indicante, decorata machinarum & tormentorum æneorum apparatu, quæ ex Germanico bello, eo translata sunt, instructissima. Iuxta vrbem Burgensem Carthusianorum cœnobium est longè amplissimum, celebri templo, & præcellenti stuctura nobile, vulgò, Mille flour, nuncupatum. Habet in hac vrbe, societas Iesu, Collegium præstans, cui quidem instituendo, Franciscus Mendoz, eiusdem loci Episcopus, ac S. R. E. Cardinalis, præclaram occasionem dedit, anno salutis M. D. LI. Quod R. D. Franciscus Strada, multum deinde doctissimis suis concionibus illustrauit.

18. BVSCVMDVCIS, firmum Brabantiæ oppidum, ludoliterario & pugnaci populo, nobile. Horum arma superioribus annis haud semel Geldrij sensere, cum qua gente vario certatum est euentu nostris hominibus. In hac vrbe templum est Deiparæ sacrum, opus visendo apparatu. Hæc Hadrianus Burlandus.

C.

54. CANOR, Vrbs Indiæ maxima, & præstantissima, cuius Incolæ pane non vescuntur, sed oriza pisce ac carnibus, nec non iuglandibus, quas fert regio. Inibi cœpta sunt inueniri zinziber, piperque, mirobolanum, cardamomum, cassia, & id genus aromata complura. Vrbem mœnia haud circundant: ædes sunt despicabiles. Illic reperiuntur fructuum complura genera, nostris absimilia, verùm longè suauia: Regio est propè inaccessa, ob frequentiores specus, vi extructos. Regi sunt in armis ad quinquaginta nobilium millia. Heros, ipsi appellant. In præliis vtuntur ense, clypeo obrotundo, hastis ex arcubus: nunc verò tormentis etiam vti consueuerunt. Nudi incedunt, obscœna tantum velati: iis apertum est caput, nisi, vbi ad bella contendunt, tunc caput subrutilo galero tegunt, eoque bis inuoluunt, vittaq; nescio qua, vinciunt. Equis, mulis, asinisque non vtuntur, minusque camelis, quos dromidarios passim vocitamus, Elephantis tantum vtuntur, non tamen præliaturi.

54. CALECVTH, in India celeberrimi nominis emporium, in quo opulentissimi inueniuntur mercatores, qui Regem tum muneribus, tum ingenio sibi conciliant, ac ferè pro libitu cuncta gubernant. Habent Moscheam in foro, vbi mercimonia exercent sua, plerunque sunt Mauri, viri acres & exercitati mercimoniis. In vrbem itaque Calecuth comportant aromata ferè omne genus, videlicet cinamum, piper, gariophylum, zinziberim, thus, lacham, Sunt & syluæ sandalij condensissimæ, non tamen huiusmodi aromatum genera ibi nascuntur: sed ferè vndequaque importantur, ab insula præsertim, quæ abest ab vrbe Calechut, eò itur terrestri itinere . o. dierum spatio: incolitur a Mauris, neque Christianis Mauri dominantur, & inde plura aromata Calechut exportantur, quoniam ibi est emporium & eorum statio. Portugalenses in hac vrbe Calechut commorati sunt, à die decimo nono Maij. vsque ad diem xxv Augusti. Et per id tempus viderunt innumeras naues, vtputa supra mille ac D. quæ vltro citroque commeant, commercij gratia, & præsertim aromatum. Inter has naues, quæ magnitudine alias excedit, non est capax cc. doliorum: earum sunt magnæ quædam, nonnullæ verò paruæ, vnum tantum malum habent: nec nauigant, nisi ventum habeant in pupi, adeoque æstibus maris interturbantur, vt nonnunquam semestri ferè continuò, vt tranquillum fiat mare, expectent: submerguntur plurimæ, & miro artificio sunt fabricatæ: sunt tamen debiles, perinde, vt armorum pariter ac tormentorum sint impatientes: quæ verò contendunt ad insulas, vt inde comportent aromata, omne genus fundi sunt per quàm mediocris, adeo vt paruo ad nauigandum alueo, egeant Aliæ sunt, quæ idcirco absque ferro sunt, quoniam vim Magnetis pauent: nam is lapis visitur supra dictas insulas, qua iter ipsi faciunt. Dum vrbi appellere vsu venerit, illarum statio est in terra, in luto tamen. Jd enim curant ex composito, vt tutius degant in ardo: quum increscit mare, dant operam, vt eius æstu naues impleantur in siccum, & ibi tantisper manent, donec finitis commerciis, soluere illinc complacitum fuerit: mare sibi crescit & decrescit singulis sex horis, vt apud nos: visuntur aliquando in sicco naues quingentæ, vel DC. quæ res propè est incredibilis. Regia Principis Calechut, patet non minus mille passibus, si ambitum spectaueris Paries parum consurgit, ob instabile solum, quo fundamenta iaci nequeunt, mox aquis scaturientibus. Structuram affabræ elaboratæ trabes superimpositæ coniungunt; torreutico opere, intercusantibus dæmonum figuris. Quas verò margaritas, & id genus pretiosos lapillos, rex cultus circumferat, præ magnitudine explicari non potest, omnem enim æstimationem planè excedunt. Ab omni morticinio Rex abstinet, quemadmodum & reliqui aulici, & primores ferè omnes, nihil quod mortem patiatur, edūt. Promiscuus autem populus, canibus mure, ac piscibus sole exustis vescuntur. Præstantiora tamen animalia, vti boues, non necant, eosque benedictos nuncupant, quos cùm prætereunt, contingunt manibus, & deosculantur. Rex proinde & proceres, lacte, butyro, oriza, & similibus, quæ terra ex se fundit, victitant. Humi absque stragulis, inter edendum recubant. Discumbentem sacerdotes circunstant, nusquam propius, quam ad paternos passus accedentes, regis verba reuerendissimè obseruantes. Palmarum succo, pro vino vtitur, è vase argenteo bibit, ita tamen vt vas labra non contingat. Suspenso itaque vase, instar crateris vinum dimittit guttatim, & ori infundit. Prius Rex cibum sumpturus non discumbit, quàm quaterni sacerdotes regias dapes Dæmoni (cuius sacellum & simulacharū domi, miro apparatu habet) peculiari ritu, obtulerint. Vbi verò rex esset desierit, actutū sacerdotes, quicquid dapum superfuerit, in locum quendam transferunt, & in nudo humo collocant: quo facto, rursus & iterum manibus complosis, excitant, corniculas, aues nigrantes, quæ ad hoc vnū aluntur. hæ enim signo huiusmodi assueuere; propterea veluti tessera data, ilicò aduolant, regiasque reliquias depascuntur. eas volucres nefas est lædere, ac proinde tutò volitant, quocunque libuerit. Ducturus rex vxorem, prius thorum inire non consueuit, quàm à digniori sacerdote, noua nupta, deflorata fuerit. Nec id minus vltrò subeunt sacerdotes, stupri a Rege pretium constituitur quingentorum aureorum. Hūc morem præter regem Calechut, nemo obseruat. Exempto, rebus humanis, Rege, si superstite, sunt mares liberi, aut germani, aut fratrum filij, ij minimè regno succedunt: nam filio sororis, ex gentis instituto, sceptra debentur: qui si nullus foret, regno succeditis, qui arctiore coniunctione regem contigit, non alia, aiunt, de causa, nisi quod Bramini sacerdotes, regiam deflorauerunt. Peregrè proficiscente, aut exeunte in venationes Rege, sacerdotes, vel vigesimum annum tantùm nati; reginam domi asseruant, illi assistentes: nihilque gratius Regi contingere posset, quàm vt reginæ per stupri conciliationem assuescant. Propterea exploratum habet Rex, vt vulgatam Reginæ pudicitiam, ex ea susceptam prolem inter liberos collocandum, minimè fore. At sororis natos, velut sibi, iure sanguinis, coniunctissimos, adscire in imperij partem consueuit. Regi defuncto, regni indigenæ omnes barbam ponunt, capiteque tonso desiderium regis testantur Nec omnibus est, idem mos, aliis menti partem nouacula nudantibus, aliis verò capitis partem solum tondentibus, vt sua trahit quemque voluptas. Per id tempus etiam, quo Regem funerantur, qui piscatu vitam trahunt, per speciem mœroris à piscium captura temperant octenis diebus, & vbi ex coniunctis Regis quempiam mortem occumbere contigerit, itidem seruant, quod Rege defuncto seruari memorauimus. Patritij ac negociatores mutuo consensu, arctioris amicitiæ conciliandæ gratia, vxores commutare solent, pignora verò priorem parentem sequūtur: Aliis verò sacerdotibus, & idolorum cultoribus longè sunt alij mores: nam femina septenis nubit viris, qui in concubitu noctes alternant. Vbi autem pepererint mulieres prolem, delegant ad quemcunque ex septem coniugibus voluerint, à quarum assertione nulla est prouocatio.

55 CAYRVS, quondā Babylon, Ægypti maxima ciuitas, ad Nili flumen, incredibili populo frequentia clarissima. Arcem intra mœnia habet haud minorem ciuitate Vlmensi.

1. CASCALE, elegans Lusitaniæ oppidum, maris vicinitate clarum.

2. CASSVLA, Ptolomæo Stereontium, vrbs Hassiæ elegans, vbi Landgrauij arcem habent, validis propugnaculis munitam, & aquis propè instructam, hortum etiam odoriferis consitum herbis & opere topiario, more Italico, apprimè ornatum.

53. CEFALA, Africæ non admodum lata insula, cuius incolæ, ex annuo dactylorum prouentu victitant, vilesque inhabitant casas, ex palmis compositas, quod ligni genus, cum vibrosum magis, quàm solidum sit, minus ædificiis conuenit.

38. COLONIA AGRIPPINA, Suetonio, in Ottone, Agrippina dicitur, ab Agrippa, genero Octauiani, vnde Agrippæ meminit Strabo lib. 4. Et ad vlteriorem ripam prius consedisse, hos ab Agrippa reductos scribit, vt manifestè in Cæsare videtur. Sichardus verò, Cremonensis, ab Agrippina Claudij vxore, hanc vrbem dictam existimant Marlianus illam, primo ab Agrippa ædificatam asserit, & tempore Iulij Cæsaris Marchionatum Cleuensem sortitos fuisse Agrippinenses, quos Ptolomæus lib. 2. cap. 8 tabula 3. Agrippinenses appellat Conuincit hanc ciuitatem Agripinæ nomen assumpsisse Peutinger authoritate Cornelij lib. 12. historiarum, Ab Agrippa Claudij vxore. Plinius lib. 4. cap. 17. Agrippinam Coloniam hanc facit, similiter Rhegino, Ammianus Marcellinus lib. 15. hanc in secunda Germania, ampli nominis vrbem esse putat. Sextus quoque Aurelius, Agrippam esse asserit, nobilem Galliæ vrbem. Strabo lib. 4. hos Vbios, & Vibios dixit. Vbios Cornelius Peutinger, Cæsar, & Ptolomæus. Plinius verò lib. 4. nar. histo. illos Incubos vocat. Hermolaus Barbarus ad hodiernum diē, ait, vicum ibi Vbium dictum, à quo forsitan dicti sunt Vbij, videri dicitur Colonia ex sententia Sicardi Cremonensis à quodam Traiano colono Alij Coloniam Romanorum dixerunt, vt Peutinger & Chrono. Argentinensia tradunt, ab Hilderico Rege, qui huc Romanos deduxerat, vt & Otto scribit lib, 4. ca. 32. Hi Rhenum ingressi, vt eos

arcerent, non vt cuſtodirent. Eſt autem ad ripam Rheni ſita vrbs illa lunæ ſimilis imperfectæ. Otto lib. 7. Chron. c. 12. Coloniam magnitudine, ædificiis, omnibus Galliæ & Germaniæ ciuitatibus prætulit, ex quo Treueris deficit. Cæſar lib. 4. florentem & amplam ciuitatem teſtatur, & caput Germanorum. Paulus Pataujanus L. vlt. ff. de cen. Agrippinenſes in Germania inferiori, iuris Italici eſſe ſcribit. Germaniæ inferioris metropolim eam nominat. Auctor eſt Sextus Aurelius Victor, Traianum imperium apud Agrippinam nobilem, Galliæ Coloniam, ſuſcepiſſe. Franciſcus Petrarcha Florentinus: Agrippina, inquit, ſitu & flumine clara, mirum verò quāta populi ciuilitas, quæ vrbis ſpecies, quæ virorum grauitas, quæ mundities matronarum. Peruetuſtum gentis Coloniæ ritum eſſe vulgò perſuaſum, præſertim fœmineo. Porrò inſigne ſpectaculum in vigilia Ioannis Baptiſtæ, Petrarcha ſe vidiſſe ſcribit. Cùm ſol ad occidentem vergit, omnis ripa præclaro & ingēti mulierum agmine tegitur, & incredibilis ſine offenſione concurſus erat, viciſſimq; alacres pars herbis odoriferis intinctis, reductisque poſt cubitum manicis, candidas in gurgite manus, & brachia lauant, & tradunt omnem totius anni calamitatem imminentem, fluuiali iſtius diei ablutione, purgari, & deinceps lætiora ſuccedere. Itaque luſtrationem eſſe annuam, inexhauſto ſemper ſtudio cultum colendumque. O nimium fœlices Rheni Accolę, quorum ille miſerias purgat Germaniæ ſuperioris, nec Hiſter, nec Albis Italicorum, nec Padus vnquam valuit purgare, nec Tiberis pigriora ſunt hæc flumina. Hæc ille. Vrbs Colonienſis, ſcribit Franciſcus Irenicus, nomen beatæ ſibi aſciuit, quia reliquiis nulla profectò ſāctior ciuitas eſt. Hic enim S. Gereon ſub Maximiano & Diocletiano martyr euadēs, coruſcat. Hic D Vrſula, cum virginibus pro Chriſti fide occiſa, quieſcit. Huc & tria Magorum corpora tranſlata ſunt. Huius vrbis etiam Antonius Pius meminit. Et Vlpi. ff. de cenſibus lib. vlt. vbi & Gloſſa, Volateranus, & multi Panegyricorum: Hæc ille. Mantuanus etiam florentiſſimæ Coloniæ laudes litterarum monumentis commiſit. Quemadmodum & ex recentioribus Hermannus Buſchius Flora ſua docto, & eleganti carmine, eandem deſcripſit. Præſtitit hoc idē ſimili dicendi genere, Rodolphus Langius: Ioannes Murmelius Ruremundanus: Antonius Liberius: & Petrus Rauennas, Iuris quondam, in Vniuerſitate Colonienſi Profeſſor. Soluta verò oratione clariſſima, paſsim extant grauiſſimorum virorū, huius vrbis encomia, Æneæ Syluij: Antonij Robergij in Chronicis Norinbergenſibus. Eraſmi Roterodami: Hadriani Barlandi: Guilhelmi Inſulani: Franciſci Irenici: D. Iacobi Middendorpij, S. Theologiæ & Iuris L. doctiſſimi, qui hanc vrbem, ipſamque Vniuerſitatem, in libris ſuis de Academiis totius vniuerſi omnium accuratiſſimè deſcripſit. Anno poſt CH. N. M. D. LV. in florentiſſima hac Colonienſi vrbe, Societate Ieſu nouum, trium coronarum collegium, ab ampliſſimo Senatu conceſſum eſt, primo eius inſtituti, in hanc vrbem introductore, Patre Leonardo Heſſelio Louanienſi, primoque Gymnaſij Regente, R.D. Ioanne Rhetio, patritio Agrippinenſi, Theologo, omnis humanitatis, pietatis & manſuetudinis nitore, ornatiſſimo, cuius quidem præſtantiſſimi viri, miſeranda cædes, quia à multis tam integrè, quàm adulterinæ Religionis hominibus, non vno modo narratur, placuit veriſſimam eius rei hiſtoriam huic paucis ſubiungere.

Accidit Coloniæ hoc anno 1574. 26. Octobris, triſtis & acerbus caſus, cæde trium Sacerdotum, ex Societate Ieſu, quorum duo, nō ſolùm in illa ciuitate, ſeu & per Germaniam, atque adeò per exteras Europæ gentes, præſertim inter Societatis homines, celebres habebantur. Primus enim Leonardus Keſſel Louanij natus, in vrbem Colonienſem, Societatem, non ſolùm inuexit, ſed & inter multa aduerſa ſine vlla dotatione, diuino potius, quam humano conſilio, in ſumma paupertate adminiſtrauit, & ſuſtentauit. Quanto autem cum fructu ſpiritali, vt nihil dicatur priuatim de ſingulorum profectu, qui ſub eius magiſterio didicere declinare à malo, & facere bonum, nihil etiam de ſtudiis litterarum, quæ in antiquiſſima & celeberrima Colonienſi Academia, hac occaſione excitata, refloruerunt; vel ex eo perſpicuè intelligere licet, quod pleraq; per Germaniam, Poloniam, nonnulla etiam in Galliam Societatis collegia, de Colonienſi potiſſimum ſeminario, aut nata ſint, aut amplificata. Secundus, Ioannes Rhetius Doctor Theologus, ex clariſſima & conſulari familia, Coloniæ ortus, tum in patria, tum apud externos principes de pietatis & literarum ſtudiis, deque Catholica Religione, egregiè meritus, vbiq ſe, & ſemper fortiſſimè, aduerſariorum conatibus obiecit, eorumque occulta, & pernicioſiſſima conſilia inueſtigauit, patefecit, & vt diſſiparentur, perfecit, multiſque annis diſertiſſimis concionibus, & prudentiſſimis conſiliis, populum Colonienſem inſtituit. Tertius, Nicolaus Faber, Leodienſis natione, Miniſtri et Procuratoris munere, diu cum diligentiæ & induſtriæ laude functus, perutilem Collegio, & conuictorum familiæ, quæ ſub optima & ſanctiſſima diſciplina, in literis, & pietate informatur, operam nauauit Hi tres breuiſſimi temporis ſpatio, ac veluti momento, indigna morte quam longinquis peregrinationibus, pro Chriſti gloria ſuſceptis, ſæpè effugerunt, domeſtica ſunt ſecuritate perempti Nam quidā Gerardus Peſchius Kempenſis, quod oppidum eſt Diœceſis Colonienſis, ante annos plus minus 14. ad probationem Societatis Ieſu eſt admiſſus, vbi cùm in ſtudiis Rhetoricæ, Philoſophiæ, Theologiæ, neq; modo Latinæ linguæ, ſed & Græcæ, & Hebraicæ enituiſſet, tandem ante quatuor annos, occulto & iuſto Dei iudicio, in mentis errorem lapſus, cumque hominis phreneſis, & illi, & aliis perículoſa, iudicaretur, conſilio Conſulis & Medici, in domeſticam cuſtodiam eſt incluſus. Sed inſania, quo magis coerceretur, eò magis cœpit exagitari, vt laceratione veſtium, diurnis nocturniſque clamoribus, non modo Collegium, ſed & viciniam perturbaret. Quamobrem cùm per interualla ſe furor remitteret, & ea interdum diceret, ac faceret, quæ diſciplinam viderentur nonnullam admittere, maximè, quod eſſet animaduerſum, virgarum comminatione, poſſe eum commoueri, & ad officium, aliquo modo cogi, laxata eſt cuſtodia, & paulatim eò eſt adductus, vt refectorij cura ſuſcepta, etiam ad menſam legeret, & nonnihil operis aliquando faceret. Atque hoc modo ſine cuiuſquam iniuria, ac ſine omni maleficio, ad triennium, inter fratres liberrimè verſatus, ad arcularios, qui tum forte in eo hypocauſto, in quo ipſe, ante quadriennium incluſus fuerat, ad hiberna ſtudia, & ad refectorij vſum accommodando occupati erant die ſupra memorato; nempe 26. Octobris, circa horam 4. pomeridianam acceſſit, & ab iis, propter nugas & ineptias, vt ſolet, repulſus, moleſtè id tulit, præſertim cum alter arculariorum, ſe ad Miniſtrum Collegij eum delaturum, minaretur: Miniſtrum enim & omnes ſuperiores, ob id videbatur odiſſe, quod iis obtemperare cogeretur, & cùm ſe ſummum Pontificem & Imperatorem eſſe perſuaſum haberet, præter ſe ſuperiorem neminem agnoſci volebat. Itaque commotus, propter hanc comminationem & miniſtri factam mentionem, adeo, vt reſponderet arculario, ſi ita loqui pergeret, breui futurum, vt humi iaceret (iis enim verbis, Germanicè vſus fertur) atque ita reuerendæ memoriæ, D. Leonardum, cum D. Ioanne Rhetio, Gymnaſij Regente, in horto proximo inambulantem, & literas legentem, acceſſit, eique minas arcularij renuncians, & reſponſum, non quale volebat, referens, ſolet enim præcipere, & Miniſtro ſe præberet obedientem, ſiue, vt ipſe, magiſtratui interroganti, poſtea reſpondit, quod eo die, quo feriatum eſſet à ſtudiis, non fuiſſet cum magiſtris, & diſcipulis extra Collegium egreſſus, quod tamen à toto quadriennio non fecerat: ſiue denique, nam certo conſtare non poteſt, quod videret laborari in eo hypocauſto, in quo ſe ante annos. 4. circa illud tempus, incluſum eſſe meminerat, & paulò antè, apud arcularios narrauerat. Sed quicquid fuerit, vel ab eo dictum, vel à D. Leonardo reſponſum, illud ſatis conſtat, eſcarium cultrum, ex iis, quorum vſus fuerat in refectorio, in latus ſiniſtri ſub coſtis, circa cor, ab eo adactum, tanta vi, vt inteſtina paulò poſt ſequerentur, & tam occulto vulnere, vt eum vulneratum, nemo ante animaduerteret, quam ille paululum progreſſus, defluentibus à manibus literis, in terram corrueret. Interea fortè interueniens Miniſter, hominem furioſum in ſe conuertit, & dum clauibus pauliſper ſe defendit, crebris ictibus, cultro in coſtis, circa cor fracto, deinde fronte cruenta, paulò poſt concidit etiam ipſe. Tertius, Doctor Rhetius, cùm eodem ferè loco adhuc eſſet, in quo cum P. Leonardo legerat literas, & cerneret Miniſtrum ſanguinolentum, accedit ad hominem inſanum, blandè illum, vt ſæpe conſueuerat, cohibiturus In quo officio ipſe quoque vulnus ſimile accepit in pectus lethale: Et tamen, dum conuerſus, vidit clariſſimum ſuum P. Leonardum concidiſſe, ad illum feſtinans, in quo conatu, animi & corporis viribus deficiens, & paulò poſt ex aceto recreatus, in propinquum hypocauſtū defertur, ibiq; confeſſionis, quā propter quotidianam, ſalutaris victimæ, diſpenſationem, non multò ante fecerat, deſiderium teſtatus, antequam ea fieri, & chyrurgis accerſiri poſſet, inter pias ſuas, fratrumque voces & manus, ſpiritum ad Deum, cum reliquis patribus feſtinantem reddidit, caducamque & momentaneam hanc vitam, cum immortali commutauit Hic exitus fuit optimi & ſanctiſſimi viri, Patris Leonardi, vitæ corporalis ab eo, quem ipſe in Societatem, ad vitam ſpiritualem receperat: talis finis reliquorum patrum, inter quorum vulnera, vix tantum temporis interceſſit, quo pſalmus Miſerere pronunciari potuiſſet. Aderat fortè eo tempore medicus, Echtius iunior, fratri cuidam hydropico, qui dum funeſtam hanc tragœdiam, per feneſtram aſpicit, ne homo effrenatus paſſim diſcurrens, plures ſterneret, nam quemcunque videret, aut forte obuiam haberet, eum, num ſuis, an ab aduerſariorum partibus ſtare vellet, interrogauit, fratres Laicos (alij enim in ſuo quiſque officio aberant) quoſcunque poteſt, hortatur, vt ſimul accurrant, & hominem furientem, quacunque ratione poſſint, vinculis iniectis compeſcant Jnter eos Dominicus Leodienſis coquus, à tergo illum adortus, tam graue vulnus, ſub ſiniſtro brachio accepit, vt poſt 10. dies, præcipui ciuitatis chirurgi vocati, certam vitæ ſpem promittere non auderent Nam is, cuius ad id temporis opera fuerat vſus, cùm ſibi non confideret, cæteros cupiebat quoq; in conſilium adhiberi. Miſerandus ſanè & inauditus Coloniæ caſus; tam præſtantia Eccleſiæ lumina, ſummoſq; viros, vna hora funeſtà vnius manu extingui. Qui quidem viri, infinitis laudum elogiis, & ſempiterna memoria digni, tanto bonorum omnium mœrore ac luctu, Reipubl. Colonienſi ſunt erepti, vt non exiſtimem mortuos alios, qui tantum pietatis virtutumq; ſuarum memoriam, apud Catholicam plebem reliquerint. Nam dum ipſo Apoſtolorum Simonis, & Iudæ die ſolenni pompa, vniuerſitate, clero, & Reipubl. proceribus cum incredibili frequentia populi in funera prodeuntibus, terræ mandarentur, videre erat alios multis lachrymis, ſuſpiriis, atque gemitibus ſuum declarare dolorem. Alios, præ impotenti

mœrore

INDEX.

mœrore,animæ deliquium perpeti. Alios, vlulatus, ac lamentabiles edere voces, quibus innocentum necem deflebant. Ego, non modò præceptorum meorum lamentabilem casum defleo, sed & alios acerbissimo luctu, nihil huic malo mederi, & parum proficere, doleo.

36. CONFLVENTIA, oppidum elegans, inter Moguntiam & Coloniam, Episcopo Treuirensi paret, a Mosellæ & Rheni confluxu sic dictum existimant. Meminit eius loci, Antonius Pius, in Itinerario.

51. CONSTANTINOPOLIS, Metropolica Thraciæ vrbe, Byzantium, & Agros prius appellata, à Lacedæmonijs, duce Pausannia, condita perhibetur. Constantinum verò Imperatorem, cognomine Magnum, cùm statuisset Imperij sedem ex vrbe Roma in orientem transferre, quò facilius Parthorum excursiones compesceret, tradunt Ecclesiastici scriptores, in Troiadem profectum, ibi Regiæ vrbis fundamenta iecisse, vbi quondam Agamemnon, cæterique Græciæ Principes, aduersus Priamum Regem fixere tentoria: Sed admonitum in somnis, Christo saluatore, locum alium designante, cœptum opus, cuius diu mansere vestigia, infectum reliquisse, atque in Thraciam nauigantem, Bizantium petiuisse, cumque sibi locum diuinitus ostensum dixisse, mox vrbem ampliasse, noua mœnia erexisse, sublimes excitasse turres, magnificentissimis, tum priuatis, tum publicis operibus exornasse, tantumque illi decoris adiecisse, vt altera Roma non immeritò dici posset. Scriptores vetusti, qui florentem videre, deorum potius in terris habitaculum, quam Imperatorum putauerunt. Nomen vrbi nouam Romam, Imperator indidit. Sed vicit obstinatio vulgi, vt à conditore potius Constantinopolis vocaretur. Hæc Pius II. Tanta huius vrbis magnificentia est, vt non videatur opere & manu confecta, sed etiam conspirantibus elementis, naturæ felicitate munita. Prouidentia ergo diuina, tot futurorum hominum domicilijs consulente, longo tractu, in promontorij qualitatem spaciosior terra, faucibus Pontici maris opposita, sinuosis portuosa lateribus, augustior latitudine, circumflui maris tutela vallatur. Hoc quoque spacium, quod solum apertum, maris circulus derelinquit, duplici muro acies turrium extensa, custodit. Et, vt summatim præcipua Constantinopolitanæ vrbis ornamenta referam, habet ea palatia quinque, Ecclesias quatuordecim, Domus diuinas Augustarum VI. Domus nobilissimas III. Thermas VIII. Basilicas duas Fora IV. Senatus II. Horrea V. Theatra II. Lusoria II. Portus IV. Circum I. Cisternas IV. Nymphea IV. Vicos trecentos XXII. Domus IV. millia trecentas octuaginta octo. Porticus quinquaginta duas. Balneas priuatas centum & quinquaginta. Pistina publica XX. Pistina priuata centum XX. Gradus centum decem & septem. Macellos V. Curatores XIV. Vernaculos XIV. Collegiatos quingentos sexaginta Vicomagistros sexaginta quinque. Columnam purpuream. Columnas intra se peruias duas. Colossum vnum. Tetrapylum aureum vnum Augusteum, Capitolium, Monetam. Scalas maritimas tres. Habet sanè longitudo vrbis a porta aurea, vsque ad litus maris directa linea, pedum quatuordecim millia septuaginta quinque. Latitudo autem pedum sex millia, centum quinquaginta. Sed hæc tanta, tamque præstans ac nobilis Respubl. Anno, qui ab ortu Saluatoris Christi secundus & quinquagesimus supra millenum quadringentesimum effluxit, Mahumete immanium siluestriumque Turcarum Imperatore, expugnata est Funestus is annus, fœdus ac lugubris Christianis fuit. Perenses, vetus Colonia Genuensium, qui & Galatæ nuncupantur, cognita Byzantiorum clade, priusquam rogarentur, Mahumeti deditionem fecere Muri vrbis diruti, multorum bona contra fœdus direpta, fœminæ, puerique ludibrio habiti.

58. CVSCO, Amplissima Peru regni, in nouo orbe, summæ dignitatis ciuitas, incolas nobilitate conspicuos tantum habet, situ, & ædificiorum præstantia, multis Christianorum vrbibus, anteferenda. In eo anno Christi M. D. LXXIII. beneficentia Philippi Hispaniarum Regis catholici, Societate Iesu Collegium erectum est, primo eius Rectore inclitæ nobilitatis viro, R. Domino Bracamonte.

D.

57. DIV, Regni Cambaie, in India ad solis occasum, Insula parua, exiguo freto à continenti disiuncta: eiusdem nominis oppidum continet; quod ob maximam portus bonitatem, multos vndique Mercatores ad commercia allicit. Ita, vt sit emporium valdè celebre, opibusque multis opulentum. Albuquercius in ea insula arcem ædificare cupiebat Et, vt ea potestas sibi fieret, multis officijs animum Regis ad suam amicitiam pellicere contendebat. Verum Melichiazius, vrbis illius Præfectus, in eo verti gentis libertatem, & salutem iudicabat, & idcirco impedimento fuit, ne Rex Alboquercio, arcis construendæ potestatem conderet. Hæc, & plura, Osorius libro IX. de rebus ab Emanuele Lusitanorum Rege domi militiæque gestis.

48. DREPANVM, Nobilis & fructuosæ Siciliæ elegans, & oblongum oppidum: Saturno è manibus falcem in Siciliam excidisse fabulantur Poetæ, vnde huic oppido nomen euenisse existimant, quippe Græci δρέπανον falcem nominant.

28. DRESA, Florentissima Misniæ vrbs, ad Albim flumen, Illustrissimorum Saxoniæ Ducum inclita sedes.

E.

5. ECIIA, Florentissimæ Hispaniæ oppidum nitidum, iuxta auriferum Darri flumen, cuius incolæ, ob incredibilem agri cœlique clementiam, ex lanæ distractione, quæstus peringentes faciunt.

29. EGRA, Vrbs in primo Bohemiæ aditu sita, à fluuio Egra, cui adiacet, nomen consecuta putatur, olim Imperio Romano, hoc verò tempore, Bohemiæ Regno subiecta Tota ornatissima, tota pulcherrima est. Intus pulchris ædificijs, ciuili, vrbanoque populo, magnificis, & eximia virtute præstantibus viris, illustris. Foris verò, amœnissimis ac fœcundissimis hortis & agris, varijsque pomorum & fructuum generibus, atque piscoso flumine luxurians.

5. ERDFVRDIA, Amplissima Thuringiæ vrbs, eius in regionis medio posita, vbi Gera fluuius, eam illabitur. Optimo gaudet agro, & Sandicis herbæ fullonum opificio pernecessariæ, feracissimo. Pecorum etiam pascuis abundat Anno sexagesimo sexto, supra millesimum, muro cincta, turribus & propugnaculis est munita. Ab Henrico III. a multis est labefactata incommodis, ob importunam decimarum exactionem, à qua Erfurdia immunis semper ac libera fuit. Itaque exorto Saxonico bello, auitam libertatem ferro armisque defendere, quam insolito decimarum iugo ceruices submittere maluit, idque tanto animorum ardore, vt & vitæ, & fortunis Augusti, extremum immineret periculum. Plura de hac vrbe, in Chronicis Norinbergensibus.

F.

50. FAMAVGVSTA, Vrbs Cypri (quæ insula latè Mediterraneo mari protensa, inter Ciciliam & Syriam sita est, & nunc Regni titulo, ac opibus claret (in qua duæ) vti præcipuæ, Nicosia nimirum & Famagusta, nominantur: Veruntamen eo Famaugusta præcellit, quod & Regiæ potior sedes sit, & Cathedralis Ecclesiæ nomen, ac ius obtineat. Quo accedit, portum, id, quod caput est, ipsam efficere, a quo nobilissimum, Insulæ totius, emporium redditur. Porrò, ita terra ac mari, natura loci, & a Veneris arte munita est, vt insultantem hostem, eumque præpotentem sustinere possit. Vtramque Selimus expugnauit, Venetisque eripuit, vna cum reliqua Insula, fracto, ob solam dominandi libidinem, fœdere, quod idem, mortuo Solimanno patre, iurârat, solenni more. Capta enim Nicosia anno Christi M. D. LXX. die septimo Kalendas Sextiles, Mustapha belli Legatus tertiodecimo Kalendas Octobris, proximè sequentes, Famaugustam obsedit. Selimus interim, ne laboranti vrbi, Veneti succurrerent, trecentarum nauium, partim triremium ac biremium, partim lintrium ac Celocium, classem, prædandis Hadriatici sinus littoribus, instruxit. Veneti, fortissimos tres viros, ei tuendæ præfecerant, M. Antonium Bragadinum, Astorem Bellionium, & Ludouicum Martinengum. Postquam igitur isti, hanc menses vndecim, & aliquot dies defendissent, tandem rerum omnium ad ducendum bellum inopia coacti, & spe frustra expectati auxiij penitùs deiecti, quarto Nonas Sextiles subsequentis anni, ea conditione, Mustaphæ Legato, hanc dediderunt, vt vrbe sibi, ac militi, saluos & liberos, cæterisque discedere liceret, vnà cum bonis & armis, Barbarus tamen vinctos concidi tres illos præfectos militares. cum quinquaginta veteranis, qui ipsos comitati fuerant, præcepit; dum claues in ipsius castra ac tentorium, ipsi vrbi tradendæ, tulissent, Bragadino nares & aures tantùm truncauit, nam vinum ad infantiam reseruabat. Vrbem ingressus, viuo pellem detrahi, eamque hastæ alligari, & militaris signi vice gestari iussit. Laurentium Tepolum, quem Alexandriæ consulem norat, furca laqueo iugulauit. Quam crudelitatem & contra ius gentium violatæ pacis perfidiam, Deus opt. Maximus sexaginta quatuor pòst diebus, vltus est. Nam Christiana Pontificis, Philippi Regis, ac Venetorum fœderata classis, Turciam ad Echinadas, Ithacamque adgressa. Nonis Octobribus, Imperatore Ioanne Austro Philippi Regis fratre, funditus vndique, cæsis omnibus Turcis, euertit, depressit, atque profligauit, tanta victoria, quãta mari contra Turcas quisquam consecutus dicatur: Exemplo quidem posteritati perpetuò, perfidiam atque nimiam crudelitatem, Dijs & hominibus, non solùm displicere, verùm etiam seuerissimè puniri.

44. FLORENTIA, nobilissima, inclyta præcipua Hetruriæ vrbium, cuius primordium asserente Kobergio, Sillanis militibus, (quibus is ager à Silla assignatus erat) adscribitur, (negat tamen Volateranus, Et, quia primas hi sedes ad Arni fluenta cœperunt, Fluentiam primum hinc dictam, existimant. Itaque Plinius populos Arno oppositos, Fluentinos nuncupat Hinc plerique colligunt, Anno ante natum C octuagesimo tertio, Florentiam cepisse initium. Quæ quidem vrbs, fœlicibus fundata auspicijs, vicinas passim vrbes dignitate, atque præstantia excellere, mirisque modis imperium propagare cœpit, vt Florentia nomen non immeritò consecuta putetur. Gothorum furoribus multis est agitata incommodis. Totila siquidem immunitam ipsam, desolatamque reddidit. Quam Carolus deinde Magnus restauratam, & ampliore murorum ambitu ornatam, immunitatibus, & priuilegijs plurimis decorauit. Atque ita temporis successu, ad annum vsque salutis quartum, & vigesimum supra millesimum, opibus, ac gloria, miran-

mirandum in modum est aucta. Quo item anno Henricus primus Imperator Ecclesiam S. Miniatis ad Florentiæ muros ædificauit. Præter cætera porrò Florentiæ ornamenta, quæ superiore enarratione paucis delibauimus, præclarissima, etiam ædes sacra in celebriori vrbi loco, S. Ioanni Baptistæ dicata, habetur, quam Baptisterium vulgò nuncupant. Cuius valuæ, ex solido ære conflatæ, noui ac veteris instrumenti historias, mirabili opere sculptas, continent. Florentia denique, cùm ob pulchritudinem ædificiorum, & ob raram incolarum vrbanitatem, omnium Italicorum vrbium flos nuncupetur. Tum summos etiam viros tam multos produxit, qui natale hoc solum doctrinæ splendoribus illustrarunt, vt prolixitatis euitandæ gratia, eos recensere non libeat. Hos ferè omnes, quemadmodum & reliquas Florentiæ laudes, Leander accuratissimè complexus est, & ante eum Leonardus Aretinus, Landinus: Nicolaus Marciauellus, qui historiam Florentinam cōscripsit. Consecuta est Societas Iesu, amplissimum in hac vrbe Collegium, Leonoræ Ducis, Ferdinandi Imperatoris benignitate, anno ab orbe redempto, M. D LI.

31. FRIBVRGVM, oppidum apud Nicitones situm in Vchtlandia, à Conrado Zeringensium duce ædificatum. Regnante siquidem Lothario, Anno Christi M. C. XXVII. Guilihelmus Vchtlandiæ Comes, moritur, quo tempore ab Imperatore Lothario, Vchtlandia Conrado Zeringensi Principi committitur. Qui cùm viuere desijsset, quartus eius filius Bertholdus vtriusque Friburgi Brisgoiæ & Vchtlandiæ fundamenta posuit, anno post natum Christum M. C. LII. non sine priuilegiorum amplissimorum donatione. Quemadmodum & subsequentes ex ordine Imperatores, vtrumque oppidum, non minore fauore subsequuti sunt, quàm si Imperij membra essent. Anno deinde Domini M. CC. XVIII. Bertholdo Quinto Zeringensium Duce, è viuis sublato, Friburgum Vchtlandiæ priuilegijs omnibus illæsis, ad Comites Kiburgenses deuenit. Anno verò Christi M. CC. LX. Eberhardus Comes Habsburgensis, istius vrbis habenas tenuit. Anno salutis M. C C. LXX. Regi Rudolpho ab Habsburg, peringenti pecunia suum, in hanc vrbem, ius, vendidit. Hinc Æneas Syluius Friburgum nobilem Austriæ domum nuncupat. Incolæ tandem earum mutationum pertæsi, non sine maxima pecuniarum vi, libertatem ab Austriæ domo redemerunt. Itaque hoc tempore, Heluetici iuris est. Eiusce modi in Friburgensi muro epitaphium inuenitur:

Dum bis sexcentis ter senis iungitur annus,
In Friburg moritur, Bertholdus Dux Alemannus.

40. FRISINGA, ciuitas episcopalis, Baualiæ, sita in colle, vbi Mosacus amnis Isaræ commiscetur. Illic B. Corbinianus in cella habitasse, annalium memoria perhibetur, & à Gregorio creatus Episcopus, per Tridentinam vallem descendens, à Tassilone Duce susceptus, montem Frisingensem occupauit, ibique Ecclesiam S. Benedicti construxit, & monasterium amœnissimo loco, vbi Ysara & Ambra fluminibus intercluditur.

35. FRANCOFVRTVM, ad Mœnum, maximum & clarissimum totius Germaniæ Emporium, quasi Francorum furt, id est, vadum, & à Francorum digressione Michael Ricius, libr. 1. de Franciæ Regibus nuncupat. Otto enim Frisingensis Carolum Saxones debellantem, huc Francos deduxisse tradit. Gunthero Franconefurt Celti, libro odarum tertio Francophora. Ligurino, Francofordia dicitur.

Rapido quæ proxima Mogo,
Clara situ, populoq; frequens, virisq; decora:
Sed rude nomen habet, Nam teutonus incola dixit:
Franconefurt liceat sermone Latino
Francorum dixisse vadum.

27. FRANCOFVRTVM, ad Oderam, Marchionatus Brandeburgensis oppidum, Anno Christi C. XLVI Initium nomenque à Francis perhibetur cœpisse, qui eo tempore iuxta Rheni ostia sederunt. Nunc vniuersitate, & emporio celebre, varios fortunæ casus, temporum iniuria, pertulit. Nam anno post natum Christum 1324. Rodolphus Saxoniæ Dux, Magdeburgensis Antistes, Bernaim, Dux Stetinensis: Et ab Anhalt Princeps validis coniunctis viribus, Ludouico, Ludouici Imperatoris filio restiterunt. Cui cùm parens Marchionatum Brandenburgensem, hæreditario iure tradidisset, oppidum hoc Francofordianum graui obsidione cinxerunt, quorum conatus, tanto animorum ardore, incolæ fregerunt, vt expectatione delusi, obsidionem soluere coacti fuerint. Anno salutis 1432. seditiosa Hussitarum factio, magnanimitate atque constantia ciuium, a mœnibus Francofordianis sphætulis machinisque muralibus arcetur. Paulò grauiora incommoda, anno ab orbe redempto 1437. à Ioanne Duce ab Sagen, oppidum hoc sensijt, qui pontem ligneum, quo vtraque Oderæ ripa coniungitur, aceruos, struesque lignorum ante ipsam ciuitatem igni perdidit, abductisque secum pecoribus agrum vicinum vastauit. Quem quidem, dum manu armata ciues prosequuntur, hostiles copias fundunt ac dissipant. Duxque ipse iustas peracti sceleris pœnas luit.

25. FVLDA, eiusdem nominis oppidum atque cœnobium, de quo hunc in modum, Centuria prima Monasteriorum Germaniæ, Casparus Bruschius scribit. Fulda, siue Fuldense Monasterium, aut vt in Caroli Magni diplomatibus reperitur, Monasterium S. Saluatoris, in sylua Buchonia situm: potentissima ordinis & instituti D. Benedicti Abbatia in Buchonia Germaniæ tractu, inter Hassiam, Franciam orientalem, & Wederouiam sito, ad eiusdem nominis amœnissimum & pisculentissimum flumen, & intra eiusdem nominis præclaram ciuitatem, amœnissimo loco fundata, & constructa est Anno Domini 744. sumptibus Carolomanni, & Pipini Galliæ & Franciæ Regum, à S. Bonifacio, siue Vunefrido Anglo, primo Archiepiscopo Moguntino, qui ibi in præclara Basilica D. Bonifacij, Anno Domini 791. condita honorifico Mausolæo terræ patenti redditus, & sepultus est. Scribitur, eo ipso die, quo S Bonifacij à Frisijs occisi cadauer, Fuldam est allatum, omnes Cœnobij campanas, sua sponte, absque omni hominum pariter ac iumentorum ope, agitatas, amœniorem, & suauiorem solito, sonùm reddidisse. Habet potentissimum hoc cœnobium extra ciuitatis mœnia, circa se quatuor alia magnifica Monasteria, in altissimis montibus sita, & ab Abbatibus Fuldensibus fundata, videlicet D. Ioannis montem, Nouum montem, S. Petri montem, ac Frauenburgum, quasi Dominarum, vel nostræ Dominæ, id est, B. Virginis montem, & parrochiale templum S Floriani: in quorum monasteriorum medio quasi, sita est, Fuldensis cùm ciuitas, tum Abbatia, aliarum omnium Germaniæ Abbatiarum illustrissima Domina ac Regina, Eius loci Abbas, Princeps est Romani Imperij, vnus ex quatuor Imperij, aut Cathedræ potius Imperialis Abbatibus, sic dictis à Carolo quarto, quòd ad Cæsaris pedes in publicis Imperij statuum conuentibus, sedere soleant. Sed & omnium non Germaniæ solùm, sed & Galliæ Abbatum primus, & Romanæ Impetatricis Archicancellarius: sicuti Magdeburgensis Archiepiscopus Episcoporum Germaniæ primus. Moguntinus verò Imperatoris Romanorum Archicancellarius, antiquitùs designatus, hac etiamnum tempestate haberi solet. Cubat in Fuldensi templo honorificentissimè tumulatus Romanorum Imperator A Conradus I. Francorum Dux, nouissimus ex nobilissima posteritate Caroli Magni, Imperatoris Ludouici tertij, ex Conrado fratre, nepos, qui obijt Anno Domini 919. Habet hoc cœnobium, præter cætera ornamenta, insignem & incomparabilem Bibliothecam, primùm à Rabano collectam & institutam, auctam verò & in ordinem redactam, postea ab Hildeberto, Monachis & Abbatibus Fuldensibus, literis, & vitæ integritate conspicuis, tandem ad Archiepiscopatus etiam Moguntini gubernationem ob insiguem virtutem, ac vitæ honestatem euocatis: de quibus plura leges in primo nostro Episcopatuum Germaniæ tomo. Fuldense oppidum S. Rabanus, cognomine Magnentius Maurus, ortu illustrauit, qui ex Fuldensi monasterij Abbate Archipræsul Moguntinus creatur, vir in diuinis ac philosophicis literis exercitatissimus. Gymnasij Parisiensis olim Professor, Philosophus, Rhetor, & Astronomus, suique temporis Poetarum nulli secundus, cui nec Italia similem, nec Germania peperit æqualem. Quibus rebus argumento sunt tot ac tanta volumina, ipsius diuini ingenij monumenta. Bibliothecam Fuldensem tanta librorum copia ditauit, vt eo potissimum nomine, monasterium etiam hoc tempore inclarescat. Reuocantur nunc in Fuldensi oppido, honesta literarum studia, respirat ibidem, hactenus ferè suppressa, religio Christi, ope & auxilio Societatis Iesu, cui anno salutis M.D.LXXIII. Collegium assignatum est, à R. D. Balthasaro, Abbate Fuldensi, Imperij Romani Principe, Abbatum per Germaniam & Galliam primate, Augustæ Archicancellario.

G.

2. GADES, Hispaniæ insula & oppidum, templo, & Herculis peregrinatione nobile, vbi exiguo interuallo Granata & Mauritania à se inuicem distant, & Oceanus, per angustias, quas fretum Herculeum, & Strictum Sybillæ, nuncupant, ingreditur. Vtrumque freti latus altissimo monte, in Mauritania quidem Abila, in Hispania verò Calpe, clauditur. Hos quondam solidum fuisse montem, & rupes perpetuo iugo coniunctas, & ab Hercule separatas tradunt, quò liber Oceano pateret ingressus. Scribunt alij in Gaditano hoc Herculis templo, binas fuisse columnas æreas, iuxta quas nautæ, vota, deuotionis ergo soluerent, quia salui & incolumes hunc in locum, quem extremum totius vniuersi finem existimabant, peruenissent. Hinc Gaditanus Hercules cognominatus, cuius non inerudita descriptio & templi, & sacri legitur apud Silium Italicum, libro Punicorum tertio, quo deuicta Sagunto Annibalem Scitatum oracula iuisse describit, & munera attulisse. Ita enim canit:

Vulgatum, nec cassa fides; ab origine fani
Impositas durare trabesq;, solasq; per æuum
Condentum nouisse manus, hinc credere gaudent
Consedisse Deum, seniumq; repellere templis:
Tum queis fas & honos adyti penetralia nosse,
Fœmineos prohibent gressus, ac limine curant
Setigeros arcere sues, nec discolor vlli
Ante aras cultus, velantur corpora lino,
Et Pelusiaco præfulget stamine vertex

Discinctus

INDEX.

Discinctus, mos thura, atque è lege parentum
Sacrificam lato vestem distinguere clauo:
Pes nudus, tonsaq; coma, castumq; cubile
Irrestincta focis seruant altaria flamma,
Sed nulla effigies simulacraue nota deorum.

Atque hactenus Silius, qui & ærumnas, & labores Herculis ibidem paucissimis verbis describit:

Has columnas Herculeas, Magnus ille Cæsar & semper Augustus Carolus Quintus Monarcha inuictissimus, in extremo Hispaniæ & Aphricæ littore, iam dudum erectas, iure optimo Symboli loco, habuisse videtur, cum & fortunæ, magnanimitatis, atque potentiæ suæ ornamenta, non huic tantum freto, sed & vniuersæ Europæ, Asiæ, Aphricæ atque Americæ perspecta & cognita fuerint. Quibus quidem partibus mundi, fato quodam, tanquam Hercules datus, pacem atque iustitiam, & Mineruæ & Martis tempore summa æquitate administrauit. Habet etiam in Gaditano hoc oppido Societas Iesu Collegium.

15. GANDAVVM, vrbs Flandriæ celeberrima, & amplissima, à Iulio Cæsare condita, atq; à suo nomine Caio denominata, Brabantinorum Chronicis perhibetur. In confluētia Lisæ & Schaldis sita, ex Liuia quoque anni commoditates haud aspernandas percipit. Incolas, opulentos, & natalium splendore claros, egregia etiā opificum, collegia habet, inter quæ Laniorum & Nautarum, primatum obtinent.

44. GENOA, Ligurum rigina ac domina, Italiæ vrbs celeberrima, totius Ligustici sinus emporium nobilissimū, quo non modò vicini, sed & remotissimarum nationum mercatores confluunt, vbi etiam diuersorum, & longissimè dissitorum Regnorum negociatores, certa domicilia ac sedes suas habent. Portu atque tutissima nauium statione, ædificiis superbissimis, cæterisque nitidissimarum vrbium ornamentis, cæteras Italiæ ciuitates maritimas (præter Venetias) longè superat. Atque adeo etiam naualis belli peritia, semper floruit, vt præstantiores, aut etiam æquales, eius belli gerendi Duces perpauci inuenti fuerint, qui tam multas vrbes expugnarint, tam multas insulas ac barbaras nationes subegerint, tam frequenter hostium spolia, ac naues triumphantium specie, in patriam læti adduxerint, ita, vt de Genuensium Republ. idem iure optimo dici posse videatur, quod de Scipionum gente, scriptores antiqui perhibent. Eam fuisse stirpem, vt ipsi loquuntur, fatalem, ad hostes mari vincendos. Vrbem hanc præclarissimis laudum elogiis Leander immortalitati consecrauit. Idem Augustinus Iustinianus, Nebiæ Episcopus ingenti volumine, de Genuensium rebus lingua vernacula condito, præstitit, Iacobusque Bracelius, qui loca situmque Liguriæ diligenter persecutus est. Magnificum in hac vrbe collegium habet Societas Iesu, opera R. Domini Iacobi Lanies institutum, Anno partæ salutis M. D. LIV. Quod quidem collegium, cum aliorum ciuium, tum verò Pauli Doriæ insigui liberalitate & beneuolentia auctum est, & amplificatum.

54. S. GEORGII oppidum. Locus hic prius dictus fuit, Aldea (quod Hispanicè villam, aut diuersorium significat) duarum parcium, quòd hic duorum regum Ioanne Lusitaniæ, nempe, & Caramansæ eius tractus, fœdus ictum sit Anno M C C C C. LXXXVI. postea Lusitanns hoc propugnaculum eo loci extruxit, nomenque dedit S. Georgij della Mina, ab eius tutelari Deo, cui locum sacrauit, & auri mineris: quibus locus diues est. Ad mare situm in Guinea, Æthiopiæ regione. Ex Ioannis Barrij Asiæ decadibus.

32. GLARONA, vulgò Glaris, Heluetici fœderis vallis ac Regio, altissimis vndique montibus cincta. Attingit superiorem Griseam ligam, in qua prior Rhenus originem sumit, ac deinde Vranorum montana. Ad occasum verò solis, terminatur ad Suicerorum montes. Porrò ad septentrionem fuit olim clausa muro extenso per transuersum vallis, à monte ad montem. Huius regionis iurisdictio, vnà cum quibusdam prouentibus, fuit tempore S. Fridolini per comitem quendam donata monasterio Seckingensi, tēpore scilicet, (vt Fridolini legenda ostendit) Clodouei primi Francorum Christiani Regis, nempe Anno Christi 500. qui primus Francorum Rex fuit, qui in Rhetia, Alemania, & Heluetia imperauit. Consecuta est hæc terra posteris temporibus suam libertatē, & propriam iurisdictionem, confœderauitque in reliquis Heluetiis Anno Christi M. CC. LII. Viuunt incolæ lacte, caseo, butyroq;, & carnibus. Ibi inter angustias montium nulli, aut pauci seruntur agri, raræ plantantur vites. Hortos pomiferos habent, & prata lætissima. Vinum & frumentum aliunde inuehuntur. Pisces lacus ministrant, Aues, carnesque ferinas montes syluosi suppeditant. Patriam hanc Henricus Loritus Glareanus, & Egidius Tschudus, doctissimi viri, ortu nobilitarunt.

57. GOA, Insulæ & vrbis commune nomen. Fluuius ingens in duas partes in mare influentes diuisus, insulam efficit. Ambitus illius millia passuum circiter viginti tria continet. Vrbs erat cincta muris, & munita turribus & tormentis permultis, atque variis instructa: ædes amplæ, Cæli temperies & regionis amœnitas, & portus securitas multos mercatores inuitabat, vt libenter in ea domicilia collocarent. Emporium erat valdè frequens, & opulentum. Vigebant in ea armorum studia, multique milites, partim equites, partim pedites, Zabaimi stipendiis alebantur. Vestigiis namque patris insistens, omnes, quos in bello virtutis specimen præbuisse nouerat, ad se congiariis vberrimis alliciebat. Insula multò maiorem, quàm pro illius magnitudine, hominum multitudinē sustentare potest. Est enim densis arboribus valdè fructiferis vestita, abundat variis fructibus, pecora innumerabilia nutrit, variaque alimenta profundit, & aquas multas atque perennes habet. Templa ritu Mahumetano erant maximis sumptibus ædificata, & prouentibus etiam, quibus Sacerdotes alerentur, opulenta. Nemini autem licebat in insulam ingredi, prius quam in aditu aliquo, nomen suum & patris, & patriæ scripturæ magistris in quinque locis, in quibus in insulam facilior erat transmissio, constitutis exponeret: qui etiam hominis colorem, & staturam, & signa literis consignabant. Accidit porrò, postquam insula in Lusitanorum potestatē peruenit, vt dum Lusitanus quidam, domus altiora fundamenta iaceret, crucem ex ære factam, reperiret, quod maximo argumento fuit, eam fuisse olim à Christianis habitatam, &c. Hæc Osorius Lib VII. de rebus Emanuelis Lusitaniæ Regis. Habet hoc oppidum, primum Societatis Iesu, in India Collegium, quod D. Pauli appellatnr, à Francisco Xauerio institutum Anno Domini M. D. XXXXII. seminarium omnium Collegiorum Indiæ, liberalitate Regis Lusitaniæ Ioannis III. amplissimè dotatum.

21. GORICVM, Schonhouia tribus distans milliaribus in dextra fluminis ripa, quod eo loco, Vahalis dicitur, positum erat, vbi commodum Linguæ ostium cernitur, honesta ciuitas, cui non inuenusta arx coniungitur. Ex templi, quod inest, turri, viginti duas ciuitates, mœnibus clausas, quæ omnes Philippo Regi parent, præter innumera castella, vicos, & villarum pulcherrimum aspectum, videre est. Hanc annonam Belgicam, non malè dixeris, quippe, heic indies caseum, butyrum, & omnem aliam humani victus speciem nundinari, cuiuis integrum. Eo in portu, in horas rerum omnium infinitas, nauibus imponitur, in multas orbis vicini partes, transmittenda, ac præcisè Anuerpiani, ideoque luculenta res familiaris, & fortuna ciuium, qui simul mercaturam, simulque nauiculariam faciunt Hinc ortus Henricus ille Gorichemus, vir Theologices peritissimus. Edidit eadem ciuitas Ioannem Harium, qui etsi non esset valde litteratus, virtutis tamen, rei librariæ, & pietatis, quàm studiosissimum fuissè accepimus: præclaramque semper posuisse operam, in bibliotheca instruenda, quod etiam perfecit. Vndique enim, non minore labore, quam sumptu, ingentem multiplicium librorum suppellectilem sibi comparauit. Is cum Vrbano sacerdotio præcelleret, liberalitate Cæsaris ampliatus est beneficio Hagensis curiæ, ibique itidem creatus est Canonicus, quo cum immensam voluminum conquisitorum copiam transmitteret, admiratus populus, tantam librorum multitudinem; ratusque vix toto orbe tot libros reperiri, Ioannem librarium, vulgò Johann met den Boeken appellauit Vixit Hagæ diu, locupletandæ semper bibliothecæ suæ, mirè intentus. Tandem anno M. D. XXXII. in fata concedens, Cæsari bibliothecam, testato reliquit. Haud procul à ciuitate, etiamnum locus est, quo castra olim ferunt posuisse Herculem Alemannum. ex quo circumstans plaga, luculentis aliquot imperans municipiis, ad hanc diem vsque, Hercule nomen retinet, vulgò, Dat Landt van Arckel. Ex Lodouico Guicziardino.

25. GOTHA, perantiquum Thuringiæ oppidum, cuius prima fundamenta à Gothis posita, nomen ipsum videtut innuere. Sub Saxoniæ & Weimariæ Ducibus castro munitissimo inclarescere cœpit, quod nunc ob ortam nuper in Germania seditionem Grumbrachicam, omnino dirutum iacet.

4. GRANATA, siue Gar Natæ, Illiberis etiam & Illibera, amplissima, potentissimaque Regni Granatensis ciuitas, Regia quondam Maurorum sedes fuit. Hoc vero tempore pallatio omnium elegantissimo, aurifero etiam Darro amne, plurimas Hispaniæ vrbes præcellit, partim montosa, partim etiam librata, ornatur planitie. Altissimus in ea mons, La sierta del sol, lingua vernacula nomen habet, cui in vertice multa ætate ferè collapsum est Maurorum Fanum, quod nunc S Helenæ dicatum Ad quod ferè omnes, qui hanc vrbem; visendi cupiditate illecti, adeunt, conscendere solent, vt eius fani muro suum, & patriæ nomen, inscribant. Id quidem ea vulgi opinione receptum est, vt is Granatam non existimetur vidisse, qui huic consuetudini non satisfecerit. In eodem hoc monte Maurorum Regibus olim horti, vario herbarum ac florum genere, ad voluptatem & recreationem decenter vestiti fuerunt, quorum nunc etiam satis manifesta supersunt indicia. Iuxta, cisterna est publica, imbribus colligendis, à Romanis quondam parata In qua, præterquam nullum omnino putredinis incommodum aqua sentiat, medicam etiam eandem esse, Hispan. longa sunt experientia, docti, nam pota, periculosum ventris fluxum sedat. In latere eiusdem montis, ædicula sacra est, multa antiquitate & veneranda martyrum memoria, nobilis. Los martyres, vulgo, vbi putei & antra, in rupibus excisa, & scapellis cauata videntur, quorum vt supernè ingressus augustior, ita infernè latioris sunt spatij, in quæ Christianos, quos fre-

quenti numero captiuos tenebāt, noctu protudere, & funibus ſolebant dimittere, quos mancipiorū inſtar, diurnis conficiebant laboribus. Sempiternæ horum martyrum, quos atheorum diuturna cruciauit tyrannis, memoriæ, ſacellum heic ædificatum eſt: potiſſimum verò, raræ pietatis Epiſcopo, qui multo tempore, in ſqualido tetroque antro detentus, cum libertatis ſpe, priuatis, & his quidem longè maximis, impenſarum ſumptibus, muro ex lapide viuo constructo, Granatenſem vrbem cinxiſſet, Maurum Granatæ regē, qua in multorum Chriſtianorum, ex miſera ſeruitute & captiuitate libertatem ac dimiſſionem, tantum opus mereretur, rogauit: Numerum expectatione maiorem, libertate ſe donaturum Maurus reſpondit, modo Epiſcopus ipſe, in ſua poteſtate remaneret captiuus. Pius ac religioſus Epiſcopus, communitati magis, quàm priuato commodo ſtudens, dum perpetuis cruciari carceribus, quàm ſolus (aliis permultis Chriſtianis in ſumma ſeruitute degentibus) libertate frui maluit, diuturnum ac voluntarium martyrium, incolumitati multorum præpoſuit. Atque ſqualore tandem carceris enectus, ad felicem æternamque beatorum patriam emigrauit. Is locus Hiſpanis, Maſmoros dicitur. Anno à Chriſto nato M.D. L V. præclarum Societati Ieſu, Collegium, in florentiſſima hac Granatenſi vrbe inſtitutum eſt, ad quod ſtabiliendum, plurimum iuuit Petrus Guerrerius, eius vrbis Archiepiſcopus, P. P. Societatis Iacobi Iainis, & Alfonſi Salmaron, vita & eruditione, in Concilio Tridentino, cui interfuit, commotus. Qui inſtituti Collegij amplificator deinde fuit.

21. GRVNINGA, vrbs ſummæ dignitatis in Friſia, Ptolomæo Philium, à viriditate pratorum nuncapatam exiſtimant, cuius primordium ac nomen, Alij Gruno Francorum Duci, Alij Priamo, Antenoris fratri, alij verò Grunio cuidam Troiano attribuunt, eiuſque initium in annum, ante Chriſti aduentum, trecenteſimum, ſeptuageſimum ſeptimum, reiiciunt Hunc eundem Troianum, templum in hac vrbe, mirandi operis, condidiſſe, tradunt, vndique quondam peruium, & multis ſubnixum columnis, nunc verò muro clauſum. A Saxoniæ Duce graues olim calamitates, Gruninga pertulit.

H.

24. HAMBVRGA, quaſi Hammonis Burgum, vel, vt Celſes, Hammonipolis, Thietmarſis, Holſatis, & Stirmatis quondam Metropolis, in Wagria regione Wandaliæ ſita, nunc inferioris Saxoniæ vrbs præclariſſima, vbi Pipinus, eiuſque filius, Carolus Magnus, vicarium ſemper adminiſtratorem habuerunt. Quem Pomerani, ac Dani eiicientes, vrbem ipſam inuadunt, ac igni tandem perdunt. Collapſam deinde, ac vaſtam, Carolus Magnus reſtaurat. Plura de hac vrbe Krantzius in Saxonia ſua & Wandalia. Doctor Becanus verò in originibus Anuerpianis hūc in modum de Hamburgo ſcribit: Quidam à Ioue Hammone (quem villoſum arietina facie, Gregorio Gyraldo aſſerente, depingebat antiquitas nomen Hamburgo datum credunt, quod in ea vrbe hæc effigies ad Caroli vſque ætatem, à quo ſit euerſa, manſiſſet, Hammonis equidem nullum apud Cymmeriorum colonos cultum fuiſſe, ſatis ſcio, atque idcirco neque vrbi inde nomen datum: quæ qua de cauſa, Hamburg ſit dicta, non facile ſit in tanta ſcriptorum inopia explicare. Saxo ab Hama quodam pugile, quem Starcarteritus illic deuicerit, vocatam dicit, ſed eam fabulam plus quam anilem mihi non perſuaſit. Ham, vt alias paries aliquando molis alicuius cibariæ ſignat, vt, dum dicimus Botheram, quo pars panis inducto butyro ſignificatur: ita pernis ſalitis & fumo ſiccatis, ob excellentiam maximè, frequentiſſimeque nomen hoc eſt attributum. Quamuis igitur omnes cibariæ molis partes ſignificet, de porcina tamen carne maxime eſt in vſu. At nulla gens eſt, quam equidem noui, apud quam carnis porcinæ infumatæ, plus abſumatur, quam in illa inferiore Saxoniæ parte, in qua Hamburgum princeps & antiquiſſimum oppidum fuiſſe, ex Caroli hiſtoria ſatis eſt apertum, qui totius Septentrionalis, & Tranſalpianæ Germaniæ metropolitanam hic ſedem collocauit. Suſpicor igitur hic olim celeberrimum ſalſamentorum & carnis portinæ fumo duratæ, emporium fuiſſe: atque hinc omnes Saxones maritimos & inſulares, & vicinos etiam populos littorales, nauibus ſuis, quibus mare infeſtum plerumque habebant, commeatum & cibaria ad diuturnas nauigationes neceſſaria petiuiſſe: quæ, quod carne porcina infumata, quam huc vndique venalem finitimi portabant, maximè conſtarent, locum huius mercatus Hamburg nominarunt, id eſt, oppidum pernarum ſiue petaſonum, & cæterarum porci partium ſale fumoque ad longos vſus conſeruatarum. Qui regionis illius naturam, & viuendi conſuetudinem, & ſitum Hamburgi norit, atque ea ad antiquas Saxonum & Francorum, qui vicini erant, piraticas & alias nauigationes contulerit, non dubito, quin ſtatim huic meæ coniecturæ ſit aſſenſurus. Hucuſque verba & coniecturam Doct. Becani retulimus.

34. HEIDELBERGA, iuxta Neccarum & Hircinium, Ptolomæo Budoris, Germanicè Heidelberg, à nigrorum vaccineorum vel brunorum, teutonicè Heidelber, multitudine, olim Vangionum imperio ſubdita fuit: Palatini vero comites partes ab his ſumpſerunt, adeoque creuerunt, & eorum iuri nunc adſcribatur. Eſt & florentiſſimum Heidelbergæ Gymnaſium, à Marſilio primo Rect. initio inſtitutum, & à Roberto Palatino, Anno M CCC. XXXXVI. multis priuilegiis donatum.

57. HERBIPOLIS, vulgò Wirtzburg, Franciæ Orientalis vrbs inclyta, quam Moganus fluuius ex Bohemiæ montibus ortus, perlabitur, in qua Diana, vſque ad tempora B. Kiliani martyris colebatur, qui Duci Gotzberto, ac vniuerſæ ditioni fidei Chriſtianæ pedotriba fuit, eius filius Hetanus, in monte Herbipolenſi B. Mariæ Virgini, primam dicauit Eccleſiam. A Ptolomæo Arctauium dicitur, alii Manopolim, teſte Abbate Spanhemio, vocant Plura de hac vrbe in Chronicis Argentinenſibus. Hæc vrbs eo nomine felix, quia Societatis Ieſu collegium habeat, à Friderico Epiſcopo Herbipolenſi Franconiæ Duce, inſtitutum, cui deinde eius ſucceſſor, Iulius, ex nobili Echiterorum familia, Academiam ipſam vniuerſam, adiecit.

2. HISPALIS, Seuilla Taraphæ, celebre & peruetuſtum, in Hiſpania Beticæ prouinciæ in ripa Bethis fluminis emporiū, quod Gaditani maris littus, amœniſſimo ſitu illuſtrat. Hanc vrbem, inquit Marineus Siculus, ab Hiſpano, Herculis nepote conditam, vulgus aſſerit, cuius ego ſententiæ nec accedo, nec refragor: incertum eſt enim, quod nec autore, nec ratione probatur. Verùm enimuerò, cuiuſcunque ſit autoris, vrbs eſt maxima, & opulentiſſima, meoque iudicio, multis Hiſpaniis ciuitatibus, ne dicam omnibus, anteponenda. Eſt enim ambitu magna, forma rotunda, viſu pulchra, templis celebris, Sacerdotibus exculta, multis equitibus nobilis, ciuibus plena, domibus inſignis, plateis & vicis hilaris, hortis & fontibus amœna, tuta propugnaculis, mœnibus cincta, defenſa, portis & turribus, campis iucunda, agrorum frugibus abundans, oliuetis & magnis oliuis, oleoque felix, mercatorum commerciis diues, artibus adornata mechanicis, & liberalibus ſtudiis illuſtris Plena multis piſcium generibus, & magnis citreis, palmetis & palmulis, & arborum fructibus exuberans. Oſtio maris, & nauigabili flumine, ponteque admodum delectabilis Tanta denique rerum omnium copia excellit, vt in ea multo viuatur melius, quam in alia, quantumlibet vrbe, totius orbe ditiſſima. De cuius templo maximo, & nauigiorum numero, ſcripſimus alio loco. Cuius vrbis nomen barbare Mauritanæ gentes, deformarunt, quoniam P. littera carebant, eius loco B. poſuerunt, & cæteris mutatis litteris, Sibiliam dixerunt. Hucuſque de Hiſpalenſis ciuitatis felicitate, Marinæus Siculus.

I.

25. IENAM, Florens Thringiæ oppidum, Muſæ atque vineta commendant.

52. IEROSOLYMA, Turcarum hoc tempore colonia, olim regni Iudaici Metropolis, vrbs omnium ob Chriſti mortem & incolarum celeberrima, ſanctiſſimaque, & vario ſucceſſu, euentuque temporum, diuerſis deſignata nominibus, quæ hoc verſu breuiter ſunt comprehenſa

Solima, Iuſa, Bethel, Ieroſolyma, Iebus, Helia,
Vrbs ſacra Ieruſalem, dicitur atque Salem.

L.

11. LEODIVM, Eburonum Auguſta, vrbs Germaniæ inferioris, quam & ſecundam vocant, maxima, nomen habet a Legione Romana, cum quinque cohortibus, ab Ambiorige, Eburonum Regulo, in ea valle, vbi nunc eſt vrbs Leodium, cæſa, & eodem in loco hybernante, quemadmodum id Thomas Leodius, commentariolo de Tungris & Eburonibus confirmat. Quo tempore Q. Cicero cum altera legione, à Cæſare ad Varucam remiſſus, atque ibidem à Germanis interceptus, ac penè deletus eſt. Diſtat Legia à Varuca, vix amplius dimidio miliari germanico, in magna conualle, in qua vici ſunt quidam, de nomine cæſorum ibi ducum Romanorum, adhuc in præſentia nuncupati. Interfluit Legia fluuiolus, pueris in vrbe notus: adde, quod Romanè adhuc hodie Leodienſes loqui dicantur, etiamſi ſermo illorum ad Gallicam linguam magis inclinet. Sunt item non procul à Varuca, viri complures, Romanam originem, nomine referentes. Viſitur inde Latinus pagus, Volſci, Vercellæ, Paſcaſij, Bercelij viri doctiſſimi patria. Item Antium, nimirum ab Antiatibus, in quo vico, Legia fluuiolus ortum habet, & Cottæ fons limpidiſſimus, quo, dum in hibernis erat Cotta, oblectabatur, aut propè illum funda traiectus fuerit. Eſt & Ciceronis fons, in vrbe notiſſimus, & aquis maximè vber, quem Riceronis fontem, malè lecta littera, nuncupant, ſcaturit è monte Petroſio retrò ædes fratrum, quos minores appellant. Atque hæc quidem Thomas Leodius. Quanquam alij ſint, qui exiſtiment, Varucam caſtellum fuiſſe, vbi nunc eſt Juliacum oppidum, quod Ducatui Iuliacenſi titulum præbet, inter Coloniam & Aquiſgranum, Germaniæ vrbes, Ciſthenanas, quod à Iulio Cæſare conditore, nomen habere putant. Leodium igitur, à Roma-

norum

norum ibi legione cæſa, denominatum, è Germanis non valentibus Romanam, ſiue Gallicam exprimere vocem, in Lugich, deinde Ludich id nominis detortum. Dictiones autem huiuſmodi germanicè à Lud, incipientes, quando latinas facimus, in, Leo, conuertimus, vt Ludger, Leodegarius: Ludpolt, Leopoldus, hinc quoque Ludich, Leodium appellatum, conuincitur. Sunt, qui altius Leodij inquirentes primordium, eius denominationem à Leode Oenopis filio deducunt, non ob ſoni tantùm, ſed ob eius etiam & Leodienſium vitæ conuenientiam. Leodes enim, vel ob morum, vel ob cantus lenitatem ita dictus ſacerdos fuit, hoc vitæ genere cum Leodijs ita conſentiens, vt ſecundum Romam, vix vſquam plures ſacerdotes reperiantur, vnde Franciſcus Petrarcha, inſignem clero locum, Leodium nuncupat. Hic Leodes interim Ithacæ inter Penelopes procos, magno crateri, è quo cyathizabant, ſemper aſſidebat, vel, quò facilius & promptius ſibi hauriret, vel ne veneno, vt quidam volunt, vinum inficeretur. Et quamuis hanc poculorum ſuauitatem ſequeretur, ſolus tamen, inter procos fuit, cui ſociorum vita, proteruiæ, iniuriæ, contumeliæque plena diſpliceret. Sed, cùm ſciret meliora, probaretque, ſinebat tamen ſe à recto deduci, impotenti, ad potationes, commeſſationeſque procliuitate, & ſpe fortaſſis aliqua fore, vt Penelope potiretur. Iam verò in eo, quam non degenerent Leodienſis filij, vel ipſe Hubertus Leodius teſtabitur. Nemo crederet, inquit ille, quam dediti ſint poculis Leodienſes, & quam ſint ſupra modum bibaces, quod ipſum libenter de gentilibus meis reticuiſſem, niſi ſcirem artem egregiè bibendi, hodie non inter vitia, ſed inter primas virtutes annumerari, nec bonus vir habetur, niſi qui pocula euacuare, & vno anhelitu, multum vini ingurgitare nouerit, quod, qui egregiè præſtiterit, ab omnibus amatur, colitur, & huius conſortium appetitur. Contrà frugi, & modico vino vtentem auerſantur omnes fugiunt, irrident, & magni alicuius mali conſcium clamant, qui ſe inebriari reformidet, vereaturque, ne ebrius, ſua prodat flagitia. Hactenus ille de ſuis Leodijs. Hæc igitur Leodis, & Leodienſium alluſio, etſi non conuincat Græcos, eius conditores fuiſſe, quippe, cum Doctore Becano in Atuaticis adſerente, ſatis fit manifeſtum, Vliſſem extra fretum, Herculis columnis inſigne, nunquam nauigaſſe, tantum abeſt, vt Leodium quiſquam è ſocijs condidiſſe, affirmari queat. Literarij tamen vſus, & exercitij cauſa, eam conſiderationem reijciendam non eſſe, ibidem confirmat; vbi & copioſius de Leodienſium origine diſſerit. Vrbs ipſa Leodienſis quàm optimè munita, altiſſimis circundata mœnibus, veſtitos viribus montes, carbonarijs fodinis præſtantes, libratamque planiciem, murorum ambitu, comprehendit, piſcoſis irrigua fluuijs, ædificiorum & publicorum & priuatorum magnificentia planè regia, viarum ac platearum nitore & amplitudine præcellens: ita, vt vniuerſus Leodij ſitus, videndi ſenſui oblectando, gratæque animorum recreationi deſtinatus videatur. Siue enim quis montibus oblectetur, habet, quocunque ſe vertat, in quibus expeditiſſimus quiſque defatigetur. Si quem planities, & prata iuuant, meditullium vrbis, hæc affatim dabunt. Gaudes nauigio, Venetam vrbem habebis, niſi, quod hic riui fluminis, & lympidiſſima fontium aqua, multò iucundior ſit, quam apud Venetos fœtidum mare. Si quis religioni, & diuino eſt cultui deditus, habet hanc vrbem ampliſſimis templis, Canonicorum, Monachorum, & ſacratarum Deo virginum collegijs, ita frequentem, vt deleto Bizantio, alterius Romæ cognomen ſibi meritò vendicet. Politica etiam incolarum ciuilitate, hoſpitalitate, & elegantia ciuium nobiliſſima, doctiſſimis denique viris, varioque artificum genere ornatiſſima, Muſarum etiam vnica alumna ac ſedes, ſcholas enim, & ſtudiorum palæſtras complures habet, ex quibus doctiſſimi viri, qui rei literariæ ſcriptis ſunt ornamento, magno frequentique numero, velut ex equo Troiano prodierunt. Et, quod de ſua Burdegala teſtatur Auſonius, clementia hic cœli mitis, & larga indulgentia terræ. Etſi enim ad auſtrum bona ciuitatis pars ſpectet, illius tamen flatus Arduenna ſylua, totius Galliæ maxima, quæ altior eſt, frangit & mitigat. Et habent, qui ab ortu ſpirant venti, liberum acceſſum, continui etiam ex natiuis carbonibus ignes, craſſiorem perpurgant, & extenuant aerem. Tanta Leodienſium felicitas, à Carolo Burgundiorum Duce, grauiſſimis, ad internecionem ferè tam vrbis, quàm nominis, eſt labefactata incommodis. Huic non ſatis fuit, ſupra centum puberum, & impuberum hominum millia, vna die expugnata vrbe, trucidaſſe, niſi totam propemodum incenderet, mœnia diſijceret, nauibus ciues impoſitos, pertuſo fundo, ſubmergeret, omniaque faceret, non in vrbe ſolum, ſed per totam ditionem, quò nullæ gentis ſupereſſent reliquiæ, ſed dijs gratia bene habet, floret rurſum vrbs Leodium, & Leodiorum nomen, æternumque, Deo propitio, florebit, dum ille Nancy hoſtili terra, captus adhuc, & putridus iacet. Sed iam plurimarum rerum commemoratione omiſſa, quæ de Leodienſium magnificentia, de opulentia, de incolarum vrbanite, de eorum magnanimitate, & rebus præclarè geſtis, copioſè recenſeri poterant; celebres illuſtreſque viros, qui ſcientiarum ſplendoribus non huic tantùm vrbi, verùm adeò vniuerſæ Europæ lucent, breuiſſima enarratione, recenſere libet. Eorum verò, quos fata eripuerunt, perpaucis recordebimur, non enim breui enarratione, horum virtutes & laudes, comprehendi poſſent. Inter eos autem principem, ſummumque dignitatis obtinet locum, illuſtriſſimus Princeps, Antiſtes Reuerendiſſimus ac Dominus, D. Erardus à Maca, Cardinalium ordini allectus, qui immiti morte ſublatus, ſummum ſui deſiderium, apud omnes bonos reliquit, & in choro ſummæ huius vrbis Eccleſiæ, æreo ac deaurato tymbo, præcellenti opere fuſo, placidè quieſcit. Nihil hic de Illuſtriſſimis Principibusque viris, D. Georgio ab Auſtria, D. Roberto à Bergis, nihil item de generoſo viro ac Domino, D. Guilhelmo à Pictauia, maioris Eccleſiæ præpoſito longè digniſſimo referam, qui regia ſtirpe natus, præmatura morte, cum ingenti omnium mœrore ac luctu, Eccleſiæ Leodienſi ereptus, ſempiternam pietatis, prudentiæ, bonitatis, virtutumque ſuarum famam, atque memoriam relinquens, Grationopoli, terræ commiſſus, iacet. Quid verò Reuerendiſſimum & Illuſtriſſimum Principem, ac D. D. Gerardum à Grosbeck commemorem, qui hoc tempore Leodienſis Eccleſiæ clauum, rara prudentia moderatur, ac regit, vir tanto vſu, & ſumma æquitate inſtructus, vt ad Rempubl. gerendam conſummatus; & a Deo optim. Max. natus eſſe videatur, doctorum etiam hominum, & præſtantium ingeniorum, inſignis Mecœnas. Multis etiam laudum elogijs, æternaque memoria digni ſunt, R. D. Gregorius Syluius, Tagaſtenſis Epiſcopus, & Eccleſiæ Leodienſis D. Suffraganeus digniſſimus, & concionator facundus. R. D. Henricus Natalis Leodienſis, D. Laurentij, extra vrbis mœnia, in monte amœniſſimo, & ſuburbio Cœnobiarcha longè digniſſimus, vir vetere & admiranda probitate, ac morum integritate præditus, & ob ſummas ingenij dotes, vario literarum nitore perornatus, cunctis charus ac notus, œconomus vigilantiſſimus atque induſtrius, magnoque cùm in ipſa Eburonum Auguſta, ſplendore, tum in vniuerſa ordinis ſui ſocietate ſumma dignitate atque exiſtimatione eſt, qui maxima animi acerbitate vidit, vniuerſum ferè monaſterium ſuum, operoſis, atque magnificis ædificijs ſplendidum, ab acerrimis eccleſiaſticæ vnitatis hoſtibus Hugenotis, vulcani rabiei exponi. Quod quidem Reuerenda ſua dignitas, ex nobili Namurcenſi lapide viuo, ad regulam ſecto, non minore artificio, quàm ſumptu reſtaurauit: Eximiam tintinnabulorum turrim, multis campanis exornauit, quarum diſſoni toni, ſumma arte conferti, harmoniam, audiendi ſenſum oblectantem, reddunt Bibliothecam magnificentiſſimam in ipſo cœnobij ambulacro conſtruxit, & incredibili librorum, tam Græcorum, quàm Latinorum copia, ſummis impenſarum ſumptibus conquiſita, exornauit, adeò quidem, vt non collapſum ac vetus cœnobium reſtauraſſe, ſed plane aliud, ac nouum extruiſſe putetur, vt conditoris proinde nomen iure optimo mereatur. Ioannes Viſburcius Brugenſis Canonicus, Græcæ linguæ peritus, & inſignis hiſtoriographus, ingenij ſubtilitate & varietate doctrinæ clarus. Eximiæ item, & piæ recordationis vir, D. Carolus Langius, cathedralis Eccleſiæ Leodienſis Canonicus, vniuerſæ humanitatis nitore, omniumque artium, ſtirpium, atque herbarum cognitione præcellenter cultus. Cui quidem præſtantiſſimo viro, cum non immeritò iungo, quem in poſtrema Oecomenica Tridentina Synodo, Anno M. D. LII. gratiſſimum iucundiſſimumque collegam habuit. Reuerendum virum, D. Remaclum Lymburgium, apud D. Paulum Canonicum, & Medicæ artis profeſſione clarum, omnis virtutis, omniſque ſcientiæ amantiſſimum, quem ſummum eſſe hominem, & præſtantiſſimarum ſcientiarum ſtudijs perpolitum, maximè plantarum & piſcium, exoticorumque ſimplicium, ſcriptorum ſuorum monumenta non obſcurè comprobant. Clari quoque nominis ſunt apud Leodios, Andreas Fabri Canonicus, Illuſtriſſimo Bauariæ Duci à conſilijs, eiuſque Germanus Godefridus, D. Franciſci inſtituti, Eccleſiaſtes exercitatiſſimus. Arnoldus à Wachtendonck Canonicus S. Bartholomæi, ſummi nominis antiquarius D. Gildebertus Lymburch, artis Medicæ ſcientia præſtantiſſimus, eoque, multorum Principum atque Antiſtitum ἀρχίατρος, vir ob egregiam vitæ probitatem, ſumma caſtitate conditam, memoria nunquam intermoritura, dignus, qui primus omnium experientia percepit, acidos Arduennæ fontes, ad varios corporis morbos curatu difficiles & contumaces, propulſandos, valere. Sed eo tandem morbo, quo Antipater Medicus Romanus, apud Galenum lib. 4. cap. 9. de locis affectis, magno totius Reipubl. Leodienſis, & omnium optimorum hominum dolore fatis conceſſit. Antonius Ghenardus, vir pietate eximia, & facultatis Theologicæ profeſſione eximius. Ioannes Laridus, S. Audomaro, Franciſcanus, Theologus ſummus, qui verbi diuini pabulum, Eburonibus magna & pietate, & facundia, & felicitate ſubminiſtrat Ioannes Brel Cruciferorum Leodienſium Societatis Prior vigilantiſſ. vir egregia pietate & doctrina clarus, inſignis ſtudioſorum promotor. Nec breuiter porrò commemorari poſſent, præſtantes huius patriæ ciues politiſſimi, ac Iuris cognitione florentes viri, quales ſunt Ioannes Racietius: Franciſcus Trepontinus Puteanus: Petrus Horanus: Iacobus Iokir: Henricus Weum: Ioannes Freſennius: Petrus Corcertus, Ioannes Hogennius, multique alij viri, dignitatibus clari, & morum grauitate conſpicui.

31. LINDOIA, Inſulare imperij oppidum aquis Acrom lacus circumfuſum, de cuius origine, aut primis incolis, nihil exacti,

hiſtoriarum penuria, haberi poteſt. Coniectura tamen, ex Strabonis geographia colligitur, Romanos ſub tempore Octauiani Auguſti, inſulam hanc poſt deuictos Rhetos occupaſſe, præſidio propugnaculo ſibi & ſuis, contra Vindelicos communijſſe. Extat enim adhuc fortiſſima, vetuſtiſſimaque, ac ſemi diruta turris, ex quadrato ſilice, à dextris, mox pedeſtri itinere oppidum ingredienti, conſtructa, vulgò, murus gentilium (Die Heyden maur) dicta, quæ teſtatur, Tiberij, Neronis, vitrici ſui legati, & non barbarorum induſtria, opus illud exædificatum. Subſequentibus tempeſtatibus quid rerum hic loci actum ſit, irerum planè neſcitur, non ambigendum tamen, Traianum, Aurelianum, Conſtantinos duos, & reliquos Romanos Imperatores, quibus cum Rhetis & Alemanis ad Brigantinum lacum, negotia haud incruenta fuere, inſulam præfatam, tanquam inexpugnabile refugium, facilè vllo pacto deſeruiſſe, donec inclinante imperio, Germanicæ nationes omnia regna vaſtare cœperunt, etiam inſulam hanc, Romani nominis odio. in ſolitudinem verſam, vix gauijs & mergis incubandi nidum eſſe permiſerunt Poſteriori dein æuo, quum D. Albertus, Caroli magni cognatus, & Palatij Comes, ab vndarum periculoſas procellas, quibus in lacu amplo obrueretur, D. Virgini Mariæ in eum portum, quocunque ſaluus adpuliſſet, ædem & monaſterium extructurum ſe deuouiſſet, fortè fortuna accidit, vt vento propitiore, in inſulam hanc, quæ diu iam vicinis tantum, anſerum paſcua erat, naui deijceretur, ibi protinus pius vir, aream purgans, phanum promiſſum erigi curauit, ſimul ac cœnobium nobilibus virgunculis, de ſuo fundauit, portum quoque iſtum, à voto & euentu deinceps, Lendoam, vel, vt antiqua inſtrumenta habent, Lendaugiam nouo nomine, quo nimirum etiamnum proprio idiomate propinquioribus Rheni accolis vocatur, adpellari fecit. Quàm rem non multò poſt Imperator Lodouicus ſecundus Anno Domini 856. certis immunitatibus confirmauit, necnon & Comites à Borbach, dictum monaſterium dotarunt, vt incrementa non parua acceperit Sed & ingruentibus ad D. Virginis templum hoc votiuis peregrinationibus denuo tam locuples fieri, hominum deuotione doniſque cœperit, vt non modò Abbatiſſæ loci illius cum cæteris Romani imperij eccleſiaſticis Prælatis principis obtinuerint dignitatem, verumetiam palatij ſui præfectis (qui Hydropirgi olim reſidebant) modum præſcribere coactæ, ob illorum prodigalitatem ſunt, ne videlicet hi, dum Lendoiam proficiſcerentur, vltra duodecim equites ſecum adducerent amplius. Defunctis ſimul Anno Domini 1051 Lindoenſe & Buchcaimenſe, abbatiſſæ referente H. Contracto, Iuota nobilis & religioſa vidua, ab Imperatore Henrico III. vtrique domui reſtaurandæ, præfecta eſt. Veſtales dicti monaſterij, nobilitatis ipſarum ſtemmate, ab vſque proauis oſtentant, nec Moniales, ſed Canonicæ, noſtro ſeculo, appellari gaudent, habitu non vtuntur monaſtico, nec cœlibatus voto obligantur. Horas canonicas conſuetis in Eccleſia horis, decantat. Auguſtum eſt ipſius cœnobij templum atque magnificum, cuius pilæ, ſeu teſtudinem fulcientes columnæ, ſingulæ è ſingulis ſaxis integris coagulatæ ſunt, nec pluribus lapidum iuncturis conſtant. Oppidum paulatim ex villa, Cœnobij fœlicitate erecta, excreuit, totius podamici lacus nominatiſſimo portu, illuſtre Id circa eam ætatem, qua duces Sueuiæ, Romani imperij habenas moderabantur, in aduocatiam & Mundiburdium (ſic tunc tutela, id eſt, Caſtvogrei, dicebatur) ſuſceptum, dexteritate & obedientia ciuium, multa vtilia ac digna laude priuilegia, etiam haud aliorum imperialium liberorumque municipiorum prærogatiuis minora, aut viliora vnà cum ſuperioris, ſiue capitalis iudicij adminiſtratione, cudendæ monetæ facultate, nec non tiliæ viridis, in albo clypeo imaginibus Reipubl. ſuæ apud ſuccedentium Romanorum Cæſarum, ac Regum clementiam impetrauit. Hæc partim Achilles Gaſſarus apud Munſterum, partim Gaſparus Bruſchius, de Germaniæ Monaſterijs.

28. LIPSIA, Oſtlandiæ quondam Metropolis, nunc Miſniæ adſcribatur, vrbs aquis irrigua, ex eiuſdem nominis pago, in vrbem, ſummæ dignitatis excreuit. Quam Henricus II. à Dietmaro IV. Mersburgenſi epiſcopo, Anno Salutis M.XX. liberè donauit. Cuius pomœria murorum ambitu Otto Marcgrauius Conradi II. A. filius extendit. Succedente verò tempore, à Friderico I. eiuſdemque nominis ſecundo A. A. Anno Salutis, M. CCXV. & Theodorico, Miſniæ Marcgrauio, ſociali bello diuturna obſidione cincta, expugnata, militum libidini & direptioni data, murorum propugnaculis ſpoliatur, eò, quòd Ottonis IV. Imperij tum dignitate priuati, & Alberti a Kirchbergio Archiepiſcopi Magdeburgenſis, Thuringiæ Lantgrauij tutelæ & protectione Lipſiacæ conaretur committere. Deinde, vt eſt varia horum temporum, & mundi viciſſitudo, ſic huic vrbi læta fortuna arriſit, vt inter Miſniæ oppida, florentiſſimum ditiſſimumque habeatur. Quod ſuperbiſſima ædificia, & perauguſta ciuica domus, nitore & magnificentia ſua, ſatis manifeſtè declarat. Ter annuatim nundinis frequentatur: Muſarum etiam inclyta ſedes exiſtit. Hæc Wolfgangus Iobſteinius, de vrbium, arciumque origine.

A. LONDINVM, vrbs Angliæ, maxima in Cantuarienſi prouincia, profluentem Tameſim, regio ſitu illuſtrat, celeberrimo negotiatorum empotio, ſuperbiſſimis ædificijs, regioque Palatio, maximè illuſtris ac nobilis. Quò non inſulares modò Anglos, ſed & remotiſſimarum Gentium negotiatores, lucri dulcedo pertrahit. Plura de Londinenſium tum origine, tum dignitate Gaufridus Monumetenſis: Gildas: Ponticus Virunnius: Polydorus Vergilius, & Hunfredus Lhuid commentariolo de rebus Britannicis ad D. Abrahamum Ortelium præſcripto. Paulus Iouius. Et alibi.

18. LOVANIVM, Vrbs Brabantiæ primaria, non tam comitibus ſuis vetuſtis, quàm inſigni Academia, & omnium artium liberalium vniuerſitate nobilis, nomen habet, non à laudando, vt quidam prodiderunt, non à Leuacis, vt alij ſunt ſuſpicati, eò, quòd hi Neruiorum, non Eburonum fuerint clientes, ſed à ſitu vrbis, qui talis eſt, vt mœnia vetuſta, quæ, vt illa tulit ætas, fuerunt firmiſſima, ex albo nimirum lapide, ad normam conſtructa, ex alto deſcendant ad loca humilia, & aquis obnoxia, quas Tila fluuius maior, & Vorta riuulus ſiue torrens, extra ripas ſuas euomere quàm frequentiſſimè ſolent, & longè lateque omnes campos, & intra muros, & extra, in ſtagna & plaudes permutârunt. Altum autem illud, è quo deſcendunt, Lo, vocatur: è quo mons aſcendit ſyluoſus, à Lo, nominatus Lobtech, id eſt, altioris loci mons. Iam ſtagna omnia, & loca aquis exundantia, noſtrate ſermone, Ven, dicuntur. Hinc igitur vox compoſita, Louen, id eſt, quòd altum locum, & ſtagnantem complectitur. Nec citra cauſam de hoc ſitu nomen fabricârunt, eò, quòd nihil amœnis ſit, quàm vtramque faciem terram habere Louanium certè, & intra vrbem & in ſuburbanis vbique campos habet aquis obnoxios, & ijs altioris loca incumbentia: è quibus & colles aſſurgunt, alijs vitibus conſiti, alij ſiluis horridi, alij pomarijs vberes, alij per decliuia ſegetibus læti. Sunt hæc quidem, inquit Doct. Becanus libro 1. Atuaticorum, Louanio & Romæ communia, ſed ſic, vt ſi meo iudicio ſententia ferenda ſit, longè lateque loci amœnitate, Roma ſuperetur atque vincatur à Louanio. Nuſquam, ita me Phœbus amet, terrarum, locus eſt, qui magis videatur mereri, vt ſit ſacrarum Muſarum domicilium. Conferantur omnia, quotquot ſunt literarum Gymnaſia, vel in Italia, vel in Hiſpania, vel in Gallia, vel in Germania, nullum inuenietur, quod huic par dici queat. Vixi Pariſijs, Aureliæ, Pictauij, Lugdum, Burdigalæ, & in loco Galliæ amœniſſimo Andegaui: vidi Ticinum, & in eo domum enneophonum: vixi Bononiæ, Patauij, Mantuæ, Florentiæ, Romæ & Neapoli. Germaniam partim vidi, partim de auditu cognoui, ſed, quæ equidem vidi, oppida, nulla ſunt Louanio comparanda ſitus iucunditate, cùm tamen viderim præcipua, & inter cætera, Monachum, Auguſtam, Vlmam, & Coloniam Agrippinam, vt taceam inferiora. In Hiſpania Salamanca ſcholarum magnificentia longè omnibus in Europa præſtat Gymnaſijs, ſed ſitu, & locorum facie, à Louanio ſuperatur. Vallis Olitana extra vrbem non eſt inamœna, præſertim in Viſurgis ripis, ſecundum quas frequenter Cimancam vſque corporis exercendi, & animi recreandi cauſa, ſoleo, dum illic viuerem, deambulare, & habet duo collegia quibuſuis regijs ædificijs conferenda, ſed omnibus inter ſe comparatis, nihil ad Louanij amœnitatem. Gymnaſium hoc Louanienſe, ſcribit Hadrianus Barlandus, vnum habet caput, vnum principem, cui omnes in eo parent, hunc Rectorem vocant, cuius officium eſt, ius dicere, priuilegia tueri, & maleficij reos ſcholaſticos pœnis afficere. Cùm in publicum prodit, ante eum præcedit Accenſus, quem Bedellum, recepto illic vocabulo, vocant, pone ſequuntur famuli. quantum autem honoris huic dignitati habeatur, hinc apparet, quòd Conſules, Magiſtratus, & clariſſimi quinque viri, denique omnium dignitatum gradus, Academiæ Principi aſſurgant, & decedant è via Exeunti ad comitia, quę certis anni temporibus indici ſolent, plures Accenſi anteambulant, ſinguli manu auratum geſtantes baculum, inſignia honoris ampliſſimi. Eſt hæc ſemeſtris dignitas, quemadmodum apud Romanos olim dictatura fuit, ſed duntaxat menſium. Sunt & alia quædam Louanij non indigna ſpectatu loca, Xenodochium dotatum ampliſſimè, vbi nunquam non aſſiſtunt ægrotis mulierculæ, ſolatijs refouentes ſingulos, atque adferentes, quod cuique è valetudine eſſe conſtiterit. Eſt alio loco digna duce, digna principe domus, quam extruendam curauit ſummus Pontifex Hadrianus ſextus, cùm adhuc in minoribus ageret. Intra mœnia viſitur & cœnobium Carthuſianorum, loco ab omni tumultu, ab omni frequentia ſemoto, ita vt nec eremi ſolitudinem in vrbe magnoperè deſiderent monachi. Hoc ædificio nil ex familia vidiſſe ſe quicquam ſplendidius, ingenuè fatentur quiuis exteri, &c. De magnifica, & ampla hac vrbe Guicziardinus auido lectori abundè ſuppeditabit, quæ admiretur. Habet etiam Louanium ſocietatis Ieſu collegium inchoatum ab Adriano Adriani, Antuerpiano, Anno ſalutis humanæ M.D.LV. Huic D. Helias Schorc, conſilio Brabantiæ à ſecretis, vir bonus, & ob pietatem, ac maximam, in pauperes, largitatem, æterna memoria digniſſimus, amplas ædes donauit. Cui etiam volens prodeſſe D. Gualterus Runſelius D. Petri Canonicus, S. Theologiæ Licentiatus, ac ſocietatis inſtitutũ, quod conſilio diu fouerat, beneficio etiam iuuare, Anno Domini M.D.LXV. domum ſuam, quam habebat, non modò donauit liberaliter, ſed veterum, & ſanctorum PP. exemplo, ad eius partem ſe re-

cipiens,

cipiens, curauit, & senatus authoritate comprobante, Societas etiam hanc hæreditatem adiret.

24. LVBECA, Inferioris Saxoniæ vrbs Imperialis maritima, supremum, perauguſtæ Hanseaticę societatis caput, vulgò, Lubeck quasi angulus laudis, Celte, & Ænea testibus, à Viceboldo duce condita, à Vandalis Baccena nominatur, à Kitto Principe aucta, Anno Christi 1104. Bractusa & Trauo fluminibus irrigua. Episcopatus originem ibi habuit anno 1152. Multa vrbs hæc, diuersitate principum, pertulit. Celtes.

Inde vrbs claranitet de lumine nomine dicta,
Et Lobicum Codani fama decusq; sui.
Angulus hac laudis dicta est vrbs nomine prisco,
Angulum in hunc fertur fluuius Drauenna per æquor.

Æneas Syluius, in sua Europa, cap. 32. Lubecensium inquit, ciuitas potentissima est, sine cuius auxilio, vix vnquam Daciæ reges continere suos subditos valent. Duodecim viri Reipubl. præsunt, quos consules appellant, quorum perpetua potestas est, & in equestri dignitate constituti, popularibus, nisi vocentur, nulla de regimine vrbis consulendi facultas, nec tamen seruire plebs videtur. Sua cuique substantia tuta est & libertas, saluis legibus, vt velint viuere. Æquum iudicium consules agunt. ab his Cæsar, si excesserint, appellatur: plura de hac vrbe apud Cranzium: Munsterum: Hermannum Bonnum: Wolfgangum Iobsteinium. & in Chronicis Argentinensibus, inuenies. Eandem etiam carmine eleganti descripsit Petrus Vincentius Vratislauiensis.

32. LVCERNA, Heluetiorum ciuitas, satis amœna & elegans, dignitate & opibus par multis, commune confœderatarum vrbium emporium, vbi deponuntur merces, quæ ex Germania in Longobardiam, & Liguriam transmittuntur, & per lacum magnum, ad cuius finem Lucerna est sita, spatio quinque miliariorum, in Vraniam deferuntur, atque inde dorso equorum, per montes & valles alpium, Mediolanum vsque transportantur. Habent autem Lucernates, maiorem verò commoditatem ex lacu, quam ex adiacente solo, tametsi eximia quoque habeant prata, & pabula pecoribus nutriendis idonea. Confœderata est hæc vrbs tribus pagis anno salutis M. CCC. XXXII. vocaturque hæc ipsa confœderatio, Fœdus quatuor syluanorum locorum.

10. LVGDVNVM, vrbs Transalpinæ Galliæ maxima (quæ generosi Leonis Gallicum nomen, ingentes animos, & nobile stemma gerit) sic nunc est fortibus prudentibusque viris munita muro, fossa, vallo, & omnibus propugnaculis cincta, geminique fluminis ambitu, rupium claustris, & ipsa loci natura inexpugnabilis: vt Celticæ arx Galliæ in ipsis regni faucibus iure dici possit. Nomen habet, si D. Becano credendum, à tumulis, Dunen, vocabulo, quo omnia loca montosa & accliuia, Belgis vocantur, cuius significatio & perpetuus apud eos vsus, multa prisca vocabula interpretatur. Quæcunque enim oppida huius vocis terminationem habent, intelliguntur in locis accliuibus, aut collibus extructa fuisse, vti est Lugdunum, quo collis bonæ fortunæ, siue prosperitatis significatur. Eiusmodi arenaceis montibus, siue tumulis maxima pars Flandriæ, & Hollandiæ, & Zelandiæ quædam partes ab Oceano defenduntur. Hanc Lugdunensem vrbem ad Rhodani ripas, & Viennæ finitimam Seneca in epistola ad Lucilium refert, fatali igne, suo tempore exustam, quam inter celtas adscribere, quibusdam placet, quoniam omnes eius suffraganei, & pars vrbis, Ecclesiaque ipsa, matrix in Celtis sunt. Hinc Plotius, qui primus Romæ Rhetoricam docuit in Latinum, ortus est, a quo Romæ se puerum cum Q. fratre latinè primùm doctum est, Cicero refert. Huc Pilatus sub Claudio à Caio accusatus, in exilium missus, vitam magna cum infamia, finiuit, vt non modo in futura, sed in hac quoq; vita, iustas scelestissimæ iniquissimæque latæ sententiæ pœnas exsolueret.

23. LVNEBVRGVM, præclara Saxoniæ vrbs, quæ, quia salinis vberrimis præstat, Salineburgensis quibusdam, non ineptè dicitur. Eas autem Salinas Luneburgenses, Ænea Syluio teste, Abbatibus, aliisque Ecclesiasticis viris, eripuerunt. Harum prima origo fuit non procul à monte Calcario, olim inuenta, puteo inclusa, viris fortibus, qui aquam diu noctuque exhaurirent, deputata, atque ex æquo diuitibus & pauperibus distributa. Nec hic in hunc vsque diem, vlla vetustatis est facta immutatio. Durat adhuc antiqua columna, quæ sustinet trabem, cui magna adhæret vrna, aquam è profundo educens, Canales, seu fistulæ, per quas salis aqua deriuatur, pulchro ordine distribuũtur, sunt autem numero quinquaginta, ad singulorum casas, habetque vnaquæque casa quatuor sartagines, ex plumbo factas, quadrilateras; latas duabus vlnis, & transuersa manu profundas, quæ vsu detritæ, renouantur absque vlla liquefactione. Duabus autem horis sol coctum, & ex sartagine sublatum, in varias illius terræ, & longius dissitarum regionum partes, deportatur.

7. LVTETIA, inter Celtas est, Prouinciæ Senonensi adscribitur, oppidum erat Parisiorum, positum in insula fluminis Sequanæ, quod perpetua palus influit, proximum Bellouacis, Agendico oppido, & Senonibus, & Meloduno oppido finitimum: nunc vrbem Parisiensem esse dicunt. Ciuitas est Episcopalis in Francorum regno sita, in quam Cæsar se concilium transtulisse, & patrum suorum memoria Parisios cum Senibus ciuitatem coniunxisse, scribit B. Rhenanus libro tertio rerum Germanicarum, hæc, quæ sequuntur, coronidis vice adiicit; Lutetiam, inquit, Parisiorum Castellum vocat. Ammianus Marcellinus his verbis, Matrona & Sequana amnes, inquit, magnitudinis geminæ, fluentes per Lugdunensem post circunclusum ambitu insulari Parisiorum castellum, Lutetiam nomine, consociatum meant, meantesque protinus prope Castra Constantia funduntur in mare. Hactenus illius verba retulimus. Vnde liquet, Lutetiam exiguum oppidum olim extitisse, quippe quam insula tam modica, totam fuerit complexa. Proinde duæ illæ ciuitates, quæ in vtraque Sequanæ ripa ædificatæ, Lutetianam insulam cingunt, suburbana illa sunt, in quibus Iulianus Cęsar, quum apud Parisios ageret, Decentio Tribuno & Notario electissimam Auxiliarium, Herculorum, Batauorum, Tenchateriorum, Celtarum, & Iouinorum manum, illac ad Constantium Augustum contra Parthos bellaturum, ducenti, salutabundus occurrit, vt est apud eundem auctorem. Crediderim autem eam vrbis partem, in qua hodie Scholæ sunt, altera multò vetustiorē esse. Quod indicat antiquum illud ædificium, hortum pensilem gestans, firmissimæ testudini superimpositum. Id adhæret nouis ædibus Abbatis Cluniacensis, quas ingenti sumptu proximis annis ædificauit, Romanorum olim Principum haud dubiè domicilium. Sed Lutetiam & Sequanam fluuium præfluentem elegantissimè describit Iulianus Cæsar, in oratione, cui titulus ἀντιοχικὸς ἢ μισοπώγων. Vbi criminationibus quorundam respondens, qui ipsi comessationes & vomitus obiecerant: ostendit, qua causa semel Lutetiæ coactus sit cibum reiicere, tum videlicet, cùm Galliæ consuetudinis impatiens, qua cœnacula per fornaces calefaciebant, illatis in cubiculum viuis carbonibus, eo nidore ferè extinctus est. Quæ nos docebit narratio, obiter, vsum hypacaustorum, qui Germaniæ peculiaris est, olim apud Gallos fuisse receptissimum. Alioqui, si fumarium habuisset ille locus, in quo Iulianus dormiebat, nihil mali sensisset, & notum est, qui Græcis significet, κάμινος. Sed aiunt, veteris architecturæ periti, fumariorum vsum, priscis ignotum extitisse, qui tubulos habebant, parietibus insertos ad cœnacula, vel calefacienda, vel refrigeranda. Hæc ille Anno salutis M. D. LV. in Lutetiam Academia primum in Gallia, Societati Iesu Collegium constitutum est, à R. D. Guilhelmo de Prato Clarenistano Episcopo.

M.

63. MAGDEBVRGVM, Imperialis & Metropoliticæ dignitatis in Saxonia vrbs. Archiepiscopalis sedes, cuius Antistes omnium Episcoporum Germaniæ primas est. Hic in honorem S. Mauritij, ex quadrato lapide, diues templum, Othonum nobile opus, & in eo S. Florentij corpus. Credunt quoque vnam è sex hydriis ibi esse, in quibus vinum ex aqua factum à D. Saluatore, Euangelistarum tradit historia, hanc plebibus ostendunt materia marmorea est, ac pellucida, vini capax, quantum equus ferre posset. Alteram, ac minorem, apud Hildemenses affirmant. Tertiam, Coloniæ Agrippinæ ex candido marmore, in perauguſto D. Vrsulæ phano, aliquoties vidi. Vexillum quoq; S. Mauritij Magdeburgi quotannis ostenditur. Magistratus vrbis ius ciuile Romanorum abbreuiatum, & Saxonica lingua conscriptum, non sine reuerentia custodit, quod Magni Caroli auctoritate firmatum, tradunt, eoque in decisione causarum circumuicinæ gentes recurrunt. Magna & venerabilis earum legum auctoritas habetur.

2. MALAGA, in Hispania, Bercæ prouincia, digna Episcopo sedes.

50. MALTA, commune insulæ in Mediterraneo mari ac oppido, probè munito nomen.

26 MARTPVRGVM, quasi Martis castrum, vrbs Hassiæ metropolis, olim villa, vt historia B. Elizabeth tradit, in cuius honorem Ecclesia dedicata est. Lanus præterfluit, Abbas Spanheimensis Marcburgum à Marcomero Marcomeri vicesimi sexti Regis Francorum filio, nominatum, & erectum fuisse. collegit: meminit & illius Hunibaldus. Ptolomæus hanc Amisiam nominauit.

18. MACHLINIA, elegantissima Brabantiæ vrbs Archiepiscopi sedes, distat Bruxella, Louanio, & Anuerpia miliaribus quatuor, situ & opere munitissima. Præterquam enim propugnaculis, mœnibus ac fossis circundata est, vicina decliuiora loca, aquarum septis reclusis stagnantur, vt hostibus nullus ad eam aditus pateat. Hæc orbs ob præstita in obsidione Nouesiensi (oppidũ est ad Rheni ripas infra Coloniam Agrippinam) Carolo Burgundionum Duci officia, multis priuilegiis, etiam ad inuidiam vsque vicinorum est dotatum, vectigalium maximè in Brabantia, immunitate, Qua Anuerpiam itur ad portam Cathariniariam, vrbi Mechliniæ coniunctus est amplissimus circus, castelli instar, muro clausis, domiciliis plenus, vbi celebre etiam templum cernitur. D. Alexio, vt tutelari numini dicatum, quo loco in frequentissimo mulierum conuentu plus minus sesquimille, omnium ordinum fœminas, semper reperias, quæ religionis ergo, commoratum eò concesserint, omnes verò, quatuor primis, vniuersæ parent & obediunt, in quibus sunt, quæ de suo luculentè viuunt, longè verò

maxima earum pars, lana ac tela victum quæritat. Sed hic non modò lubet, dumq; ita res poſtulat, extra ſepta egredi, verum etiam contradicēte nemine, quando ſi viſum fuerit, nubere licet. Machlinienſibus, ne omnem antiquitatem, ab Aboriginibus excutiamus, quondam imperarunt Bertholdi, gens vndiq; ſpectata, & illuſtris, ac vbi eius familiæ ſtirps vtraq; excidit, nouiſſimè poſt diuturnum bellum, litigioſamq; contentionem, pars eius vrbis Eburonum Antiſtitem, pars Gelriæ Comitem agnouit. Sed illi ipſi (vt Meyerus atteſtatur) poſtremo iure ſuo credere, Annoq; M CCC. XXXIIJ. Ludoico Niuernienſi Flandrorum Comiti, vniuerſam dominationem diuendere, in quod ancipitis belli ſeminarium extitit. Recuſabat enim Ludouicus Brabantiæ Ducis clientelare beneficiū, quod maiores aliquando, vt ferebatur non abnuerant. Tandem verò poſt longiſſimam, eamq; inutilem litigatorum altercationem, Ludoicus Maleanus, iam dicti Ludoici filiorum natu maximus, Margaritam Ioannis III. Brabantinorum Reguli filiarum alteram duxit vxorē, cuius matrimonij ratione, vt confectum bellum reſtinctum nō ſit, ad extremum rebus compoſitis, Flandriæ Brabantia coniuncta eſt. Philippus autem cognomento bonus, ſubinde ſingulare huius vrbis imperium conſtituit, quale etiamnum manet. Inde ſecundo lapide, præclarum occurrit municipium Heiſta, colli impendens, cum appendicibus ſeptem caſtellis, Machlinenſium territorio circumſcriptum, ceteroqui per ſe liberum, & omnium rerum immune. Habet inſuper hæc vrbs (vt ſcribit Barlandus) ſuas minimè vulgares dotes, aeris multam clementiam & ſalubritatem, incolas ſermone blandos, moribus manſuetos, comes, ciuiles, bellicoſos etiam, cùm res exigit: placet in hac vrbe virorum multitudo, placet mundicies, habet Concilium regium, & ædes ſacras complures decenter ornatas, Vrbem hanc Machlinienſem multò celebriorem nunc reddit Illuſtriſſimus D. Cardinalis Granuellanus, nouæ ſcholæ inſtitutione, quam velut ſeminarium quoddam morum ac literarum ex Concilij Tridentini præcepto, magnifici viri, non modo de hac vrbe, ſed de vniuerſa Brabantia eò ipſo benè meriti, inſtruere nunc moliuntur. In qua pueris, quibus parentes ob fortunarū anguſtias, neceſſarios ad ſtudia ſumptus ſuppeditare nequeunt, Illuſtriſſimi C. Cardinalis munificentia, ad victum & cultum neceſſaria, perpetua fundatione concedentur.

42. MEDIOLANVM, vrbs apud Inſubres omnium potentiſſima, metropolico honore, ſituque conſpicua, ſcribit enim Alexander Quintus, eius nominis Pontifex ſummus, hanc vrbem phyſico ac naturali ſitu, ab incendiis caumatum, & frigorum rigoribus æqualiter abeſſe, & locum totius orbis temperatiſſimum, aeremq; ſereniſſimum, & aquarum in puteis, ac fontibus ſalubritatem obtinere Quodq; lacus pulcerrimi decem, & ſeptem, & ſexagita quatuor flumina, terræ ſuperficiem irregantia, in illius agro reperiantur Porrò, quantum templorum magnitudine, regalium domorū amplitudine, clariſſimarum ædium nobilitate, & vicorum nitore, nec non & omnium artium præſtantia floruerit, noſtraque ætate floreat, tum potentiſſimorum dominorum, Ducis maieſtati obſequentium: tum vtriuſque ſexus contubernium religioſorum inhabitantium, ac caterua huius vrbis equeſtris ordinis virorum, ac doctorum, nec non & armorum, & pannorum, & omnifariam veſtimentorum officinæ, & mercatura declarant. Eſt & Mediolani Societatis Ieſu Collegium, à R. D. Cardinale Boromeo, auctum & amplificatum.

49. MESSANA, florentiſſima Siciliæ vrbs, de qua in ipſa deſcriptione plura. Haud parum huic vrbi, tum vetuſtatis, tum vtilitatis accedit ex optimè conſtituto Societatis Ieſu Collegio, quod Pontificis Maximi iuſſu, eò miſſi, erexerunt, M Hieronymus Natatalis Hiſpanus: Andreas Fruſcius Gallus: Petrus Canyſius Germanus, Benedictus Palmus Italus, atque nonnulli alij ex variis nationibus, domo, magiſtratus benignitate, commodè inſtructa, Anno Domini M. D. XLVIII.

51. MEXICO, Regia in Hiſpania noua ſedes, de qua hunc in modum Ferdinandus Corteſius ſcribit: Mexicana ciuitas, adeò ampla eſt, & admirabilis, vt magnitudine & populi frequentia, Granatenſem vrbem ſuperet, & patriis rebus multò ſit abundantior, vt pane, auibus, piſcibus, tam ex fluminibus, quam lacubus, & his quæ in venatione capiuntur, rebuſque aliis, quibus pro ipſorum victu fruuntur optimis. Hac in ciuitate eſt forum, in quo quotidie cernuntur vltra triginta hominum millia ementium & vendentium, vltra alia plurima parua fora, quæ in ciuitate reperiuntur. Hoc in foro habentur omnia genera indumentorum venalia, quibus illi vti conſueuerunt. Sunt ibi loca diſpoſita, vel vendendum aurum, argentum, lapillos, aliqua genera emblematum & plumarum, tam benè comptarum, vt in nullis foris aut plateis vniuerſi terrarum orbis, ornatores reperiri poſſint. Sunt illic venationes adeò aptæ, vt nullis optimis in Hiſpania cedere debeant, venduntur holera, & herbæ medicinales, ligna, carboneſque in bona quantitate, habentur balnea, & denique inter eos viget aſpectus cuiuslibet boni ordinis ac regulæ, eſtque natio multæ rationis, qua in Africa non poſſet inueniri melior. Legum rigore maleficos puniunt. Quidam enim Corteſio aurum furtim abſtulerat, quod cum huius vrbis Magiſcacin reſciret, depræhenſum, in foro, per preconem primo proclamante delicto, malleo ligneo occidi iuſſit. Ciuitas hæc in lacu conſtituta, in qua optimæ ſunt domus & turres, & maximè aquas ipſi domini inhabitant, & ſacræ ædes eorum, quas Meſchitas appellant, vbi ſuas fundunt orationes, & deos collocant, & pro qualibet neceſſitate homini incumbenti habent propria ſua idola more priſcorum gentilium. In iſtis Meſchitis verſantur homines, qui pro religioſis more ſuo habentur, & cōtinuà ibidem reſident, omnes illi, idolorum cultores, nigris vtuntur veſtibus, nec capillos minuunt, aut pectunt à die ingreſſus religionis, donec exierint. Filij omnes ferè primatum ciuitatis & dominorum eo habitu in religionibus verſantur, à ſexto, & ſeptimo anno, donec eos parentes matrimonio iungant, & hoc frequentius accidit in primogenitis, & in iis, qui in hæreditate ſuccedunt, quæ in cæteris. Morantes in illis locis acceſſum ad mulieres non habent, nec ad eos domos mulieri patet acceſſus, abſtinent à cibis quibuſdam, ſed vno tempore plus alto. Et inter Meſchitas eſt vna ſuprema, in cuius circuitu quadraginta ſunt turres altiſſimæ, quæ omnes ſunt ſepultæ dominorum iſtius prouinciæ, & capellæ in eiſdem constructæ, ſingulis ſuis idolis conſecrantur. In hac ampla Meſchita, ſunt tres latiſſimæ aulæ, in qua ſunt plurima idola miræ altitudinis, variis figuris & artibus ſculpta, tam in lapidibus, quàm in tecto & dictis aulis inſunt alia parua ſacella, anguſtis portis conſtructa, quæ nullam cœli claritatem continent: in ea ſacella, ex religioſis certi aliqui, minimè tamen omnes admittuntur. In his Meſchitis, vnius Temixtitanæ vrbis, (horrendum dictu) olim diis ſuis annuatim, vltra viginti millia puerorum, puellarumque corda ſacrificarunt. Ex lacu in quo ciuitas hæc poſita eſt, maximas ſalis copiam conficiunt. Quatuor tantum habet vrbs ipſa à continenti ingreſſus, ſtratis manu fabricatis, viis latis, quantum extenditur lata Hiſpanica equeſtris lancea. Illius præcipui vici ampliſſimi, & recto tramite procedentes cernuntur, quorundam media pars eſt in aquis, media in terris, per quos canois inuehuntur Vici quoque omnes habent ſuos exitus, & ab vno ad alium, aqua permeare poſſunt. Habet inſuper præclara hæc vrbs plurimas plateas, vbi quotidie ſua habent fora, commerciaque exercent. Venduntur res ex auro argentoque, plumbo, cupro, aurichalco, lapidibus, oſſibus, conchilibus, corallis, & ex plumbis. Venditur calx, politi lapides, & non politi, lateres crudi & cocti, ligna dolata variis modis, & non dolata. Eſt vicus in quo venduntur omnia genera auium ad aucupium, vt gallinæ, perdices, coturnices, anates, turdi, fulicæ, turtures, palumbes, paſſeres arundinibus collo aſtricti, pſitaci, milui parui, aſciones, tinunculi, accipitres, falcones, & aquilæ, & aliquæ ex iſtis auibus rapina viuentibus, cum pulmis, capite, roſtro, & vnguibus. Vendunt cuniculos, lepores, ceruos, canes caſtratos paruos, quos comedendum educant. Sunt vici ad herbas vendendas, ſunt ibi omnes herbæ & radices medicinales, quæ naſcuntur in tota prouincia. Sunt domus pharmaca vendentium, tam potabilia, quàm ex vnguentis & emplaſtris. Sunt barbitonſorum domus. Sunt etiam habitationes, vbi conueniunt ad bibendum & comedendum pro pecunia. Sunt ibi etiam plurimi baiuli, vt in Hiſpaniis, qui merces emptas ad incolarum ædes deferunt Sunt plura ligna, carbones, focularia, ſtoriæ variæ ad lectiſternia. aliæ ſubtiliores ad ſedilia ornanda, cameras & aulas. Sunt omnia olera, & præſertim cepe, porri, allia, naſturcium tàm terreſtre, quàm aquaticum, caules, aceroſa, cardus Sunt ibi fructus varij, inter quos ſunt cæreſa, pruna, quæ ſunt ſimillima Hiſpanis. Sunt poma, vuæ, & alij fructus plurimi, quos exquitiſſimos ipſa prouincia producit. Vendunt melapum, ceram, & mel arundinum, ex Mayz, quæ quidem arundines tantum mellis habent, & ſunt adeo dulces, quemadmodum illæ, ex quibus zacearum conficitur. Vendunt mella ex arboribus quibuſdam, quas in reliquis inſulis Magneas vocant, & ſunt dulciora muſto decocto. Vendunt etiam vinum rude confectum. Vendunt vltra genera fili omnium colorum in ſuis corollis, & eſt ſimilis vico, vbi Cranatæ venduntur res ex ſerico, ſed in maiori quantitate. Venduntur ibi colores pro pictoribus, & omnia genera ſicut in Hiſpaniis, & adeo illuſtria, vt meliora fieri non poſſent. Venduntur coria ceruina optimè aptata, villoſa, & ſine pilis, alba & tincta coloribus variis. Venduntur fictilia multa, & optima vernice ſuffulta. Venduntur dolia maxima, & parua, Oenophora, ollæ, & alia vaſa fictilia. Vendunt multum Mayz, tam ſolidum, quam coctum, & in panem conuerſum, & de eo habent magna commercia, & in ſolido, & in pane. Vendunt artocreas ex auibus & piſcibus recentibus & ſalſis, cudis & coctis. Vendunt oua gallinarum, & anſerum, aliarumque auium maxima in copia. Vendunt placentas ex ouis. Et denique, vendunt in dictis foris, quicquid gignitur & creſcit in illis prouinciis, quæ vltra ea, quæ expoſui, ſunt talia, & tam diuerſa, vt ob prolixitatem, & quia eorum omnium nomina nón teneo, recenſere nequeam. Et genus quodlibet mercium habet vicum proprium, nulla data alia mercium commixtione. In hac ampla platea, eſt domus magnifica, in modum Iudicij, vbi ſemper morantur decem, aut duodecim perſonæ, quæ iudicant, & conſtituunt omnia, quæ in dicta platea eueniunt, & dubia, quæ inſurgunt, maloſque & delinquentes puniri iubent, verſantur in dictis plateis aliæ perſonæ, quæ aſſiduè diligenter explorant, quid vendatur, & menſuras. quibus venduntur bona, inſpectant, atque explorant. Iam verò,

ſi de

ſi de magnificentia, diuitijs, & domeſtico apparetu atque obſequio, ipſius Muteezuma huius vrbis, & vicinarum regionum ſupremi domini, de palatijs ſuis, vinarijs & hortis, in ipſa ciuitate, & extra eam voluptatis gratia ædificatis, de pontibus, aquæductu, vijs, & nobilium arcibus, omnia commemorare voluero, veritatem ipſam narrationem, excedere multis videbitur. Ex varijs tamen hoc ſaltem vnicum referam. Præter alia ampliſſima ipſius Domini Muteezuma palatia, vnum eſt, in quo pulcherrima erant viridaria, quibuſdam proſpectulis eidem inſidentibus, marmora, reliquaque ornamenta erant ex iaſpide optimè elaborato. Huic palatio inerant habitationes, quibus poſſent hoſpitari duo magni principes. cum ampliſſima familia, ibique erant decem ſtagna, vbi habebantur omnia genera auium aquatilium iſtarum prouinciarum, quæ ſunt multa & varia, & omnium aquatilium, & ad vſum volucrum, quæ mari aluntur, erant ſtagna ſalſæ aquæ, & ad vſum in fluminibus verſantium, erant aquæ dulces, quas quodam conſtituto tempore emittebant, vt ſtagna emundarent & cuilibet ſpeciei volucrum impartiebantur cibum, qui eis erat proprius. Ita, quod volucribus piſces edentibus, ducentæ & quinquaginta libræ, quotidie exhibebantur. His alendis volucribus dabant operam trecenti viri, nulli negotio vlterius incumbentes. Erant præterea alij ad auibus præſtanda medicamina præpoſiti, cuilibet ſtagno pro ſpectacula imminebant, & de ambulatoria egregia, & ſumptuoſa, quo dictus Muteezuma ſolatij gratia, ſecedere ſolebat. In huius palatij particula, tenebat homines, pueros, fœminasque à natiuitate candidos in facie, corpore, capillis, ſupercilijs & palbebris. Habebat aliam etiam domum ampliſſimam & munitiſſimam, in qua erat latum periſtylium, pauimento ex cruſtis marmoreis egregijs ornatum, in modum latruncularia tabulæ, & domus erant profundæ, quaſi ad ſtatum hominis cum dimidio, & ad magnitudinem ſex paſſuum in quadrangulo, & in medio quarumlibet iſtarum habitationum cernebatur volucris rapina, vitam quærens à tinunculo, vſque ad aquillam, quotquot comperiuntur in Hiſpanijs, & plura genera, quæ nunquam in Hiſpanijs viſa ſunt, & in quolibet genere magna copia. Et in qualibet iſtarum erat lignum, vbi volucres reſidebant, & aliud extra, infra rete, & vni inſidebant aues nocturno tempore, cùm pluuioſum erat tempus, in altero verò poterant eſſe exeuntes ad ſolem, & aerem, dum aliqua ægritudine laborant. Iſtis omnibus volucribus, gallinas impartiebantur pro cibo, & non aliud. In eodem palatio inferius quædam aulæ magnæ, plenæ ſunt magnis caueis, & grandibus lignis fabrefactæ, & coniunctæ, & in eis, vt plurimum, continebantur leones, tygrides, lupi, vulpes, cati varij, & omnium horum animalium, tam volantium, quàm quadrupedum erat maxima copia, quibus ad ſaturitatem gallinas apponebant, & ad hortum animalium cuſtodiam erant alij trecenti viri. Erat inſuper & alia domus, vbi plurimos viros & fœminas monſtroſas, pumiliones, gibboſos, & adulterinos, & alios maximæ deformitates viros habebat, & genus quodlibet monſtri, ſuas obtinebat ſeparatas habitationes, & præerant eorum infirmitati electi homines. Reliquas domus voluptatis gratia conſtructas, in dicta ciuitate Mexico, prætermitto, cùm & plures ſint, & diuerſimodæ. Hæc ex narratione ſecunda, Ferdinandi Corteſij excerpſimus, apud quem multò plura de magnificentia rara & inaudita huius vrbis, & de regio ac domeſtico obſequio ipſius D. Muteezuma lectu digna inueniuntur. Habent etiam in Mexicana hac vtbe Domini de ſocietate Ieſu collegium, Regis Catholici Philippi Auſtriaci benignitate, inſtitutum atque dotatum, Anno à Chriſto nato M. D. LXXIII.

37. MOGVNTIA, vulgò Meintz, à Celte, Prutingero, Ligurino, ac Ottone dicitur: Moguntiacum, vel, vt Pirckemerus, Mocuntiacum, Hermolaus, D. Hieronymus, Ammiãnus libro 16. Et Tacitus vocant, Ptolemæus Neomagum libro 2. cap. 8. tab, 3. appellat. Eſt & ciuitas apud Antonium Pium in iterario. Nouiomagum inter Argentoratum & Bingam, quam doctus autor, Moguntiam coniectauit. Licet alij Nouiomagum in Gelria poſuerint. Nomen habet Moguntia a Mœni fluuio, quem alij Moganum, alij Mogum vocant, oritur in orientalis Franciæ montibus, & Francofordiam, nobiliſſimum Germaniæ emporium, præterlapſus, apud Moguntiam Rheno miſcetur. Hunc fluuium, ſunt, qui Obrincum eſſe putent. Non enim parua diſputatio eſt, quis ſit fluuius Obrincus, quem Ptolemæus ſupra Moguntiacum ſtatuit. Quidam enim illum Naum, qui iuxta Bingum in Rhenum defluit, eſſe putant. Alij etiam Rhenum transgreſſi, Rhenum eſſe cenſent. Sed procul dubio Moſella eſt, licet Ptolemæus ex eius ſitu (forſitan ex aliorum relatione) deceptus videri poteſt. Equidem, ſi Naus eſſet, ſequeretur, quòd Moſella penitus à Ptolemæo fuiſſet obmiſſa, quod planè incredibile eſt, quod fluuius adeò inſignis, fuiſſet neglectus, & longè minor, Naus nimirum, recenſitus, qui & ipſe non ſupra, ſed infra Moguntiacum labitur. Mœnum verò per Obrincum deſignari, planè ineptum videri poteſt, quod in deſcriptione ſuperioris Germaniæ, & inferioris, tranſcenſo Rheno, Mœnus deſcribi, & quaſi humeris, vltra Rhenum tranſportari deberet. Autor eſt Pirckeymerus, cuius verba retulimus. Sed nunc ad Moguntiam, clariſſimam Germaniæ vrbem reuertimur, à Tacito memoratam, qui hic etiam molam à Druſo ad remorandum Rhenum fluuium inchoatam refert; & à Paulino Pompeo Romanorum Legionum in Germaniam Duce ſub Nerone Imperatore perfectam. Pons quoque ligneus, apud Moguntinos à Carolo, trans Rhenum conſtructus fuit, qui paulò pòſt vulcani rabiei litatur. Anno ſalutis D. CCC. XLVIII. (autore Sigiberto in chronicis) Godeſcalcus hæreticus, adulterina deprauataque doctrina, vrbem, ac ditionem Moguntiam corrupit atque infecit; Coacto igitur Moguntiæ, concilia à Rabano Archipræſule Moguntino (cuius quidem viri pietatem & eruditionem, omnes bibliothecæ, permultis ab eo libris conſcriptis, paſſim commendat) erroris conuictus, damnatur. In hac vrbe ars Typographica, circa annum ſalutis M. CCCC. LIII. per Ioannem Fauſtum inuenta eſt. Vniuerſitate denique Moguntia inclareſcit, quæ quidem vti Pipino, eiuſque filio, Carolo Magno primordium ita Reuerendiſſimo Archipræſuli Moguntio, Danieli, in Electorum ordine primo, per Germaniam Archicancellario, omnem ſuum nitorem, & reſtaurationem debet. Cui Illuſtriſſima Celſitudo ſuæ, Anno verbi incarnati, M. D. LXVI. Dominos de ſocietate Ieſu præfecit, qui dum mitiora artium ſtudia, tum etiam philoſophicas & theologicas ſcientias, maxima & dexteritate, & fœlicitate tradunt, Moguntiam ſuperiorisque Germaniæ iuuentutem, doctrinæ, pietatisque nitoribus expoliunt.

53. MOMBAZA, oppidum Africæ; habens in portu arcem munitiſſimam, armis & telis, varijſque tormentis referam, firmiſſimisque præſidijs, atque ſingulari vigilantia defenſam. Tellus abundat fructibus, oleribus, & frugibus, & pecorum, & armentorum gregibus & aquis dulcibus. Vtitur præterea mira cœli temperie, homines viuunt admodum lautè, & domus Luſitanorum more ædificant, tectoriaque varijs coloribus depicta parietibus inducunt. Hæc Oſorius lib. 1. de rebùs Emanuelis Luſitanorum Regis virtute geſtis.

40. MONACVM, vrbs ad ripam Iſaræ ſita, inter ciuitates Principum in Germania præclariſſima, & Bauariæ nominatiſſima, ædes habet pulcherrimas. plateas amplas: & baſilicas ornatiſſimas. Ioannes Auentinus, diligens rerum Bauariæ ſcrutator lib. 6. hiſtor. ſuarum, ita de Monaco oppido ſcribit: Henricus duodecimus Bauariæ Dux, oppidum Monacenſe conſtruxit, in fundo Monaſterij Scheffiarn, atque inde Monacum eſt dictum, habetque Monachum pro inſignibus. Fuit autem eo tempore oppidum quoddam aliud, Vering nomine, infra Monacum, ad ripam Iſaræ ſitum, vbi pons erat vltra fluuium, quo omne ſal, quod ex Reichenhal deferebatur, tendebat: traijciebatque pontem, vnde Epiſcopatus Friſingenſis, cuius erat oppidum illud, magnum habuit quæſtum. Hoc autem oppidum Dux Henricus exuſſit, pontem fregit, dixeritque viam an Monacum, eaque ratione vniuerſa negotiatio, & vectigal ſalis ad ſuam ciuitatem peruenit. Eſt hoc tempore Monaci ſocietatis Ieſu collegium celebre, ab Alberto vtriuſque Bauariæ Duce informatum, & dotatum.

22. MONASTERIVM, vrbs epiſcopalis, totius Weſtphaliæ Metropolis, Ptolomæo Mediolanum, Anabaptiſtis verò noua Hieruſalem dicta, qui poſt longam obſidionem ab ea expulſi ſunt, in natali S. Ioannis Baptiſtæ, Anno Domini M. D. XXXV. Ioannes verò Leidanus ex ſacrorum opificio primus ipſorum Dux, quęcunque ſcelera ipſis facem præferens, quem Regem Iſráel & Sion eſſe dicebant, viuus caueæ ferreæ incluſus, è faſtigio turris S. Lamberti ſuſpenſus, inedia perijt.

8. MONS PESSVLANVS, in Narbonenſi Gallia oppidum, tam ſitus opportunitate, quàm vniuerſitate ampliſſima, admodum celebre.

13. MONTES, vrbs in Hannonia probè munita & elegans, metropolica dignitate conſpicua.

N.

47. NEAPOLIS, vetuſta, præclara, atque lautiſſima Campaniæ vrbs, ipſi maris littori & amœniſſimorum collium radicibus appoſita. Neapolim Strabo, Plinius, Mela, Liuius, Solinus, Antonius, Tacitus, Silinus, Appianus, breuiter omnes ſcriptores nominant. Antea tamen Parthenopem appellatam Strabo, Plinius, Solinus, Virgilius, itemque Silius auctores ſunt, ab vna Sirenum. Parthenope, quæ cùm omnes, vti eſt in fabulis, pro dolore, quòd Vlyſſem, eiusque ſocios cantu decipere haud potuerant in mare ſe præcipitaſſent, hoc in loco ſepulta eſt, vbi deinde Cumani vrbem condiderunt, Parthenopenq; ab ea virgine, vel, vt alij dicunt, ſcorto, denominarunt. Indicat id etiam Silius his verbis:

Sirenum dedit vna tuum memorabile nomen,
Parthenope, muris Acheleias, æquore cuius
Regnuêre diu cantus, cùm dulce per vndas
Exitium miſeris, caneret non proſpera nautis.

Vrbs hæc Neapolitana, non otij modò & quietis, ſed delitiarum voluptatisq; domicilium priſcis temporibus Romanis ſemper fuit. Tanta ſiquidem hoc loci, ſitus hortorum, fontiumq; amœnitas, tanta fructuum præſtantiſſimiq; vini vbertas: tanta rerum omnium non ſolùm ad hominum, animaliumque neceſsitatem, ſed etiam ad voluptates, atque delitias peroportune deſeruientium affluentia,

& copia: tanta denique placidissimi aeris salubritas, vt Tellurem matrem, hanc sibi in mundo locum, delegisse, non immeritò dici queat, in quem omnes naturæ dotes incredibili abundantia & amœnitate effunderet. Tanta loci opportunitas, cùm olim doctrina claros (quorum in ipsa descriptione meminimus) & natalium splendore illustres viros, in hanc vrbem inuitauit, tum nostra quoque ætate, Principes summique viri non minori frequentia, Neapolim concurrunt, quam quod Strabo scribit, olim solebant. Etenim vniuersi ferè regni, quod inter Adriaticum & Tyrrhenum mare, ac amne Truento & Fundis, vsque ad Fretum Messanæ continetur, partem Samnitium, totam Apuliam, Calabriam, Lucaniam, Campaniamque fœlicem amplectens, Principes & Reguli maiorem anni partem, hac in vrbe exigunt, ædesque splendidissimas fermè omnes habent. Diuorum etiam phana ornatissima, ac splendidissima, arcesque penè inuictæ heic conspiciuntur. Inter hęc præcipuum est D. Claræ templum, sacra virginum societate, & clarissimorum hominum sepulturis nobile. Dein est insigne B. Dominici fanum, vbi simulachrum crucifixi visitur, quod D. Thomam Aquinatem his verbis affatum est, Bene scripsisti de me Thoma. Seruantur in eius sacrario Alfonsi primi Arragoniæ, Hispaniæ, Siciliæ, Neapolitisque Regis: Ferrandi, item primi eius filij: Ferrandi secundi; Isabellæ Ducis Mediolanensis: Ferrandi Dauali Marchionis Pischariæ belli fulminis aliorumque multorum Principum, & illustrium hominum ossa. Est & augustissimum Fratrum montis oliueti, delubrum, modico in templo D. Ioannis in Carbonia fratrum Eremitarum, magnificentissimum Roberti regis, & Ioannæ primæ sororis monumentum, ex marmore candido, cum eorum imaginibus artificiosè factis, supra summam aram conspicitur. Post id, exiguo in sacello Nicolai Caraccioli, qui magister equitum maximus in regno quondam fuit, sepulchrum item perlegans ex candido marmore, prætereaque sacellum aliud in propinquo ornatissimum apparet. Paria celebritate sunt hic templum Cathedrale, quod Episcopium vocant Item D. Laurentij, fratrumque minorum, D. Francisci, cum alijs, quæ omnia recensere nimis longum foret. Venerantur hic plurima sanctorum hominum corpora, præcipueque D. Asperem Episcopi, item Agrippini, Eufemij, Athanasij, Seueri, Ioannis Gaudiosi Episcopi, Ianuarij Antistitis Puteolani martyrio coronati, Auelli Abbatis, Restitutæ virginis & martyris. Item Candidæ viduæ D. Petri discipulæ Si quis autem claros & eximios homines, qui non modò huic vrbi, sed & orbi vniuerso decori ornamentoque fuerunt cognoscere, imperij etiam, gubernationisque huius Reipubl. formam scire desiderat, is Campaniæ descriptionem Leandri Alberti legat, & quo auiditati suæ abundè satis fiat, inueniet. Est in hac vrbe Anno salutis, M. D LI. peraugustæ societati Iesu, ornatum exædificatum collegium, opera M. Alfonsi Salincrom.

9. NEMAVSVS, vrbs Galliæ Narbonensis perelegans, quam antiquissima & magnifica veterum ædificia admodum celebrem efficiunt. Eam Ioannes Poldo, vernacula lingua, libro de hac vrbe conscripto, cui ædificiorum ruinas, artificiosè delineatas, coniunxit, copiosa enarratione illustrat.

40. NORDLINGA, Rhetiæ inferioris oppidum, trito incolarum sermone Nereling, Exteri eam Nordeling, nuncupant, Aræ Flauianæ, inde Ptolomæo dicitur, quod circa annum Christi septuagesimum secundum, Flauius Vespasianus Germanos oppugnans, atque parta victoria triumphans, hoc loco aras extruxit, atque dijs gratias agens, nouum & gentilitium ciuitati nomen imposuit. Nec id Flauio Claudio adscribi potest, qui tricesimus fuit in ordine Cæsarum, atque circa annum Domini ducentesimum septuagesimum est rerum potitus. Ptolomæus autem longè ante, nempe circa annum Christi centesimum sexagesimum tertium huius nominis mentionem facit, quando Flauiorum Romæ familiæ, adhuc recens erat memoria, & tres Cæsares, Vespasianus, Titus, & Domitianus Flauiani fuerint. Quod autem aliqui per Aras Flauianas alia loco, quam Nerolingam intelligere volunt, cum illis contendere nolumus, hoc tamen certo certius scimus, in tota regione non esse, aut olim fuisse locum aliquem commodiorem, & mansioni humanæ conuenientiorem, quam Nerolingæ sit area, & circumiacens ager. Situ enim perquā amœno excellit, fontibus, & ijs, quæ ad hominum victum ex se terra producit, abundat. Sed quia nihil firmū & perpetuum est in terra, omnisque conatus humanus nihil præualet contra Dei prouidentiam, & quando ille non custodit ciuitatē, frustra vigilat, qui custodit eam, factum est anno Christi, M CC. XXXVIII. vt tota ciuitas, cum ingenti ciuium damno, igne conflagrarit, vt non modò ædificia, fortalitia, possessionesque omnes amiserint, verùm & diplomata, instrumenta, literas contractuum, regalia, priuilegia, immunitates, iura, & leges. Ilico tamen, & eodem anno, succurrente beneficio Clementissimi Imperatoris, Friderici secundi, cœpta est ciuitas reædificari, singularique eius fauore, atque filij eius Conradi Regis & reliquorum successorum beneficentia, liberata fuit aliquandiu, donec respiraret, & ab omni exactione, seruitute & contributione, & post instaurationem suam, immunitate, & magnis gratijs, & priuilegijs donata: Sed, quia primus restitutæ ciuitatis circus, non multum amplius fuit, nec capax omnium eorum, cui temporis successu, vel nati, coloniam adepti fuerunt, factum est posterioribus annis, imperantè Ludouico tertio, Anno scilicet M. CCC. XXVII. vt omnia suburbia, vnà cum oppido ipso in vnam contraherentur circumferentiam, mœnibusque nouis, & amplioribus cingerentur, & ciuitas ipsa iam duplo maior fieret, quàm antea fuit, omninoque in orbem disponeretur, vt sui similes, non multas in Germania alias, inuenias. Habuit ab antiquis temporibus patricios, & multos nobiles, atque diuites familias, insignesque alios ciues, quos & ob egregia ipsorum facinora, domi forisque gesta, Cæsares magnis prosequuti sunt beneficijs, ac gratijs. Quàm varias porrò oppidum hoc Nerolingense calamitates, Bellonæ, Vulcanique rabiem senserit, Wolffgangus Vogelmannus, copiosè apud Munsterum prosequitur

31. NORINBERGA, Ptolomæo, Segodunum, præstantissima Germaniæ vrbs, summæque nobilitatis Respub. non quæ veterum imaginibus constet, quæue maiorum opinione tantùm nitatur, aut sanguine propagetùr, cui nihil, vel parum cum virtute commune est: verùm quæ propria virtute paratur, & ex proprijs egregijs facinoribus constet, Quæ enim genus, & proauos, & quæ non fecimus ipsi, Vix ea nostra volo. Viget illis Respubl. nulli Germaniæ vniuersæ, conferenda, cuius laudi accedit, quod hæc non sutoribus, quibus vltra crepidam non licet, consita sit, verùm viris partim, quibus rerum cognitionem expetientia, ac longa peregrinatio peperit; partim, qui sese nobilioribus doctrinis, totos destinauerunt, & qui à primis cunabulis, aut tenerioribus annis, multorum hominum mores viderunt, & vrbes Illic itaque Senatores administrandæ, conseruandæ, propagandæ Reipubl. causa nati. hoc vnum agunt negotium, hoc vnum curant, vt egregiè Reipubl. consulant, nullis alijs occupati negotijs. Ambiguum esse arbitror. an vrbs Senatui, an Senatus vrbi præponatur. vna illic omnium mens, vnus animus, vna denique μοναρχία. vidimus ante multòs in nos, nullas partes aut simultates, inter ciues ac Senatores obortas, Senatus plebi congruit, plebs primatibus conuenit: & demum res illa non aliam habet rationem, nisi quòd vno alteri auscultante. beatissimam & locupletissimam, ex ciuitate ignobili, erexerunt vrbem, tantis opificibus præditam, vt quod multis alijs priuatis vrbibus proprium, cuilibet vni soli concessum est, tantum huic vrbi diuinitùs relatum, ac veluti in vnum fascem, complicatum esse videamus Si verò, quicquid hominum manibus elaboratum, & quod natura homini concessit, inuestigare in animo tibi est, huc concede, patebunt tibi ædificia, non tantùm in foro, verùm in modestissimis vicis, ac triuijs vrbis, omnium vrbium Germaniæ honestissima, plus tamen in recessu, quàm fronte pollicentia. Nec diuinus illic cultus delitescit, tot delubra, tanta sacerdotum corona, tātas etiam delitias pratum, Hallerense dictum, præ se fert, tot consitum lilijs, tot coruscans fontibus, cœlestis loci speciem, de se præbet: illic latam ac diffusam planiciem, natura effinxit, graminibus & fluminibus, speciosissimis, irriguam, Siphunculi horrent plures, à quibus clara, aquarum multitudo, scatet, quæ à canato lapide rursus, grato murmure resonante, suscipitur. Post altissima mœnia, & propugnacula profunda, ac lata fossa, cingitur: turres quinque & sexaginta, supra trecentas, intra ipsam vrbem colligit, octo & sexaginta molas versatiles, fluuio inhærentes, intra ipsa mœnia habet: plateis exornatur viginti octo, vltra quingentas: Fora decem sunt, quæ nundinis propemodum quotidianis frequentantur. Est pręterea tanta mercatorum stipatio, tanto negotiatorum numerus, quibus India, ac vltima Thulæ cognita est: tanta etiam opinio rerum familiarum de ijs obtinuit, vt, si sapientem virum, siue diuitijs præditum definire volucrimus, de Norinbergensium ordine profectum esse, iudicemus. Horum amplitudinis argumentum, natura loci expressit, qui vrbi huic sedem profectionis, hoc est, medium, ac vmbiculum totius Germaniæ tribuit. Non est in tota vrbe, quod contemnas. Ne tamen ab huius vrbis origine recedamus, cætera, quæ requiruntur, annectemus. Vrbs illa, dum Vngari Germaniam inuaserunt, à vicinis condita dicitur, vt Germani, eo loco tuto, ad transuehendas res, vterentur. Alij, dum millesimus supra centesimum, quadragesimus annus agebatur. Ecclesiam ab Henrico Bauariæ duce constructam, Norenbergæ, in honorem S. Egidij, cum ciuitatis erectione, tradunt, ac opus ciuitatis, anno ab illo decimo, fuisse completum. Tunc autem, vnica tantùm arx, muris circundata. superfuit. Cunradus Cæsar, sui nominis secundus, anno salutis 911. ad imperium hanc ciuitatem detulisse, fertur, Henricus autem tertius, ipsam graui obsidione angustauit, accepit, ab incarnationis sæculo millesimo, ac vigesimo sexto: filius huius Cunradi, dum contra partem mouerat, Norenbergam penè deleuit. Henricus etiam filius Friderici secundi, nuptias illic celebrauit, qua tempestate, sex ac quinquaginta viri, tres ac viginti mulieres, aqua absorpti sunt Seditio tantùm vna inter ciues oborta legitur, Caroli quarti Imper. æuo. Et tunc in manus patritiorem, omnia ciuitatis iura, peruenerunt. Hæc ferè omnia, lib. 3. Exegeseos, Germaniæ, Francisci Irenici, excerpsimus, plura in Norinbergensium chronicis & Pij secundi Europa, studiosus lector inueniet.

O.

1. OLISPO, vrbs totius Lusitaniæ primaria, summa loci amœnitate, celeberrimo emporio, perangustis templis, & magnificis Regu-

INDEX.

ſimum, & conclauia multa picturis elegantiſſimis ornata. Quin etiam illud, Pragentium ornamentis adnumerandum eſt, quod Collegium ſocietatis Ieſu habeant, inſtitutum Ferdinando Cæſare A. qui pietatis, & eruditionis fructu, ex eiuſdem ſocietatis Collegio Viennenſi, promanante, commotus etiam Pragenſe inſtituit, & dotauit, cuius prima initia, & fundamenta iecit, D. Petrus Caniſius, Eximius ſocietatis Ieſu Theologus. Varios huius vrbis fortunæ conditiones & caſus, quos temporis ſucceſſu, ſub Regibus Principibusq́ue diuerſis pertulit, breuitatis cauſa omitto. Eos Georgius Handſcius à Limuſo, ex Pragenſium Annalibus, ex quibus & hanc deſcriptionem excerpſimus, admodum diligenter collegit.

Q.

43. QVILOA, oppidum Africæ, Luſitaniæ Regi tributarium.

R.

40. RATISBONA, Clariſſima vrbs, Danubij ripam in Bauaria ſita, à Tyberio Nerone condita, anno quo Chriſtus Ieſus pro ſalute humani generis paſſus eſt. Baioriæ olim metropolis. Hanc regionem antiquitus Norici tenuere. Cuius adhuc portio, trans Danubium ſita, Noricum appellant. Noricis autem Baioarios ſucceſſiſſe, & cùm reperiam vetuſtiſſimos codices, hanc Baioariam appellant, quam Moderni Bauariam dicunt, & a Bois Baioaricum nomen deſcendiſſe, perſuaſum eſt. Cui Strabo vires adhibet, Romani Baios Gallorum gentes è finibus eiecerunt. Inde migrantes circumiacentes Hiſtro loco, cùm Thauriſtis habitârunt. Conſtat igitur eos in Pannonia conſediſſe, & inde facilè in Noricum continuam regionem migraſſe. Quanquam olim deſerta, & Strabo tradit, nunc cultiſſima eſt, magnas & ambitioſas ciuitates habens, & oppida nobiliſſima. Ratisbona verò ornatu cæteras excellit. Pontificiales vrbes in ea quinque ſunt: quarum nunc Metropolis eſt Salcemburga. Ratisbonenſis autem Epiſcopatus olim clariſſimus fuit, cui tota Bohemia ſubiecta erat, hæc vrbs ſeptem nominibus inſignita fuit, quibus in ſuis iuribus & libertatibus claruit. Primò, à ſui conditore Tibernia vel Tiburnia dicebatur, Tiberius enim Liuiæ, Auguſti vxoris filius, & ipſius Auguſti priuignus, quem cùm Auguſtus in filium adoptaſſet, mox magno exercitu comparato, contra Noricos & Vindelicos miſit, qui eos in prælio ſuperauit, & hanc vrbem apud Noricos ædificauit. Secundò, vrbs quadrata, longo tempore dicta, cùm ad quadratam figuram & quadratis lapidibus magnis, muro circundata fuit, vti in reliquijs veterum murorum, retro S. Paulum cerni poteſt. Tertiò hyatoſpolis, vel hyaſpolis ob ruditatem populi agreſtis, qui ore hiante, vt rurales finitimi faciunt, verba hiantia proferebant: vel, ab hyantium aquarum prope ciuitatem confluxu, cùm Danubius, Naba, & Imber, & cæteri fluuij, in latere aquilonari confluant. Quartò, Germenſsheim, à populo Germaniæ, qui eam frequentare ſolebant, vel à Germanico, qui ciuitati præfuit. Quintò, Regniopolis, ob frequentes conuentiones Principum & Regum, vt hodie areæ, turres, ac excelſa ædificia magnatium oſtendunt. Sextò, Imbripolis à fluuio, cùm Imber fluuius, Septentrionem verſus, in Danubium fluit, & vernacula lingua, hoc nomen Regenſpurg, adhuc ſeruat, cùm in tali fluxu olim ciuitas incepta fuerit. Septimò, Ratisbona dicitur, cùm rates ob mercimonia, & tempore Caroli Magni ad bella ibi confluebant, & tanquam firmiter ſita, & ædificijs roborata: hodie Ratisbona appellatur. Baſilica decoratur epiſcopali, ſummo in honore tandem S Petro dicata, prius ob fraternitatem canonicorum Ratiſponenſium, & Remenſium Eccleſia S. Remigij appellata, opus præclariſſimum in vrbe nondum completum. Et cœnobio S Emmerammi, ordinis S Benedicti ampliſſimi, Monaſteriaq́ue dominarum plura habet, præcipuè ſuperius Monaſterium virginis glorioſæ, Inferius, in quo D. Erhardus epiſcopus quieſcit. Plures etiam domus conſecratas & eccleſias, & proprios ſacerdotes. Arnolphus autem Imperator, qui hunc locum, præ cæteris imperij locis, ſummè dilexit, murum ampliauit, & Monaſterium S. Emmerammi incluſit, & plurimum adornauit. A cæde enim Nortmannorum rediens in Baioariam, oſſa S. Dionyſij Ariopagitæ in fine ſuæ ætatis cœnobio tradidit, cum libro Euangeliorum ornatiſſimo, ac literis aureis perſcripto, & demùm apud eos ſepultus. Fuit autem hic ſanctus Dioniſius Athenienſium Epiſcopus, qui vnà cum Apollophane Sophiſta, in Ægypto Heliopoli, quando Chriſtus Ieſus paſſus eſt, ſolem vidit præter naturam obſcuratum, & tetram noctem ſubitò terris obductam, cognouitq́ue mox verum omnium Deum. eodem Sophiſta reſpondente, (vt ipſe ad Polycarpum ſcribit) rerum has diuinarum viciſſitudines eſſe. Ornatur & Ratisbona glorioſo martyre S Emmerammo Epiſcopo. Et S. Wolffgango, eius loci vndecimo Antiſtite, qui monaſterium S. Pauli conſtruxit. Albertus quoque Magnus omnium doctrinarum peritiſſimus, apud eos epiſcopatum rexit. Hæc ferè omnia Argentinenſium Chronica ſuppeditarunt. Quòd ſi porrò Ratiſponenſium Archiuis credendum, conſtat eam vrbem, florente Romano Imperio, populi frequentia potentiſſimam totius Imperij atque Germaniæ fuiſſe. Cincta enim erat ſuburbijs admodum latè patentibus, quæ Perbingam, Pruelam, Prueſeningam, & Wentingam vſque frequentibus ædificijs extendebantur: Alere hæc vrbs potuit vnum & viginti annos ſupra quingentos, delectorum peditum ſex, & equitum millia quinque, quibus ditiones vicinas armorum terrore & defendebat, & in populi Romani officio & obedientia retinebat. Hi quartam legionem Italicam conſtituerunt. Lapideo denique ponte, decem & quinque arcubus fornicato, vtraque Danubij ripa, hoc loci coniungitur, cuius prima fundamenta, Anno Chriſti M. C XXXV. poſita. Et XI annorum tempore, ea pulchritudine, & amœnitate, tam vaſtum opus perfectum fuit, vt vel ea tantum moles, Ratiſponam commendabilem reddat. Quòd ſi quempiam ea diſputatio iuuet, qua probabiliter vtranque in partem diſputatur, an D. Dionyſij Athenienſium Antiſtitis reliquiæ, in Gallia, ſecundo lapide à Pariſienſium vrbe, an verò Ratisbonæ contineantur, is Conradi Peutingeri, Conuiuales de Germania ſermones, conſulat,

50. RHODVS, Mediterranei maris inſulæ & oppidi, validè muniti, nomen prius, Ophiuſa, deinde Staclia, ac demùm Telchin, Ænea Syluio aſſerente, cognominatum: ſeptuaginta in altitudine cubitorum ſolis Coloſſo, perpetua eſt memoria clarum. Quæ quidem incredibilis magnitudinis moles, inter ſeptem ſtupenda naturæ, non immeritò poſita, poſt quinquageſimum ſextum annum terræ motu proſtrata, etiam iacens, videntibus (Plinio aſſerente) miraculo fuit: Paucis pollicem eius amplectentibus, maiores erant digiti, quam pleræq́ue ſtatuæ, vaſti ſpecus, defractis membris, hiabant, ſpectabanturq́ue intus magnæ molis ſaxa, quorum pondere, ingenioſus opifex, id librauerat opus. Sultanus Ægypti cùm Rhodum inſulam inuaſiſſet, ex ære huius ſtatuę, quam confractam offenderat, nongentos camelos oneraſſe, & in Alexandriam terreſtri itinere tranſmiſiſſe fertur. Is enim anno poſt natum Chriſtum 655. Chriſtianis hanc vrbem eripuit. Quam ordinis, religionis, militiæq́ue fratrum hoſpitalis S. Ioannis Hieroſolymitani Rhodiorum, modò Melitenſium Equitum ſocietas, anno ſalutis 1308. recuperatam reſtaurauit. Eamq́ue ad annum Domini 1522. mirificè cultam retinuit. Quo tempore ſic permittentibus ſuperis, in immaniſſimam Turcarum poteſtatem deuenit, cuius etiam nunc tyrannidi patet. Plura de hac vrbe Æneas Syluius in Europæ deſcriptione. Quàm præſtans ac nobilis Rhodiorum Academia fuerit, ad quam non Romani ſolùm, ſed ſapientiſſimi etiam Athenienſes ingenium, ſcientiarum ſplendore exculturi confluxerunt, D Iacobus Middendorpius, ſuis de vniuerſitatibus libris, doctè ac copiosè proſequitur.

45. ROMA, Vrbs tota orbe celebranda, rerum domina in Latio, ad amnem Tyberim ſita, à Romulo conditore nominata Et vndecimo Ezechiæ Regis Iuda, Anno intercidente Aſſyriorum regno, ſecundo aut octauæ Olimpiadis, condita perhibetur. Ambitum eius ex traditionibus Auguſti, Plinius ſcribit, millia paſſus viginti. Flauius Vopiſcus tradit, Aurelium Imperat. ambitum vrbis ad triginta millium paſſuum ampliaſſe. Quod ſi vrbem ad noſtræ ætatis conſuetudinem metiri volemus vix paſſuum millia quatuor decim, omnis Romæ, & Ianiculæ, ſiue Tranſtyberinæ regionis, & Vaticani ambitus, implebit portas ſuburbiorum & vrbis, in vniuerſum numero XXIV. fuiſſe refert Plinius. Liuius tamen, vt paſſim in illius hiſtoria legere eſt XXVII ponit. Portæ autem vrbis, quæ ad præſens extant, hæ ſunt. Ac primum quidem ab Occidente, Popolaris. Deinde, per radices collis Hortorum, ſpatio P. mille Pinciana, piſcis, Collatina dicta. Tum ſenis ſtadijs, abeſt Salaria, quæ olim Quirinalis, Agonenſis, item Collina & Quinquecepis, vt Varro tradit, nominabatur. Exortum ſolis æſtiuum, ſpectat porta D. Agnetis, hęc olim Viminalis, Figulenſis etiam, tum & Nomentana, appellabatur. Sequitur D Laurentij, ſtadijs XII. a D. Agnetis, olim Tiburtina & Taurina dicta. Succedit porta maior, olim Neuia dicta. A maiore, ſtadijs XII. verſus hybernum ſolis exortum, porta D. Ioannis ſequitur, olim quidem Cælimontana dicta. Ab hac ſtadijs V. Gabiuſa quæ nunc clauſa eſt. Proxima Latina. Ab hac ſtadiis, à ſuperiore V. ſemper id nominis retinuit Sequitur, ſpatio paulò amplius, D P. S. Sebaſtiani porta, veteres Capenā, Camæniam, & Appiā dicebant, nec deſunt, qui & Triumphalem, deniq; & Fontinalem dictam tradant. Eſt deinde D. Pauli ſpatia, ab Appia P mille, meridiemq; ſimiliter, vti & illa ſpectat, veteribus, vt quidā exiſtimāt, Trigemina, & Oſtienſis vocitata. Tranſtyberim, intra ſtadium medium, Ripenſis, ad vernum Occaſum eſt, olim Portuenſis dicta. Hinc paulò minus, mille P. in Ianiculo D. Pancratij ſequitur, antiquis Aurelia. Verſus Septentrionem deinde, occurrit, Septimiana, quam aliqui Fontinalem, ab initio dictam volunt. Succedit porta Turrionis, aliter etiā Puſterula dicta. Sequitur deinde pertuſa, pauloq; vlterius, iuxta nobiliſſimos hortos, ædesq; Beluiderij, ſplendidiſſimas, Iulia Poſtrema hinc Caſtello S. Angeli vicina Caſtellana, quæ prius Æneia vocabatur, & hæ noſtris temporibus, vltra, citraq; Tyberim. vrbis Romæ portæ ſunt Tiberis ripa, octo quodam, pontibus, iuncta fuit, quos ita P. Victor recenſet Miluius, quē vulgus nunc perperam, Mollem vocat. Ælius nunc pons Caſtelli S. Angeli dicitur. Vaticanus, qui & Triumphalis. Ianiculus, qui hoc tempore pons Sixtus eſt, Fabricius, vulgò de Quadro Capi, ſeu Quadricepis, Exquilinus: item Ceſtius, nunc S. Bartholomæi. Succedit deinde Senatorius, & itē Palatinus: Iam D. Mariæ Ægyptiacæ appellatus Infrà deinde locus apparet, vbi pons vltimus extitit, quem

tota scriptorum cohors, Sublicium, & Æmilium nominant. Colles septem, citra Tyberim Romæ ab auctoribus describuntur, quorum nomina hæc sunt, Capitolium, Palatinus, Auentinus, Cælius, Exquilinus, Viminalis, & Quirinalis. Trans Tyberim alij duo sunt, Ianiculus, & Vaticanus. Capitolium ab initio, Saturnij nomen habuit, postea Tarpeium, denique Capitolium vocari cœpit, humano capite, in Iouis templi fundamentis, reperto. Diuidebatur in partes duas, Arcem & Capitolium. Arcis ornamenta cunctis Ægyptiorum miraculis erant anteponenda. Circa Capitolium turres erant delubra, similiaq; loca, numinibus consecrata, plus LX. Mons, nostra ætate, propemodum vacuus & inanis, vix enim nunc ibi Senatoris, & conseruatorum prætoria, nullius ferè momenti, cum Aræ cœli, familiæ Minorum, monasterio, cernuntur. Palatinus mons sequitur, in quo, vt Cornelius Tacitus perhibet, primũ, vrbs Roma ædificata est. Et in eo Reges, deinde Consules, postea Imperatores, maiori ex parte sedem habuerunt. Qui plurima atque magnifica in eo extruxêre ædificia, quæ etsi iniuria temporum penitus sunt collapsa, eorum tamen ruinæ tot tantæque sunt, vt passim ab omnibus, summa cum admiratione conspiciantur. Habuit is mons Græcostasin, locum, vbi nationum maximè Græcorum subsisterent legati, qui ad Senatum missi essent: Concordiæ ædem, Senatuum, & ædes Victoriæ, Iunonis hospite, Penatium Orci, Fidei, Apollinis, & plurima alia ædificia, quæ Marcianus in topographia vrbis Romæ, Leander de eiusdem vrbis antiquitatibus studiosè describunt. Liuius quoque inquit, Matrem Magnam Deum, ex Græcia aduectam, in ædem Victoriæ, quæ est in Palatio pertulêre. Fuit & in Balatio, teste Plinio, Phanum, Febri dicatum, & templum D. Augusti, deinde incendio consumptum, C. Calicula, super templũ hoc, ponte transmisso, palatium, capitoliumque coniunxit, cuius & reliquias adhuc conspicere licet. Idem Cæsar Augustus, templum Apollinis, in ea parte excitauit Addidit porticus, cum bibliotheca Latina & Græca, quo in loco, iam senior, sæpè Senatum habuit. Nunc præter S. Nicolai Ecclesiam à Calixto Pontifice ædificatam, nullum, is celeberrimus mons ædificium habet. Qualis autem & quantus olim fuerit, peringentes ædificiorum ruinæ indicant. Nunc ad Cœlium montem veniamus, in quo Vespasianus templum D. Claudij ædificauit. Fuit & in eo phanum Veneris, & Cupidinis, item Paris, aliorumque deorum ædes, aræ, & templa, quorum omnium ruinæ ita confusæ sunt, vt paucis certum locũ assignare liceat. Macellum magnum, Antrum Ciclopis, Lupanaria, cohortes quinque vigilum, Castra peregrina, & Armamentarium. Medio in eius dorso, binæ Aquæductus, superbissimi operis conspiciuntur Nunc Ecclesijs Christianis, mons totus peromatus, conspicitur. Qua ad Palatinum vergit, Monasterium D. Georgij sustinet, ex ædib paternis, ab eo constructum. Inde Sanctorum, Ioannis & Pauli, Ecclesia visitur, vbi quondam Curia Hostilia extitit, in qua Tullius Rex Regiam sedem, Liuio asserente constituit. Sequitur hospitale Saluatoris: & Ecclesia B. Mariæ in Dominica, alteraque S. Stephani Ecclesia circulari forma, multis per ambitum columnis, adornata, olim Fauno sacrata, vt ex titulo quodam, ibi reperto, omnes consentiunt. Cernitur ad huius montis sinistram SS. Quatuor coronatorum Ecclesia, & Erasmi monasterium. Proximum noui operis, in monte Cœlio, est Xenodochium Lateranense, & in eiusdem montis extremo Basilica Lateranensis, sic cognominata, quòd in Lateranorum nobilissimæ gentis ædibus, ædificata fuerit. Ea, sanctissimis Apostolorum capitibus, venerabilis, & nobilissima structura, toto orbe celeberrima, à Constantino datâ B. Syluestro, Constantiniana Basilica, appellatur, Pontificum Romanorum primaria sedes. Visitur quoque in monte Cælio, porta maior, Neuia dicta. Et Amphitheatrum à Statilio Tauro Augusto positum, semidirutum. Et alia S. Crucis Basilica, ab Helena Constantini matre constructa. Eo loco, vbi templa erant Veneris & Cupidinis, coniunctumque est monasterium, quod Carthusiensibus nunc incolitur. In Auentino monte, locisque circumiectis, multa cùm templa celebria, tum alia summi splendoris ædificia, fuerunt, videlicet, Ara Herculi, ab Euandro posita, phanum Iunonis, Dianæ, Mineruæ, & Lucinæ. Et in vertice, Lauretum, Ioui sacratũ est, Libertatis ædes. Nunc B. Sabinæ Bonifacij & Alexij monasterium habet, alioquin totus vinetis contectus. Exquilinus mons sequitur, quem Varro duas in partes diuidit, nobiliorem esse scribens eam, quæ à foro, post ea Traiani vocato, nunc à turre Comitum, ac Militiarum incipit, & per montem Cabellinum, perq; Thermas Diocletiani, ad D. Laurentij portam vsque protenditur. Altera pars, ea loca continet, quę inter Diocletiani Thermas, & Marij Tropheos intersunt. Et ea celeberrimã Ecclesiam, S. Mariæ maioris sustinet. Habuit Exquilinus olim ędes, cùm Deorum, tum hominum amplissimas & magnificentissimas. A turri militarium ascendendo, ruinæ Thermarum Constantini cernuntur, & ingentes seminudorum marmoreæ statuæ. Inde loco penè contiguo, Caballi marmorei, quibus viri seminudi, lora tenentes, insident, magno artificio, facti, quorum alter, Praxitelestiani, & aliorum clarissimorum virorum Thermæ. Fuit in eodem colle Macellum, vbi nunc Ecclesia S. Viti conspicitur, cuius vicinus est Arcus triumphalis Calieni. Plurimæ sunt in hoc monte Ecclesiæ veterum ædificiorum ruinæ, quę omnia absque tædiosa verbositate, referre minimè possumus. Collis Vimianis, Aram Iouis Viminei, quondam habuit templum Syluani, Lauacrum Agrippinæ matris Neronis, Thermas Olimpiadis & Nouati, in eo loco, vbi nunc D. Pudentianæ est templum. Et Bibliothecam Vlpiani, in qua libri lintei, atque elephantini, Principum gesta, & S. C. cruci continentes seruabantur. Alijs insuper ædificijs, hunc montem exornatum quondam fuisse, ingentes ruinæ testantur. Mons Quirinalis, longitudine, Viminali est similis, at amplius in latum patet, sunt enim qui collem illi alium, inter portam Collinam, & Collatinam adiungant, vbi characteribus Ægyptijs inscriptus, Lunæque quondam, vt nonnulli prodiderunt, dedicatus, iacet obeliscus. In valle Quirinali fuit fortunæ publicæ, ædes. Paulò altiùs, Turris Militiarum, in qua Traiani milites olim stationem habuere. Thermæ Cõstantini Domus Corneliorum, Domus Pomponij Attici, fuit in ea Quirinalis parte, quæ ædi tunc D. Vitalis incumbit Templũ Quirini: Horti Salustiani Campus sceleratus, in quo Vestales, incæstiæ, viuæ defodebantur. Habuit & plurimas alias ædes sacras hic mons, sed quo in loco fuerint, non ita exploratum habetur. Postularet nunc ordo, vt vrbis quoque planæ ædificia & celebriora loca diligentius perscrutaremur, cæterùm cùm ob incredibilem, tam publicarum, quàm priuatarum ædium frequentiam, commodè id fieri nequeat, quin in immensum, lectorum etiam tædio, excresceret oratio. Itaque Publ. Victorem sequuti, Laconia breuitate, quæ ab alijs integris etiam libris, pro rei magnificentia descripta sunt, recelebimus. Aquæ, & Aquæductus per varias vrbis regiones XIX. inueniuntur, Tabernæ XI. Amphiteatra & Theat. III. Curiæ XXXV. vt D. August. in Psal. 12. Circi III. Obelisci. VII. Arcus marmorei XXXVI Campi VIII. Fora XI. Bibliothecæ XXIX. Obelisc. V. Viæ XXIX Capitolia II. Colossi duo Columbæ cochlides duæ. Macella II. Ludi IV. Naumachiæ V. Nymphea XVI. qui magni XXIII. Deaurati LXXX. Eburnei LXXIV. Ædes CCCC. XXIV. Vicomagistri DC LXXII. Vici CCCCXXIV. Caratores XXIV. Insulæ per totam vrbem numero quadraginta sex millia sexcentæ duæ. Domus M. DCC. LXXX. Balnea DCCC LVI. Lacus M. CCC LII. Pistrina CC. LIV. Lupanaria XLV. Larinæ puplicæ. XLIII. Cohortes prætoriæ X. Vrbanæ IV. Vigilium VII. quarum excubitoria XIV. Vexilla communia II. Castra equitum, Salgamariorum, peregrinorum. Quàm multis autem, magnificis, ac penè immortalibus ædificijs, multo labore, summa arte, & infinitis sumptibus vrbs Romana exornata fuerit, explicari vix poterat. Quæ, etsi maiore ex parte, iniuria temporum (vt in hominum vita nihil est perpetuum) interiere: reliquiæ tamen, & ruinæ illorum, quæ hodie extant, adeò sunt immensæ, & mirandum in modum se extollunt, vt ab extremis orbis partibus, plurimos ad se visenda iugiter, & alliciant, & attrahant, qui eas contemplantes rerum magnitudine ita obstupescunt, vt ab illorum contemplatione, vel inuiti abscedant, contendantque, fieri non posse, vt, aut ciuium Romanorum opera, aut Regum potentia, aut vllis principum diuitijs, sed vel gignantum manu, vel diuina potius virtute, ædificia illa fuerint excitata. Quæ cũ Georgius Cassander, anno salutis M. D. XLIII. cum stupore videret, hoc ex tempore carmen lusit.

Qui miseranda videt, veteris vestigia Romæ,
Ille potest meritò dicere, Roma fuit.
At, qui celsa nouæ spectat pallatia Romæ.
Hic poterit meritò dicere, Roma viget.

Præterea alia plurima, religiosorum hominum, amplissima cœnobia, iam hoc tempore habet in vrbe Romana veneranda, nominis Iesu societas, domum Professorum, ipsius societatis quasi parentẽ, ex qua velut ex matrice quadam ciuitate, P. Ignatij, primi societatis institutoris opera, & consilio, Coloniæ sunt, in diuersas mundi nationes deductæ, & propagatæ. Tum etiam eiusdem societatis collegium, est Romæ, Francisci Borgiæ, Ducis Gandiæ impensis, primo Anno Domini M. D. LI. institutum. Deinde Pij IV. Pontificis auctoritate & hortatu, à nobilissima D. Victoria Tolfia, Pauli IV. ex sorore nepte, Anno salutis M. D. LX. magnificis est amplificatum ædibus. Quinetiam eiusdem societatis alumni, Germanico, in vrbe Collegio Anno Christi M. D. LII. præficiuntur à Iulio III. Pont. instituto, & postremò à Gregorio XIII. Pont. Max. Anno ab orbe redempto M. D. LXXIII. fundatione D. adolescentum studiosorum, Germaniæ nationis, adaucto. Domum insuper nouitiorum S. Andreæ, in vrbe, eadem Iesu societas habet, sub Pio IV. liberalitate Illustrissimæ Ducissæ Columnensis dotatam. Et pœnitentiaria domus, S. Petri Romæ à Pio V. Societati est attributa. Seminario denique Romano, ex instituto Concilij Tridentini, à Pio IV. magnificè dotato, Domini de societate Iesu præficiuntur.

27. ROSTOCHIVM ducatus Megapolensis, Saxoniæ finitimum, celebreque oppidum, optimarum artium Gymnasio, quondam florentissimum.

36. ROTENBVRGVM: Franconiæ oppidum, ad Tubarum amnem situm.

9. ROTOMAGVS, Normandiæ Metropolis.

S.

56. SALA, Mauritaniæ oppidum, Regum fessæ sepultura illustre.

31. SALZBVRGVM, vetustissimum Norici oppidum, nunc cultissimæ Bauariæ Metropolis, Iuuania dicta, à iuuando, eò quòd

quod ſal iuuet. Alij à Iuuaro fluuio, Teut. die Saltz, vnde Otto lib.5.c.3. Virgilium quendam vocat Epiſcopum Iuuauienſem. Dicitur & Petreia: · Ptolom. Gamanadurum nuncupatur. Hanc ciuitatem Iulius, victis Germanis, ac ſecundũ aliquos, arcem ibi, Teut. Haſſenburg / condidit. Attila hanc deſtruxit, verùm à Ruberto eorum Epiſcopo: Anno Domini octuageſimo ſupra quingenteſimũ, inſtaurata eſt. Hic Epiſcopus, quem Patriarcham nos vocam⁹, reſidet, & altare, cuius ſimile non videri credunt, cernitur AEneas Iuuauietenſem, & Arnimenſem dici, ait. Metropolicam inſignem inter Bauaros, opibus & authoritate memorabilem vrbem, Antoninus pius, in Itinerario, huius ciuitatis meminit, eam Iuuauiam dicendo, alij etiam hanc vrbam Budacum dictam fuiſſe, aſſerunt à Ptol. Hæc Franciſcus Irenicus, lib.11. exegeſeos Germaniæ

32. CAPHVSA oppidum, ad dextrum Rheni latus, iuxta Hercineam ſyluam, agro admodum fœcundo gaudet, exciſiſque Nigiæ ſyluæ arboribus, plantatæ ſunt in earum locum vites frugiferæ. Ex ſolitudine factus eſt Paradyſus amœnus Siquidem occupat hęc ciuitas, locum omnibus modis commodiſſimum. Ad meridiem Rhenus incluſus alluit mœnia, & a tergo verſus Septentrionem, lenis aſcendit mons, qui æſtiuo tempore vireſcit hortis & vineis. Eſt autem vinum loci illius inſigne, quum mons vitifer reſpiciat Meridiem. Loco traiectus naualis, hodie eſt ligneus pons. Parum infra ciuitatem Rhenus, varijs montium impedimentis incitatus, cum rupibus coartatur, terribili fremitu eluctuat, tandemq; ingeniti impetu per præceps alititudine 40. aut 50. cubitorum, ruit. Habet tamen cataracta illa primum in rupibus gradus quoſdam, ac deinde tanta vehementia in imum delabitur, vt tota aquarum moles in ſpumam & nebulam reſoluatur: Ego nunquã ſine horrore potui videre ſtupendam iſtam Rheni præcipitationem. Incolæ vocant cataractam illam, den Lauffen quod ſignificat curſum Ibi nullæ poſſunt deſcendere naues, alias in mille frangerentur partes, nec poſſunt huius ſaxi altitudinẽ ſuperare quicunq; piſces etiamſi eſſent Morſi aut Roſmari, qui aduncis ſuis naribus, nullam non poſſunt conſcendere petram, hic enim obſtat aquæ impetus. Cæterũ Rhenus ſub oppido Lauffenberg petris artatus, ſpuma apparet albiſſima præ fremitu, & colliſione: Tandem atrox ſpumam, amplo gurgite ad Auguſtam Rauricam deuoluitur. Fuit autem Schafhauſia, tẽpore Friderici II. ciuitas imperialis, & deinde ſub Ludouico Bauaro, circa Annum Chriſti, 320 vna cum Rheinfelden, Nevvenbutg & Briſaco impignorata Duci Auſtriæ. Deinde verò, tempore Concilij Cõſtantienſis, anno ſcilicet. 415. fuit rurſum libertati ſuæ reſtituta, erepta Friderico Duci Auſtriæ. Poſtea, eadem ciuitas, inijt fœdus cum Heluetijs, ad certos aliquot annos, atq; tandẽ perpetuo fœdere obligauit ſe illis. Habet quoq; ciuitas iſta vetuſtũ & opulentũ Monaſteriũ, quod olim conſtruxit comes Eberhardus ex ueuia, appellatumque eſt ratione naualis traiectut, Nauium domus, Germanicè Schiffhauſen, id quòd expreſsè in vetuſto Codice, à ſancto Georgio, Monaſterio Nigræ Syluæ, huc Baſilæam allato inueni. Fuit aũt Monaſterium illud magnis inſtructum impenſis, adductæq; ſunt in gentes colũnæ lapideæ, quarum adhuc 2 in templo viſuntur, habentes ſingulæ in longitudine 7. pedes, & in cõplexu. 9. Cõſecrauit Monaſterium iſtud Papa Leo nonus conſanguineus memorati Comitis Eberhardi, Anno C. 052. Hæc eſt Munſteri Coſmographia

6. S. SEBASTIANI, portu & tutiſſima nauium ſtatione, Hiſpaniæ, in regno Guipazcoa, inſigne oppidum.

37 SED VNVM Primarium Valeſiæ oppidum, arte & natura munitum bifido monte ab Oriente ceu propugnaculis defenſum, arcibus binis, & cathedrali, Valeria Eccleſia illuſtre, incolæ vtriuſq; linguæ ob Gallicarum & Germanicarum, orarum confinia callentiſſimi Quam fertilem agrum habeant, dici nequit, Nobilius vinũ, & meliorem panem non licet circumquaque inuenire. Habet hortos & pomaria, atq; prata, valde bona. Apes recõdunt apud eos mel in tanta copia, vt per integrum annum illis ſuppetat mel ex aluearíis. Abundat quoque regio illa, præſertim circa Sedunum, valdè pretioſis caſeis, habẽt & optimos piſces in Rhodano, maximè teurtas, eaſq́ tanta magnitudine, & pondere, vt adæquentur interdum triginta libris vulgaribus Parant quoq; multas ſalitas & exiccatas carnes, præſertim à pinguioribus ouibus, & caſtratis arietibus. Non fumo indurant carnes, ſed ſalitas exiccant in aere, & poſtea reponunt in ſtramine. Delectantur huiuſmodi carnibus ouillis magis, quàm ijs, quæ fumo macerantur. In præcipitijs verò altiſſimorum montium, venationem habent copioſam ibicum, capricornorum, murium alpinorum, nobiliſsimarum auium, puta Phaſinorum, Gallorum ſylueſtrium, Parniſarum, Perdicum, item Vulturum, Fulicarum, &c. Habent autem omnes alpes communem cum Valeſianis hanc venationem ferarum & auium.

48. SENA, Peramœnæ Italiæ oppidum elegans, pulcherrimarum vrbium decore præſtans, veluti pernobilibus, magnificiſque ædificijs, auguſtiſſimo templo, ſpacioſis ornatiſque foris, fontibus, ac hoſpitali ampliſſimo (quã miſericordiæ domũ, non immerito dixeris in quo præter ædium auguſtam formam, magnus ordo ægrorum votis ſeruientium, conſpicitur. Incolæ, Chriſtianæ religionis cęremoniis admodum ſunt addicti, ciuilitate, comitate, ac moribus elegantiſſimis inſignes. Chriſti Seruatoris Euangelium ciuitati primus tradidit D. Anſanus, Tranquilli Romani F. quem ad Arbiam amnem Calendarum Decembrium die Lyſias Proprætor ob fidem in Chriſtum, ſecuri percuſſit. Concilium hic generale Nicolaus II. Pont. Maxi. egit, centum & triginta Epiſcoporum, quo ſtatutum, quòd in Decretis Patrum tertia & viceſima diſtinctione legitur, Põtificis Romani eligendi ius, penes Cardinalium Collegium eſſe tãtũ oportere. Viros illuſtres ſena, quorũ virtute, nõ ſolùm per Italiã omnem, verùm etiã alijs orbis partibus inclyta eſt, & qui beatorum ordini ſunt adſcripti, plurimos edidit Pontifices etiã Romanos, Sena dedit Alexandrũ III. quem ſanctitate vitæ, patientiaq́; ſingulari Pſeudo Pontifices quatuor, aduerſum ſe Friderico Ænobardo ſuſcitatos, glorioſiſſimè ſuperaſſe, Platina, Blõdus, & Sabellicus, tradunt. Præterea duos pios, alterũ & tertium ex eadem Picolominea familia Horũ prior Aeneas Syluius ante dictus, vir eloquens & doctus fuit, excellentiq́; virtute, viam ſibi ad illã dignitatem muniuit. Opera litteraria multa, cùm elegantia, tum erudita reliquit, nominatim aliquot epiſtolarum libros, orationes, opuſculum, quanquã imperfectum, quo de Conſtantini donatione diſputat, cum deſcriptione Europæ, ac hiſtorijs quibuſdam. Vitam eius Platina perſcripſit, ac item alius auctor quidam, admodum exactè. Poſterior pius huius nepos fuit, vir doctus ac prudens: ſed haud diu in Pontificatu ſuperfuit, magno ſui, apud omnes deſiderio relicto. Situs vterq; eſt, in ſacello D. Andreæ apud D. Petrum Romæ. Cardinales Sena plurimos habuit. Præterea tam multos Eccleſiæ Præſules, alios videlicet Archiepiſcopos, Epiſcopoſque, tam multa deniq; clariſſima doctiſſimaq; ingenia, hæc vrbs genuit, vt omnes memorare nimis longũ foret. Agrum habet bonũ, amœnum, fructiferumque ac frumento, cæteriſque frugibus vberem. Qua in mare vergit, maritima regio, dictus vulgo, copiam frumenti maximam præſtat, quanquã infrequens colonis, præcipueq́ menſibus æſtiuis, & autumno propter cœli vitiũ, ijs enim temporibus, homines hic frondium propè virentiũ colore ſunt, propter morbos corporum, qui maligno aere generantur. Eſt in hac vrbe ſocietati Ieſu collegium inchoatũ Franciſci Mendozæ Cardinalis opera, Anno Salutis, M. D. LV.

56. SEPTA, Vrbs Mauritaniæ maxima, opulentiſſima, munitiſſimaq́, in ora maritima, freti Gaditani, ea propinquitate ſita, vt inde amœnus in Granatæ oram pateat proſpectus, atque hinc animalia dinoſcantur, quòd eius interualli latitudo 12. tantũ ſit miliarium. H c vrbs a Ioanne eius nominis I. Luſitaniæ Rege, ope atq; induſtria filij ſui Henrici expugnata, maximam Chriſtianis, & potiſſimum quidem Luſitaniæ incolis, occaſionem dedit armis latius euagandi. Cùm enim Heroica Henrici virtus, admodum clara in Septæ expugnatione appareret, hoc inſtitutum, quò Chriſtianorum pomeria latius extenderet, proſequi longius voluit. Claſſes igitur ædificauit, quibus Africæ littora, & eas Mauritaniæ regiones, quæ extra fretum, ad Auſtrum pertinent, infeſtas redderet. Deinde, cupiditate incenſus, terras ignotas explorandi, dedit operã, vt ij, quos claſſibus præficiebat, multò longius progrederentur. Quo ſtudio factum eſt, vt partim hominum fortium induſtria, partim variæ tempeſtatis euentu, non ſolùm bona pars Africæ, quæ ad Aethiopiam pertinebat, verùm & inſulæ permultæ, in Oceano, ſub imperium Luſitaniæ ſubiungerentur. Quo autem terræ, ad quas noſtræ naues appellebant, erant magis longinquæ, maioraque in illis monſtra verſari dicebantur, eò magis animus Principis optimi flagrabat ſtudio remotiora perueſtigandi. Fuit enim Henricus, vir animi maximi & religionis ſanctitate clariſſimi. Neque tantum elaborabat, vt nomen ſuum clarum redderet, quàm vt Chriſti religionem propagaret, ad quod nihil magis vtile putabat, hac nauigatione, vt poſſent Chriſti nomen apud barbaras nationes, à ſitu noſtro diſiunctiſſimas, ad omnium ſalutem prodi. Hæc Hieronymus Oſorius Algarbiorum, in Luſitania, Epiſcopus, lib. 1. de clariſſimis Emanuelis Regis facinoribus.

32 SOLOTVRVM, Quaſi ſolis turris Heluetiæ, oppidum, mira antiquitate celebre, vbi S. Vrſus de legione Thebæorum, vna cum LX. ſocijs, quam ex Augauno Valeſiæ oppido veniret, ſub Cæſare Diocletiano, pręſidi autem Hyrtaco, capite truncatus eſt, pro Chriſti nomine Illi verò, ſinguli decollati, acceptis capitibus ſuis, vt Legenda illorum habet, geſtauerunt ea ad ſpatium, centum, aut amplius paſſuum, vbi & ſepulti ſunt à fidelibus in littore Altolæ præterfluentis fluuij, qui locus poſtea mœnibus ciuitatis eſt incluſus, habetq́ue hodie ſacellum, quod ad S. Petrum vocatur. Producit huius vrbis ditio, ſicut & Tygurienſium, Curienſium, & Glarenſium terra, arborem Taxum appellatam, quam ob vſurpatum officium, Græca voce, Oplon quoque vocãt, quod ſcilicet optima ſit, pro baliſtis ligneis & arcubus faciendis, quibus potiſſimum noſtro æuo, Angli vtuntur, & ex Heluetia, in magna copia ad eòs deferuntur Germani hanc arborem (Yben) vocant, eſtq́ue abicti, aut potius larici ſimilis, quantum attinet ad virorem, quem hyeme tamen, non vt larix, abijcit. Sed non creſcit in tantã proceritatem, vt abies, quin magis inſtar piri diffluit in latum. Finditur truncus arboris in plurimos palos, qui deinde adaptantur arcubus. Habet autem arbor ſub cortice duplicem regionem: exterior eſt alba, & interior rubea, nec vna ſine altera valet pro arcu faciendo. Alba in arcu habet ſuperficiem conuexam, rubea verò concauam. Quod ſi ex ſolo ligno rubeo faceres arcum, ille extenſionem ferre nequiret, ſed illico frãgeretur, ſicut è contra, alba ligni pars, flexuram quidem, quantumlibet magnam, patitur, & impetum iaculo non confert, ſed dũ curuatur, prohibet fractionem & rubeum vim ſuppeditat excuſſo telo. C eſcit etiam hæc arbor in Auſtria, Vngaria, & Dania, ſed Heluetia dicitur illis præſtare, amaturq́ue ab Anglis. Fert autem arbor iſta baccas rubeas, quibus læthale ineſſe dicitur venenum, præcipuè in Hiſpania Nutriri dicuntur hoc fructu, Feræ ſylueſtres, vnde & Maximilianus Cæſar ægrè tulit huius arboris refectionem. Fumus eius dicitur necare mures: Munſterus.

INDEX.

34. SPIRA, Ciuitas episcopalis Germaniæ,ampla , quàm Rudigerus tricesimus eiusdem vrbis Episcopus,ciuitati addidit: alij verò altiorem originem afferunt.Conradus II.Ecclesiam ibi fundauit,& filio suo Henrico,ad perficiendum reliquũ opus reliquit.Et aũt hęc ciuitas penè ab omnibus Imper. dotata : multi etiam Imperatores illic sua ossa cõdiderunt:veluti Henricus, Conradus, Rudolphus, & alij,quorũ memoria in quadam tabula choro infixa,prorogatur, & ab Ottone Frisingensi in Chronicis adducuntur. Lotharius hanc vrbem obsedit,anno 1 26.authore Sigeberto,Ecclesia illic,post mortẽ Ottonis Episcopi Frisingẽsis,igne populabatur,vt collegit Radeuicus,l. .c.3.de gestis Friderici.Plura præterea , de eius flagratione Aeneas Syluius protulit.Cõradus II.Ecclesiã Guidonis construxit, priùs ad S.Ioannẽ dictã,& reliquias eius huc traduxit.autore Episcopo eorũ Sigibaldo. Est & illic Ecclesia S Germani,cuius canonici olim in Sintzheim Wormatiẽsis diœcesis residebãt, Dagoberto constituti,hos Ioannes Episcopus Spirensis huc traduxit. Venit tẽpore Contadi III.S Bernhardus ad Spirẽses,cuius vestigia in Ecclesia adhuc supersunt.Receus autem nomẽ est Spira,& qaod nulli veterũ constabat ante Henricorũ & Ottonũ tempora. Otto enim Frisingensis l.7.c.16 & Ligurinus inter antiquissimos referuntur, qui Spiræ méntionẽ fecerunt:priscorum enim omnes Spirẽses , Nemetes dixerũt, quemadmodum Cæsar in primo,Cornelius Marcellinus l. 6 Pl. l.4 c.17.Ptol l.2.c.8.Strabo:etiam recẽtiores,veluti Orosius,Eusebius,Hieronymus dist.12.epist. 3. Nunc verò Spira , vt Peutinger asserit, mola nuncupatur,vnde Sebastianus Brant:

Inter Germanos quondam celeberrima Spira,
Quondam hac à molis,nomen habere studens.

Vnũ,quasi inter mundi miracula , recensendum adducere placuit, vt opus in Germania non alibi visum Oliueti montem, Christi passionem referentem,quod planè tanto sumptu indigebat,quanto olim aliquod paruũ oppidum. Huc vsq;Frãciscus Irenicus.Est in hac vrbe societatis Iesu Collegium , à Capitulo Canonicorũ cathedralis Ecclesiæ institutum,atq; dotatũ. Cuius hoc tempore Rector est D. Petrus Agrippinensis,scientiarũ & literarũ nitoribus perpolitus

40. STRAVBINGA, ad Danubij ripas Bauariæ oppidum

32. SVLTIA, Heluetiæ vicus,libertatis amantissimus , ad confœderatam Suitensium societatem,contra effrenatam nobilium insolentiam,Anno Christi M. CCC. XV. recipitur.

32. SYLVANIA Heluetiæ vicus,eodem cum Suitia anno,ad Helueticum fœdus admittitur.

T.

56. TINGIS,ampla Mauritaniæ ciuitas,ridicula quorũdam Historicorum opinione,conditorem habuit Sedded,Had filium, qui, vt aiunt,totius mundi imperium gerebat. Huic in mentem venisse dicunt,vt vrbem exstrueret,quæ pulchritudine cum Paradyso terrestri certare posset: Muris igitur æneis vrbem cinxit, domib. tecta addidit aurea & argentea , in quorum structuram maxima a totius orbis ciuitatibus tributa exegit Classici verò Historiographi à Romanis in oceani littore , ijs temporibus conditam affirmant , quibus & Granatæ regio subacta fuit.Distat à Freto Herculeo triginta ferè milliaribus,à Fessa autem,centum & quinquaginta.

3. TOLETVM , in medio Lusitaniæ prouinciæ;quod cæteras Hispaniæ regiones vbertate soli,cælique serenitate superat, in alto atq; aspero loco situm , vrbs admodum est diues, multis & magnis mercatorum cõmercijs , que hinc ad omnes ferè populos Hispanię deferuntur. Quæ res causa est,vt hæc ciuitas rebus omnibus abundet,quas afferunt multi,qui veniunt, vt res alias venales , ad alios populos deferant.Hac itaq; rerum cõmutatione,continuoq; commercio, res Toleti vilius venduntur,quam in locis vnde vehũtur. Est aũt ciuitas diuisa in regiones tres & viginti. Quas nobilitat & illustrat amplissimũ & pulcherrimum templum. Quod,meo iudicio sacras omnes ædes,& forma cõspicua,& magnis ædificijs, sacerdotumque ministerijs,& ditissimis ornamentis antecedit,in quo templo,fenestræ speculares cõplures,& imagines pulcherrimæ , varijs colorib.admirablies & antiquas historias teferentes, cõspiciuntur. Vbi perlucida specula septingenta, quinquaginta numerauimus. Est præterea templum non solùm maguũ,pulchrum,splendidũ,sed etiam opulentũ.In cuius sacellis,quæ capellæ vocantur, & sunt numero plures,altaria sunt ornatissima.Est operæ pretium , & res admirabiles videre singulis diebus,& præcipuè festis , huius Ecclesiæ sacerdotes supplicantes,nunc aureis,nunc argenteis, modo sericis, aliquãdo purpureis,& nonnunquam gẽmatis ornamẽtis & pretiosissimis indutos,rem diuinam celebrantes,& horas canonicas cõcinẽtes. Huius Ecclesiæ antistes,in Hispania,secũdus est à Rege,nõ dignitate solùm,& authoritate,verùm etiam populis, vectigalibus, & potentia. Sub cuius imperio,præter alios minores populos, oppida nobilissima,ac memorabilissima septendecim gubernantur. Ex quibus magnus Ecclesiæ Toletanæ redditus exigitur. Cuius summa est,vt accepimus,anno quolibet ducẽtorum millium ducatorũ. Sunt in hoc sanctissimo tẽplo,portæ,numero sex,tres ad Occidentem,duæ ad meridiem,& vna ad Septentrionem. Quæ sunt omnes grandes & pulchræ,laminis æreis adornatæ,multisq; sanctorum simulachris & imaginibus,& antiquis historijs cõspicuæ. Sunt & pulpita duo pulcherrima,atq. ditissima.Est altare,in quo D Illephonsus celebrauit,acceptis ornamentis ad sacrificandum necessarijs , à virgine Dei genitrice. Sed quid præterea dicã de sacrario,& de magnis diuitijs,& sanctorum reliquijs , quæ in eo sunt admirabiles? Quid de sacellis,& altaribus huius tẽpli,quæ capellę vocãtur , adornatissimis? De ea præsertim,quã Cabildum vocãt,aureo tecto & omni Pontificum,qui hactenus huius Ecclesiæ fuerunt , imaginib. ornatissimæ.Distribuũtur in hac Ecclesia , multæ pauperibus eleemosynæ singulis diebus, & octo minæ cocti panis hominibus probis,& inopia laborantibus,qui mendicare erubescunt.Antistes prętereа triginta pauperibus quotidie largitur alimenta. Qui magnas etiam confert eleemosynas viduatis, pauperibus & orphanis , virginibus maritãdis,cæterisq; multis hominibus,necessitate coactis. Facit & Toletũ,fœlix ac opulentum Tagus amnis , diues ac amœnus,qui Toletanis pisces optimos propinat,hortos irrigat, materiam multam è nemoribus longè distantibus, euehit. Cuius aqua, quę per aureas arenas defertur,est valdè salubris,& Toletanos hortos irrigans,causa est,vt fructibus & herbis hortensibus tota ciuitas abũdet,vtraq; siquidem ripa fluminis,Orientẽ versus, hortis & arboribus ad passuum millia ferè quinque,fertilissima est,& ad Occidentem tantundem.Ad Meridiem verò, & Septentrionem, præter vineas multas,sunt etiam amygdalorum & aliarum arborum,quasi nemora iucundissima,seruiunt Toleranæ ciuitati, tanquam dominæ,multis ac varijs rebus,oppida multa , pagorumque maximus numerus , qui quidem Tóletanam hanc vrbem diuitem faciunt,& omnibus rebus abundantem,&c.Hæc ex Marinæo Syculo descripsimus.Multi etiã alij viri doctissimi de huius vrbis magnificentia, eruditissimè scripserunt. Anno salutis 155 .Accersiti sunt domini de societate.Iesu ad vrbem Toletanam , atq; in nobilissimã, & amplissimam domum, quam olim Ioannes Siliceus,eius vrbis Episcopus, exædificauerat,& in Clericorum vsum instruxerat , sunt recepti.

19. TRAIECTI nomine, duo oppida vocantur,alterũ , inferius, apud Batauos,alterum superius in Thungris. De illo,hunc in modum Aeneas Syluius:Nec desunt, qui Traiectum nobilem vrbem in Hollandia sitam dicant,nobis haud alienũ esse videtur, aliquando Phrysiæ Traiectenses,aliquando Hollandiæ traditos esse,vt sæpè regionum terminos dominantium imperia mutant Nostra quidem ætate , neque Phrysiæ,neque Hollandiæ dantur. Principatus Ecclesiæ.Traiectensis Imperatori tantum subijcitur,latamq; possidet terrã,diuersis Rheni meatibus interclusam, cui ab Oriẽte Phrysij,à Meridie Westphali iunguntur. Hollandia Septentrionem excipit,ab Occidente à ducatu Gelriæ , Rheno flumine disiungitur. Imperitissimè verò, ne dicam fallacissimè , nonnulli ætate nostra, Traiectum Gallicæ nationis ciuitatem esse dixerunt, cùm de Pontificis ageretur electione. Nam quo pacto Traiectum Galliæ dabimus,trans duo Rheni brachia situm , quando & qui cis Rhenum habitant,Colonienses,Cliuensesque,constat esse Germanos ? Traiectensium quippe situs,mos,sermoq; Germanicus est. Traiectu diues & populosa ciuitas est. Episcopus vrbis II. millia pugnatorum si quando necessitas ingruit,educit ad bellum,forma viris ac mulieribus egregia.Ab exterorum incursu, & aquarum inundatione , & propria virtute defenduntur. Potus genti ceruisia,vinum mercatores afferunt.Hucusque Aeneæ Syluij verba retulimus.

36. TREVIRIS ad Mosellam flumen , vrbs primaria Galliæ Belgicæ,miram antiquitatem redolens, hoc rempore amplissimo Archiepiscopatui Treuirensi appellationem præbet. Treuirorũ ciuitas,authore Cæsare,longè plurimum totius Galliæ valebat equitatu,magnasque habebat copias peditum.Pomponius mela, clarissimos Belgarum tradit esse Treuiros,& horum opulentissimũ oppidum Augustam Treuirorum vocari,cuius & Ptolem.meminit,Cor. Tacitus, Coloniam Treuirorum subinde nominat. Scribit Cæsar, Treuirorum ciuitatem propter Germaniæ vicinitatem, cottidianis exercitatam bellis,cultu & feritate,non multum Germanis absimilem fuisse,neque imperata vnquam,nisi exercitu coactam , fecisse. Paulini Treuirensis Metropolitani Galliarum Episcopi,qui contra Arrianos egregiè pugnauit,Theodoritus meminit, in Historia tripartita.Hic etiam Athanasius Alexandrinus exulauit. Vrbem Treuirorum Ausonius Burdegalensis hoc epigrammate celebrauit.

Armipoteus dudum celebrari Gallia gestit,.
Treueriaq; vrbis solium quæ proxima Rheno.
Pacis vt in media gremio,secura quiescit.
Imperij vires quod alit,quod vestit,& armat.
Lata per extentum procurrunt mœnta collem
Largus tranquillo prælabitur amne Mosella,
Longinqua omnigenæ vectans commercia terræ.

Litterarijs nunc ornamentis hæc vrbs mirificè decoratur,idq; larga Reuerendissimi Treuirensis Archiantistitis D. Ioannis Petra munificentia,& liberalitate,qui collapsæ propemodũ Vniuersitati,Dominos de societate Iesu maxima,& studiorum gloria, & iuuentutis Treuericæ vtilitate , & haud pœnitendo denique religionis cultu, præfecit. Cuius quidem instituti fructu Reuerendissimus , Illustrissimusque eius Successor , D. Ioannes ab Els,eiusdem vrbis Archiepiscopus incitatus,Collegij fundationem auxit, atque dotauit.

32. TVGIVM,Germanicè Zug, regionis eiusdẽ nominis primariũ oppidũ,Heluetico fœderi, incarnati verbi, an 1352. adsociatum

8 TVRO, Galliæ Turonensis ciuitas Metropolitica

32. TIGVRVM , vulgò Zurich , vetustissimum Heluetiæ oppidum,de quo plura Munsterus in sua Cosmographia.

56. TZAFFIN,munitissimum Aphricæ oppidum.

V.

43. VALISOLETVM,vide Pincia.

43. V E N E T I AE,vrbs in intimo maris Hadriatici sinu, nostro æuo omnium celeberrima,opulentissimaque,cuius tanta magnificentia ac dignitas, vt etiam illi,qui hanc perlustrarunt, admirari eã potiùs,quã dignis laudem elogijs,celebrare queãt. Cui quidẽ vrbium

I N D E X.

bium omniũ reginæ ac dominæ, cùm id optimo iure ac merito detur, quod Macrobius in I. Saturnal. de Marone his verbis ſcribit: Eius, inquit, gloria hæc eſt, vt nullius laudibus creſcat, nullius vituperatione minuatur: Cumque doctiſſima, eruditiſſimorum virorum ſcripta, de ampliſſima Venetorum Rep. literarum monumentis ſint tradita, a longiore eius enarratione nunc abſtineo, auidumq; Lectoré ad Leãdri Italiã, ad Egnatium, & ad Danielis Barbari Commentaria, quib. Vitruuij de Architectura libros illuſtrauit, remitto. Qui hunc in modum de Venetorum vrbe ſcribit: Erant, inquit, olim in vrbe Romana Theatra, & Circi, & amphitheatra, nunc vrbes ipſæ totę theatra ſunt, & Circi, & amphitheatra. Videbantur illæ moles ingentes, quoniam magnitudo illarum videntibus imminebat. At oppida & munimẽta noſtrorum ideo maiora illis, & pręſtãtiora sũt, quia vel animo metiuntur, vel ambitu, & circumitione menſurantur Cæterùm, me ab his nationib. auocat amplitudo Venetorum naualis, triremium, & nauium apparatus, inſtrumentorum omnium copia, tormentorum & machinarum multitudo, munitionum, & armorum omnis generis theſauris infinitorum artificum ſeries, rerum ordo, facilis vſus, promptaq; ad omnes neceſſitates expeditio. Quæ omnia maritimæ rei præſtantiam, & excellentiam illis merito tradidêre. Nolo autem, quod illius loci admiratione capiamur, propterea quòd res mira omnib. aduenis, & hoſpitib. videatur, ſed propterea, ꝙ illa à re lõgè admirabiliori originẽ ducit, quã maximè optare nõ habentes, & ſumma cura ſeruare habentes debent. Diuturna, & inuiolata Reip. libertas eã peperit amplitudinẽ, vſusq; rerum maritimarum, & pręclarę occaſiones fecerunt, vt eæ copię cum ciuitatis. Genio quaſi ſuccreſcẽtes, ad eã dignitatẽ, & maieſtatẽ peruenerint. Quare cõſtare omnibus illud debet, nulla vi, nulla facultate quippiam breui effici poſſe, in quo tempus ius ſuum exercet, vnde non tam magni & ampli Imperij, quã liberæ & perpetuæ adminiſtrationis opus illud eſt. Quòd ſi gladiatores & belluæ, in arenam, hiſtriones in ſcenam, quadrigæ in circos non inducuntur, in Venetorum tamen nauali acquirendarum prouinciarum & regionum tutandarum apparatus extruitur, & alijs illis nocendi voluntas cohibetur; & quemadmodum eius vrbis ſeueritatẽ diuina prouidentia architectata eſt, vndè nec mœnia, nec propugnacula, nec portus habet, ita, quicquid homines pulchri fecerunt, ab eadem prouidentia ducti, fecerunt. Acceſſit eò charitas, quã ciues erga patriã habuere, cùm in ea ornanda, & amplificãda, nulli periculo, nulli vnquã labori pepercerint. Vnde in eo loco, & rerum copiæ, & ordo mirabilis videtur, vt vno oculi ictu, quicquid ad inſtruendã iuſtam claſſem opus eſt, facillimè educatur. Vela, remos, funes, anchoras, tormẽta, machinas, organaq; omnia, vnico nutu in eductas triremes impoſita videres. Memorabile eſt, quod Egnatius l. 6. c. 5 de magnifico Venetorũ tẽplo prodidit: Veneti, inquit, Sebaſtiani Ciani Ducis auſpicio, cùm ex aliis orbis partib⁹ extruẽdis nouis ædificijs inſignes pręfectos, tum ex Cõſtantinopolitàna vrbe, vnum ampliſſimis pręmijs inuitarunt, qui omniũ iudicio, omnib. alijs, ea tẽpeſtate, præferebatur, vt aureã D. Marci ædem, omnium quæcunq; extarent celeberrimam, ab ipſis fundamẽtis extruerent. Quod cum Græcus homo præſtiturum ſeſe polliceretur, ea tamen conditione, vt abſoluto ab ſe opere, ad æternam ſui memoriam, pateretur Dux ipſe ſenatuſq; in oculatiſſima templi parte, ſtatuam marmoreã ſibi poni: non dubitauit cianus Dux ipſe, & patres id pro certo polliceri: Inchoato igitur ab ſe opere, quum iam præcipuam templi partem abſoluiſſet, quum Dux & reliqui Patres adeſſent, nimia quadã ingenij leuitate, elabi ſibi ex ore paſſus eſt, ſe quidẽ multò celebrius templum ipſum fuiſſe extructurum, niſi inter ipſum opus occurriſſent plura, quæ illum prudentiorem feciſſent. Ad quem ſubridens Dux, Nec nos, inquit, contra, omnia, quæ de ſtatua petieras, integra tibi dabimus. Quare illi in veſtibuli fronte marmoream ſtatuã collocarunt, manu ad os obiectà, quaſi illum dicti ſui pœnitet. Illud interim, hoc in loco præterire minimè poſſum, templi ipſius apparatum tantum, talemq; hodie extare, vt nemo ſit, qui quum omnia diligentius perluſtrarit, non fateatur omnibns antiquiſſimis operib⁹ & recentioribus cum ipſa Tarpeia arce eſſet anteferẽdum. Quod etſi parergon videri multis poſſit, non dubitem tamen, plures fore, quibus quàm gratiſſima templi ipſius ſit futura explicatio. Eſt igitur templum ipſum, non tam magnitudine, & vaſtitate ſua, vt pleraq; alia, quam ornatu inſigne, & inprimis auguſtum. Quod ſi primum ingrediare, crucis figuram præferre videatur: cuius anguli in altiſſimas conſurgunt teſtudines Quarum faſtigia, vt reliqua templi facies, plumbeis tegulis operta, ad centum viginti ſtadia, ex alto ad vrbem nauigantibus inter eminentiſſima vrbis ædificia occurrant. Superbiſſimi ad id fornices, mira inter ſe arte coeuntes, totam molem fulciunt. Illud non poſſum non vehementer admirari, vnde tanta vis auri Venetis ipſis adfuerit, quod tanto operi impenderent. Nam quicquid operis eſt, a media tẽpli parte puriſſimo fulget auro, quod muſſino opere, ita variatum eſt, vt quocunque oculos vertas, inſigne inprimis occurrat Recedunt tãtùm in ipſo teſtudinũ connexu Græcanici operis vetuſtiſſimæ imagines mœſta quadam venerabiliq; præſentia, horrorem cum religione mixtum, ſpectantium animis inferentes. Quòd ſi ad alias ſpectandas templi partes animum conuertas, marmoreæ vndiq; tabulæ, ad pauimẽtum vſq; ipſum, varij marmoris occurrent Quæ tãto artificio ſunt ſibi adinuicem compoſitæ, vt eædem inter ſe ſimiles videri poſſint. Sed ilia quoq; ipſa circum ædem marmorea ita diſtincta, vt defatigato tibi iam cuncta perluſtranti, quietem & ocium parent, Hic tibi pauimẽtum liceat intueri, vermiculato opere, marmoreis fruſtis ita diſtinctum, vt tantum exſtruendi templi ſtudium, in cœlum merito tollas Columnæ verò complures parij lapidis, vel Tapſici aut Numidici tibi interim aſſurgant iure optimo admirabiles, cum duplici ſuggeſtu marmoreo, vnde Sacerdotes ſæpè emineant. Sic enim cautũ publico decreto fuerat, vt quicquid egregij operis Veneti ipſi nauigãtes, quocunque terrarum ambirent, non dubitarent idipſum Venetias deferre, ad æternam templi aurei memoriam, vtq; nulli impenſæ omnino parcerent. Quod ſi ex templo egrediare, veſtibulum ipſum ſubeas, quis per immortalitatem Deũ, ſtupor non te inuadat? Cuius aurei fornices trecẽtis & amplius fulciuntur colũnis, nõ magnitudine ſua magis, quàm colorum varietate conſpicuis: intercolumna, & quicquid in area ipſa operis eſt, cum ipſo pauimẽto marmoreis tabulis pro tectorio renitet. Quòd ſi ſuperiorem veſtibuli partẽ, ex area ipſa conſpicias, ecce tibi equi quatuor ænei, diuerſo ſtatu, varioque occurrunt: qui veteris operis inſignia planè referentes, ſtudium inſigne ciuitatis ipſius ſecum præ ſe ferant. His operoſum templi ſupercilium incubat, ſenis ſeſe pinnaculis explicãs: quorum ſingula, in tabernaculi ſpeciem ſurrecta, ſingulas habẽt ex candido lapide ſtatuas, nudi genij: aliaque verò ſplendidiſſimi aſpectus ſimulachra, ſuo quæq; ſtatu operibus inſerta, miro quodam modo, ipſam primarum exornant intercapedinem. Idem opus excellentiſſimum, eandemque ſpecioſiſsimam materiam, tam dextrum, quàm læuum latus habet.

41. VIENNA, Pannoniæ, nunc Auſtriæ caput, atque illuſtriſſimorum Principum & Archiducum Auſtriæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniæ, Croatiæ inuictiſſima & inclyta ſedes. Ferdinandus Rom. Rex, vt Viennenſis Academiæ ſtudia repararet, atque hæreticorum paſſim graſſantium furorem compeſceret, Collegium ſocietati Ieſu ibidem erexit, atque dotauit, cuius redditus deinde Maximilianus Cæſar adduxit, Eius vrbis Topographiam D. Wolfgangi Larij apud Munſterum inuenies, qui deinde omnium accuratiſſimè eandem libris quatuor deſcripſit. Panegyricum etiam, ſiue encomium Viennæ a Ioanne Bock conſcriptum extat.

31. VLMA, Clariſſima Sueuiæ vrbs, ad Danubij ripas ſita Inter eas vrbes, quas villas Imperij nuncupant, non infimum dignitatis locum obtinet.

32. VRSELLA, Confœderatæ Heluetiorum ſocietatis, liberæ conditionis vicus.

32 VRSINA, vulgò Berna, elegans Heluetiæ oppidum, ad Arolæ amnem a Bertholdo Zeringenſium Duce, ob commodam loci opportunitatem conſtructum, atque ex venatione hoc nominis ferens Cùm enim is ſeſe oblectaret venando, recreationis ſuæ ſocijs dixit: Ciuitatem quam extruere in hoc opportuno loco deliberauimus, nominari volumus vocabulo beſtiæ, quæ nobis primum occurrerit & capta fuerit. Ceperunt autem Vrſum, quem Germani Beren vocant. Cumque in eo loco, vt diximus, plurimæ creſcerent quercus, vbi ciuitas erat conſtruenda, omnes ferè arbores illæ fuerunt pro domorum ſtructura inſumptæ. Vnde & operarij vulgo dicebant, quum reſecarent arbores. Holtz laſz dich hawen gern/ de Statt muſz heiſſen Bern/ Cuius rythmi hic eſt ſenſus: Arbores ſinite, vt ſecimini, libenter: Quoniam ciuitas iſta vocabitur Bern.

33. WELMARIAM Thuringiæ oppidum, ſitus loci amœnus, & caſtrum Saxoniæ Ducibus ſedem ac domicilium præbẽs, nobilitat.

22. WESALIA inferior, vrbs murorum ambitu, Rheni propinquitate, & Collegiata Eccleſia præſtans, cuius fundationem peruetuſtæ quædam ſcripta in annum Domini octingenteſimum, triceſimũ octauum, his verbis reijciunt. Luthardus filius Euerhardi Comitis Cliuenſium erexit, inſtruxitque duo collegiata templa. Alterum in Weſel, ſub ditione Cliuenſium in inferioi Germania, Alterum Nouesij Canonicorum & virginum: Quæ ciuitas tunc temporis Cliuenſium Comitibus parebat

27. WISMARIA, Ducatus Megapolenſis oppidum.

27. WITEBERGA, oppidum Saxoniæ.

34. WORMATIAM, Vangionum Metropolim ad Rhenum ſitam, quondam Borbetomagum appellatam, corruptè verò Vormatiam hodie dici conſtat, B. litera in V. mutata, quaſi dicas Vormagium. De ea ita Munſterus ſcribit: Peruetuſta vrbs Wormatienſis, ſita ad Rhenum in loco amœno, habet in orbem fundum nobilem, qui & generoſum producit vinum, atq frumenti copiã, habet circum circa plus minus ducenta oppida, & villas, quorũ incolę quotidie forum frequentãt VVormatienſe, eſculenta inferentes: Et qui ante Solis occaſum domum redire queant Populi, qui olim per circuitũ huius vrbis ad duo, vel tria militaria, verſus pagum Alczheimmenſem habitauerunt, dicti fuerunt Vangiones, fuitque VVormatia Metropolis eorum, magni nominis, tã apud Romanos, quàm apud Frãcorum priſcos Reges, atq; apud ſucceſſores eorum Germanorum Cæſares, qui & multa ibi celebrauerunt comitia, conſilia, nuptias, aut alios habuerunt ſolemnes conuentus, in quibus de magnis tractarunt rebus, id quod huius vrbis teſtantur annales.

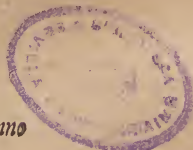
(*,*)

F I N I S.

BOETIVS LIB. II. CONSOLAT. PHILOSOPHICÆ.

Qvicunque solam mente præcipiti petit,
Summumque credit gloriam,
Latè patentis ætheris cernat plagas,
Arctumque terrarum situm
Breuem replere non valentis ambitum
Pudebit aucti nominis.
Quid ò superbi colla mortali iugo
Frustra leuare gestiunt?
Licet remotos fama per populos means
Diffusa, linguas explicet,
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors spernit altam gloriam,
Inuoluit humile pariter, & celsum caput,
Aequatque summis infima.
Vbi nunc fidelis ossa Fabricij iacent?
Quid Brutus aut rigidus Cato?
Signat superstes fama tenuis pauculis
Inane nomen litteris.
Sed quid decora nouimus vocabula?
Num scire consumptos datur?
Iacetis ergo prorsus ignorabiles,
Nec fama notos efficit.
Quod si putatis longius vitam trahi
Mortalis aura nominis,
Cum sera vobis rapiet hoc etiam dies,
Iam vos secunda mors manet.

(*.*)

COLONIAE AGRIPPINAE.

Apud Petrum á Brachel, sumptibus Auctorum. Anno reparatæ salutis humanæ. M.D.XXIII. Mense Martij.